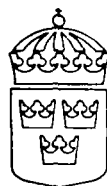

Riksdagens protokoll

1986/87:99

Protokoll
1986/87:99

Onsdagen den 1 april 1987

Debatter m. m.

Onsdagen den 1 april

Val av en riksdagens ombudsman (justitieombudsman)	3
Handelspolitisk debatt	8
Vidareutveckling av 1979 års trafikpolitiska beslut	57
Ändring i ersättningsstadgan för riksdagens ledamöter, m. m.	85
Vissa beskattningsfrågor rörande jord- och skogsbruk	86
Vissa energiskatter m. m.	96
Mervärdeskatt på baslivsmedel, m. m.	106
Kriminalvården	117
Höjd kompensationsgrad från delpensioneringen	128
Vissa för den grundläggande högskoleutbildningen gemensamma frågor	136
Anslag till utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken	145
Anslag till utbildning för vårdyrken, m. m.	150
Vissa anslag inom industridepartementets område	160
Meddelande om interpellation 1986/87:218 av Anna Wohlin-Andersson (c) om skattepolitiken för småföretagare	166
Meddelande om fråga 1986/87:494 av Hugo Bergdahl (fp) om vissa befarade företags- nedläggelser i Skinnskatteberg	167

Avgjorda ärenden

Onsdagen den 1 april

Val av en riksdagens ombudsman (justitieombudsman)	3
<i>Justitieutskottets betänkande</i> 1986/87:19 Anslag till åklagarväsendet	4

Prot.		
1986/87:99	<i>Försvarsutskottets betänkanden</i>	
	1986/87:5 Piloter i flygvapnet. m. m.	4
	1986/87:6 Beredskapsbudget för totalförsvarets civila del.	4
	1986/87:7 Minnesmedalj.	4
	1986/87:8 Sotning.	4
	<i>Utbildningsutskottets betänkanden</i>	
	1986/87:10 Anslag till centrala och regionala myndigheter m. m. ...	4
	1986/87:11 Anslag till forskning och centralt utvecklingsarbete inom skolväsendet, m. m.	4
	1986/87:13 Anslag till svensk undervisning i utlandet, m. m.	4
	<i>Trafikutskottets betänkanden</i>	
	1986/87:13 Anslag till Trafiksäkerhet.	4
	1986/87:12 Vidareutveckling av 1979 års trafikpolitiska beslut.	57
	<i>Konstitutionsutskottets betänkanden</i>	
	1986/87:27 Anslag till Riksdagen och dess myndigheter m. m.	84
	1986/87:28 Ändring i ersättningsstadgan för riksdagens ledamöter, m. m.	85
	<i>Skatteutskottets betänkanden</i>	
	1986/87:29 Vissa beskattningsfrågor rörande jord- och skogsbruk.	85
	1986/87:30 Vissa energiskatter m. m.	85

Onsdagen den 1 april

Kl. 09.00

*Val av en riksdagens
ombudsman (justitie-
ombudsman)*

Förhandlingarna leddes till en början av andre vice talmannen.

1 § Val av en riksdagens ombudsman (justitieombudsman)

Företogs val av en riksdagens ombudsman (justitieombudsman).

Anf. 1 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Justitieombudsmannen Tor Sverne har i skrivelse till kammaren den 9 december 1986 hemställt att vid utgången av mars månad 1987 bli entledigad från uppdraget att vara justitieombudsman. Kammaren har vid plenum den 11 december 1986 bifallit Tor Svernes hemställan.

Med anledning av Tor Svernes avsägelse har JO-delegationen berett frågan om val av en riksdagens ombudsman. Samråd har därvid ägt rum med de av partigrupperna utsedda ledamöterna i talmanskonferensen.

JO-delegationen föreslår enhälligt att riksdagen för tiden från valet till dess nytt val har genomförts under fjärde året därefter till justitieombudsman väljer hovrättsrådet Gunnel Norell Söderblom.

Anf. 2 NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Vid flera tillfällen, då val av justitieombudsman företagits, har vi från vänsterpartiet kommunisterna anfört att det är angeläget med kvinnliga kandidater till JO-ämbetet.

När JO-ämbetets organisation nyligen var föremål för översyn, motsatte vi oss förslaget om att endast en ombudsman skulle väljas, bl. a. därför att detta ytterligare skulle kunna fördröja tillsättandet av en kvinnlig justitieombudsman.

JO-ämbetet har traditionellt varit mansdominerat. Vi har aldrig haft någon kvinnlig justitieombudsman. Det kan därför ur jämställdhetssynpunkt ses som särskilt betydelsefullt med en kvinnlig ombudsman.

JO-ämbetet har behov av att tillvarata de erfarenheter som kvinnor kan tillföra verksamheten.

Det är ett framsteg att det nu föreligger ett enhälligt förslag om en väl kvalificerad kvinnlig justitieombudsman.

Jag yrkar bifall till förslaget.

Överläggningen var härmed avslutad.

Prot. 1986/87:99
1 april 1987

*Val av en riksdagens
ombudsman (justitie-
ombudsman)*

Anf. 3 ANDRE VICE TALMANNEN:

JO-delegationen har föreslagit att hovrättsrådet Gunnel Norell Söderblom väljs till justitieombudsman. Valet avser tiden från valet till dess nytt val har förrättats under fjärde året härefter.

Kammaren utsåg för tiden från valet till dess nytt val förrättades under fjärde året härefter till

justitieombudsman

hovrättsrådet Gunnel Norell Söderblom

2 § Justerades protokollet för den 24 mars.

3 § Föredrogs och hänvisades

Propositionerna och skrivelsen

1986/87:105 till näringsutskottet

1986/87:116 till konstitutionsutskottet

1986/87:122 till jordbruksutskottet

1986/87:123 till finansutskottet

1986/87:124 avsnitt 2.3 och lagförslagen 2–5 i bil. 2
till lagutskottet

i övrigt till socialutskottet

1986/87:126 till näringsutskottet

1986/87:127 till utbildningsutskottet

1986/87:131 till socialutskottet

1986/87:135 till jordbruksutskottet

1986/87:138 till trafikutskottet

4 § Föredrogs men bordlades åter

Skatteutskottets betänkande 1986/87:31

Lagutskottets betänkanden 1986/87:17–19

Kulturutskottets betänkande 1986/87:12

5 § Företogs till avgörande justitieukskottets betänkande 1986/87:19, försvarsutskottets betänkanden 1986/87:5, 6, 7 och 8, utbildningsutskottets betänkanden 1986/87:10, 11 och 13 samt trafikutskottets betänkande 1986/87:13 (beträffande debatten i dessa ärenden, se prot. 94).

Justitieukskottets betänkande 19

Punkt 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 2

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2 (Mölnalds åklagardistrikt)

Utskottets hemställan bifölls med 264 röster mot 42 för reservation 1 av Gunilla André och Ingbritt Irhammar.

Mom. 3 (den regionala åklagarorganisationen)

Utskottets hemställan bifölls med 268 röster mot 39 för reservation 2 av Gunilla André och Ingbritt Irhammar.

Mom. 4 (åtalsunderlåtelse m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 157 röster mot 152 för reservation 3 av Karin Ahrlund m. fl.

Mom. 5 (förundersökningen rörande mordet på Olof Palme, m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion Ju302 av Lars Werner m. fl. – bifölls med acklamation.

Försvarsutskottets betänkanden 1986/87:5, 6 och 7

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

Försvarsutskottet betänkande 8

Punkt 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 2 (sotningsmonopolet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservationen av Lennart Blom m. fl. – bifölls med acklamation.

Utbildningsutskottets betänkande 10

Punkt 1

Mom. 1 (ytterligare bidrag till Riksförbundet Hem och Skola)

Utskottets hemställan bifölls med 262 röster mot 43 för reservation 1 av Ylva Annerstedt och Kerstin Keen. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 (avveckling av bidraget till löntagarorganisationer)

Utskottets hemställan bifölls med 157 röster mot 152 för reservation 2 av Pär Granstedt m. fl.

Mom. 4 (ytterligare medel för informationsinsatser)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Ylva Annerstedt och Kerstin Keen – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 2

Mom. 1 (inrättande av konsulenter för medicinskt handikappade elever)

Utskottets hemställan bifölls med 289 röster mot 15 för reservation 6 av Björn Samuelson.

Mom. 2 (ytterligare medel till den regionala organisationen för stöd åt handikappade elever)

Utskottets hemställan bifölls med 268 röster mot 40 för reservation 7 av Pär Granstedt och Larz Johansson.

Mom. 3 (kompensation för besparingen på anslaget enligt huvudförslaget)

Utskottets hemställan bifölls med 293 röster mot 16 för reservation 8 av Björn Samuelson.

Mom. 4 (möjligheter till ytterligare rationaliseringar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Göran Allmér m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (medel till täckande av kostnader för det utökade antalet ledamöter i länskolnämnderna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Ylva Annerstedt och Kerstin Keen – bifölls med acklamation.

Mom. 6 och 7

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 3

Mom. 1 (medel för undervisning i överlevnadsfrågor)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 15 av Pär Granstedt och Larz Johansson – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (regionalt stöd till lokal skolutveckling)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Göran Allmér m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 4

Mom. 1 (sammanförande av SIL och RPH till en myndighet)

Utskottets hemställan bifölls med 197 röster mot 108 för reservation 19 av Ylva Annerstedt m. fl.

Mom. 2–7

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande 11

Punkt 1 (anslag till Forskning och centralt utvecklingsarbete inom skolväsendet)

Utskottets hemställan bifölls med 236 röster mot 73 för reservation 1 av Birgitta Rydle m. fl.

Börje Stensson (fp) anmälde att han avsett att rösta ja men markerats ha röstat nej.

Punkt 2

Mom. 1 (fortbildningens organisation)

Utskottets hemställan bifölls med 194 röster mot 113 för reservation 2 av Birgitta Rydle.

Mom. 2 och 3

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 4 (anslag till Fortbildning m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Birgitta Rydle m. fl. – bifölls med acklamation.

Punkt 3 (anslag till Nationell utvärdering och prov)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Lars Leijonborg och Kerstin Keen – bifölls med acklamation.

Punkt 4

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande 13

Punkt 1

Mom. 2 (anslag till Bidrag till svensk undervisning i utlandet m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 1 av Birgitta Rydle m. fl., *dels* reservation 2 av Lars Leijonborg och Kerstin Keen – bifölls med acklamation.

Punkt 3

Mom. 4 (inrättande av ett resurscenter för rörelsehindrade vid Bräcke Östergård i Göteborg)

Utskottets hemställan bifölls med 178 röster mot 130 för reservation 3 av Birgitta Rydle m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

Trafikutskottets betänkande 13

Punkt 1

Mom. 3 (anslag till Trafiksäkerhetsverket: Trafik och administration)

Utskottets hemställan bifölls med 235 röster mot 69 för reservationen av Per Stenmarck m. fl.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

Andre vice talmannen anmälde att statsrådet *Anita Gradin* nu skulle lämna meddelande i handelspolitiska frågor.

Anf. 4 Statsrådet ANITA GRADIN:

Herr talman! När världens handelsministrar möttes i Punta del Este i Uruguay i september i fjol för att starta en ny runda av multilaterala handelsförhandlingar var det mot en mörk handelspolitisk bakgrund. Det enorma underskottet i USA:s handelsbalans och fortsatt stora obalanser mellan de tre stora handelsblocken USA, Japan och EG hade trappat upp de handelspolitiska spänningarna.

De stora överskotten i jordbruksproduktionen hade skapat särskilt allvarliga handelskonflikter. I några fall hade dessa varit ytterst nära att utvecklas till omfattande handelskrig. På sina håll hade en mer aggressiv bilateral handelspolitik börjat föras, vilket riskerade att undergräva förtroendet för det multilaterala handelssystemet.

Ministermötet i Punta del Este stod mot denna bakgrund således vid ett kritiskt vägskäl inte bara när det gällde GATT, det allmänna tull- och handelsavtalet, utan också när det gällde framtiden för hela det öppna handelssystemet. Trots de starka motsättningar som rådde mellan olika länder lyckades ministrarna ändå uppnå ett positivt resultat i Punta del Este. Detta måste hälsas med stor tillfredsställelse.

Genom beslutet i Punta del Este att ge klartecken till en ny multilateral förhandling, den s. k. Uruguayrundan, har regeringarna givit en viktig politisk signal, en signal om att de är beredda

- att samarbeta för att stärka GATT på ett antal centrala punkter,
- att fortsätta frigörelsen av handeln samt
- att anpassa GATT:s regelverk till nya områden, som exempelvis tjänste-handeln.

Sverige har engagerat sig mycket starkt för Uruguayrundan. Detta är en naturlig följd av vårt traditionella värnande om en fri handel och ett öppet handelssystem.

Ett öppet, internationellt handelssystem är en förutsättning för vårt ekonomiska välbefinnande, för en fortsatt hög sysselsättning och för att vi skall kunna fortsätta att utvecklas som industrination.

Vi har under senare år kunnat se tendenser till att man velat ersätta de generella reglerna, som är giltiga för alla, med överenskommelser mellan enskilda länder. Dessa tendenser till bilateralism är oroande, särskilt för de mindre handelsnationerna.

De handelspolitiska spelreglerna kan i ett sådant läge komma att dikteras av de ekonomiska stormakterna. Endast genom att aktivt verka inom det multilaterala regelverket har vi möjlighet att göra vår röst hörd mot starkare handelspartner. De multilaterala förhandlingar som nu startat inom Uruguayrundan är därför av fundamental betydelse för Sverige.

Regeringen fäster stor vikt vid det politiska åtagande som gjordes i Punta del Este, att inte införa nya handelsrestriktioner som står i strid med

GATT-avtalet och att existerande handelsrestriktioner utan stöd i GATT skall avskaffas. Härigenom har man direkt agerat för att stoppa och upphäva protektionistiska åtgärder och för att underlätta genomförandet av förhandlingarna. Vi avser att noggrant följa utvecklingen på detta område och att verka för att åtagandet efterlevs.

Detta viktiga åtagande bekräftades förra veckan vid ett informellt handelsministermöte om Uruguayrundan i Taupo. Nya Zeeland, i vilket jag deltog. Vid detta möte betonades också vikten av att göra framsteg i förhandlingarna så snart som möjligt.

U-ländernas problem på handelsområdet kommer att få en framskjuten ställning i Uruguayrundan. U-länderna har särskilda behov av ökat marknadstillträde mot bakgrund av den tunga skuldbörda som fortfarande utgör en utomordentligt svår belastning för många av dem. Det är regeringens avsikt att konstruktivt bidra till att söka lösningar på dessa problem. Vid den sjunde sessionen med Förenta nationernas konferens för handel och utveckling, UNCTAD VII, kommer bl. a. handelsfrågor liksom råvaru- och finansiella frågor att behandlas i ett bredare perspektiv.

De allvarliga problemen i den internationella jordbrukshandeln är en av de mest brännande handelspolitiska frågorna i dag. Jordbruksfrågan spelade en stor roll vid handelsministermötet i Nya Zeeland och är central för Uruguayrundan. Den kommer även att behandlas vid ministerrådsmötet i Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling, OECD, i maj och vid det ekonomiska toppmötet i Venedig.

De stora jordbruksöverskotten har kraftigt sänkt världsmarknadspriserna, vilket drastiskt har ökat kostnaderna också för den svenska jordbrukspolitiken. En omläggning av produktionspolitiken, främst i de stora producentländerna, är nödvändig för att skapa en grund för varaktiga lösningar och en stärkt internationell disciplin.

Regeringen kommer i förhandlingarna att aktivt verka för en förstärkt disciplin inom GATT på flera andra områden. Alla länder måste förmås att anpassa sig till multilateralt överenskomna regler. Spridningen av gräzonsåtgärder utanför GATT:s ram måste hejdas.

Herr talman! Sedan år 1974 har det s. k. multifiberavtalet, MFA, utgjort ramen för handelsbegränsningarna på tekoområdet. Det förlängdes senast i somras för en period på fem år, t. o. m. den 31 juli 1991. Tillämpningen av det nya avtalet kan innebära ett steg mot ett gradvis borttagande av det avsteg från GATT:s allmänna regler som MFA utgör. Avgörande blir här emellertid hur de stora importörländerna, främst USA och EG, kommer att agera.

Målet för svensk tekopolitik är att industrin på sikt skall kunna stå på egna ben. Regeringen har dock bedömt det angeläget att tekoindustrin får ytterligare tid för den omställning som krävs. Detta innebär bl. a. att handelspolitiska skyddsåtgärder, främst genom MFA, kommer att finnas kvar tills vidare. De mandat regeringen har fastställt för omförhandlingarna av de enskilda textilbegränsningsavtalen kommer emellertid att möjliggöra en successivt ökande import av tekovaror. De varor som har bedömts ha ett litet skyddsbehov och som därigenom inte kommer att omfattas av våra nya avtal har beräknats motsvara ca 20 % av den totala lågprisimporten av kläder och andra konfektionerade varor till Sverige. Särskild hänsyn kommer även

att tas till de fattigaste u-länderna samt nya och små exportörländer.

Den nya inriktningen av begränsningspolitiken avser att ge tekoindustrin ett skydd som är avpassat efter skyddsbehovet för de olika tekovaror som produceras inom landet. Regeringens avsikt är dock att de nuvarande handelspolitiska skyddsåtgärderna stegvis skall trappas ned.

Herr talman! Regeringen lade helt nyligen fram en proposition med förslag till förbud mot handel med Sydafrika och Namibia. Genom den föreslagna lagstiftningen ges regeringen bemyndigande att förbjuda export från Sverige av varor avsedda för Sydafrika och Namibia liksom import till vårt land av varor med sydafrikanskt eller namibiskt ursprung. Lagstiftningen är avsedd att träda i kraft den 1 juli i år.

Förslaget om en unilateral svensk handelsbojkott, som innebär ett avsteg från vår principiella linje i sanktionsfrågor och våra åtaganden enligt GATT, har fattats efter mycket noggrann prövning och motiveras av de unika omständigheter som föreligger i Sydafrikafallet.

Vi kommer självfallet att fortsätta våra ansträngningar att få till stånd effektiva sanktioner beslutade av FN:s säkerhetsråd. Det är vår förhoppning att en svensk handelsbojkott skall kunna leda till efterföljd i andra länder och därigenom bidra till att driva på processen i Förenta nationerna. Det internationella trycket mot den sydafrikanska regimen måste vidmakthållas och förstärkas. Det är mot denna bakgrund och i avvaktan på ett verksamt sanktionsbeslut av FN:s säkerhetsråd som införande av ett handelsförbud skall ses.

Herr talman! Mer än 70 % av vår handel – vad gäller både import och export – sker med Västeuropa. Det är således ett centralt svenskt intresse att den västeuropeiska ekonomin är stark och internationellt slagkraftig. Från svensk sida finns all anledning att välkomna de ansträngningar som görs för att vitalisera den västeuropeiska ekonomin.

Trots att tullar och kvantitativa begränsningar avvecklats för industrivaror genom tillkomsten av EG och EFTA och de frihandelsavtal som knyter ihop dem, återstår en lång rad andra hinder för handeln inom Västeuropa. Åtgärder för att undanröja dessa hinder kommer att ha avgörande betydelse i strävandena att skapa en mer enhetlig och dynamisk marknad i Europa. Det är av största vikt att vi från svensk sida aktivt deltar i denna utveckling.

EG-kommissionen har för sin del lagt fram en lång rad förslag i en handlingsplan, den s.k. vitboken. Målet är att skapa ett område där människor, varor, tjänster och kapital kan röra sig fritt. Den genomgående tanken är att man skall kunna göra gränskontrollerna överflödiga genom att ta bort skillnaderna i medlemsländernas regler och genom att produkter och tjänster som uppfyller de krav som gäller i hemlandet också skall godkännas i andra medlemsländer. Gränskontrollen mellan medlemsstater skall ersättas med kontroll i importlandet på samma villkor som för inhemska produkter. Detta avses kopplas till en skärpt kontroll vid den yttre gränsen.

Vitbokens förslag har i princip godtagits av medlemsstaterna, och man håller nu på med att gå igenom och fatta beslut om de åtgärder kommissionen rekommenderat. Det är möjligt att medlemsstaterna på en del områden kommer att välja andra lösningar än de kommissionen föreslagit, men det

råder inte något tvivel om beslutsamheten hos EG-länderna att förverkliga den s. k. inre marknaden.

Integrationsarbetet kommer att kunna påskyndas av de ändringar i Romfördraget som nyligen beslutats. Beslut skall i fortsättningen kunna tas med kvalificerad majoritet även om lagstiftning som gäller den inre marknaden. En medlemsstat som anser att direktiven är otillräckliga med hänsyn till människors liv och hälsa, miljö och arbetsmiljö etc. kan dock behålla eller införa strängare bestämmelser, förutsatt att det inte innebär godtycklig diskriminering eller dolda handelshinder.

Frihandelsavtalen mellan EG och Sverige och de andra EFTA-länderna innebar att man avvecklade tullar och importbegränsningar för industriprodukter. Redan från början strävade Sverige emellertid efter ett mera omfattande samarbete med EG inom ramen för de gränser som sätts av vår neutralitetspolitik. Ett samarbete har också börjat växa fram på områden som miljö, arbetsmiljö, konsumentpolitik och transporter.

Frihandelsavtalet har möjliggjort för svenska varor och företag att konkurrera på i huvudsak lika villkor på den marknad där vi avsätter en tredjedel av vår industriproduktion. Ett centralt mål i regeringens handelspolitik är att söka bibehålla denna likabehandling, också i detta nya skede när det inte längre gäller tullar, utan de olika områdena i vitboken. Det gäller framför allt att undvika att det växer upp nya hinder mellan Sverige och EG-länderna och inte minst mellan Danmark och de andra nordiska länderna.

Inför EG:s planer att genomföra den inre marknaden är det således uppenbart i vårt intresse att så långt som möjligt utveckla samarbetet med EG. Det är exempelvis angeläget

- att svenska företag inte diskrimineras vid offentlig upphandling,
- att svenska produkter inte behöver genomgå noggrannare provning än produkter från EG-länderna,
- att svenska patent och varumärken får samma skydd som de i EG-länderna samt
- att svenska studenter och resenärer får samma möjlighet till rörlighet som medborgare i EG-länder.

Samarbetet mellan EFTA-länderna som grupp och EG spelar en viktig roll i detta sammanhang. Vid ett gemensamt möte med ministrar från EG och EFTA i Luxemburg i april 1984 lades den politiska grunden för att utveckla detta samarbete. Både EG:s och EFTA:s ministerråd antog förra året deklARATIONER som ytterligare konkretiserar viljeinriktningen. Samtliga EFTA-länder har på olika sätt markerat sitt intresse av att så långt som möjligt medverka i EG:s arbete med den inre marknaden.

Det är angeläget att EFTA-länderna kan leva upp till de uttalanden man gjort. Om EG-sidan skulle få intrycket att EFTA-länderna i alltför hög grad går sina egna vägar kan deras nuvarande positiva inställning till samarbetet skadas.

Det är inte så, som en del föreställer sig, att EG pressar på EFTA-länderna att ansluta sig till EG:s politik. Tvärtom är det endast i ett par fall som EG har tagit upp olika frågor. Om det skall bli något samarbete måste därför

EFTA-länderna själva vara aktiva. Hur detta bäst bör förberedas är en viktig fråga inte minst för vårt land, som innehar ordförandeposten i EFTA andra halvåret i år.

Hittills har man i EG-EFTA-samarbetet bl. a. uppnått väsentliga förenklingar i frihandelsavtalens ursprungsregler, ett gemensamt dokument skall ersätta den flora av blanketter som krävs vid import, export och transit samt ett gemensamt transiteringssystem. Andra områden där diskussioner pågår är bl. a. tekniska handelshinder, offentlig upphandling och miljövärd.

Under det senaste året har EG- och EFTA-länderna kommit överens om att studera förutsättningarna för samarbete på de olika områdena i EG-kommissionens vitbok. Sonderande samtal inleddes i januari.

EG-sidan har föreslagit diskussioner om kapitalrörelser, finansiella tjänster såsom bank- och försäkringsfrågor, vissa transportfrågor, skattefrihet för resande vid flyttningar m. m. samt statliga stödåtgärder.

EFTA-sidan har föreslagit att man diskuterar ökad rörlighet för studenter och jämförbarhet för utbildningar, förenklad gränskontroll för personer och vissa immaterialrättsliga frågor.

De pågående samtalen är helt oförbindliga. De olika sidorna har var och en för sig fört fram de frågor som man i första hand vill ha en diskussion om. De berör exempelvis inte frågor rörande EG:s jordbruks- eller arbetsmarknadspolitik.

Det gäller i vårt land att skaffa en bättre kunskap om det arbete som sker i EG och att ta större hänsyn till detta arbete när vi själva utformar våra regler. Vi måste ha en bättre framförhållning.

Inom regeringskansliet har vi byggt upp en apparat för att möta dessa krav. Den berör alla departement utom försvarsdepartementet. Syftet med arbetet är att klargöra vilka våra intressen bör vara på alla de områden som berörs i EG:s vitbok och utforma svenska ståndpunkter.

En förutsättning för att man skall kunna förverkliga en gemensam västeuropeisk hemmamarknad är att man åstadkommer större enhetlighet i ländernas föreskrifter om krav på produkter. Detta är en viktig del av vitboken. Det behöver inte finnas en motsättning mellan denna strävan att undanröja handelshinder och målet att uppnå goda regler för miljö, arbetsmiljö, hälsa och konsumentskydd m. m. Det är oftast *olikheterna* i ländernas regler och föreskrifter som skapar handelshinder.

Det arbete med att undanröja tekniska handelshinder som nu pågår inom EG-EFTA-ramen syftar bl. a. till att ge oss möjlighet att i ett tidigt skede framföra synpunkter på EG:s förslag, speciellt när det gäller väsentliga frågor rörande miljö, arbetsmiljö och säkerhetskrav. Andra frågor som diskuteras är harmonisering av föreskrifter och standarder samt ömsesidigt erkännande av provnings- och certifieringsresultat inom EG-EFTA-området.

Vi kommer att fortsätta att värna om en hög ambitionsnivå och utnyttja alla kanaler för att framföra svenska synpunkter på förslag till nya EG-regler. Sverige blir inte bundet av EG:s bestämmelser, men vår strävan bör vara att ansluta oss där detta är möjligt. Det som vi har att ta ställning till är EG:s *gemensamma* regler. Flera av EG:s medlemsländer är högt utvecklade industriländer med långa traditioner när det gäller skydd för medborgarna,

och de har funnit att dessa krav ger ett tillfredsställande skydd.

En anpassning av våra regler till EG:s regler behöver inte betyda någon reell eftergift utan enbart att vi måste ompröva tekniska och administrativa lösningar som vi vant oss vid. En noggrann genomgång av EG:s regler, vilken vi redan har inlett, kommer att ge oss underlag för bedömning av vad en anpassning skulle innebära.

EG bygger i ökad utsträckning sina direktiv på gemensamma europeiska standarder, som bl. a. de svenska standardiseringsorganen varit med om att utforma. Det är därför av stor vikt att myndigheter och fackliga intressen engagerar sig i standardiseringsarbetet.

Jag vill understryka att den process som nu inlets i syfte att skapa en västeuropeisk hemmamarknad är långvarig och att den angår mycket stora delar av svensk förvaltning, svenskt näringsliv och svenskt arbetsliv.

Herr talman! I syfte att förbättra den europeiska industrins internationella konkurrensförmåga har nya kraftfulla initiativ tagits inom EG också på forskningsområdet.

En fortsatt utbyggnad av forsknings- och utvecklingsverksamheten inom EG med nya och utvidgade program planeras i ramprogrammet för perioden 1987–1991. Förslaget, som lagts fram av EG-kommissionen, innebär en fördubbling av forskningens andel av EG-budgeten.

Sverige har sedan början av 1970-talet medverkat i det europeiska samarbetet för vetenskaplig och teknisk forskning, COST, där de enskilda länderna samarbetar om projekt som är av särskilt intresse för dem. Under förra året ingick Sverige ett ramavtal om tekniskt och vetenskapligt samarbete med EG. Hittills har EG:s framtidsinriktade forskningsprogram endast varit öppna för medlemsländerna. Sverige, liksom andra EFTA-länder, har ett starkt intresse att få delta i dessa program. EG har under senare tid visat en ökad öppenhet härför, men beslut verkar tyvärr dröja.

En ny dimension i det europeiska forskningssamarbetet har tillkommit genom det s. k. Eureka-samarbetet, som startade på franskt initiativ år 1985. I detta vidare västeuropeiska samarbete deltar 19 europeiska länder samt EG-kommissionen på lika villkor. Målsättningen är att driva på den tekniska och ekonomiska förnyelsen i Europa för att på så sätt höja produktiviteten och konkurrensförmågan inom den europeiska industrin.

Sverige var under andra halvåret 1986 ordförandeland för Eureka. En viktig fråga som drivits under den svenska ordförandeperioden rör marknadsöppnande åtgärder. I ett stort antal projekt har önskemål framförts om sådana insatser, bl. a. standardiserings- och harmoniseringsåtgärder. På detta område har arbete inlets och arbetsgrupper tillsatts för att identifiera möjliga åtgärder, och ett aktionsprogram har lagts upp.

I det högteknologiska samarbetet i Eureka har svenska företag hittills engagerats i ett tjugotal projekt, och diskussioner pågår om medverkan i ett antal nya projekt. Från svenskt industrihåll har noterats ett tilltagande intresse för Eureka och de möjligheter som härigenom öppnas.

Det är viktigt att understryka att Eureka handlar om samarbete mellan företag och institutioner i Europa. Regeringarnas uppgifter är att skapa gynnsamma betingelser för ett sådant samarbete, bl. a. genom att förverkliga en dynamisk europeisk hemmamarknad på vilken de nya produkterna kan avsättas.

Herr talman! Det nordiska samarbetet påverkas givetvis av att Danmark är med i EG och de övriga nordiska länderna i EFTA. Inte minst gäller detta det pågående arbetet med att förverkliga en fungerande nordisk hemmamarknad.

Under Nordiska rådets session i Helsingfors i februari antogs ett nordiskt samarbetsprogram om avskaffande av de icke-tariffära handelshindren i Norden. Sådana hinder har påvisats i ganska stor omfattning. De beror på skiljaktiga bestämmelser när det gäller produkter, tullprocedurer, transportbestämmelser etc. Ett syfte med programmet är att få fram en lösning för de tekniska handelshindren.

Enligt programmet skall nationella myndigheter godkänna kontroll eller provning som är utförd i annat nordiskt land, om de berörda nationella föreskrifterna har bedömts vara likvärdiga i de nordiska länderna. Om detta undantagsvis inte anses möjligt av en myndighet, skall denna myndighet på begäran avge en tillfredsställande förklaring till varför ny provning och kontroll behövs.

Principerna om den s. k. omvända bevisbördan kommer därmed att få en praktisk tillämpning enligt nordisk modell. Givetvis beror framgången på hur pass lika våra nationella regler verkligen är. Den grundläggande värdegemenskapen i Norden inger här ett hopp om att olikheterna skall visa sig vara av ringa vikt.

Vid nästa nordiska utrikeshandelsministermöte i Island i höst ges möjlighet till en första genomgång av hur principen om den omvända bevisbördan har fungerat. En annan viktig punkt på dagordningen för detta möte blir läget i det arbete som pågår parallellt med att harmonisera säkerhets-, hälso- och miljöföreskrifter och liknande som ännu i dag inte är likvärdiga i de nordiska länderna.

Det bör till sist understrykas, att det nordiska ministerrådet givetvis kommer att vaka över att arbetet på att skapa en nordisk hemmamarknad harmoniserar med våra ansträngningar i stort i Västeuropa.

Herr talman! Sveriges utrikeshandel gav år 1986 ett överskott på 32 miljarder kronor, 17 miljarder mer än år 1985. Detta är det största överskott Sverige någonsin haft. Förbättringen från år 1985 förklaras emellertid nästan helt av oljeprisfallet. Handelsbalansen förutom vad gäller oljor förbättrades endast marginellt.

För år 1987 ser emellertid utvecklingen mindre gynnsam ut med en minskning av överskotten från såväl handels- som tjänstebalansen. Det är allvarligt, då Sverige även i fortsättningen behöver stora exportöverskott för att klara av de långsiktiga obalanserna i vår ekonomi. Detta understryker behovet av fortsatta ansträngningar att öka exporten. Jag har i det tidigare redovisat utvecklingen av Europasamarbetet. Svensk export kommer att gynnas av ett aktivt engagemang i detta samarbete.

Det är viktigt med fortsatta ansträngningar att öka exporten även utanför Europa och USA. Det senaste året har exporten alltmer koncentrerats till Europa. Denna utveckling beror framför allt på u-ländernas försämrade ekonomiska läge med bl. a. en krympt projektexportmarknad. Det hindrar inte att flera av dessa marknader på längre sikt är av intresse och att ökade ansträngningar bör göras för att uppmärksamma också sådana marknader.

Från regeringens sida har åtgärder vidtagits för att underlätta företagens egna försäljningsansträngningar utanför Europa och USA, bl. a. har ett system införts för garantigivning i utländska valutor och en översyn har gjorts av det svenska investeringsgarantisystemet.

En nyckelfaktor för våra exportmöjligheter är dock den svenska pris- och kostnadsutvecklingen, som måste bringas i nivå med våra konkurrentländers.

Herr talman! I Sverige har vi en stor och allmänt omfattad förståelse för utrikeshandelns betydelse för välstånd och sysselsättning. Ett väl fungerande handelssystem ger möjlighet för konsumenterna att köpa bra varor till vettiga priser. Det är därför vi måste verka för förbättringar i det multilaterala handelssystemet. Vi måste vara med och bygga upp en europeisk hemmarknad. Handelshindren i Norden måste rivas. En sådan aktiv handelspolitik står i hela Sveriges intresse.

Anf. 5 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Statsrådets anförande innehåller, jag kan nästan säga som vanligt, inte några sensationer. Vi har i Sverige harmoni i utrikeshandelssynen. Det finns emellertid ett ämne som saknas, och det är ofta de ämnen som saknas som är de mest intressanta. Det finns i deklarationen inget uttalande om svensk vapenhandel.

Vi moderater anser att en utrikeshandelspolitisk debatt måste börja med ett ståndpunktstagande i den frågan, som rör en väsentlig del av svensk utrikeshandel.

Moderat politik har alltid inneburit stöd för den traditionella svenska neutralitetspolitiken och utvecklingen av ett effektivt svenskt försvar. Det svenska försvaret, som är en förutsättning för att neutralitetspolitiken skall mötas med internationell respekt, måste vila på tillgång till modern vapenutrustning. Sveriges försvar kan icke ställas i beroende av utländska maktens försvarsindustri. Det är för oss därför en självklarhet att svenskt försvar måste understödjas av en svensk vapenindustri. För att vi skall kunna upprätthålla den svenska vapenindustrin måste export av vapen få förekomma.

Herr talman! Den senare tidens händelser såvitt avser svensk vapenexport har dragit förnedring över vårt land. I förening med den löjväckande utvecklingen i utredningen om mordet på statsminister Palme har de många ryktena och oförmågan att öppet redovisa sanningen om vapenexporten åstadkommit djup och varaktig internationell skada för vårt land. Det är därför nu ett oeftergivligt krav från vår sida att regeringen och dess underställda myndigheter utan att dölja vare sig stort eller smått lägger alla kort på bordet i vad avser vapenexporten från Sverige. Samma krav ställer vi på vapenindustrin själv, som långt tidigare än som nu skett borde ha trätt ut ur sina gömslen och öppnat sina böcker. Vi behöver nu information, herr talman, inte syndabocker, så att vi kan lära för framtiden av bristerna. Har brott begåtts är det en annan sak som skall handläggas av åklagare och domstol. Ingen skall dömas utan att hans sak har prövats. Ingen skall utpekas som brottsling på ryktens grund. Ej heller skall domedagsprofetior uttalas om den svenska vapenindustrin. De som arbetar där har rätt att kräva av

landets politiker att vi alla håller huvudet kallt och nu övergår till en konstruktiv debatt om hur villkoren för svensk framtida vapenexport och kontrollen därav skall utformas.

När nu regeringen i dag – eller möjligen i morgon – utser den s. k. medborgarkommittén för bedömning av svensk vapenhandel, historiskt och för framtiden, uttalar vi moderater gärna en välgångsönskning till kommittén. Måtte dess arbetsresultat bli sådant att vi på nytt kan känna att vårt lands förvaltning, civilt som offentligt, vilar på samförstånd och förtroende.

Herr talman! Inledningsvis vill jag ta upp ännu ett ämne som kanske har mindre av handelspolitik och mer av internationell kris över sig – Sydafrikafrågan. Utrikeshandelsministern konstaterar i regeringsdeklarationen att förslaget om en svensk handelsbojkott är ett brott mot GATT-avtalet. Varken i den utrikespolitiska deklarationen eller i denna handelspolitiska deklaration förmår emellertid regeringen att motivera grunderna för överträdandet av GATT-stadgan med hänvisning till denna stadgas innehåll. I artikel 20 av denna stadga redovisas de särskilda skäl som kan få föranleda att en nation överträder GATT-avtalet. Däri nämns bl. a. att ingen skall vara bunden av avtalet om det leder till att mänskligt liv offras. En sådan direkt koppling mellan denna undantagsregel och den svenska handelsbojkotten finns uppenbarligen inte. En allvarigare konsekvens av vår överträdelse av GATT-avtalet är att vi därmed har förlorat möjligheten att kritisera andra nationer för överträdelse av samma avtal. Så kan vi alltså inte längre på goda grunder, fru statsråd, åberopa GATT-stadgans artikel 21 för vår kritik mot USA för dess handelsbojkott mot Nicaragua. Det är allvarligt – och konsekvenserna därav kan förmodligen ännu inte överblickas – att en av de nationer som främst förespråkat GATT-avtalets tillämpning i internationell handel nu sätter sig över avtalets text på oklara grunder.

Det är värt att påpeka att i deklarationen på s. 2 och 3 repeterar utrikeshandelsministern vår känsla av behovet av respekt för GATT-avtalets innehåll, men på samma sidor försöker utrikeshandelsministern förklara att vi finner oss berättigade att sätta oss över avtalet.

Vi moderater har i en särskild motion i anledning av Sydafrikapropositionen i detalj redovisat vår kritik av den nu knäsatta Sydafrikapolitiken. Vi beklagar djupt att Sveriges regering har medverkat till att försvaga GATT-avtalet. Kanske är vår nuvarande utrikeshandelsminister inte medveten om att de afrikanska staterna vid överläggningarna i Punta del Este avhöll sig från politiska utspel trots att Sydafrika deltog i överläggningarna där, just därför att de önskade bevara GATT-avtalets tillämplighet och respekten för detta avtal. Hade det inte varit riktigare att följa de afrikanska staternas exempel än att genomföra denna demonstrationspolitik som nu genomförs och som, såvitt man kan förstå, inte kan leda till någon förbättring för det plågade, svarta folket i Sydafrika?

Herr talman! Nu till ett helt annat ämne, kanske det centrala för dagens överläggningar, nämligen Europa. Inläggen i den utrikespolitiska debatten den 18 mars liksom utrikeshandelsministerns inledande inlägg denna dag ger oss moderater anledning att känna stolthet och tillfredsställelse. Redan 1962 gick vi till val på en slogan som löd: "Ja till Europa". Alltsedan dess har vi i våra politiska program uttryckligen krävt ett långtgående närmande av

Sverige till den framväxande europeiska gemenskapen. Vi gläder oss åt att vår politik nu, nästan undantagslöst, har antagits av alla partier i riksdagen.

EG omfattar i dag Västeuropas tolv största länder. De neutrala EFTA-staterna, Schweiz, Österrike, Finland och Sverige, på gränsen mellan det marknadsekonomiska Västeuropa och det planekonomiska Östeuropa, utgör en väsentlig stabiliseringsfaktor för den politiska situationen i Europa och världen. Det värde som ligger i att dessa länder fortsatt kan bevara sin neutralitet och stå öppna för kontakter åt såväl öst som väst är en faktor av stor betydelse för både Europa och världen som vi aldrig får glömma.

De sex EFTA-staterna har uppnått betydelsefulla framgångar i vad avser relationerna med EG. Den grundläggande Luxemburgdeklarationen från 1984 förde Västeuropas samtliga 18 stater närmare varandra än någonsin sedan andra världskriget. Det finns emellertid många tecken på att EFTA-organisationen får en mindre handelspolitisk betydelse i framtiden. I Österrike och Schweiz har opinionen alltmer svängt till förmån för ett direkt närmande mellan dessa länder och EG. Norges ställning i EFTA har alltid varit annorlunda än de övriga staternas genom medlemskapet i NATO.

I Europaparlamentet har kommittén för de nordiska länderna i följd härav ändrats så att en särskild kommitté för kontakter med Norge har bildats, medan Sverige och Finland har överförts till den s. k. EFTA-kommittén. Alldeles uppenbarligen kommer vi de närmaste åren att få se en snabb utveckling av kontakterna mellan EG och Norge som mycket väl kan leda fram till ett norskt medlemskap i början av 1990-talet – särskilt om Norge, vilket är sannolikt, under tiden tillträder EMS, dvs. European Monetary System. Ett norskt medlemskap i EG kommer utan tvivel att få långtgående konsekvenser för Sverige.

Skulle EG komma att inleda närmandekontakter med Norge, Österrike och Schweiz kan svårigheter uppkomma – av rena resursskäl – för EG att jämväl driva aktiva sådana kontakter med Sverige. Regeringen får därför inte tveka. Europafrågan måste drivas – såväl utrikespolitiskt som inrikespolitiskt – så att Sverige på varje område där så är möjligt kan delta i och påverka utvecklingen av EG:s inre marknad. Det finns alldeles säkert former för ett närmande till eller varför inte anslutning till EG, som kan ske utan att den viktiga neutraliteten i Sveriges – och för den delen även Finlands, Österrikes och Schweiz – utrikespolitik måste överges.

Det är, som handelsministern uttalat, ett överlevnadsvillkor för svensk industri och svensk välfärd att vi kan delta i utvecklingen av den inre marknaden inom EG. Det måste ankomma på regeringen att driva fram en relation till EG som möjliggör för svenskt näringsliv och för svenska myndigheter att utöva påverkan på arbetet inom EG med att formulera den inre marknads villkor. Nyckelordet är inflytande.

Sveriges allmänhet och Sveriges näringsliv behöver såsom en del av denna ansträngning mer information om EG. EG har beslutat att inrätta ett informationskontor i Stockholm på samma sätt som skett i Köpenhamn men har ännu inte funnit budgetmedel för att verkställa detta. Sveriges regering borde kunna finna, inom budgetramen för utrikeshandeln, medel som kan erbjudas EG för att tillsammans med EG upprätta detta informationskontor, som skulle utgöra en möjlighet för svensk allmänhet och svenskt näringsliv

att nära och direkt följa utvecklingen i EG.

Det är alltså angeläget att Sverige får tillfälle att påverka regelskrivningen och utvecklingen av EG:s inre marknadsnormer, så att inte konflikter uppkommer i efterhand. Varje ansträngning att undanröja en sådan risk och risken för icke-tariffära handelshinder måste göras nu och inte först efter det att de har uppkommit.

I deklARATIONEN anger utrikeshandelsministern att Sverige bör aktivt delta i utformningen av villkoren för den inre marknaden, men hon anger inte hur denna svenska aktiva roll skall kunna spelas.

Herr talman! Opinionsbildning är en viktig förelöpare till politisk utveckling. Inom EG har Europaparlamentet en mindre viktig politisk roll men en mycket viktig opinionsbildande roll. I det yviga och bullriga Europaparlamentet möts människor med partipolitisk och ideologisk samsyn men med ursprung i olika länder och kulturer till en gemensam debatt om Europas och världens framtid och om stora politiska problem. Det är oacceptabelt att Sverige står utanför en direkt kontakt med denna viktiga opinionsbildande institution. Vid parlamentet i Strasbourg verkar en EFTA-delegation som där representerar Sverige. Det är emellertid inte tillräckligt. Sverige måste ha en egen kontakt direkt med Europaparlamentet. Regeringen måste därför söka åstadkomma ett avtal med EG som kunde möjliggöra för svenska politiker att få vistas vid Europaparlamentet och delta i dess överläggningar. Vi är övertygade om att en sådan utvidgad opinionsbildande kontakt skulle ha stor betydelse för den politiska utvecklingen i Sverige, både såvitt gäller Europafrågor och såvitt gäller allmänpolitiska frågor.

För oss moderater är Europa inte begränsat av järnridån i öst. Genom fri handel och genom det för alla tillgängliga internationella informationsflödet kan den förnedrande splittringen av Europa komma att bringas till ett slut. Vi kommer att öppet understödja alla de krav, som med säkerhet kommer, på frihet åt folken i Östeuropa och de baltiska staterna som en följd av framväxten av en fri handel och ett friare informationsutbyte.

Herr talman! Vår neutralitet är det enda som sätter gränsen för vår medverkan i och närhet till den europeiska gemenskapen. Sverige måste delta i Europa. Sverige tillhör Europa. Låt oss aldrig glömma det.

Utrikeshandel är emellertid inte bara Europafrågor.

Det talas i den politiska debatten ofta om vår tids hotbilder. Demonstrationer drar fram genom gatorna i kampen för fred, mot krigshotet. Partier bildas i kampen mot miljöhotet. Alltför litet talas emellertid om den ekonomiska hotbilden, som ligger i den växande klyftan mellan u-länder och i-länder och om u-ländernas skuldsättning.

Skuldsättningen länder emellan vid utgången av 1986 var 1 000 miljarder USA-dollar. De fattiga länderna i Afrika och de illa styrda stora sydamerikanska republikerna tyngs av skuldbördor som ter sig olösliga. Vi får emellertid aldrig ge upp kravet på att dessa skulder skall betalas, och vi kan inte acceptera ensidiga betalningsinställelser, som Brasilien nyss genomfört. Samtidigt som detta nu har sagts får vi heller aldrig glömma att en reglering av den internationella skuldskrisen inte kan ske utan att i-världen generöst fortsätter att stödja u-världens utveckling.

Jag vill här påminna utrikeshandelsministern om det avsnitt av Mats

Hellströms handelspolitiska deklaration i april förra året, där han berör skuldsättningen och de åtgärder som Sveriges regering då sade sig vara beredd att vidta för att understödja avvecklingen av den internationella skuldkrisen. Jag vill gärna inbjuda utrikeshandelsministern att här i dag ytterligare kommentera vad Sveriges regering är beredd att göra i denna utomordentligt viktiga fråga.

Herr talman! Uruguayrundan inom GATT-jurisdiktionen är utrikeshandelns viktigaste process någonsin. Genom denna skall den utvecklade världens marknader garanteras att vara öppna för utvecklingsländernas växande produktionsförmåga. Genom en utvidgning av frihandeln inom GATT-avtalets ram även till tjänstesektorn, kommer nya möjligheter att öppnas för i-länderna i norr att medverka i utvecklingsländernas framsteg. Finansiella tjänster, konsulttjänster och projektjänster kan, om frihandeln öppnas på tjänstesektorn, göras tillgängliga av utvecklade länder för medverkan i u-ländernas ekonomiska tillväxt. I ett växelspel som syftar till tillväxt i världsekonomin kan vägar öppnas för att lösa u-världens gigantiska skuldkris och även den stora arbetslösheten i industrivärlden.

Sveriges anslutning till frihandelns principer får inte stanna vid fagert tal. Det finns spår av protektionism i varje politiker. Många ser som sin främsta uppgift att gynna det egna landet. Det framväxande Europa, det mellanstatliga samarbetet på andra kontinenter, visar emellertid tydligt hur nationalstaten minskar i betydelse till förmån för internationell samverkan. Vi politiker i Sverige får inte bryta denna utveckling mot fri handel mellan alla världens folk för att i stället ensidigt gynna regionala intressen. Vi får aldrig hävda att frihandeln måste föregås av protektionism. Det är fel att tro att frihandel blott kan etableras om den egna hemmamarknaden först har etablerats. Varje gång vi stänger dörren mot världen, för att utveckla en egen kompetens, visar vi blott vår egen egoism gentemot andra nationer.

Den internationella jurisdiktionen, såväl inom GATT som inom EG, medger faktiskt nationerna att inom centrala områden och i fall av tvingande nödvändighet för den egna nationens försörjning och trygghet, företa skyddsåtgärder, som emellertid inte får tillgripas utan att verkligt tvingande nödvändighet föreligger. För svensk del, låt oss konstatera det, finns ingen tvingande nödvändighet till fortsatta skyddsåtgärder såvitt gäller bl. a. tekoområdet.

Det hotande handelskriget mellan USA och Japan på elektronikområdet och inom bilindustrin, liksom spänningen mellan EG och USA på jordbruksområdet är allvarliga hot mot de förestående och svåra GATT-förhandlingarna. Låt oss slå fast att en GATT-runda inte kan avslutas framgångsrikt om den inte vinner USA:s stöd. Vår utrikeshandelspolitik måste därför präglas dels av fasta krav på USA:s administration att inte överge innehållet i Punta del Este-deklarationen, dels måste vi visa förståelse för de problem som USA:s ekonomi står inför med det fortsatta gigantiska underskottet i bytesbalansen.

Herr talman! I den redovisning som lämnats för överläggningarna i Taupo, som utrikeshandelsministern nämnde, finns den glada informationen att USA deltog. Det skulle vara mycket värdefullt om utrikeshandelsministern här något ville utveckla vilken hållning statsrådet intog just vad avser USA:s

inställning till stand still, roll back och till tjänstehandelssektorn. Det vi ser i vardagens politik ser hotfullt ut i förhållande till den deklaration som vi var med om att underteckna i Punta del Este.

I ministerdeklarationen från Punta del Este, då GATT:s Uruguayrunda startades, uttalades att jordbrukspolitiken för första gången skulle bli föremål för internationella handelsöverläggningar. Vi har möjligen tagit det första steget mot upplösningen av en jordbrukspolitik som är resultatet av 1930-talets ekonomiska kris och som medfört skada i form av prisregleringar, gränsskydd, subventioner, bidrag, skatteförmåner, exportstöd och annan marknadsmanipulation. Den reglerade och subventionerade jordbruksnäringen inom många av våra industriländer visar, då jordbrukspolitiken skall bedömas, vilken oerhörd olycka jordbrukspolitiken medfört. Världspriserna har manipulerats. Produktionsapparater som icke behövs har byggts ut. Överproduktion har skapat matberg och vinsjöar samt framtvingat en konsumtion som är ekonomiskt ineffektiv. För länder som Nya Zeeland, Australien, Canada, Argentina och många andra jordbruksproducenter betyder GATT-förhandlingarna om en världspolitik inom jordbruksområdet möjligheter till utveckling och tillväxt. För de länder där jordbruket tillåtits utveckla överproduktion stundar en lång svår tid, under vilken en omställning, som i många fall berör nationers grundläggande kultur och livsvärden, blir nödvändig.

Vi i Sverige måste nu förbereda oss för en långtgående omställning av svensk jordbruksproduktion, som kommer att märkas av alla. Denna del av utrikeshandelspolitiken är en nationell angelägenhet som angår alla och som måste betalas av alla. Vi kan inte kräva, att den lilla jordbruksbefolkning vi nu har kvar i Sverige skall ställas ensamma att anpassa sig till de nya villkor som frihandel och avreglering av jordbrukspolitiken kan komma att påtvinga dem. Jordbrukarna kommer att tvingas anpassa sin produktionsapparat till varor som kan produceras till priser som världsmarknaden etablerar. Det är en angelägenhet som berör oss alla, som konsumenter och som skattebetalare.

Än en gång en fråga till utrikeshandelsministern. I det pressmeddelande som gick ut från konferensen på Nya Zeeland har man antecknat åtminstone fyra tydliga principer för GATT-förhandlingarna inom jordbruksområdet. I kort översättning: En priskänslig jordbrukspolitik, inga generella branschstöd, en frysning av nuvarande stöd och inga nya importbarriärer. Frågan blir: Har Sverige, genom utrikeshandelsministern, anslutit sig till dessa principer?

Herr talman! Vi moderater har i vår allmänna näringspolitiska hållning alltid krävt en avreglering av näringslivet och ett förbud mot speciella subventioner och monopoliseringar av näringsgrenar. Det är för oss en närmast helig princip att upprätthålla näringsfrihet och vad vi ibland kallar för inre frihandel. Näringsfriheten måste därför grundlagsfästas. Tjänstproduktionen, även såvitt gäller sådana tjänster som nu monopoliserats för den offentliga sektorn, måste avregleras. Valutaregleringen måste fullständigt avvecklas för att möjliggöra svenska portföljinvesteringar utomlands, finansiering av svensk affärsverksamhet utomlands i svensk valuta och framför allt möjliggöra för utländska investerare att medverka till utvecklingen av

svenskt näringsliv. En ny fråga till utrikeshandelsministern: Är ni beredd att i linje med utrikeshandelspolitikens frihandelsanslutning också medverka till att regeringen utvecklar en inre frihandel och avreglering av näringsliv och tjänsteproduktion?

För den inre frihandeln är den socialdemokratiska regeringen tydligen en fortsatt frihandelsmotståndare. En internationell frihandel kan inte utvecklas framgångsrikt om inte jämväl hemmamarknaden präglas av frihandelsprinciper. Stigande skatter, etableringskontroll, subventioner, priskontroll, statlig företagsamhet, löntagarfonder, arbetsmarknadsreglering, monopolisering, styrning av utbildning, reglering av kommunikationer – allt detta är exempel på socialdemokratiskt motstånd mot inre frihandel, vilket är ett verkligt hinder för internationell frihandel. Det duger inte att utrikeshandelsministern här talar om det angelägna och goda i en internationell frihandel, om inte vår regering på liknande sätt bekänner sig till frihandelsprinciper för hemmamarknaden.

En debatt om internationella handelsfrågor är inte fullständig numera om inte miljöfrågor något berörs. Miljöfrågor är internationella problem som i hög grad har samband med internationell handel och industri. I en partimotion 1986 redovisade vi moderater vår syn på detta område. Vi uttalade i den motionen att Sverige bör i internationella förhandlingar arbeta för längre gående konventioner vad gäller gränsöverskridande luftföroreningar, i fråga om svavelutsläpp, kväveoxidutsläpp och kolväteutsläpp. Riksdagen ställde sig bakom vårt förslag om internationella miljöavgifter för fondbildning, så att exporterade luftföroreningar kunde åtgärdas genom investeringar i reningsutrustning. Jag vet nu inte om regeringen har fullföljt riksdagens beslut och aktualiserat de internationella frågorna i samband med miljövarsarbetet. Jag vill gärna fråga utrikeshandelsministern om utrikeshandelsministern har något att meddela oss i riksdagen i denna fråga.

Herr talman! I 1980-talets framväxande internationella informationssamhälle har världens marknader för råvaror, ädelmetaller, värdepapper, valutor och aktier vuxit samman i ett evigt kretslopp runt jorden, där prisbildningsmekanismer i fria marknader fungerar ostört över nationsgränser. I informationssamhällets rika flöde av information om händelser och trender inom teknik, mode, vardagsliv och industriutveckling, har bilden av en verklig världsmarknad för så gott som alla industrivaror börjat växa fram. Industrivaror i alla dess former säljs i vår tid på en världsmarknad där konsumenter ställs emot producenter i skilda länder och t. o. m. i skilda världsdelar.

Internationell frihandel är måhända det medel varmed många av vår samtids problem kan avvecklas. Genom tillväxt i handel och ekonomi kan arbetslösheten minska. Genom tillväxt i nya marknader kan förutsättningar för en fortsatt tillväxt tillskapas. Genom informationssamhällets nära kontaktytor mellan världens olika ekonomier, kulturer och folk kan ett marknadssystem för världens produktion av tjänster och varor etableras för att därmed bli till en garanti för utveckling av världen i fred och frihet.

Anf. 6 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Vilket företag är Sveriges största importföretag? Det är naturligt att många tänker på de stora varuhuskedjorna Åhléns, Kooperativa förbundet eller kanske på någon av de ledande textilimportörerna. Men, som det sades vid Handelsnäs dag nyligen av Grossistförbundets verkställande direktör Sture Lindmark, det största importföretaget i Sverige är Volvo, ett företag som annars är mera uppmärksammat som exportföretag.

Exemplet visar hur sammanflätade exporten och importen är. För att ett företag skall bli – och förbli – ett framgångsrikt exportföretag behövs en fri marknad så att företaget i den knivskarpa konkurrensen dels skall kunna köpa de bästa och billigaste komponenterna, dels fritt skall kunna sälja egna färdiga produkter.

Herr talman! Här har vi också en förklaring till marknadsekonomins överlägsenhet över det socialistiska systemet. Företagen i socialistländerna har inte tillgång till en fri importmarknad. I dessa länder lever både komponenttillverkare och storföretag i en skyddad verkstad. I en sådan miljö frodas mycket – dock inte de kvaliteter som är en förutsättning för internationell konkurrenskraft.

Vad exemplet visar är också hur beroende Sverige och den svenska ekonomin är av ett fritt varuflöde. Allt talar dessutom för att betydelsen av det fria varuflödet av varor och tjänster oavbrutet ökar.

Det är odiskutabelt att de länder som deltar i ett fritt varuutbyte efter hand blir alltmer beroende av varandra. Det finns de som i en sådan utveckling främst pekar på farorna – på riskerna för att det nationella oberoendet skall urholkas. Andra – och till dem hör jag – tar fasta på de positiva sidorna. De ser i frihandeln inte bara en väg till ekonomiskt välstånd utan också till ett fördjupat samarbete för fred. De menar att varaktig fred är mera ett resultat av det positiva beroendet länder emellan, som följer av en fri handel, än av politiska deklarationer och militära pakter.

Det är det senare synsättet som också var utgångspunkt för dem som lade grunden till den europeiska kol- och stålunionen och den europeiska ekonomiska gemenskapen. Monnet, Schumann, Adenauer och Spaak hade som gemensamt mål att för all framtid omöjliggöra krig mellan Tyskland och Frankrike. Den väg de valde för att uppnå målet var att länderna ekonomiskt skulle växa samman till en enhet. Den vägen har visat sig framgångsrik. Målet har nåtts. I dag framstår redan tanken på ett sådant krig som fullständigt absurd.

Den fria handeln bygger broar, på vilka kulturer och idéer kan mötas och varaktiga vänskapsband växa sig starka.

Den europeiska gemenskap som nu tar allt fastare form är mer än en ekonomisk gemenskap. Inte minst är det en demokratisk gemenskap med det direktvalda Europaparlamentet som sin främsta symbol. Med denna europeiska gemenskap önskar Sverige ett nära, omfattande och varaktigt samarbete inom ramen för de gränser som sätts av vår neutralitetspolitik.

Det är, som också statsrådet Gradin framhåller, ett centralt mål för Sverige att bibehålla den likabehandling som frihandelsavtalet med EG har gett oss. Det är viktigt också nu – när målet inte längre är bara tullfrihet utan också att skapa ett område där människor, varor, tjänster och kapital kan röra sig fritt.

Regeringen kan i sina strävanden att uppnå likabehandling och utveckla vårt samarbete med EG räkna med folkpartiets stöd.

De franska viseringsbestämmelserna, som gäller svenska medborgare men inte medborgare inom den europeiska gemenskapen, är ett uttryck för, att vår önskan om likabehandling inte självklart blir tillgodosedd.

Något avkall på neutralitetspolitiken kan vi inte vara med om. Med den givna begränsningen bör vi eftersträva att vi i vårt fördjupade samarbete med EG också får ett inflytande som svarar mot vårt ökade beroende.

Det som i handelsdeklarationen sägs om det nordiska samarbetet kan jag ställa mig bakom. Det är bra att vi inom Norden gemensamt tar itu med de icke-tariffära handelshindren. Det är också viktigt att understryka att detta arbete skall harmonisera med ansträngningarna att på lika villkor medverka i en verklig gemensam marknad i Västeuropa.

Herr talman! Jag har här utvecklat folkpartiets positiva syn på frihandel. Men det finns undantag. Ett sådant självklart undantag gäller vapenhandeln. I valet av länder som skall kunna vara mottagare av svensk vapenexport bör vi iaktta restriktivitet. Uppenbart är också att vi bör skärpa kontrollen av att exporterade vapen går till, och stannar i, det land som utförseltillståndet avser och inte tar vägen någon annanstans.

Ett undantag av annat slag från vår önskan om fri handel gäller Sydafrika. Ingen annan nu existerande stat än Sydafrika har lagt rasåtskillnad till grund för landets styrelseskick. Det gör Sydafrika unikt. Minoritetens förtryck av majoriteten utövas med stöd av dessa lagar. Genom att lagarna är baserade på människornas uppdelning efter hudfärg tvingas alla, med eller mot sin vilja, förtryckare lika väl som förtryckta, att medverka i detta ovärdiga spel.

Apartheid är en skamfläck. Att acceptera den – att inte aktivt ingripa mot den – är att befläckas av den. Apartheid måste bort. Det är en gemensam angelägenhet för alla som tror på människors lika värde och på varje människas värdighet.

Regeringen har nu tagit fasta på de krav som bl. a. folkpartiet har ställt, att Sverige tillsammans med andra nordiska länder skall genomföra en handelsbojkott mot Sydafrika. Den nya inriktningen i den socialdemokratiska regeringens politik välkomnar vi. På samma sätt som när vi i Sverige 1979 införde investeringsförbudet och för några år sedan förbudet mot import av frukt och jordbruksvaror från Sydafrika är syftet med bojkotten att inspirera andra länder att vidta liknande åtgärder. Först när det sker i stor omfattning kan bojkotten bli effektiv som ekonomiskt vapen mot apartheid. Som politisk markering av vår avsky för apartheidsystemet har bojkotten omedelbar effekt.

En åsikt i handelsdeklarationen, som folkpartiet inte kan stödja, är att ett fullföljande av den svenska Sydafrikapolitiken skulle innebära "ett avsteg från vår principiella linje i sanktionsfrågor och våra åtaganden enligt GATT."

Herr talman! En rad länder vidtar nu liknande åtgärder som Sverige. De åberopar för dessa åtgärder undantagsklausuler i GATT-avtalet och 1985 års rekommendation från FN:s säkerhetsråd. Dessa länder – ett är Danmark – anser sig handla helt enligt lag och avtal. Så inte den svenska regeringen.

Men varför, Anita Gradin, klär du dig i säck och aska? Varför ställer du dig

som gråterska vid den traditionella svenska utrikespolitikens bår? Om du lyfter på skynket över håren skall du se att den är tom. Den traditionella svenska utrikeshandelspolitiken är nämligen vid god hälsa. Tycker inte Anita Gradin att vi, när vi nu i riksdagen nått en bred samsyn på de åtgärder som skall vidtas mot apartheidregimen, också borde kunna bli överens om den rättsliga tolkningen?

Herr talman! Den nya GATT-rundan är av stor betydelse för Sverige. Det är inte minst för oss väsentligt att få liberala regler för tjänstehandeln. Jag delar helt utrikeshandelsministrernas förhoppning om att GATT-förhandlingarna skall utgöra en effektiv broms på protektionismen och leda till lättnader i handelsrestriktionerna.

Jag kan också instämma i det som statsrådet sade om att u-länderna har ett särskilt behov av ökade marknader. Många u-länder tyngs av stora skuldbördor. Det är därför bra att regeringen avser att, såsom det anges i deklarationen, "konstruktivt bidra till att söka lösningar på dessa problem".

Herr talman! Jag tror faktiskt att jag har några konstruktiva förslag att bidra med. Det svenska tullskyddet för grönsaker har under senare år byggts ut. Förra året infördes t. ex. ökat skydd mot import av tomater. Enligt folkpartiets uppfattning bör vi i stället söka minska, och på sikt möjligen helt avskaffa, de svenska hindren mot import av frukt och grönsaker. Särskilt omotiverat är det tullskydd vi har i Sverige under de tider på året då inga motsvarande inhemska produkter finns att tillgå.

Den svenska importregleringen av tekovaror har lett till att u-ländernas andel av den svenska marknaden för kläder sedan 1984 har sjunkit från 27 till ca 20 %. Den minskade importen från u-länderna har emellertid inte lett till en ökad marknadsandel för de svenska tekoföretagen. Andelen import när det gäller kläder har tvärtom sedan 1984 ökat från 85 till 90 %.

De företag som tjänat på de svenska handelsrestriktionerna är främst företag som har hemort inom den Europeiska gemenskapen. På grund av frihandelsavtalet med EG har Sverige, vilket är helt riktigt, ingen möjlighet att begränsa tekoimporten från dessa länder. EG-länderna kan inte heller begränsa sin import från Sverige. Det är också en förklaring till att framgångsrika svenska tekoföretag har kunnat expandera sin export.

U-ländernas export av tekovaror till Sverige försvåras framför allt av de avtal som vi har träffat med dem om s. k. frivilliga exportbegränsningar. Inom ramen för det s. k. multifiberavtalet har vi tvingat sådana avtal på u-länder som byggt upp en hygglig tillverkningskapacitet. Innebörden av avtalen är att u-landet måste åta sig att självt svara för begränsningen av sin tekoexport till Sverige.

Exportlicenser blir på så sätt åtrådda varor. Handel med licenser driver upp priset även på de tekovaror som u-landet tillåts sälja till Sverige. Eftersom licenserna ofta avser ett visst antal plagg lönar det sig som regel för dem som kommer över licenserna att använda dessa vid export av större och dyrare plagg. På så sätt begränsas importen av prisbilliga barnkläder.

Flera utredningar har uppskattat den sammanlagda kostnaden av den förda tekopolitiken för en svensk barnfamilj till mellan 1 000 och 1 500 kr. per år. Lägger man till kostnaderna för de kvantitativa importrestriktionerna för livsmedel blir kostnaden ca 3 000 kr. per hushåll och år, efter skatt.

I folkpartiet anser vi att Sveriges restriktiva hållning när det gäller import av tekovaror från u-länderna står i direkt strid mot vår uttalade vilja att förbättra levnadsvillkoren för människorna i de fattigaste länderna. Frågan är om vi någonsin har haft så omfattande begränsningar som vi har i dag. Genom en speciell nordisk klausul har regeringen också skaffat sig rätt att underskrida den ökningstakt för importen från u-länderna som övriga industriländer förbundit sig att främja.

Detta agerande från Sveriges sida kan med rätta upplevas som hyckleri. I allmänna ordalag betygar regeringen sin tro på en vidgad världshandel fri från de handelshinder som främst går ut över de fattiga folken. Samtidigt förs en handelspolitik som när det gäller tekovaror direkt motverkar en sådan strävan.

Låt mig som exempel nämna Brasilien, ett land som köper mycket industrivaror från Sverige. Brasilien har svåra problem med sin betalningsbalans. Svenska banker har också medverkat som långgivare. För att Brasilien skall kunna få ordning på sin betalningsbalans och kunna förränta sina utlandslån kräver bl. a. Internationella valutafonden att landet ökar sin export. Är det då, fru statsråd, förenligt med svenska intressen att fortsätta att begränsa importen av tekovaror från Brasilien?

Indien är en annan viktig marknad för svenska produkter av många olika slag. Samtidigt som Indien gör stora inköp från Sverige har den svenska regeringen så sent som i januari i år påtvingat landet ett avtal som innebär att Indien också framgent måste begränsa sin export av tekoprodukter till Sverige. Fru statsråd, är detta verkligen rimligt?

Herr talman! Visst noterar jag den sympatiska skrivningen i handelsdeklarationen om att regeringens avsikt är att de handelspolitiska skyddsåtgärderna inom tekoområdet stegvis skall trappas ned. Jag tror t. o. m. att statsrådet Gradin för egen del har sådana ambitioner. Hittills har dock Anita Gradin haft små eller inga framgångar när det gällt att förverkliga dessa ambitioner. Mot eventuella sådana försök har någon annan inom regeringen satt punkt. Kanske heter punkten G – eller i klartext – Thage G "Punkt" Peterson.

Herr talman! Jag vill be statsrådet Gradin att inför kammaren precisera de skäl som enligt hennes bedömning gjorde det absolut nödvändigt för Sverige att för några månader sedan sätta stopp för import av borddukar från Indien.

Anf. 7 PER-OLA ERIKSSON (c):

Herr talman! Sverige är som bekant ett litet land med högt specialiserad produktion och med ett mycket starkt import- och exportberoende på flera varuområden. En öppen internationell handel är ett avgörande villkor för ett land med dessa förutsättningar. Ett stort antal människor är sysselsatta i företag med huvudsaklig avsättning av produkterna utanför landets gränser. För dessa, liksom för de industriföretag som behöver importera komponenter för sin tillverkning, spelar utrikeshandeln en viktig roll. Importberoendet inom den svenska industrin är betydande. Importinnehållet i tillverkningsindustrins produkter uppskattas ofta till 50 %. Tidigare i dag har Volvo nämnts som det kanske mest framstående exemplet på stort importberoende. Mot denna bakgrund skulle en mer protektionistisk världshandel innebära

problem för ett land som vårt. Den inhemska marknaden är för liten för att kunna utgöra en sluten enhet.

Herr talman! Under de senaste veckorna har en del av den svenska exporten varit föremål för och vållat en ganska stor debatt. Den avslöjade vapensmugglingen från Bofors har blivit en "affär" som skakat vårt land. Statsrådet Gradin förbigick detta helt i sin och regeringens deklaration. Utan tvivel har Sveriges anseende skadats. Bofors har genom vapensmugglingen åsamkat både sig självt och Sverige en smutsfläck som det kommer att ta lång tid att tvätta bort.

Vapenexport från Sverige är i princip förbjuden. Förbudet är dock förenat med möjlighet till dispens efter prövning i varje enskilt fall. Grundförutsättningen för att vapenexport skall kunna tillåtas är att den sker till länder som inte befinner sig i konflikt eller hotas av konflikter liksom att vapnen inte kan förväntas bli använda för förtryck av mottagarlandets invånare. Det här är en oerhört viktig princip.

Bevisligen har nu svenska vapen hamnat i fel länder och fel händer. Vissa svenska direktörer tycks ha spelat hasard med den svenska lagstiftningen och den svenska trovärdigheten som insats.

I debatten har nu också höjts röster för att vi helt skall slopa svensk vapenexport. Tunga skäl talar emellertid för att Sverige skall tillåta export av vapen i vissa fall. Vårt eget vapenbehov kräver inhemsk produktion. Detta i sin tur är av betydelse för trovärdigheten av vår neutralitetspolitik. Vi måste begränsa vårt beroende av omvärlden, minska vår sårbarhet. Till detta kan läggas det rent principiella argumentet att andra länder, som upprätthåller ett försvar i samma fredliga syfte som vi själva, också bör ha samma rätt som vi att göra anspråk på att kunna köpa vapen på världsmarknaden. Att under inga omständigheter tillåta vapenexport men själva uppträda som köpare av vapen kan med skäl uppfattas som hyckleri.

Reglerna för svensk vapenexport har varit föremål för översyn och skärpning vid flera tillfällen. Trots detta uppvisar systemet fortfarande betydande svagheter och brister. Det är därför motiverat att göra en ny, samlad översyn av principerna för svensk vapenexport.

I gårdagens kvällseko hörde jag statsministern säga: "Det kan komma att handla om att skärpa kontrollen." Det räcker inte. Det får inte stanna vid att det kan komma att handla om det, utan det måste handla om skärpt kontroll.

En översyn måste ha som utgångspunkt att vapen inte säljs till länder, som är inblandade i någon form av yttre eller inre konflikt eller som löper risk att bli det inom en inte alltför avlägsen framtid. Kraven på garantier mot vidareexport till sådana länder måste också skärpas. En självklar regel borde vara att all export till länder, varifrån det förekommer vidareexport i strid mot slutförbrukarintyget, omedelbart stoppas. De nu aktuella vapenaffärerna visar att kontrollen har varit otillräcklig. Tillräckliga utredningsresurser krävs nu för att utreda den aktuella exporten.

Frågan om överträdelse av svensk lagstiftning är nu föremål för utredning, exempelvis av Stig Age. Jag tycker det finns skäl att göra en sådan, men denna utredning tar för lång tid på sig. Det finns således skäl att påskynda utredningsarbetet.

Den medborgarkommission som skall tillsättas är befogad. Centern ställer

sig bakom detta beslut och har också efterlyst åtgärder i den riktningen. Nu måste alla kort läggas på bordet. Det får inte kvarstå några som helst oklarheter eller misstankar om att någonting har dolts i den här affären. De personer som skall framträda inför riksdagens konstitutionsutskott måste tala om vad de verkligen vet om nu aktuella vapenexporter.

Herr talman! Det finns skäl att säga att vårt land är för bra för att förvandlas till ett trask av skumma vapenaffärer. Därför måste politiker och myndigheter medverka till att röja upp i det kaos som uppkommit. Förtroendet för svenskt näringsliv måste återställas. De lagar och villkor för export av vapen och krigsmateriel som riksdagen fastställt måste följas.

Herr talman! En öppen och fri handel är bara ett av flera medel för att uppnå ett fungerande samhälle. Frihandel kan alltså inte vara ett mål i sig, även om det ibland tycks så i debatten. Då denna handel kommer i konflikt med andra mål blir det nödvändigt med modifieringar. Debatten om frihandeln får inte gälla ytterligheterna: total protektionism kontra total frihandel. Ibland får man det intrycket när man lyssnar på debatten här hemma. Sverige måste vid utformningen av sin handelspolitik ta sociala, miljömässiga, hälsopolitiska, regionalpolitiska och säkerhetspolitiska hänsyn.

De internationella avtal som Sverige undertecknat medger vissa möjligheter till undantag från frihandel, s. k. undantagsklausuler, t. ex. vid betalningsbalanskriser och liknande. Däremot saknas skyddsklausuler, som tar andra miljömässiga eller sociala hänsyn, exempelvis möjligheter till åtgärder mot import av produkter som framställs genom barnarbete eller import på livsmedelsområdet av produkter som har tillsatser vilka är förbjudna här i Sverige.

Av beredskapsskäl är det också nödvändigt att slå vakt om de inhemska produktionsmöjligheterna när det gäller livsmedel, kläder, skor etc., varor som måste finnas tillgängliga inom landet i händelse av en avspärrningssituation. I regeringens deklaration säger statsrådet Anita Gradin att det behövs ett skydd för svensk tekoindustri, och det är bra. Men signalerna att stegvis trappa ned skyddsåtgärderna måste vägas mot de vitala intressen som finns i tekobygder och tekobranscher. Om inte gällande restriktioner fanns för jordbruks- och trädgårdsnäringen skulle dessa näringar råka i stora svårigheter. Detta är oerhört viktigt att betona.

I debatten förekommer ibland förslag som, om de skulle förverkligas, skulle innebära dödsstöten för de areella näringarna. Nic Grönvall ville tidigare i dag riva nästan alla broar och restriktioner. Jag reagerade mot det budskapet.

U-länderna och deras roll i världshandeln tycks ha kommit i bakgrunden av den handelspolitiska debatten. Intresset koncentreras främst till Västeuropa och det arbete som pågår inom EG. Frihandelssystemet kan emellertid leda till negativa effekter när det gäller fördelningen av ekonomiska resurser mellan industri- och utvecklingsländer. En öppen och fri världsmarknad får inte förstärka den obalans som råder mellan i- och u-länder. U-ländernas sårbarhet och ofta sämre konkurrensförmåga har inneburit svåra påfrestningar på många u-länders ekonomi. Det finns därför skäl att vi i Sverige aktualiserar frågan om konsekvenserna för relationerna mellan i- och

u-länder av en öppen och fri handel. Den frågan får hanteras i olika internationella organ. Enligt centerns uppfattning har Sverige ett stort ansvar för att detta också sker.

Här har tidigare hörts hurrarop för ett ja till Europa. För balansens skull tycker jag att det finns skäl att också säga ja till de fattiga länderna. Sydafrikas svarta människor lider under apartheidsystemets förtryck. Förslaget om förbud mot handel med Sydafrika är välkommet. Dess värre tog regeringen lång tid på sig innan förslaget lades på riksdagens bord. När centern aktualiserade frågan sommaren 1986 möttes vi inte av någon större förståelse. Dess bättre har förslaget nu fått anslutning från flera partier.

Sverige har under tiden efter andra världskriget inom neutralitetspolitikens ram eftersträvat omfattande deltagande i det ekonomiska samarbete som vuxit fram i Västeuropa. Vi har också aktivt verkat för att stärka det nordiska samarbetet. Vi i centern tycker att Norden som hemmamarknad måste få en ökad betydelse.

EG-kommissionens handlingsplan, den s. k. vitboken, kommer nu att ställa nya krav på vårt land. Men det får inte innebära att vi villkorslöst går in i ett fördjupat samarbete med EG.

Den revision av Romfördraget (EG-stadgan) som nu trätt i kraft innebär bl. a. att det utrikespolitiska samarbetet stadfästs i Romfördraget. EGländerna skall enligt detta gemensamt söka formulera och genomföra en europeisk utrikespolitik. Jag vill påminna om detta, därför att det ibland i debatten om Sverige och EG bortses från de utrikespolitiska aspekterna. När det i debatten görs gällande att en anslutning av Sverige till Europaparlamentet skulle få betydelse för den politiska utvecklingen i Sverige, tycker jag att man försöker vrida utvecklingen i enbart en viss riktning. Jag har velat säga detta, därför att det i debatten många gånger hörs övertoner om Sveriges hållning till EG och svenskt deltagande i europeiskt samarbete. Förra veckan uttalade EG-kommissionens president Jacques Delors att försvars- och säkerhetspolitik är frågor som hör hemma inom EG-samarbetet. Ett sådant uttalande klargör med all önskvärd tydlighet att ett svenskt medlemskap i EG, som en del industriföreträdare önskar, är uteslutet.

Sverige skall självklart pröva de olika förslag till harmonisering av lagar och förordningar som ett fördjupat EG-samarbete kräver. Men – och det är viktigt att säga – den prövningen får inte innebära att vi ger avkall på viktiga miljö-, hälso- och regionalpolitiska ambitioner.

Lord Cockfield, vice president i EG-kommissionen, har i en intervju i Veckans Affärer med adress till Sverige sagt följande: "Till slut måste ni bestämma er för om miljö- och hälsokraven har överhöghet över de ekonomiska och industriella kraven." Yttrandet fälldes som ett svar på frågan om Sverige måste göra avkall på sådana krav för att få nytta av integrations- och harmoniseringsprocessen inom EG.

Jag och centern är för vår del beredda att ge det beskedet till lorden att miljö- och hälsokraven kommer i första hand! Och jag vill fråga Anita Gradin: Vilket är regeringens svar? Ekonomi och ekologi ställs tyvärr ofta mot varandra, men för en stat som Sverige är det självklart att betona att ekonomi och miljö måste förenas.

Värdet av svensk skogsexport uppgick enbart under föregående år till 48

miljarder kronor. Om vi av kortsiktiga ekonomiska skäl tillåter en fortsatt miljöförstöring genom försurande utsläpp, är detta till skada för miljön. Det skadar också långsiktigt svensk ekonomi.

Sverige kan därför, enligt mitt sätt att se, inte sälja bort kravet på en god miljö för kortsiktig ekonomisk vinnings skull. Det beskedet bör den svenska regeringen ge såväl till lord Cockfield som till vissa svenska industriföreträdare, som tycks vara beredda att offra miljön på EG-samarbetets altare.

Det beskedet bör utrikeshandelsministern också ge till sin statssekreterare Carl Johan Åberg, som i en debattartikel i Svenska Dagbladet den 20 december i fjol framställde två alternativ för Sverige: antingen en isolationistisk väg eller den europeiska gemenskapens väg. Så förenklat och villkorslöst får samarbetet inte framställas.

Eftersom EG-frågorna framöver kommer att vara viktiga och stå i centrum för den handelspolitiska debatten, är det viktigt att regeringen ger en samlad rapport till riksdagen om den harmoniseringsprocess som pågår och som skall prövas. Att stegvis knyta Sverige närmare EG utan att vi får bedöma helheten är, enligt mitt sätt att se, inte acceptabelt.

Statsrådet Gradin sade i regeringsdeklarationen att det inom regeringskansliet pågår ett arbete för att klarlägga vilka våra intressen bör vara på de områden som berörs av EG:s vitbok och för att utforma den svenska ståndpunkten. Då vill jag fråga: Hur skall den svenska ståndpunkten från regeringens sida redovisas till riksdagen?

I deklarationen bagatelliserar statsrådet anpassningen av våra regler till EG:s, tycker jag. Det handlar mest om tekniska handelshinder och en del annat. Jag tycker att vitboken ger anledning att sätta en del frågetecken och att inta en mer restriktiv hållning till ett närmande av Sverige till EG.

Det finns skäl att ställa frågan: Hur stämmer statsrådets deklaration med EG-kommissionens mycket långtgående idéer om vad som fordras för att Sverige skall kunna få vara med i ett fortsatt utvecklat västeuropeiskt samarbete?

Utvecklingen av samarbetet i Norden och Västeuropa innebär inte ett ställningstagande av engångsnatur utan får ses som en fortgående beslutsprocess. Därför är det viktigt att den processen ges parlamentarisk förankring och insyn. Den parlamentariskt sammansatta delegationen för EFTA-frågor bör få delta i beredningen av principiellt viktiga frågor rörande samarbetet mellan Sverige och EG. På det sättet får vi en koppling mellan parlamentet och regeringen i dessa viktiga frågor.

Avslutningsvis, herr talman, vill jag säga att även om regeringen nu intresserar sig för EG, dess vitbok och harmonisering av lagstiftning och en stor del av svenskt näringsliv bara har EG för ögonen, får detta *inte* skymma sikten för Norden som en viktig hemmamarknad. De nordiska länderna är inte bara viktiga ekonomiska partner utan har också i långa stycken en likartad principiell syn. Norden som hemmamarknad måste därför få ökat utrymme i vår handel. Det är viktigt att understryka i en tid när nästan allt tycks handla om EG eller inte.

Anf. 8 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Det finns en internationell marknad, där frihandeln verkligen blomstrar. Det är vapenhandeln. Där tar sig varorna fram utan synnerliga hinder. Ingenstans råder förhållanden, som så nära överensstämmer med den liberala handelsteorins ideal.

Ingenstans finner man ett så välgörande förakt för lagar, byråkratiska regler och andra handelshinder, som just här. Ingenstans finner man en marknad, där Sveriges industri så ivrigt och fördomsfritt kunnat kämpa för sina marknadsandelar.

Och ingenstans finner man en så underbart liberal ansvarsordning som här. Ingen politiker har gjort fel. Ingen handelsminister är brottslig. Ingen har smugglat. Ingen har släppt igenom någon formellt tvivelaktig affär.

Men alla har hela tiden vetat precis hur det förhöll sig. Alla har i årtal vetat att svenska vapen flutit omkring i de mest skilda delar av världen. Alla har rena händer. Men alla vet.

Dr Martin Luther – vars namn herrar och damer handelsministrar möjligen har stött på i konfirmationsundervisningen – sade en gång, att man står i ansvar inte bara för vad man gör, utan för vad man underlåter att göra. Det verkar nästan som om dr Luther hade haft den svenska vapenexporten i tankarna. Men han levde ju i det förkapitalistiska samhället, vadan modernt tänkande liberaler knappast har anledning att bekymra sig om vad han tänkte.

Sedan har det här i landet funnits *ett* politiskt parti, som i årtal pekat på de här förhållandena, som har varnat för de risker som här lurar för det politiska förtroendet. Men det partiet består ju av kommunister, så vad de säger tar man lika lätt på som på den kristna moralen.

I kommersen behövs ingen moral. Men i politiken, särskilt i ett parlamentariskt system, måste det finnas en viss grundläggande moral och hederlighet. Det har att göra med att systemet åtminstone delvis bygger på medborgares förtroende. Därför spelar i politiken inte bara det formella utan också det moraliska ansvaret en roll. Medborgarnas dokumenterade oro för vad som hänt bör vara en bestående lärdom för landets politiska etablissemang.

Även den liberala sol som lyst över vapenhandeln har sina fläckar. Sverige exporterar inte vapen till Nicaragua, som ju verkligen skulle behöva ett antal Robot 70 för att värja sin självständighet och integritet mot de internationella, amerikanskutrustade gangsterbanden. Vår samvetsömhet förbjuder plötsligt detta. Däremot exporterar vi till USA. Vi kan nämligen juridiskt fiffla till det så att vi säger att Nicaragua är i krig med Honduras men inte med USA. Detta resonemang är något förmer än omoral. Det är dubbelmoral.

Detta exempel kunde stå som sinnebild över frihandelspropagandan. Nästan alla talar om frihandel och behov av frihandel. Även en representant för det parti som jag tillhör är naturligtvis principiellt frihandelsvän. Men i verkligheten menar frihandelspropagandisterna något annat. Liksom många andra extrema teorier som drivs till sina yttersta konsekvenser är frihandelsidén inte möjlig att genomföra i praktiken, i synnerhet inte i den existerande verkligheten.

Man menar alltså inte frihandel när man talar om frihandel, utan man menar ett blandat system av viss frihandel, kombinerad med stora delar

långtgående protektionism. Det är ju inte så i världen, ens på den s. k. världsmarknaden, att det råder någon fri marknadsbildning, fri prisbildning, fri rörelse av produktionsfaktorer. På grund av kapitalkoncentrationen är monopolismen högt utvecklad på nästan alla världsmarknader – det gäller livsmedel, det gäller råvaror, det gäller elektriska produkter osv. Världsmarknaden är inte fri, den är manipulerad – lika manipulerad som de nationella marknaderna eller mer.

Det är inte riktigt bra att man här talar i svepande termer som saknar verklighetsanknytning. Jag tror nämligen att man under mycket lång tid framöver – under all den tid som vi här i kammaren, som inte skall leva så våldsamt länge till, har anledning att överblicka – måste räkna med att protektionismen och frihandeln hänger ihop. Ett visst mått av frihandel kan inte existera utan att modifieras av betydande inslag av protektionism. Sedan må man tycka att det är bra eller dåligt, men man får leva med det och man får göra världen så pass hygglig som den kan bli under de förhållandena.

Det behövs också, menar jag, en mer förutsättningslös diskussion av handel och handelspolitik än vad vi hittills har haft, och det särskilt på två områden: på teorins fält och på det område som berör Sveriges förhållande till Europa.

Frihandelsdoktrinen bygger ju på tanken om den internationella arbetsdelningen. Ju mer arbetsfördelning, ju högre specialisering, ju mer handel, desto mer välbefinnande – det är grundtanken. Det kan kanske stämma på ett mycket allmänt plan och fram till en viss nivå av handelns utveckling, men när specialiseringen överskrider denna nivå slår den också tillbaka på ekonomin. En starkt specialiserad och ensidig ekonomi utvecklas genomgående sämre, och det har att göra med främst två förhållanden.

För det första leder ökad specialisering till ökat beroende av andras teknologi. Teknologin får då svårare att anpassa sig till de för den nationella ekonomin särskilt behövliga och angelägna lösningarna. Man måste så att säga arbeta med lånade förutsättningar som man har svårt att påverka. Man kan inte självständigt skapa.

För det andra leder ökad specialisering till luckor i den nationella produktionen, till ensidighet och smal kompetensbas. Arbetsprocesserna slås sönder, och viktiga avsnitt av dem flyttas till andra länder. Följden av detta blir bl. a. att basen för idéer och skapande också blir smalare. Dels tappar man ju stora delar av sin kompetens, dels blir också spridningseffekten av nytänkande och skapande sämre. Idéer och tillämpningar av idéer är ju i mycket stor utsträckning överförbara mellan olika verksamhetsområden, men med en hög specialisering kan man alltså inte i en ekonomi utnyttja sådana intressanta och viktiga effekter.

Vad jag här har sagt antyder bara ytligt en typ av frågor som vi borde diskutera mycket mer i vetenskapen, i det politiska livet, i studiecirklar, i folkrörelser. Diskussionen om sådana problem förträns av de extrema frihandelspropagandisterna, som matar oss med allmänna fraser utan att se till verkligheten.

En annan stor, praktisk fråga där vi finner en motsättning till teorin gäller produktionsfaktorernas rörlighet. Att världens stora finansfurstar helst vill kunna flytta sina miljarder minut för minut är begripligt, och att de vill flytta

miljontals människor över de nationella gränserna för att effektivare kunna utsuga deras arbetskraft är också begripligt från finansherrarnas synpunkt. Men vad får detta för verkningar på det mänskliga samhället, på civilisationen, på kulturen, på förhållandet mellan klasserna och människor emellan? Det diskuterar vi märkligt nog inte alls. Vilka följder får det när finansiella tillgångar obegränsat kan flyttas hur som helst? Vilka kriser vållar detta i betalningssystem och i valutaförhållanden? Hur kommer detta att störa de produktiva verksamheterna genom att öka försteget för improduktiva och spekulativa verksamheter? Det frågar vi oss aldrig eller sällan.

Och vilka följder får de stora folkomflyttningar som kallas fri rörlighet hos arbetskraften? Det är ju till 90 % fråga om människor, vilkas sociala och politiska situation är underordnad och präglad av vida sämre förhållanden än för de mer stabila och etablerade befolkningsskikten. Jag tror att man i det här stycket lämpligast – utan att gå in på några djupgående teoretiska resonemang – kan hänvisa till Günther Wallraffs numera till svenska översatta bok som på tyska heter Ganz unten och som behandlar det europeiska invandrarproletariatets rättsliga och samhällsliga situation. Det är en lärdom som skulle vara lämplig för de mer urskillningslösa entusiasterna för EG och frihandelsdoktrinen.

Så mera precis till debatten om EG! Man har ofta för sig – och det är också en sådan där fördom som seglar omkring i den ytligare diskussionen – att allting som är stort är bra och allting som är smått är ineffektivt. Det är också en tes som man måste behandla med stor urskillning. Det är nämligen inte så, att små länder nödvändigtvis har en ofördelaktig position gentemot stora länder eller stora grupper av länder. Ibland är det på det sättet, men det finns ingen verklighetsanknuten erfarenhet som säger att små länder måste vara extremt specialiserade för att kunna klara sig, att de måste vara ensidigare än stora länder. Sverige är faktiskt ett exempel på att man kan hålla en mycket hög effektivitetsnivå och en rimlig mångsidighet industriellt och tillverkningsmässigt utan att detta på något sätt sänker effektiviteten eller har någon negativ verkan på kostnaderna. Det finns ingen verklig relation mellan storlek och effektivitet nationella ekonomiska system emellan.

Detta är en av många orsaker till att jag menar att den diskussion som förs här i dag har vissa farliga och ogenomtänkta drag. Det håller på att skapas en sorts atmosfär här i Sverige av att nu måste vi verkligen springa benen av oss så att vi nästan snubblar på våra skosnören för att hinna in till en ny typ av anknypning till den Europeiska gemenskapen, för gör vi inte det lurar katastrofen och arbetslösheten bakom knuten.

Också utrikeshandelsministern har i sin väldigt ensidigt upplagda utrikeshandelspolitiska deklaration gjort sig till tolk för detta något ytliga och onyanserade synsätt. Det är litet oroande, må jag säga – om jag nu inte skall ta till några överord – att finna att utrikeshandelsministern inte själv har några sociala och politiska mål för svensk ekonomi och för den svenska nationen som utgångspunkt för de kommande diskussionerna om EG. Detta saknades ju fullständigt. Det var en typisk handelsteknisk deklaration, som vilken handelskammare som helst ute i någon europeisk huvudstad kunde ha bragt samman. Nu skall inte utrikeshandelsministern ta denna kritik för hårt, för jag vet att hon inte har skrivit papperet – det har ju andra gjort – utan

mera har ägnat sig åt att läsa upp det. Men nog tycker jag att det är på tiden att en parlamentariskt ansvarig regering formulerar politisk-ideologiska mål för vilken samhällsutveckling man vill främja genom den ena eller den andra typen av handelspolitik, genom den ena eller den andra typen av nära förhållande till olika grupper av länder på det handelspolitiska området.

På samma sätt som det är en fördom att stora länder och stora grupper av länder blir effektivare än små länder – jag talar nu hela tiden om industrialiserade länder av den typ som finns i den norra delen av världsklotet – är det också en felsyn, som man inte bör ta för gott utan diskutera på ett litet mer kritiskt och nyanserat sätt, att enhetlighet t. ex. i teknologiskt hänseende eller när det gäller andra villkor för produktionen skulle skapa större dynamik. Jag noterade särskilt att i utrikeshandelsdeklarationen var enhetlighet och dynamik liksom två honnörsord eller paroller. Nu visar en mängd erfarenhetsstoff att det mycket väl kan förhålla sig precis tvärtom, att just en högt utvecklad, industriellt avancerad nationell ekonomi – som den svenska – förmåga att skapa fram och tillämpa mer skräddarsydda lösningar ofta är en oerhört effektivitetsbefrämjande faktor som just kan försvara också den lilla nationens och den lilla nationella ekonomins möjligheter att göra sig gällande. Jag skall inte driva detta resonemang för långt, men vi diskuterar aldrig dessa ting på ett nyanserat sätt. Det är bara detta urskillningslösa marscherande in i alla större gemenskaper, in i alla större samarbetsformer, bara därför att de är större. Då tror man att de är effektivare, mera dynamiska som det heter.

Detsamma gäller i fråga om forskningsområdet. Det är självklart att svensk forskning behöver stimulans genom samverkan och erfarenhetsutbyte med allmän europeisk forskning, inte bara västerut utan också åt helt andra håll – österut och söderut. Men därmed är det inte sagt att Sverige kommer att vinna något eller att forskningen internationellt kommer att vinna på att man uniformerar forskningen på det ena området efter det andra under ett gemensamt europeiskt ledarskap. Detta motverkar också den självständighet, det skapande som är forskningens livsluft, t. ex. genom att man binder stora resurser i ett något omstritt och kontroversiellt projekt som Eureka-projektet. Sverige är ju inte omedelbart intresserat av att hjälpa den franska raket- och vapenindustrin att producera mera avancerade förstörelsemedel som skall hjälpa till att hävda Frankrikes mer eller mindre inbillade stormaktsställning. Vi skall se upp med dessa ting och inte på detta urskillningslösa och ytliga sätt ramlar in i det bara därför att det är europeiskt och bara därför att det är stort.

Om vi då går till de områden där man verkligen har anledning att se till det kontroversiella i EG:s inställning, och där frågan kommer att ställas mycket skarpt huruvida vi kommer att slå vakt om vår nationella självständighet i våra politiska utgångspunkter, kan vi nämna två områden – bara som en illustration. Det ena området är trafikpolitiken.

Är det den stora Gemenskapen eller är det det lilla landet Sverige som företräder den mest avancerade, vetenskapligt bäst belagda och politiskt sundaste lösningen? Ja, här i Sverige har vi faktiskt börjat komma fram till insikten att det behövs en helt ny trafikstruktur. Man måste övergå till nya typer av system, till nya typer av balanser mellan olika trafikslag och

trafikmedel. Både den tunga och den lätta bilismen är en oerhörd miljöfara och en grundläggande faktor bakom skogsdöden. Detta har vi insett och därför har vi antagit ett program i riksdagen. Riksdagen har vid två tillfällen bekräftat att vi skall verka för en överföring av tung trafik till järnväg, bl. a. med just dessa starka miljöargument.

Hur resonerar man i EG? De härskande i EG-kretsar är, för att i korthet beskriva deras inställning, fullständigt ointresserade av denna typ av aspekter. Inom EG planerar man i stället för att lastbilstrafiken och biltrafiken skall vara framtidens trafikmedel. Där har de ingen förståelse för detta med överföring av trafik till järnväg eller alternativ trafikstruktur. Frågan måste snabbt besvaras. Vad skall vår ståndpunkt vara? Jag kan för min del inte se att den kan vara mer än en, nämligen den ståndpunkt som en enhällig riksdag har ställt sig bakom. Men i vissa ämbetsmannakretsar och kommersiella kretsar i etablissemangen i Sverige, tycks man vara villig att sälja ut både det ena och det andra i dessa avseenden utan tanke på om det har parlamentarisk förankring eller ej.

I livsmedelspolitiken knyter man alltmer samman livsmedelskvaliteten med en begynnande avkemikalisering av samhället, och man inser att det har gått för långt när det gäller spridningen av kemikalier och att denna påverkan på miljön måste dämpas. Detta har också en folkhälsoaspekt. Beroende på under vilka betingelser vegetabiliska och animaliska livsmedel produceras har det också långsiktiga effekter på hälsoutvecklingen. Men det är ett perspektiv som är fullständigt främmande för de ledande politikerna inom EG. Per-Ola Eriksson citerade på ett mycket illustrativt sätt ett yttrande av den voluminöse engelske lord som gjort oss den stora äran att besöka ett av regeringen anordnat EG-seminarium strax före jul.

Även när det gäller arbetslösheten måste vi ställa oss centrala frågor. Det har för den svenska arbetarrörelsen varit en grundläggande målsättning att förhindra att kriser i den kapitalistiska ekonomin vållar stor och bestående strukturarbetslöshet. Och alla är medvetna om vilka allvarliga sociala och ekonomiska effekter det blir när ett land måste dras med en stor kader av kroniskt arbetslösa människor, människor som liksom finns i samhällets marginaler. Detta ger också en intressant illustration av hur stora och dynamiska sammanslutningar inte alltid producerar de effekter som propagandisterna tror. Just massarbetslösheten inom EG-länderna är egentligen EG:s största fiasko. Märk väl att denna massarbetslöshet icke har blivit mindre med närmandet EG-länderna emellan och skapandet av större integration emellan EG-länderna. Jag har inte påstått att det inte kan vara bra att skapa större integration. Det är inte detta frågan gäller. Jag hävdar att detta inte har någon relevans till arbetslösheten. Integrationen har gått hand i hand med en stigande kronisk arbetslöshet, taget över en längre period. Jag tror detta har att göra med att ett frihandelssystem, där man har konstant överskott och inte kan sysselsätta hela sin befolkning, skapar en benägenhet att vilja lasta över arbetslösheten på andra, exportera arbetslösheten så att säga. Det är naturligtvis ett intresse för EG som vi inte har någon anledning att understödja.

Denna situation med massarbetslöshet inom EG har också producerat politiska effekter av beklämmande natur. Det ena är en mycket hårdför typ

av arbetarfientlighet och fackföreningsfientlighet som vidlåder alla regeringarna i de stora EG-länderna. Detta har tagit sig synnerliga brutala uttryck när det gäller att krossa fackliga aktioner med våldsmetoder, öppna officiella våldsmetoder. Vi ser också att den europeiska försoningstanken är mycket dåligt förankrad när man tittar på herrar Kohls och Chiracs samt Mrs Thatchers inställning till invandrare. Där har den fria rörligheten av produktionsfaktörer som är så omskruten och mångbesungen i själva verket producerat ett underproletariat som är föremål för synnerligen hästskt utnyttjande av de ledande politiska kretsarna. De spelar ut den inhemska ursprungsbefolkningen mot invandrarna. De för en oerhört invandrarfientlig politik, som bidrar till att hålla miljontals människor nere i ett socialt oacceptabelt tillstånd. Också detta hör till bilden. Jag säger inte att detta är den allt överskuggande bilden av EG-staternas politiska verklighet. Det påstår jag inte. Jag tycker att det finns anledning att höja ett varningens finger när man så ofta hör EG:s förhållanden och framtid utmålas i så ljusa färger och när ledande propagandister propagerar för anslutning eller nära associering men bortser från denna typ av komplikationer som vi ändå måste förhålla oss till och ta ställning till. Jag menar över huvud taget att man ibland för diskussionen på ett mycket *egendomligt* sätt, som strider mot svenska intressen. Det är att ge sig själv en mycket dålig förhandlingsposition när man låter företrädare för regeringskansliet i tidningsartiklar och föredrag hävda att om vi inte får ett så nära förhållande till EG som möjligt lurar katastrofer. Det är att tala om för EG-ledningen att vi är beredda att acceptera nästan vad som helst bara vi får ett så nära förhållande till EG som möjligt. När man dessutom i debatten börjar komma med antydningar om anslutning – som Nic Grönvall faktiskt gjorde, och som har förekommit från andra moderata talare i olika sammanhang både här i huset och utanför – då har man undergrävt och skapat oklarhet om den svenska förhandlingspositionen på ett sätt som inte rimligtvis kan gynna oss. Att vi skall ha en god relation till EG är en sak, men den skall inte präglas av underordning och av uppgivande.

Det har funnits idealister och politiker som har varit ledande företrädare för det man kallar Europatanken. Men jag tror det är viktigt att framhålla att de inte menade ett Europa som bestod av EG. De menade inte en begränsad grupp, och framför allt menade de inte en begränsad grupp av nationer som inåt förde frihandelspolitik men utåt – och särskilt gentemot delar av tredje världen – förde en starkt protektionistisk politik.

Coudenhove-Kalergi och Mihály Károlyi hade ett helt annat Europa i tankarna. Det var ett folkförsoningens Europa som försiktigt, stegvis byggdes upp för att omfatta hela den europeiska världsdelen. Men det är ju inte så – och det är en annan förment sanning som jag tror att det nu är dags att diskutera på ett mera kritiskt och nyanserat sätt – att intensifierad handel och handelspolitiskt beroende nationer emellan skapar fred. Tvärtom har handel och handelspolitiskt beroende varit en av de viktigaste krigsorsakerna. Frågan är – och det vill jag härmed antyda – något mera komplicerad än vad frihandelsentusiasterna föreställer sig. Nästan alla stora krig, i synnerhet under 1800- och 1900-talen, har haft en mycket stark handelspolitisk bakgrund. Det har förekommit strider och krig om marknader. Men därmed naturligtvis inte sagt att handel i väl genomförda former inte kan ha positiva,

förbindande effekter. Det gäller dock under förutsättning att den inte regionaliserar och åstadkommer block, som isoleras från varandra och som skapar klyftor mellan varandra.

Därför menar jag att det är väldigt viktigt att man inte bara ser Sverige i relation till EG och bara koncentrerar diskussionen dit utan att man också beaktar de i många fall teknologiskt, industriellt och ur utvecklingssynpunkt mycket intressanta delarna av Östeuropa. Östeuropa har haft sina kriser. Man har visat exempel på dålig planering. Men man visar också exempel på starkt teknologiskt avancemang, på stark ekonomisk tillväxt, som, när man nu har kommit upp på en industriellt avancerad nivå, gör länderna i Östeuropa till naturliga och självklara framtida handelspartner också för övriga Europa.

Sedan till en annan sak. Om man skall ha ett enat Europa någon gång i framtiden, får denna enhetsprocess inte försiggå som den hittills har gjort, dvs. under förhållanden som innebär att de stater som håller på att ena sig samtidigt för en utomordentligt hänsynslös politik mot alla nationella och sociala frigörelsesträvanden i olika delar av världen. Den typen av regional egoism får man i så fall lägga av med. Det finns ingen anledning för Sverige att medverka i den typen av politik.

Det finns också ett annat problem. Jag säger inte detta bara för att hopa problem kring våra Europarelationer utan därför att det gäller ting som annars inte diskuteras. Det finns ett annat problem av säkerhetspolitisk natur som har att göra med förhållandet mellan EG-gemenskapen, NATO och USA. Det är nämligen så, att USA sedan ett antal år så att säga håller på att frigöra sig från den hänsyn till sina allianspartner i NATO som man tidigare bemödade sig om att ändå i rimlig utsträckning upprätthålla. Terroraktionen mot Libyen t. ex., som företogs utan att man hade konsulterat sina NATO-allierade, väckte just det här problemet – alltså om USA, trots att man väntar sig motstånd eller kritik från NATO-allierade, vill genomföra en viss typ av aggressiv aktion, så gör man det. Tidigare har det inte alls gått till på det sättet. Men nu är det liksom en del av den amerikanska politiken. Detta skapar alltså, genom att de båda EG- och NATO-enheterna samman-smält med varandra, en mycket allvarlig och ny, komplicerad säkerhetspolitisk situation, som man från skandinavisk sida skall akta sig väldigt noga för att alltför mycket bli beroende av och engagerad i, därför att man då blir tvungen att acceptera konsekvenser som är mycket mer vittgående än något annat som man upplevt under de senaste årtiondena.

Jag har, herr talman, med detta breda och något svepande anförande försökt att säga att vi behöver en annan diskussion – en mindre ensidig, mera bred och allsidig samt på verkliga problem inriktad diskussion – om hur nationella ekonomier kan hävda sig och hur de påverkas av intensivt samarbete med grupper av nationer och om vad som egentligen händer när man får en sammansmältning av grupper av nationer på det här sättet. Jag menar att den diskussionen alldeles för mycket har förts av ett väldigt begränsat antal människor i speciellt framskjutna positioner i samhälle och näringsliv. Diskussionen borde föras på ett mera folkligt plan – ute i de stora folkliga organisationerna, i studiecirklar etc. –, därför att det hela tiden handlar om demokratin och den nationella självständigheten, om hur mycket

av vår miljöpolitik, vår livsmedelspolitik, vår regionalpolitik, vår handelspolitik och vår teknologipolitik som vi skall bestämma här inför den svenska allmänhetens ögon och om hur mycket vi skall överlämna till en inte särdeles demokratisk beslutstruktur, en mycket toppstyrd och hierarkisk beslutstruktur, som är belägen i ett annat lands huvudstad och som inte är överblickbar över huvud taget vad gäller beredning och beslut. Det är det saken gäller, för det handlar ju också om vad för slags samhälle vi vill ha. Det är ju inte säkert att vi här i Sverige skall fortsätta att ha ett samhälle där fler prylar är den allt överskuggande strävan. Det kan ju tänkas att tillväxten i fortsättningen mera skall gälla kultur, skolning och civilisation – dvs. icke-materiella ting –, och då krävs det en annan filosofi än den vulgära och primitiva kommersialism som vidlåder de ledande i EG-gemenskapen i dag.

De här målsättningarna måste vi ha för ögonen. Dem skall vi tänka över. Det är därför som jag menar att en allsidigare och mer problemorienterad diskussion är nödvändig. Diskussionen har varit för ensidig hittills.

Anf. 9 Statsrådet ANITA GRADIN:

Herr talman! Om principerna för den svenska handelspolitiken råder det stor enighet. Ett litet land som Sverige är beroende av sin export för att kunna överleva som industrination. Vi är också medvetna om vårt internationella beroende. Därför är det viktigt att den nya Uruguayrundan lyckas. Det var också temat för mötet i Taupo förra veckan med ett tjugotal deltagande ministrar. Till Nic Grönvall vill jag säga att USA deltog. Alla förde en debatt om stand still och roll back och om hur viktigt det är att leva upp till de åtaganden som gjordes i Punta del Este. Vidare sade Sverige i anslutning till debatten om jordbruket att Sverige, under förutsättning att också andra länder gör åtaganden, kan tänka sig att delta i den diskussionen.

I debatten har det hävdats hur viktigt det är att vi deltar i Europa. Naturligtvis måste Sverige delta i Europa. Det har vi alltid gjort och det kommer vi alltid att göra. Självfallet anser vi att Europa inte är detsamma som EG. EG är mera än så. Vi deltar på de villkor som gäller med tanke på vår säkerhetspolitik.

Jag trodde, herr talman, att jag från regeringens sida hade klargjort att samarbetet inom Europa betyder att de höga ambitioner som regeringen har när det gäller socialpolitik, arbetsmiljö, yttre miljö, konsumentpolitik och liknande skall vara vägledande – och de *är* vägledande – också för vårt samarbete i EG.

De speciella förhållanden som gäller i vårt land, t. ex. kalla vintrar i Norrbotten, gör att vi självfallet måste tänka på att maskiner skall kunna användas också där uppe. Men vi är ju inte ensamma om att ställa höga krav, utan sådana ambitioner finns också i många andra länder.

Hadar Cars anser att regeringen klär sig i säck och aska eftersom vi hävdar att det är ett brott mot GATT-stadgan, när vi nu inför en handelsbojkott mot Sydafrika. Nic Grönvall menar – precis som regeringen – att detta *är* ett brott och att det försvårar vår framtida position.

Jag tror att det är viktigt att vi i den här debatten lägger fast vilka skälen är och vilka de *inte* är när det gäller ställningstagandet till propositionen om handelsbojkott mot Sydafrika och Namibia. Först och främst skall vi vara

Prot. 1986/87:99
1 april 1987:

Handelspolitisk debatt

klara över att det här *är* ett avsteg från vår FN-linje. Den linjen gäller fortfarande och skall följas i framtiden. Vi skall också fortsätta att arbeta för ett FN-beslut om sanktioner mot Sydafrika. Att vi nu gör ett undantag från vår huvudlinje beror, precis som har sagts i debatten, på det unika systemet i Sydafrika. Men det här undantaget är inte motiverat av att andra länder tycker att det är möjligt att börja göra omtolkningar av de föreskrifter som finns i t. ex. GATT-stadgan. Vi har en förpliktelse, som jag ser det, enligt GATT-stadgan att inte införa handelshinder mot enskilda länder. Detta gäller för alla medlemsländer, och det är särskilt viktigt för mindre länder – som vårt eget land – vilka har en stor utrikeshandel. Vi är beroende av att det internationella handelssystemet inte utnyttjas som politiskt påtryckningsmedel. Skulle systemet utnyttjas på detta sätt är det tveklöst de mindre och de svaga som drabbas först. Därför är den svenska linjen att hålla på våra förpliktelser härvidlag, liksom när det gäller alla andra internationella överenskommelser som vårt land har ingått.

Vi skall alltså visa att vi från Sveriges sida tar folkträten på allvar. Jag tror det är farligt att börja föra ett svepande resonemang om att de här åtagandena kanske inte är så viktiga längre, eftersom det finns andra stater som inte bryr sig om dem. Nej, Sverige bryr sig om bestämmelserna så länge de gäller. Men i det särskilda fall som Sydafrika utgör har vi nu bestämt oss för ett avsteg från vad vi eljest förpliktigt oss till när det gäller andra länder. Det beror som sagt på vår bedömning av det unika i fallet Sydafrika och inte på att andra stater kan ha vidtagit liknande åtgärder.

Herr talman! Det är ingen nonchalans av regeringen att den allvariga debatt som pågår om svensk vapenexport inte behandlas i deklARATIONEN. Regeringen har bedömt saken så, att eftersom vi dagligen och stundligen debatterar detta ämne, så skulle vi koncentrera oss på de stora handelspolitiska frågorna. Men jag instämmer gärna med alla dem som i debatten ytterligare en gång velat stryka under hur allvarligt det är om det förekommer brott mot de svenska exportbestämmelserna beträffande vapen.

Vi har också från regeringens sida vidtagit en rad åtgärder för att få alla papper på bordet. I morgon kommer landshövdingen i Södermanlands län, som har sett över vapenlagen, att redovisa resultaten av sin översyn. Jag hoppas att vi då kan få en fortsatt konstruktiv debatt för att framdeles kunna avhjälpa de brister som finns i vår nuvarande lagstiftning, så att vi på det sättet kan komma vidare. Regeringen ämnar också mycket snart ta ställning till frågan om den kommission som det talats om vid partiledaröverläggningarna.

Tekoindustrin och tekorestriktionerna har också debatterats här. Jag vill bara konstatera, herr talman, att praktiskt taget alla industriländer har begränsningar på tekoområdet. Samtidigt konstaterar jag att Sverige tillhör de länder i världen som per capita importerar mest kläder från u-länderna. Den svenska tekoindustrin behöver emellertid även i fortsättningen ett visst importskydd. Jag tycker nog att Hadar Cars är litet orättvis när han säger att Sverige – och därmed jag – inte har levt upp till de överenskommelser som träffades i samband med att det nya MFA – multifiberavtalet – undertecknades i Genève. Vi har gått vidare, vi liberaliserar när det gäller 20 % av det som i dag är begränsat, och omförhandlingar sker nu rörande våra bilaterala

textilavtal med ett femtontal länder. Detta betyder att det successivt blir ökande import av tekovaror.

Till slut några ord om hur viktigt det är att vi också i den här diskussionen behandlar relationerna mellan utvecklingsländer och industriländer. För att vi skall kunna åstadkomma ett vettigt system måste det föras en ordentlig diskussion om skuldbördan i världen. Det är väsentligt att alla inblandade parter – industriländernas regeringar, utvecklingsländernas regeringar, affärsbanker och internationella institutioner – deltar i denna diskussion. Vidare är det väsentligt att frågan blir föremål för debatt på den kommande UNCTAD-konferensen under sommaren.

Prot. 1986/87:99
1 april 1987

Handelspolitisk debatt

Anf. 10 NIC GRÖNVALL (m) replik:

Herr talman! Hadar Cars manade fram intrycket av begravningsstämning i sitt anförande. Jag kan förstå honom, när jag ser ut över plenisalen – den åsynen manar ju nästan till samma sorts känslor. Jag skall passa på att säga några tacksamhetens ord till den allmänhet som kommer i så stora skaror och lyssnar på oss. Jag skulle tycka att det vore trevligt om det funnes något fler åhörare här nere också.

För mig, herr talman, liknar emellertid det här mera en formell danstillställning, där vi rör oss kanske inte som i en amerikansk squaredans, men möjligen som i något slags menuett med samma turer år efter år. Det som hänt i dag är möjligen att Jörn Svensson snubblat in på sina skosnören och infört något av en intellektuell vinkling på det vi talar om. Det tycker jag är trevligt – det är bra och det är nödvändigt.

Däremot tycker jag inte det är bra att Per-Ola Eriksson har det svårt med hörseln. Han har sagt att jag velat riva alla broar. Jag vet inte varifrån han får dessa idéer. Som väl är förs det protokoll här i riksdagen, och jag vill tillråda Per-Ola Eriksson att läsa innantill i fortsättningen, när protokollen kommer.

Vad jag har sagt är nämligen att det här är en långtgående och svår procedur, som vi måste börja vänja oss vid. Man kan inte i ena ögonblicket tala om det goda med internationell samverkan och i nästa ögonblick säga att detta gäller endast om det inte rör mig och det som jag är rädd om. Man måste vara beredd att i ömsesidighet och generositet gå in i internationell samverkan, och det förefaller som om det vore svårt.

Nu har jag förbrukat en massa taletid på sådant som gäller personer som inte heter Jörn Svensson. Men jag kan väl ändå få lov att när det gäller Jörn Svenssons farhågor för intellektuell utarmning av Sverige såsom en liten nordisk nation i det europeiska-samarbetet tala om vad det är som den aktuella kommissionens högteknologiska program verkligen gäller. Det omfattar 56,5 miljarder kronor och innebär alltså en mycket stor satsning. Det handlar om åtta punkter – jag skall föredra dem alla.

För det första gäller det att höja den s. k. livskvaliteten.

För det andra gäller det att åstadkomma ett västeuropeiskt informations-samhälle.

För det tredje gäller det att förbättra de västeuropeiska telekommunikationerna.

För det fjärde gäller det att på traditionella industrier applicera nya teknologier.

För det femte gäller det att utveckla kärnteknologin.

För det sjätte gäller det att utveckla bioteknologin, för det sjunde att utforska resurserna på sjöbotten och för det åttonde att etablera ett Europa, där arbetsvillkoren för forskarna och deras medhjälpare blir så enhetliga som möjligt. Denna stora satsning på teknologisk utveckling kan väl ändå inte, Jörn Svensson, anses vara något slags utarmning av de deltagande nationerna.

Anf. 11 HADAR CARS (fp) replik:

Herr talman! Jag noterade att statsrådet Anita Gradin inte gav mig något svar på frågan varför det var så väsentligt att sätta stopp för import från Indien av dukar.

Indien har ju blivit en stor marknad för svenska produkter, både när det gäller energisektorn och på andra områden. Jag syftar naturligtvis bl. a. på avtalet om export från Bofors till Indien av kanoner för åtta miljarder kronor, ett avtal som dessutom kan leda till följdleveranser av samma storleksordning. Får jag erinra om att statsminister Olof Palme engagerade sig starkt för denna affär och att han sannolikt spelade en avgörande roll för dess tillkomst.

Mot denna bakgrund vore det väl ändå skäligt att få svar på frågan: Om vi säljer så mycket till Indien, är det då verkligen angeläget att förbjuda Indien att sälja bordsdukar till Sverige?

I fråga om Sydafrika vill jag erinra statsrådet om att Sverige vid flera tillfällen, utan beslut i FN:s säkerhetsråd, vidtagit olika sanktionsåtgärder mot flera länder, om också inte lika långtgående som dem mot Sydafrika. Det bör också noteras att de svenska importrestriktionerna mot frukt och jordbruksprodukter infördes med hänvisning till GATT-bestämmelserna och utan att någon av oss då uppfattade att dessa restriktioner stod i strid med våra internationella åtaganden.

De svenska åtgärderna mot Sydafrika har successivt skärpts. En lång rad åtgärder har successivt vidtagits. Viktiga steg är förbudet mot nyinvesteringar, förbudet mot finansiell leasing, förbudet mot införsel av jordbruksprodukter från Sydafrika och Namibia och förbudet mot överlåtelse och upplåtelse av patent- och tillverkningsrättigheter till sydafrikanska företag. Enligt folkpartiets uppfattning går det inte att hävda att Sverige vid något enskilt tillfälle har passerat en linje där sanktionsåtgärderna har brutit mot traditionell svensk utrikespolitik eller mot internationella avtal.

Herr talman! Jörn Svensson har uppenbarligen svårt att bestämma sig för på vilken fot han skall stå. Han talar dels om nödvändigheten och värdet av att Sverige deltar i en utvidgad marknad, dels är han emot. Han talar för frihandel och mot frihandel. Dessutom delar han ut en del boktips. Jag vill gärna hålla med honom om att Wallraffs bok är läsvärd, men jag har också ett boktips till Jörn Svensson. Jag föreslår att han läser Solsjenitsyns bok *En dag i Ivan Denisovitjs liv* – jag tror att den är värd att läsas som en illustration till vart ett sovjetsystem kan leda.

Anf. 12 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Herr talman! Det är riktigt, som statsrådet Gradin säger, att det råder ganska stor enighet om principerna för svensk utrikeshandel. När vi ibland utsätts för yttre påtryckningar är det bra att vi här hemma i långa stycken har en gemensam syn på utrikeshandeln. Vår utrikespolitiska utveckling är ju också, som jag framhöll i mitt tidigare inlägg, beroende av en öppen världsekonomi. Så långt möjligt måste vi förena detta med kravet på en självständig utvecklingslinje. Detta innebär bl. a. att vi måste räkna med självförsörjning. Annars blir inte vår säkerhetspolitiska hållning trovärdig. Vi får inte heller avstå från vår neutralitetspolitik. Här ser jag en fara, eftersom det ställs vissa krav från EG-kommissionens ledande män. Det talas ju om att man gradvis skall utveckla en gemensam utrikespolitik i Västeuropa. Detta ingår som ett av många element i harmoniseringsarbetet. Jag tror att det är mycket viktigt att regeringen i dag ger ett klart besked om hur regeringen ser på den saken. Det får i det här läget, när vi står inför en begynnande debatt om EG och Sverige, inte finnas några som helst oklarheter.

Jag ställde ett antal frågor till statsrådet Gradin om huruvida miljö- och hälsokraven är viktigare än de ekonomiska och industriella kraven. Något riktigt svar fick jag inte, men jag uppfattade det ändå så, att vi alljämt skall ställa miljö- och hälsokrav i det fortsatta arbetet på harmoniseringen. Detta är också nödvändigt med tanke på de konsekvenser för miljön som utvecklingen av Europas näringsliv har fört med sig – med den miljöförstöring m. m. som kommer in över våra gränser.

Nic Grönvall tog upp det här med broarna, menuetten och allt vad det nu var. Jag tolkade honom så, att han gärna ville se att det blev en avreglering av jordbruket. Det är ju en gammal känd ståndpunkt hos Nic Grönvall. Även om han nu inte har rivit alla broar, uppfattade jag honom som att han börjat nagga brofästet i kanten, och det är nog så allvarligt. Jag tror att det är viktigt att vi slår vakt om restriktioner för svensk livsmedelsförsörjning. Här finns det en beredskapspolitisk, en försörjningspolitisk och inte minst en viktig regionalpolitisk aspekt. Tidigare i debatten sade Nic Grönvall att vi måste ta hänsyn till USA:s skuldbörda. Det vore bra om Nic Grönvall någon gång också tog hänsyn till den svåra situationen i vissa regioner i Sverige.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 13 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Fru talman! Boken En dag i Ivan Denisovitjs liv läste jag som ung man för mer än 25 år sedan. Den grep mig djupt. Det är något egendomligt att boken skall dyka upp i den här debatten. Är det så gamla böcker som Hadar Cars grundar sitt tänkande på, har han liksom hunnits i fatt av historien. Då har han inte mycket att erbjuda i en diskussion om framtiden. Det är på något sätt avslöjande för Hadar Cars tankevärld att han inte ens har följt med händelserna i Sovjetunionen under senare tid.

Det behövs en frihandel, en frihandel modifierad av protektionism. Jag vet mycket väl att man måste stå på just dessa två ben. Jag tror inte att det räcker

med att stå på bara ett av dem. Detta att det behövs en frihandel, modifierad av en betydande grad av protektionism, har att göra med att produktionsfaktorerna är olika rörliga. Man kan inte låta dem röra sig hur som helst, därför att det i så fall uppstår krisfenomen och sociala effekter som är onda och felaktiga. Därför måste det alltså finnas vissa modifikationer, vilket inte utesluter att man kan vara anhängare av en vidgad handel med olika delar av världen. Det är mycket märkligt att Hadar Cars vill stå på bara ett ben. Han vill köra sin frihandelsteori till förbannelse. Det är just egenskapen att vilja köra en viss teori till förbannelse som skiljer predikanter och mer nyanserat tänkande människor.

Det är säkert så, Nic Grönvall, att det finns mycket i det vetenskapliga programmet som är bra för Sverige, liksom också för andra delar av världen. Jag menar emellertid att vi också bör vara angelägna om att bevara vår självständighet. Ta t. ex. just det som Nic Grönvall nämnde, ny industriteknik. På just detta område har Sverige anledning att inte gå i de stora, multinationella koncernernas ledband utan söka egna, självständiga, skräddarsydda tekniska lösningar för att på det sättet bättre kunna hävda sig, ha en bättre framförhållning, ha mer självständighet och ett bättre grepp över den tekniska utvecklingen. Det är ju inte alls säkert att de mycket tvivelaktiga effekter på arbetsprocessen som kommer sig av den nuvarande mikroelektronikens utveckling är någonting som vi vill ha här i Sverige. Jag kan, i motsats till Hadar Cars, rekommendera en färsk bok, nämligen Romklubbens Microelectronics and Society. Där belyser man dessa frågor mycket väl och visar just hur ensidigt den här teknologin hittills har utvecklats i förhållande till sina förutsättningar. På nationell basis och på ett självständigare sätt skulle vi i Sverige kunna göra mera av denna teknologi.

Sedan må jag säga att det exempel som Nic Grönvall valde, kärntecknologin, var något olyckligt, eftersom vi i Sverige faktiskt har beslutat att vi så småningom skall avskaffa kärnkraften. Och några atombomber vill väl inte Nic Grönvall att vi skall tillverka.

Anf. 14 Statsrådet ANITA GRADIN:

Fru talman! Nic Grönvall sade att Europasamarbetet är en lång process. Det är vad det handlar om. Därför kan man inte bara vid ett enda tillfälle redovisa hela allt, utan vi måste i regering och riksdag jobba steg för steg för att på det sättet veta vad det är vi gör.

I debatten har sagts hur viktig opinionsbildningen är. Vi har ett gemensamt ansvar för att vi själva är med i debatten och för att vi ute i folkrörelserna för diskussionen om internationellt samarbete och europeiskt samarbete. Här har också EFTA-delegationen ett ansvar. Jag har tidigare sagt att jag vill utöka samarbetet med EFTA-delegationen för att få en dialog om EFTA och EFTA:s roll i samarbetet om Europafrågorna.

Hadar Cars vet nog, som gammal handelsminister, att enskilda handelsavtal inte kan behandlas i denna kammare. Men jag tror inte, fru talman, att jag bryter mot sekretessen om jag säger att det inte är så att indierna är förbjudna att sälja dukar i Sverige. Frågan handlar om hur många dukar som man skall sälja.

Det är inga punkter som har satts upp i regeringens direktiv när det gäller

de fortsatta tekoförhandlingarna. Här har vi alla känt ett ansvar för att leva upp till överenskommelsen i MFA. Det tycker jag att vi gör genom de direktiv som givits om att frisläppa 20 % av det som i dag är begränsat. Samtidigt är vi medvetna om ett mycket stort ansvar för svensk teko. På det sättet får vi i slutomgången göra en förnyad studie av hur svensk teko ser ut och hur vi då skall gå vidare.

Till Per-Ola Eriksson vill jag säga: När det gäller samarbetet med EG handlar det om att Sverige kan delta på alla områden utom säkerhets- och utrikespolitiken. Medlemskap är icke aktuellt. Det vill jag ytterligare en gång understryka för att inga missförstånd skall råda på denna punkt. Det är regeringens ståndpunkt. Jag menar också att vi har riksdagens mandat att fungera inom de ramarna.

Jag tycker också att jag tidigare gav klart besked om hur allvarligt vi ser på miljöfrågor. Miljödebatten i Europa är, liksom här hemma, stark. Vi kanske är litet överlägsna, när vi tror att det bara är vi svenskar som är angelägna om att slå vakt om människors liv, hälsa och miljö. Så är det inte. Vi har många gemensamma intressen med kolleger i olika parlament i Europa. Vi skall anstränga oss att tillsammans med alla meningsfränder slå vakt om just detta. Då tror jag att vi kommer i gång. Man försöker att ta just dessa frågor som förevändning för att slippa delta i det europeiska samarbetet. Där handlar det ju också mycket om tekniska lösningar, om regler och bestämmelser.

Jag tror att det är nödvändigt att vi rannsakar våra hjärtan och njurar, oavsett om vi jobbar i regeringskansliet, riksdagen, någon myndighet eller i näringslivet. Vi svenskar är inte bäst på allting. Vi har inte alla goda idéer. Det finns faktiskt människor runt omkring oss som också har goda idéer. Det är tillsammans som man kan hitta lösningarna. På det sättet kan vi vara aktiva partner i det europeiska samarbetet.

Anf. 15 NIC GRÖNVALL (m) replik:

Fru talman! Tack, fru statsråd, för de senaste orden. Det kändes vidunderligt skönt att här få uppleva den ödmjukhet som låg i att statsrådet konstaterade att vi svenskar inte alltid är bäst. I samverkan, Jörn Svensson, kan vi möjligen bli bättre. Men vår utgångspunkt är inte att vi är bäst.

Debatten har kommit att handla en del om Sydafrika. Det är inte riktigt meningen. Jag vill ändå gärna ta fasta på den debatt som kom upp nyss om det lagliga, avtalsenliga, i vår Sydafrikapolitik.

Det är motsägelsefullt att statsrådet bekänner sig till GATT-avtalets text och uttalar vår absoluta plikt att respektera avtalet för att behålla det starkt, men likafullt bryter mot det. Det räcker inte med att säga att situationen i Sydafrika är unik. Om statsrådet inte kan GATT-avtalets text går det an att låna avtalet här – vi har litet bokutlåning i dag.

Det står i avtalet under vilka omständigheter man kan acceptera en politisk markering. Denna omständighet finns inte återgiven. Det kan vara skäl att påminna statsrådet om att när vi skulle gå in i FN, övervägdes mycket noga i Sverige om vi med vår neutralitet kunde acceptera FN-reglernas överstatlighet. Efter en långtgående politisk överläggning bestämde vi oss för att vi kunde acceptera den. Men vi har inte gemensamt bestämt oss för att vi kan göra så när det gäller GATT-avtalet.

Statsrådet berörde något den kommande UNCTAD-konferensen. Jag vill gärna skicka med statsrådet mina tankar kring råvaruavtalen. Mats Hellström var inne på dem förra året, men vi har inte kommit in på dem i år. Det är angeläget att vi inom GATT-överläggningarnas ramverk kostar på oss att se över dessa råvaruavtal. Jag skulle gärna vilja se att Sveriges regering gjorde en markering som innebar att u-ländernas oändliga behov av marknads- och produktionstillväxt skall tillgodoses inom frihandelns ram.

Där kommer jag också in på det ämne som Jörn Svensson tar upp, nämligen den ofullkomlighet som frihandeln enligt hans mening innebär. Endast inom ramen för frihandeln kan vi åstadkomma den tillväxt i ekonomi och marknader som är nödvändig för att möjliggöra för u-länderna att klara sin skuldbörda, något som är lika nödvändigt för att de skall kunna få till stånd en tillväxt och en förbättrad levnadsstandard. Samma gäller för den europeiska arbetslösheten, Jörn Svensson. Genom en tillväxt i världsekonomin och av den s. k. världsmarknadens storlek och omfattning kan den europeiska produktionsapparaten fullt utnyttjas och därmed bidra till en minskad arbetslöshet också i industriländerna.

Anf. 16 HADAR CARS (fp) replik:

Fru talman! Handeln är en småföretagarbransch. Närmare 90 % av företagen har mindre än fem anställda. En väl fungerande handel är också en förutsättning för industrins internationella konkurrenskraft. 75 % av vår import består av energi och insatsvaror till industrin.

Göteborgs handelshögskola har uttryckt en önskan om en utbildningslinje med särskild inriktning på parti- och detaljhandels behov. Kanske vill statsrådet Gradin ta upp detta med Lennart Bodström och tillsammans med honom överväga förslaget.

Till Per-Ola Eriksson vill jag säga följande. När det gäller importerad ost får den svenske konsumenten betala 19 % av försäljningspriset till de svenska bönderna. Är det verkligen så att detta ökar våra möjligheter att klara en avspärning eller en krigssituation?

När kvoten i november för den indiska importen av dukar, fru statsråd, var fylld inskred den svenska regeringen med sedvanlig handlingskraft och satte stopp. Inte en duk till fick passera den svenska gränsen under den då innevarande perioden.

Handlingssättet är belysande för en politik som inte ser till helheten. Vår export till Indien är av helt annan och mycket större omfattning och skulle verkligen motivera att vi inte silar mygg och sväljer kameler.

Slutligen, fru talman, åter till frågan om handelsbojkott av Sydafrika. Jag beklagar uppriktigt att regeringen genom sin, enligt min uppfattning, helt felaktiga tolkning av GATT-fördraget öppnat sig för kritik av det slag som moderaternas företrädare Nic Grönvall gett prov på i dagens debatt. Gunnar Sträng brukade säga att man inte borde låta sig påträffas med byxorna nere. Det är en klok regel, som jag hoppas att Anita Gradin vill göra till sin.

Anf. 17 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Fru talman! Tack, Anita Gradin, för deklARATIONEN om att svenskt medlemskap i EG är uteslutet. Jag hoppas att Nic Grönvall och vissa

industriföreträdare noterat detta och från den här debatten tar med sig debattprotokollet med detta besked, vid sidan om referat ur den ryska litteraturen, som annars varit temat i denna debatt.

Till Hadar Cars vill jag säga att många människor som tvingas leva under krig hellre vill ha ost än en duk från Indien. Det är en viktigare förnödenhet, och jag tror man bör tänka på det när man diskuterar avreglering i olika sammanhang.

Statsrådet säger att parlamentarikerdelegationen skall få ökad insyn och vara med i beredningen av dessa frågor. Det är bra. Men den steg-för-steg-politik som statsrådet här talat om samtidigt är litet oroande, med erfarenhet av de små stegens politik som socialdemokraterna ibland talar om i andra sammanhang. Det är viktigt att vi får en samlad redovisning inför riksdagen av de olika ställningstagandena när man provar EG-frågan.

Det finns ett område som inte berörts särskilt mycket i denna debatt – forskningen. Jag tycker att Sverige håller på att halka efter vad gäller engagemanget i ESA. Svenskt bidrag till det europeiska rymdsamarbetet har minskat under de senaste åren. Om detta fortsätter är det otillfredsställande mot bakgrund av att det finns risk att vi i Sverige inte får del av forskningsresurserna och anslagen till rymdteknologi i framtiden. Det är ett vitalt regionalpolitiskt intresse, men också ett intresse för hela Sverige att delta i detta samarbete.

Det finns ett annat område där Sverige också bör öka sin aktivitet. Det gäller stöd för export av reningsteknik för att komma till rätta med miljöproblematiken ute i Västeuropa.

Får jag till sist, fru talman, säga att all harmonisering av handeln självfallet inte är av ondo. Tvärtom är det angeläget att onödiga handelshinder tas bort och största möjliga handelsfrihet skapas i Europa. Om en sådan harmonisering långsiktigt skall bli lyckosam kan vi inte inleda diskussionerna om ett närmande mellan Sverige och EG med en kapitulationsförklaring, som vissa intressegrupper i Sverige tycks vilja göra. Det är viktigt att poängtera detta så här mot slutet av denna debatt.

Anf. 18 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Fru talman! Nic Grönvalls entusiastiska uppsåt till trots måste jag säga att han har litet otur med sina exempel. Han hävdar att ju mer integrationen skrider fram och ju mer frihandel vi får, desto mindre arbetslöshet blir det inom EG. Men under hela integrationsprocessen hittills har arbetslösheten ökat i EG. Det har blivit ett värre problem än tidigare. Det är värt att notera. Men det beror naturligtvis inte i första hand på handelsförhållanden och självfallet inte på att det blir mer frihandel utan på andra mer djupa strukturella orsaker i EG-ekonomierna. Det går inte att resonera som så att om bara frihandeln får breda ut sig minskar arbetslösheten. Så ligger det inte till.

Detsamma gäller skuldbördan. Skuldbördan är i stor utsträckning en produkt av handelssystemet, som ju, som jag sade, inte är ett frihandelssystem utan ett system där industriella stormakter kan tvinga på u-länder en form av frihandel som är destruktiv för dessa länder och som skapar bl. a. ökad skuldbörda. Vår enda internationellt kända ekonom av betydelse,

nämligen Gunnar Myrdal, har starkt betonat i sina skrifter att u-länderna verkligen behöver ett inslag av protektionism för att kunna skydda sin uppväxande industri. Det är en gammal tanke som går långt tillbaka i den teoretiska historien och som Myrdal utvecklat på ett mycket slående sätt, eftersom han var den här i Sverige som bäst kände den internationella ekonomins förhållanden.

Sedan till frågan vem som är bra och bäst. Det är inte alls fråga om detta. Man kan inte diskutera problemet, Anita Gradin, i den typen av socialt neutrala termer, utan det handlar om vilket socialt innehåll vi vill ha och främja med vår utveckling, med vårt handelsutbyte och med våra relationer till exempelvis EG. Jag skall nu konkretisera min fråga i min sista replik. Anita Gradin har tillfälle att svara om hon finner sig ha tid. Om nu EG – jag spetsar frågan medvetet – vill ha mer tung biltrafik i sitt trafiksystem och vi anser det förkastligt ur miljösynpunkt och i stället vill ha mer järnvägstrafik, vem skall böja sig?

Förste vice talmannen anmälde att Nic Grönvall och Hadar Cars anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 19 LENNART PETTERSSON (s):

Fru talman! Först några ord till en av mina meddebattörer, Nic Grönvall. Han kom med en del vildvuxna förslag, som statsrådet klokt nog inte fäste något större avseende vid. Nic Grönvall föreslog att vi skulle hjälpa till att finansiera ett eventuellt EG-kontor här i Stockholm. Jag tror, Nic Grönvall, att EG har tillräckligt med ekonomiska resurser för att klara den saken själv. I så fall är det bättre att Sverige tillsammans med andra EFTA-stater upprättar ett gemensamt EFTA-kontor i Bryssel för att driva den samordning i våra diskussioner med EG som jag tror behövs i allt större utsträckning.

Sedan hänvisar Nic Grönvall till det, som han sade, bullrande och något yviga EG-parlamentet, som hade en viktig opinionsbildande roll att spela i Europapolitiken – därmed underförstått att det inte alltid hade kontakt med verkligheten. Ett av Nic Grönvalls förslag gick ut på att man skulle adjungera svenska riksdagsmän till EG-parlamentet för att de skall kunna delta i bullrandet och yvigheterna där. Jag tror inte heller det skulle vara ägnat att skapa klarhet i vad Sverige vill i sin EG-politik om man skulle ta fasta på ett sådant förslag. Jag vill påminna Nic Grönvall om att det inte innebär att vi inte för diskussioner i andra sammanhang med EG-parlamentariker och parlamentariker ute i Europa. Vi har emellanåt delegationer där nere. Det är viktigt att föra diskussioner. Framför allt i Europarådet diskuterar vi frågorna rörande samarbete inom Europa. Det är ett viktigt forum som vi kan utnyttja i ännu större utsträckning för att göra Sveriges synpunkter kända och för att bereda marken för ökat samarbete.

Jag ville, fru talman, ha detta sagt inledningsvis, innan jag går in på det som jag från början hade tänkt tala mest om, nämligen våra framtida relationer till EG. Det är ju, tycker jag, den viktigaste handelspolitiska frågan just nu – GATT-förhandlingar och annat i all ära. Så är det i varje fall för Sveriges del. Det är riktigt som regeringen säger att vi bör vara med på detta tåg när EG nu

ökar farten i den ekonomiska integrationen genom beslutet att förverkliga den s. k. inre marknaden fram till 1992. Det faktum att två tredjedelar av vår export går till EG talar sitt tydliga språk om hur viktigt EG, med sina 320 miljoner invånare, är för vår handel och därmed för vårt ekonomiska välbefinnande.

Men det är helt klart: en ökad integration med EG innebär inte bara för oss angenäma ting, som lika tillträde för våra företag till offentliga myndigheters upphandling av varor och tjänster i EG-länderna, en fråga som vi drivit länge och som varit viktig för oss i kontakterna med EG, liksom frågan om en fördjupning av frihandelsavtalet. Vitboken om genomförandet av den s. k. inre marknaden talar också om andra saker: fria kapitalrörelser, harmonisering av den indirekta beskattningen och samordning inom ett stort antal områden. I detta ligger också krav på anpassning av säkerhets- och miljöföreskrifter för produkter till gemensamma EG-standarder. Man kommer också att kräva att provningsresultat och certifikat som utfärdas i ett visst EG-land skall gälla också i andra länder inom EG och då även i Sverige.

Nu är det i och för sig inte EG som har begärt att Sverige och andra EFTA-länder skall delta i den ökade ekonomiska integrationen i Västeuropa – det underströk också statsrådet Gradin – utan det är i stället Sverige och övriga EFTA-länder som har pressat på, av oro för att vår export skall drabbas av nya handelshinder på våra viktigaste marknader. EG klarar sig naturligtvis bättre utan Sverige än Sverige klarar sig utan EG. Vi kan bara konstatera detta faktum.

Den politiska problematiken ligger i att vi i Sverige har en debatt som nu alltmer handlar om att miljön och säkerheten måste få gå före renodlad tillväxt. Vi har också målsättningar om livskvalitet och regional utveckling, och de blir allt viktigare. Ambitiösa politiska mål på dessa områden måste även i fortsättningen enligt min mening kunna förenas med våra handelspolitiska bindningar. Men osäkerheten, fru talman, är ännu betydande beträffande vad som måste ges upp om vi deltar i den fördjupade ekonomiska integration i Västeuropa som EG nu driver fram. Oron finns inte minst bland löntagarna och deras organisationer, som ju har slagits hårt för att uppnå de säkerhetsregler och den arbetsmiljölagstiftning som vi har i Sverige. Också de som är engagerade för ett starkt konsumentskydd, inkl. konsumentverkets ledning, känner osäkerhet om vart det hela bär i väg.

Samtidigt kan det också vara så som bl. a. statssekreterare Carl Johan Åberg brukar framhålla allt som oftast, nämligen att det inte är säkert att vi i Sverige är bäst på alla områden, utan att EG ibland också kan bidra med en och annan förbättring. Det har också understrukits av statsrådet i dagens debatt. Det är även möjligt att en hel del av våra produktbestämmelser mycket väl skulle kunna anpassas till EG-standarder utan att för den skull mista sin skyddsverkan. Också det har understrukits i debatten.

Om dessa frågor har nu debatten börjat komma i gång, bl. a. i fackförbundspressen, och man har naturligt nog hittills mest fäst sig vid problemen.

Vad vi nu behöver är en bred diskussion grundad på ett ordentligt faktaunderlag. Och det är regeringens ansvar att detta skall kunna genomföras. Medborgarna och inte minst löntagarna och deras organisationer måste kunna skaffa sig en så konkret uppfattning som det är möjligt på detta

förberedande stadium om vart vi är på väg i EG-politiken. Det är inte konstruktivt att ta diskussionen bit för bit allteftersom de olika förslagen i EG:s vitbok aktualiseras. Ett exempel på hur det hela då kan utvecklas är den negativa diskussion som vi har haft om det eventuella slopandet av den svenska S-märkningen av elmateriel och accepterandet av EG:s s. k. lågspänningsdirektiv.

Det är därför viktigt att den analys av EG:s vitbok om den interna marknadens genomförande som pågår inom regeringskansliet redovisas offentligt så snabbt som möjligt. På så vis kan vi få en övergripande och framför allt konkret diskussion om vilka anpassningar som krävs från svensk sida, vilka krav som sannolikt är centrala för EG och för att handeln skall löpa smidigt samt vilka krav i vitboken som sannolikt är av mindre betydelse ur handelssynpunkt. I det sammanhanget måste också fästas vikt vid den regel som danskarna fick igenom inom EG inför sin folkomröstning, nämligen rätten för ett land att ha kvar väsentliga miljö- och säkerhetsmässiga föreskrifter men att dessa då måste utformas på ett sådant sätt att deras inverkan på handeln minimeras.

Analysen av vitboken måste naturligtvis också ge svar på frågan vilka liberaliserings- och harmoniseringskrav i vitboken som regeringen upplever som eventuella problem ur svensk synpunkt, vilka förslag i vitboken där det inte finns några problem och slutligen vilka samarbetsområden som är speciellt angelägna ur svensk synpunkt.

Sverige med sina blott åtta miljoner invånare väger naturligtvis lätt mot det stora EG. Skall vi komma någon vart i diskussionerna med EG måste därför den samlade styrkan av samtliga EFTA-stater utnyttjas så mycket som möjligt. Visserligen är vi då ändå bara tiondelen av EG:s folkmängd, men EFTA har ändå tyngd i sin egenskap av EG:s viktigaste handelspartner, och för länder som Västtyskland är EFTA-staterna av mycket stor betydelse både export- och importmässigt. När Sverige nu vid halvårsskiftet på nytt besätter ordförandeposten i EFTA:s ministerråd vill jag uppmana statsrådet Gradin att med all kraft verka för en ökad samordning inom ramen för EFTA i förhandlingarna med EG. Skall de små EFTA-staterna ha någon chans att få gehör för sina synpunkter, då måste man samordna sig så mycket som möjligt.

Senaste gången vi hade ett toppmöte inom EFTA på statsministernivå var i maj 1984 i Visby. Den gången gällde det att lägga upp strategin inom EFTA-kretsen efter den breda, i och för sig viktiga men ändå något vaga samarbetsöverenskommelsen i Luxemburg mellan EFTA- och EG-staterna, som hade mötts där samlat för första gången. Om det någon gång har funnits behov av ett toppmöte inom EFTA-gruppen, så är det helt klart nu, när samtliga stater gör sig beredda att gå in i förhandlingar med EG om fördjupning av frihandeln och anslutning till EG:s inre marknad.

Ett stort problem för Sverige och övriga EFTA-stater när det gäller att få gehör för sina synpunkter är den snäva tidsplan som EG har stakat ut för den interna marknadens genomförande i kombination med beslutsprocessen inom gemenskapen. När man väl har gjort upp inom EG på en viss punkt, finns det som regel föga utrymme för ett enskilt EFTA-land att komma med ändringsförslag, utan det blir fråga om ett ja eller nej, vilket många gånger

kan vara olyckligt. En central fråga för oss liksom för övriga EFTA-stater är därför hur vi skall kunna föra fram våra synpunkter på olika vitboksfrågor redan på beredningsstadiet och innan EG ännu har fattat sitt beslut. Detta är inte minst viktigt i produktsäkerhets- och miljöfrågor. Vi har redan standardiseringsorgan på vissa områden inom Europa som är öppna och där såväl EG- som EFTA-stater deltar. Vi har också Eureka-organisationen på forsknings- och teknikområdet och litet till. Via EFTA borde vi gemensamt kunna pressa på om denna typ av förberedande diskussioner på ytterligare områden.

Tillsammans med vissa stater inom EG borde Sverige och övriga EFTA-stater kunna spela en pådrivande roll när det gäller miljö, arbetsmiljö och den s. k. sociala dimensionen av det ekonomiska samarbetet i Europa. Men det gäller alltså att hitta formerna för att driva dessa frågor så effektivt som möjligt. Inte minst fackföreningsrörelsen ute i Europa har förväntningar på att Sverige och andra EFTA-stater inte lägger sig platt på marken för de kommersiella krafternas krav, som man uttrycker det.

Ingen kan säga att EG hittills har lyckats särskilt väl när det gäller viktiga delar av sin politik. På ett så centralt och avgörande område som sysselsättningen måste man tala om ett utomordentligt allvarligt misslyckande. År efter år stiger arbetslösheten. 19 miljoner går nu arbetslösa inom EG. Det innebär en arbetslöshet på över 10 %. Om detta skulle smitta av sig på Sverige vore vi verkligen illa ute. Detta förhållande bidrar naturligtvis till att tveksamhet uppstår om en alltför stor samordning med EG-staterna.

Fru talman! Jag avstår i dag från att anlägga synpunkter på frågan inom vilka områden det kan vara speciellt besvärligt för Sverige att ställa upp på de förslag som EG-kommissionen för fram i vitboken om fullbordandet av den inre marknaden. Vi vet för övrigt inte särskilt mycket om kommissionens konkreta planering. Jag vill inte heller anlägga några synpunkter på vilka förslag som för svenskt vidkommande borde vara speciellt intressanta. Sådana synpunkter bör enligt min mening anstå tills regeringen har redovisat sitt analysarbete i en bred och öppen debatt, vilket ännu inte har skett.

Låt mig i stället sluta med att säga att Sverige för sin del har all anledning att välkomna ett ekonomiskt och politiskt starkt EG, som ju är det yttersta syftet med planerna på att radera handelshindren och skapa en gemensam marknad inte bara till namnet utan också i verkligheten. EG, och Västeuropa, har en viktig politisk uppgift att fylla som en modererande kraft i världspolitikén mellan de två supermakterna Sovjet och USA. Ju starkare Västeuropa blir ekonomiskt, desto bättre kan man axla den rollen.

Anf. 20 NIC GRÖNVALL (m) replik:

Fru talman! Jag vill gärna tacka Lennart Pettersson för det hedersomnämmande jag fick när han utpekade mina förslag såsom vildvuxna. Jag tror att vi behöver en hel del mer av vildvuxna förslag i det här huset. Om Lennart Pettersson kan leverera ett skulle det vara välkommet.

Mitt förslag att vi skulle delta i finansieringen av ett EG:s informationskontor vilar på den fasta övertygelsen att detta är i lika stor utsträckning ett svenskt intresse som ett EG-intresse. Som det nu är går information från EG till kommerskollegium, till departementet och till en institution på universi-

tetet i Stockholm, men eljest är det mycket dåligt med samordnad tillgång till information från EG i Sverige. Ett informationskontor skulle kunna tjänstgöra som en kanal för att göra EG-information tillgänglig på det sätt som jag beskrev i mitt huvudanförande.

EG-parlamentet, Lennart Pettersson, är ett parlament där människorna lever med i och deltar i debatten både ljudligt och med kroppsrörelser. Det är också någonting som vi skulle må väl av att lära oss, Lennart Pettersson. Alldeles klart är att världspolitiska frågor debatteras i EG-parlamentets talarstol på ett sätt som verkligen visar att debatten går över kulturella och nationella gränser. Det är en mycket levande debatt, och det vore synnerligen angeläget att svenska politiker fick delta i den debatten, även om vi naturligtvis inte kan begära att de får delta i besluten.

Det intressanta med Lennart Petterssons inlägg kommer givetvis från hans ursprung som ordförande i EFTA-delegationen. Jag tänker på hans synpunkter på EFTA. Jag gjorde i mitt huvudanförande en markering av den splittringstendens som finns i EFTA och av de svårigheter som organisationens själva uppbyggnad faktiskt innebär i relationerna till EG. Som underlag för denna min farhåga vill jag, förutom de exempel jag gav i huvudanförandet, peka på rapporten från de första sonderande samtal som fördes i Bryssel den 22 och 23 januari. Där betonade den österrikiske delegaten Österrikes önskemål om överläggningar med EG parallellt med och oberoende av samtalen mellan EG och Norden. Det är just så – tyvärr, kanske man skall säga – som EG ser ut i dag: en organisation som försvagas av nationella intressen. Naturligtvis är det sant att sex nationer kan ha en kraftfullare stämma inför EG-förhandlingarna, men bara om deras olika stämmor talar om samma sak. Jag tror mycket på det jag sade i huvudanförandet, nämligen att Sverige genom sin regering skall gripa initiativet och leda utvecklingen på ett aktivare sätt än som kan ske när vi representeras av EFTA-delegationen.

Anf. 21 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Fru talman! Jag blev en aning förvånad över en vändning i Lennart Petterssons anförande, som jag tror det kan finnas anledning att diskutera på ett mer nyanserat och kritiskt sätt. Det gäller tesen att EG, åtminstone potentiellt, skulle kunna vara en modererande faktor mellan supermakterna.

Jag vet att vissa sådana möjligheter har framskyttat. Det hade att göra med att man hade en socialdemokratisk regering i Västtyskland och att människor som Brandt i Förbundsrepubliken, Kreisky i det EFTA-tillhörande Österrike och en del andra socialdemokratisksocialistiska politiker drev sådana från NATO-etablissemang och USA något mer oavhängda tankegångar. Men det som är karakteristiskt i dag och har så varit under ett antal år är att den flygelns inflytande klart har minskat. I stället har man, som jag nämnde redan i mitt inledningsanförande, fått en utveckling, där USA insisterar på att självständigt kunna avgöra vad som skall vara västalliansens beslut och aktioner i konkreta lägen. USA vill alltså inte göra bruk av några konsultationer med sina allianspartner. Det gör att EG-ländernas förmåga att utgöra ett modererande inslag rimligtvis måste ha minskat.

En intressant illustration till detta är t. ex. den socialistiske spanske premiärministern Felipe González mycket servila och oerhört proamerikan-

ska uttalande i samband med Reykjavikskonferensen, då han sade att han tyckte det var helt riktigt att Ronald Reagan avisade Gorbatsjovs alla tankegångar och förslag. Det visar att det har skett en stämningförändring, som inte alls stöder tesen om att EG inom en överskådlig framtid skulle kunna vara någon modererande faktor. Det är i och för sig beklagligt, men jag tycker att tesen som sådan är något äventyrlig. Vi bör nog granska den noggrannare innan vi förespråkar den.

Anf. 22 LENNART PETTERSSON (s) replik:

Fru talman! Nic Grönvalls förslag blir inte bättre av att han upprepar dem. En av Nic Grönvalls motiveringar var uppenbarligen att vi behöver fler vildvuxna förslag i Sveriges riksdag. Jag kan förstå att Nic Grönvall känner sig litet ensam ibland på den punkten, men det hela blir inte bättre av att han fortsätter att föra fram än mer av den typen av förslag.

Jag vill upprepa att speciellt den förflugna tanken att vi politiker på något sätt skulle adjungeras till EG-parlamentet ligger långt ifrån verkligheten, hur man än ser på den frågan. Men om Nic Grönvall kan få EG att betala för att inrätta ett informationskontor eller om han kan få till stånd ett sådant på annat sätt än genom att pungslå den svenska regeringen, då är vi självfallet intresserade av detta. Emellertid var det väl inte riktigt detta diskussionen gällde.

Nic Grönvall för också en diskussion om splittringstendenserna inom EFTA. Jag vill ta fasta på det som förenar. Vi har av olika skäl markerat att vi inte söker medlemskap i EG. Talet om Norges stora beredvillighet att gå in är till stor del gripet ur luften – det tror jag Nic Grönvall kan konstatera, om han tar en närmare titt på den norska opinionen. Även om det finns olikheter har vi inom EFTA ändå mycket som förenar, inte minst den låga arbetslösheten och den ganska väl utvecklade sociala välfärden i våra medlemsländer.

Jag vill sedan gå över till Jörn Svenssons inlägg. Min tes om EG som en modererande kraft, både på kort och på lång sikt, tycker jag baserar sig på en riktig observation. Vi vet hur reaktionen i Europa har varit när det gäller nedrustningsalternativen, USA:s "Stjärnornas krig" och liknande frågor. Naturligtvis kan man diskutera hur läget är för närvarande, men vi måste föra Europadiskussionen i ett mera långsiktigt perspektiv. Det kan ju faktiskt bli så – jag är alldeles övertygad om det – att socialdemokraterna förr eller senare kommer tillbaka till regeringsmakten i Västtyskland. Även i England och i Frankrike kan säkert majoriteterna skifta.

Det är för övrigt alltid bra att världspolitiken handlar snarare om ett trekropparsproblem än om ett tvåkropparsproblem. Det ger större möjligheter till fördjupning, nya idéer och nya kombinationer. Det är inget argument mot ett ökat europeiskt samarbete att USA nu bestämmer så mycket också i Europapolitiken. Det är tvärtom ett uttryck för att EG just nu är mycket svagt – alltför svagt. Stärker sig EG ekonomiskt – och därtill kan kanske även vi bidra inom ramen för vår självständighet – kan EG tala med myndigare stämma. Det skulle vara till fördel, tror jag, också för världsfreden.

Anf. 23 NIC GRÖNVALL (m) replik:

Fru talman! Låt mig ge några kommentarer till Lennart Petterssons synpunkter på vad jag har sagt om EFTA-organisationen.

Om vi kastar en blick på EFTA-organisationen, finner vi sex nationer, varav fyra har den gemensamheten att de är neutrala smånationer mellan de två ekonomiska blocken i Västeuropa – det förenar dessa fyra. Norge ligger innc i NATO-alliansen, har haft en folkomröstning om medlemskap i EG och för i dag en mycket livaktig debatt om en ny prövning av EG-frågan. Vi vet att EG-parlamentet och EG-kommissionen har visat ett särskilt intresse för att ansluta Norge till EG; det skulle skapa bättre balans i EG:s uppbyggnad. Därför kommer Norge, hur mycket Lennart Pettersson än vill bortse från det, att inta en särställning. Och ute i Atlanten ligger Island, som naturligtvis redan genom det geografiska förhållandet intar en särställning.

När man betraktar EFTA måste man göra det med utgångspunkt i dessa realiteter. Och vi har nu lärt oss att den nya regeringen i Österrike representerar en ny syn på EG-gemenskapen och talar om ett självständigt österrikiskt närmande till EG. I Schweiz har det förekommit opinionsmätningar, som visar att stora delar av den schweiziska befolkningen, som alltid har varit starkt neutralitetsbunden, är djupt intresserade av en anslutning till EG.

Jag vill med detta inte på något vis förklara att EFTA-samarbetet är dött och skall dödförklaras. Jag säger bara att när vi i Sverige skall planera vår Europapolitik skall det ske främst med utgångspunkt i vår egen förmåga och våra egna initiativ, bl. a. genom mitt förslag att se till att svenskt näringsliv och svensk allmänhet har bättre tillgång till information och europeisk opinionsbildning. Det må vara att det vore vildvuxet att inrätta ett EG:s informationskontor i Stockholm, men det skulle vara vansinnigt nyttigt för både Lennart Pettersson och svenskt näringsliv.

Anf. 24 LENNART PETTERSSON (s) replik:

Fru talman! Till Nic Grönvall vill jag säga att oavsett om Norge är med i NATO eller inte, och Norge är ju med i NATO, så finns det i Norge ett klart intresse av att kunna påverka utformningen av EG:s regler, som också kan komma att påverka oss när det gäller miljöföreskrifter, säkerhetsföreskrifter och mycket annat. Detta intresse finns alltså i Norge. Samma intresse finns i Sverige. Jag hoppas att det finns också i Österrike och Schweiz. Det är detta som bildar basen snarare än övergripande strategiska funderingar om varför det är viktigt att vi går samman inom EFTA-kretsen för att vid förhandlingarna med EG söka gemensamma lösningar. Om Norge har en extra styrka i detta sammanhang, är det extra viktigt att vi tillsammans tar dessa initiativ och försöker samla EFTA-kretsen för att åstadkomma mer än vad varje land kan åstadkomma för sig. Det är naturligtvis så, som Nic Grönvall sade inledningsvis, att EFTA består av sex små, i vissa fall mycket små länder. Det är ju först om man samarbetar som man kan uppnå litet mera. Det tycker jag att vi skall ta fasta på – det var så att säga mitt budskap i den här debatten.

I övrigt är det intressant att notera att Nic Grönvall inte tycker att det är viktigt att vi blir så starka som möjligt i kontakterna med EG. Han tycker uppenbarligen att vi skall gå till de förhandlingarna och ge upp i stort sett

allting. Det är inte min uppfattning, och jag tror inte heller att det är den svenska arbetarrörelsens linje.

Prot. 1986/87:99
1 april 1987

Handelspolitisk debatt

Anf. 25 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Fru talman! Debatten har pågått en stund, och mycket har avhandlats av det som hör till handelspolitiken. Jag kanske inte har särskilt mycket nytt att komma med, men jag skall ändå passa på tillfället att lyfta fram några frågeställningar som jag tycker är viktiga och som inte så utförligt här diskuterats i dag.

Den handelspolitiska deklARATIONEN handlar ju i huvudsak om EG och de möjligheter som där skapas för svensk export genom att man inom EG försöker bygga upp en inhemsk marknad. Man tänker sig att den svenska regeringen nu skall göra allt för att få tillträde till denna inhemska marknad. På så vis skall man kunna gynna svenska exportsträvanden. För att nå detta måste man harmonisera och jämka en del regler och lagstiftningar. Detta har ju diskuterats mycket ingående tidigare i dag, och jag skall inte närmare gå in på det, eftersom det inte finns något mer att tillföra diskussionen.

Det starka intresset för EG är förstärkt mot bakgrund av den ekonomiska politik som har förts. Det har ju klart sagts ut att den tredje vägens politik skall leva på ett permanent exportöverskott gentemot omvärlden. Då är det naturligt att regeringens handelsminister lägger fram en handelspolitisk deklARATION som i huvudsak handlar om de starkaste köparländerna. Till övervägande del behandlar man ju Norden, Västeuropa, USA – jag skulle kunna nämna Japan också, trots att jag inte tror att Japan nämndes i deklARATIONEN. Man ägnar kanske 80–90 % av utrymmet åt Västeuropa och USA. Det här är synonymt med utvecklingen på handelsområdet. Det ligger emellertid en fara i detta – den starka bindningen till dessa länder gör att man är mer sårbar. Norden har ju problem: Norge har sjunkande oljepriser, Danmark står på potatiskur. USA har enorma budget- och handelsunderskott som skall bekämpas. När dessa stora kunder börjar strama åt sin importpolitik leder det naturligtvis till problem för svensk exportpolitik.

I regeringens deklARATION sägs det ändå några allmänna ord om världen utanför Västeuropa och USA. Man nämner Punta del Este-mötet, och man ägnar några få rader på sista sidan åt att ansträngningarna måste ökas för att vidga exporten att gälla länder även utanför Västeuropa och USA.

Varför ägnar man detta så få rader? Varför far man förbi detta problem med sådan flyktighet? Beror det på okänslighet inför problematiken att vi mer och mer tvingas in i ett snävt länderberoende? Eller beror det på att man anser att det räcker att vi handlar med de tidigare nämnda länderna? Sverige har ju bara 1,7 % av världsexporten och 1,5 % av världsimporten. Är tanken den att vi kanske inte orkar med allt? Har man en känsla av att det kostar mer än det smakar att söka vidare handelsförbindelser, att företagen inte orkar med detta?

Jag tror inte det. De få raderna om dessa förhållanden, att vi binds mer och mer in i Västeuropa, kan inte dölja det faktum att vårt land ekonomiskt, tekniskt, ideologiskt och politiskt håller på att bindas allt hårdare just till dessa starka kapitalistiska länder och att en sådan här snäv inriktning på handelspolitiken leder till problem vad gäller neutralitetspolitik och själv-

ständighetssträvanden. I den mån man strävar att nå ut utanför Västeuropa är det mot den nya kapitalismens framsida. Sydostasien, där Singapore och Indonesien befinner sig.

Utvecklingsländerna har en mycket liten andel av vårt lands utrikeshandel. Detsamma gäller COMECON-länderna, Östeuropa. Visst finns det betalningsproblem för utvecklingsländerna, som det står i deklARATIONEN, och visst finns det administrativa problem och andra problem i handeln med östblocket. Men det här är saker som borde attackeras genom regeringens ekonomiska politik och handelspolitik. Man får inte ge upp inför ett faktiskt förhållande och fastna i en gammal form. Jag hade väntat mig åtminstone några diskussioner om nya strävanden mot en ny inriktning av handelspolitiken.

Vad kan det finnas för skäl till att det sägs och görs så litet? Först och främst finns det som jag sade ett ideologiskt motstånd ute i företagen mot att handla med socialistiska länder, trots att man nu borde inse att såväl Folkrepubliken Kina som Sovjetunionen håller på att vakna ekonomiskt, med allt vad det innebär. De kommer att bli intressanta marknader med stor varuefterfrågan och skulle kunna få mycket stor betydelse för Sverige. Man kan bara nämna det stora gruvprojektet på Kolahalvön, där svensk industri möjligen kan få delta. Jag är säker på att det kommer massor av andra liknande projekt, som man måste vara beredd inför.

Vänder man ansiktet så ensidigt mot Västeuropa och EG som man gör och som hela utrikeshandelsdeklARATIONEN ger uttryck för, har man naturligtvis ryggen mot den andra delen av världen. Jag hade gärna sett att man hade försökt vända ansiktet mot dessa nya marknader och de möjligheter som faktiskt finns att bredda handeln och bredda länderurvalet, eftersom detta har så stor betydelse för hur vi skall kunna föra vår ekonomiska politik. Är det alls möjligt att föra en självständig ekonomisk politik, en arbetarpolitik, i vårt land om vi binder upp oss än hårdare med de starka kapitalistiska makterna och på så sätt underordnar oss deras villkor?

Finns det flera skäl till denna bindning till Västeuropa och USA? Det nämns i deklARATIONEN att den förstärks. Ja, det gör det. Teknikberoendet är ett. Det är naturligtvis inte avgörande, men det är väldigt viktigt. Genom att den svenska industrin tvingas underkasta sig USA:s militärstrategiskt betingade exportembargo av högteknologiska varor gentemot bl. a. östländerna, tvingas naturligtvis Sverige och de högst tekniskt utvecklade företagen i vårt land att underordna sig det amerikanska utrikesdepartementets och handelsdepartementets vilja på dessa områden.

Regeringen trodde sig ha klarat av dessa problem genom att föreskriva en sådan tillämpning av lagstiftningen att Sverige inte skulle bli ett genomgångsland för högteknologiska varor gentemot länder som Reagan-regeringen inte tycker att vi skall handla med. Men detta är en kortsiktig politik, och den kan aldrig skapa någon varaktig lösning av problemet. Man måste naturligtvis försöka hitta en självständig utveckling och komma loss ifrån detta extrema teknikberoende, som gör att en främmande makt direkt kan diktera vår utrikeshandel och hur svenska företag skall agera. Det är helt otillständigt – om man menar allvar med en självständig politik.

Den nu så aktuella vapenexporten har just utifrån dessa teknologiska

utgångspunkter blivit föremål för granskning i både Norge och USA. Så småningom kommer också andra länders dom över svensk exportpolitik. Då tänker jag inte i huvudsak på den olagliga exporten utan på den helt legala export som sker. Genom att det sitter utländska komponenter i materiel som används av det svenska försvaret, sitter vi fast i knipan. Detta visar hur inte bara handelsberoendet utan naturligtvis även försvarsberoendet har ökat.

Mot denna bakgrund är det anmärkningsvärt att dessa för framtiden så viktiga problem inte alls berörs i den handelspolitiska deklARATIONEN. Där nämns inte ett ord om att vi har tvingats in i ett teknologiskt beroende av den ena stormakten. Det nämns ingenting om att man som alternativ till denna bindning till Västeuropa och USA, som man inser håller på att ske, skulle söka sig ut till andra marknader. Det står några rader, men ingenting om vad regeringen tänker sig eller vill göra för att lösa dessa problem.

Skall detta tolkas så att regeringen försöker tuga ihjäl problemen? Eller vet man sig ingen levandes råd, hur man skall ta sig ur knipan? Har regeringen kanske över huvud taget ingen ambition att angripa problemen med den ensidiga inriktningen av handeln och den teknologiska underkastelsen och beroendet av de stora kapitalistiska länderna? Det skulle förvåna mig om det vore på det sättet.

Naturligtvis går det inte att genomföra en handelsdebatt utan att nämna vapenexporten. I dagarna duggar avslöjandena tätt i tidningarna. Varje dag är det nya reportage: Misstänkt smuggel. Erkänt smuggel. Visste regeringen något? Visste krigsmaterielinspektören något? Vad visste de borgerliga ministrarna på sin tid? Vad visste de socialdemokratiska?

Efter undersökningar av alla de kommissioner som har tillsatts kommer – förhoppningsvis – allt detta att klarläggas. Sanningen måste fram, hur obekvämt den än är.

Olagligheterna är naturligtvis intressanta, men det finns andra skäl att granska vapenexporten. Vad som egentligen är minst lika intressant är den öppna och formellt lagliga vapenexport som har fått fortgå i uppenbar strid mot bestämmelserna, med regeringarnas stöd – den export som under de borgerliga regeringarna kritiserades av socialdemokrater och kommunister och som under den socialdemokratiska regeringsperioden nu kritiserats av främst folkpartister och kommunister. Moderaterna, som nu gärna deltar i debatten om vapenexporten, har på tio år över huvud taget inte intresserat sig för frågan. Jag har gjort en granskning av vilka som har ställt frågor och interPELLERAT, och moderaterna har inte varit med alls. Men nu, i ett läge då man ser en chans att komma åt regeringen, är man aktiv.

Vårt parti har ägnat stort intresse åt de här frågorna under årens lopp, just därför att vi anser att den export som har pågått med regeringarnas goda minne inte har varit förenlig med lagen. Det behövs inte något smuggel eller någon dold export för att vi skall kritisera exporten.

Krig och stora vinster har alltid gått hand i hand för kapitalet. Storfinansen har tjänat på kriget. Det går att se hur gruvorna i Bergslagen har öppnats och stängts i takt med kriget, om man bekymrar sig med att åka runt och ta reda på vilka perioder de varit i drift och legat nere. Stålkonjunkturerna ökar naturligtvis i avsättningsstider. Folk, vanliga människor och arbetare, har däremot alltid förlorat.

Därför är jag inte ett dugg förvånad över att smuggel av krigsmateriel har förekommit. Vad jag däremot är förtvivlad över är att vapenexport helt öppet har gått till regimer som mördar och förtrycker. Jag tänker främst på Indonesien och dess ockupation av Östtimor och folkmordet på ön, som ju har varit ett samtalsämne under ca tio år. Jag vet faktiskt inte hur det är i år, men det vore intressant att få en redogörelse av handelsministern. Så sent som förra året beviljade ju regeringen nya licenser för export till Indonesien, och jag anser att det är helt otillständigt att göra på det viset. Om man fördömer företag för att de exporterar olagligt till regimer som inte godkänns av regeringen, tycker jag inte att regeringen själv heller borde exportera till en mördar- och förtryckarregering som enligt en enig internationell opinion bedriver folkmord.

Inte nog med att krig och storfinansens vinster hör ihop, krig och den tredje vägens exportframgångar hör tydligen också ihop. Regeringen är naturligtvis angelägen om goda exportsiffror och om att den tredje vägens politik skall lyckas, och några hundra miljoner eller mer bidrar ju till att förbättra statistiken.

Det finns skäl att här ställa frågan om den framtida vapenexporten. Jag håller med den moderate talaren om att det är märkligt att denna inte alls nämns i handelsdeklarationen. Hur har man tänkt sig den framtida vapenexporten? Har man tänkt sig någon begränsning? Vilka länder skulle i så fall förekomma? Vilka bedömningar gör regeringen av utvecklingen? Ett klagorande från utrikeshandelsministern vore på sin plats.

Till sist några ord om ett annat viktigt ämne, som i och för sig skulle räcka till en hel debatt: utlandsinvesteringarna. Man kan undra vad utlandsinvesteringarna har med handeln att göra – de är ju oftast investeringar i produktionsanläggningar eller uppköp av företag utomlands. De har med handeln att göra på så sätt att man exporterar svenska arbetstillfällen: Man exporterar produktion som annars skulle ske i vårt land och kunde vara export till andra länder. Om den inte sköts av svenska företag i Sverige utan av svenska företag i utlandet, blir det genast fråga om import. Det måste ju vara ett intresse för utrikeshandelsministern att begränsa utlandsinvesteringarna i sådan mån att man kan behålla vettiga handelsbalanssiffror.

Förra året investerades 35 miljarder kronor utomlands – lika mycket som det skulle kosta att köpa alla aktier i Volvo och Saab på Stockholmsbörsen. Det är enormt. 50 000 personer blev på så sätt anställda i svenska företag utomlands – samtidigt som vi vet hurdan den regionala utvecklingen är och vilka problem som finns här hemma när det gäller industrisysselsättningen.

Naturligtvis kommer detta att avspegla sig i framtida handelssiffror, eftersom produktionen internationaliseras och sönderdelas och den svenska ekonomin och industrin mer och mer blir en sammansättningszon i den kapitalistiska världen.

Vilka åsikter har utrikeshandelsministern om de här allvarliga utvecklingstendenserna? Jag hittar ingenting i deklarationen. Därför ställer jag frågorna nu.

Överläggningen var härmed avslutad.

Vidareutveckling av 1979 års trafikpolitiska beslut**Anf. 26 ROLF CLARKSON (m):**

Fru talman! En viktig förutsättning för den industriella revolutionen på 1800-talet var tillkomsten av järnvägarna. Sedan rullade verksamheten på dessa framgångsrikt till framåt 1930-talet, när bilismen började visa en gryende expansion. Då förändrades i mycket snabb takt de transportekonomiska förhållandena i landet. Men det var inte förrän efter andra världskriget som trafikutvecklingen vad gällde bilismen, och även flyget, blev explosionsartad. Det har fört med sig ett stort antal utredningar och beslut i Sveriges riksdag om hur vi skall ordna kommunikationerna i landet. Det är en förutsättning för den välfärdsutveckling som vi alla eftersträvar att vi kan ordna kommunikationerna effektivt och på billigast möjligast sätt.

Vi hade från 1953 fram till 1963 en trafikpolitisk utredning, som utmynnade i 1963 års trafikpolitiska beslut. Det beslutet vilade i mycket hög grad på principerna om konkurrens, lägsta transportkostnad och så litet regleringar som möjligt. Det tycktes vara bra. Man hoppades att transportbehovet skulle tillgodoses på bästa möjliga sätt genom att alla trafikslag fick konkurrera på lika villkor med varandra. Men bilismens och även flygets stora framgångar gjorde framför allt järnvägstransporterna alltmer utsatta. Även utvecklingen på de miljö- och regionalpolitiska områdena gjorde att man i början på 1970-talet började fundera i nya banor.

1963 års trafikpolitiska beslut innebar att varje trafikgren hade kostnadsansvar. Men i 1972 års trafikpolitiska utredning började man fundera på en trafikpolitik som skulle ha en mer samhällsekonomisk inriktning. Man skulle försöka åstadkomma en marginalkostnadsanpassad prissättning och vidare tillse att landets olika delar hade en tillfredsställande trafikförsörjning.

Allt detta skulle på något övergripande sätt samordnas. Men utvecklingen har visat att 1979 års trafikpolitiska beslut, grundat på denna som det syntes förnämliga övergripande princip, var misslyckat. 1979 års beslut bestod i att de olika transportgrupperna fortsatte, var och en för sig, att verka efter företagsekonomiska principer. Därför har det beslutet i sig inbyggt motsägelsefulla bestämmelser. För några år sedan kom vi i moderata samlingspartiet fram till att det inte håller längre. 1979 års trafikpolitiska beslut har inte konkretiserats i tillräcklig utsträckning eller i vissa delar varit felaktigt. Den trafikpolitiska utvecklingen i landet måste därför på nytt ses över.

Regeringen har nu beslutat – på grund av utvecklingen när det gäller regionalpolitik och näringspolitik liksom på grund av trycket från inte bara de politiska partierna utan också näringslivet – att försöka i snabb takt vidareutveckla och konkretisera 1979 års trafikpolitiska beslut.

Jag vill med en gång säga, att detta är vällovligt. Vi har ingenting emot att man försöker att bättre än hittills konkretisera och vidareutveckla 1979 års

trafikpolitiska beslut i de delar där det är möjligt. Men vi säger också att det är nödvändigt, även vid enskilda konkretiseringar av 1979 års trafikpolitiska beslut, att ha parlamentarisk medverkan. Hearingar som kommer att äga rum med näringslivets olika organisationer och med oss från de politiska oppositionspartierna kommer ändå att mynna ut i att en socialdemokratisk regering lägger fram propositioner och ställer oss i riksdagen, dvs. oss i oppositionspartierna, inför fait accompli. Regeringen kommer naturligtvis att ge sina propositioner en inriktning som har en socialdemokratisk grundsyn. Detta reagerar vi emot. Men vi skall i positiv anda medverka så långt vi kan och så långt det begärs av oss.

Utvecklingen för slutet av vårt århundrade, tiden runt sekelskiftet och början av tjugohundratalet, går med våldsamt kraft framåt. Vi tror därför att det krävs ett annorlunda synsätt än det hittillsvarande på den framtida transport- och trafikpolitiken i landet. Därför behövs ånyo en stor bred parlamentarisk och näringslivsanknuten utredning, som kommer att ta några år men som kan assimilera nya strömningar.

Som exempel på nya strömningar kan jag peka på att tidigare i dagens debatt har nämnts betydelsen av att vi närmar oss EG. Vi ligger med 8,5 miljoner människor i utkanten av Västeuropa. Våra stora marknader finns på kontinenten. Vi måste närma oss dem i så stor utsträckning som möjligt. Det mest konkreta sättet att närma sig kontinenten är att förkorta res- och frakttiderna till den. Redan 1992 kommer EG att ha liberaliserat hela transportmarknaden inom sig. Det är då mycket väsentligt att Sverige är med och i så stor utsträckning som möjligt har harmonierat sina bestämmelser med EG:s, så att vi kan bli en del av den stora marknad som där utvecklas.

Det finns också enorma krafter i gång för att förändra transportlederna i landet. Jag kan peka på de nya metoderna för materialadministration och logistik – det senare ett finare ord för att rätt vara i rätt mängd kommer fram i rätt tid till den som skall ha den. Det är alltså oerhörda samhällsekonomiska och företagsekonomiska förtjänster förbundna med att vi får en transportekonomi som fungerar – och gör det rationellt.

Även strävandena på miljöområdet ställer stora krav på vår anpassning av trafik- och transportförhållandena i landet i framtiden. Det är således därför vi har krävt att denna parlamentariska utredning skall komma till stånd.

Jag sammanfattar alltså:

Vi är positiva till att medverka i konkretiseringar av gällande trafikpolitiska beslut som regeringen arbetar med, men vi kräver av skäl som har med den långsiktiga trafikpolitiken att göra att få deita i det arbetet. Vi kräver vidare att det skall etableras en stor ny trafikpolitisk utredning.

Jag skall också säga några ord om vår övergripande syn på förändringar i nuläget av 1979 års trafikpolitiska beslut. Vi vill i så stor utsträckning som möjligt bolagisera de affärsverk som finns under kommunikationsdepartementet. Vi tycker att affärsverksformen har blivit för gammalmodig som företagsform. Den är olämplig av den anledningen att den transportverksamhet som bedrivs i affärsverken inte konkurrerar på lika villkor med de transportgrenar för vilka aktiebolag är den vanligaste företagsformen. Ett affärsverk är en del av staten, och staten är en ekonomisk maktfaktor som därför inte konkurrerar på lika villkor med de vanliga aktiebolagen. Därför

bör såväl SJ som luftfartsverket och sjöfartsverket bolagiseras och liksom aktiebolagen låna sina pengar på den öppna lånemarknaden och på det viset konkurrera med de övriga transportgrenarna. Myndighetsinslagen i affärsverken bör skiljas ut till ett särskilt myndighetsverk, där all myndighetsverksamhet är centraliserad och vilket sorterar under kommunikationsdepartementet.

När det gäller de framtida investeringarna på vägområdet är t.ex. uppslaget om ScanLink intressant, och vi moderater ställer oss positiva till en prövning av det. Vi ställer oss också positiva till en satsning på en motorvägstriangel, om det går att skaffa de nödvändiga ekonomiska resurserna till en sådan. Likadana infrasystem bör kunna sättas upp för järnvägarnas skull. Luftfarten skall avregleras i så stor utsträckning som möjligt, därför att även för den skall gälla att fri konkurrens är det bästa, framför allt för kunderna men också för företagens effektivitet.

Vi moderater är välvilligt inställda till investeringar av typ Österleden, Arlandabanan, Mälärbanan och Götalandsbanan – välgörande investeringar i infrastrukturen som alla kommer att ha glädje av. Sådana satsningar har lika stor betydelse regionalpolitiskt som satsningar på mera avlägsna regioner, som säkert också kommer att få den investeringsverksamhet som behövs.

Hur skall då allt detta kunna finansieras? Vi moderater vill att alternativa finansieringsformer skall provas. Skattetrycket har nu vuxit så kraftigt att man även på ansvarigt regeringshåll skyggar inför ytterligare skatthöjningar. Med alternativa finansieringsformer avser vi moderater inte sådana som regeringen nu har kommit överens med åkeribranschen om, nämligen att höja fordonsskatten med 50 % för att under en tioårsperiod ta fram 4 miljarder i syfte att inför harmoniseringen med EG-marknaden förbättra broarnas och vägarnas bärighet samt förbättra skogsvägarna för skogsindustrin. Vi tänker på andra direkta avgiftsformer som ger den avgiftsbetalande valuta för kostnaden.

Jag vill anklaga socialdemokraterna i detta sammanhang. Trots att de säger sig hålla med om den moderata principen att konkurrens skall ske på lika villkor, är de alltför långsamma när det gäller att ta itu med avregleringen – det finns fortfarande alldeles för mycket byråkrati inom transportsektorn. Jag kan peka på den snåriga yrkestrafiklagstiftningen och den för alla så uppenbart felaktiga konstruktionen för taxiföretagsamheten i landet. Allt sådant måste avregleras och avbyråkratiseras. Det måste bli mer frihet för de företag som konkurrerar på en öppen marknad att göra det.

Jag skall också säga några ord om SJ. SJ är föremål för en noggrann analys inte bara av arbetsgrupper inom kommunikationsdepartementet utan också inom SJ självt. Det beror på att SJ verkar i en konkurrenssituation där man inte kan hävda sig tillräckligt bra företagsekonomiskt sett utan har enorma förluster. Det beror kanske till en del på att järnvägsnätet är för stort, på att organisationen är felaktig och för byråkratisk. Allt detta måste ses över.

Vi moderater ställer oss tills vidare positiva till tanken på att för SJ-transporternas och järnvägsnätets del skiljs banan ut som ett särskilt banverk, inte för att på det sättet öka kostnaderna för järnvägarna i landet men för att, i den mån de kostar, på ett mera öppet och korrekt sätt visa att kostnaderna bärs av skattebetalarna. Hur SJ skall delas upp – om det skall bli

ett persontrafikaktiebolag och ett godstrafikaktiebolag – är för tidigt att sja om i dag, men stora organisatoriska förändringar måste till om SJ skall kunna hävda sin plats på svensk transportmarknad.

Fru talman! Jag har med detta inlägg dels uttalat kritik över det sätt varpå socialdemokraterna nu handhar trafikpolitiken, dels angett de bredare linjerna för moderata samlingspartiets syn på trafikpolitikens framtida utveckling. Jag yrkar slutligen bifall till reservation 1 i trafikutskottets betänkande 12.

Anf. 27 OLLE GRAHN (fp):

Fru talman! Samhällsutvecklingen och teknikens utveckling har genom århundradena medfört val av olika transportlösningar. Transporter med häst och vagn ersattes på 1700-talet i Europa av transporter på kanaler och vattendrag. Under senare hälften av 1800-talet blev järnvägstransporterna dominerande. Sedan andra världskriget har vägtransporterna och flyget hela tiden ökat sin marknadsandel medan järnvägens marknadsandel har minskat.

Det blir mycket kostsamt att med hjälp av samhällsekonomiskt olönsamma investeringar och andra statliga subventioner och regleringar försöka hålla kvar transportlösningar som inte längre är samhällsekonomiskt effektiva. En studie från Världsbanken visar t.ex. att länder som med stora subventioner försökt hålla uppe järnvägens marknadsandel har misslyckats.

Eftersom järnvägens marknadsandel minskar, måste man vara extra noga med att se till att de stora järnvägsinvesteringar som görs är samhällsekonomiskt lönsamma. Världsbanken, som bl.a. lånar ut stora belopp till järnvägsinvesteringar i u-länder, har konstaterat att järnvägsinvesteringar systematiskt har givit sämre lönsamhet än vad investeringskalkylerna utvisade. Detta torde dels bero på att järnvägsplanerarna överskattar den framtida marknadsandelen, dels på att järnvägen i de flesta länder är en väl etablerad organisation, som har goda möjligheter att påverka politiska beslutsfattare.

Det är oförenligt med den gällande trafikpolitiken att regeringen låter SJ investera för över 2 miljarder kronor om året utan att ställa krav på ett tillfredsställande samhällsekonomiskt beslutsunderlag.

SJ måste i sin nuvarande form betraktas mer som en myndighet än som ett bolag. Det är därför mycket otillfredsställande att SJ inte låter utomstående få insyn i beslutsunderlaget för SJ:s stora investeringar med hänvisning till att det är affärshemligheter.

Fristående ekonomer bör granska SJ:s beslutsunderlag och ge ett eget utlåtande om vad de anser vara samhällsekonomiskt och företagsekonomiskt lönsamt innan riksdagen beviljar medel. Om endast samhällsekonomiskt klart lönsamma investeringar genomförs, finns förutsättningar att genom marginalkostnadsanpassade taxor utnyttja det befintliga järnvägsnätet så väl som möjligt.

En svaghet med nuvarande trafikpolitik är att man inte tillräckligt har uppmärksammat att privata och statliga företag tillsammans med statliga affärsverk har en dominerande ställning på transportmarknaden. De har alla en företagsekonomisk, inte samhällsekonomisk grundsyn för sitt agerande.

De investerar på grundval av företagsekonomiska, inte samhällsekonomiska kriterier och sätter priser efter vad marknaden och produktionskostnaden tillåter – inte efter de samhällsekonomiska marginalkostnaderna. Det är egentligen bara vägsektorn som planeras enligt 1979 års trafikpolitik.

En klar gränsdragning behövs mellan vad som skall överlämnas till marknaden och vad som direkt skall planeras efter den samhällsekonomiska grundsynen i 1979 års trafikpolitik. Marknadsekonomin ger allmänheten och företagen de mest prisvärda och varierande transporttjänsterna inom de områden där förutsättningarna för marknadsekonomi är uppfyllda. Grundregeln är därför att endast gå ifrån marknadslösningar när det finns goda skäl att i stället låta en myndighet driva verksamhet.

Inom transportområdet är det motiverat att samhället genom statliga verk direkt äger basnäten. Det gäller vägnätet och det gäller järnvägsnätet. Storflygplatser kan också räknas hit. Däremot gäller det inte trafiken på vägar, järnvägar och flygplatser. Olika bolag bör i konkurrens få köra sina bilar, bussar, tåg och flygplan.

SJ bör enligt folkpartiets uppfattning delas upp i en statlig del, ett "rälsverk" eller "banverk", vilket man vill kalla det, som planeras enligt de samhällsekonomiska kriterierna i 1979 års trafikpolitik och ett antal bolag som kan hyra in sig på bandelen för persontrafik, godstrafik eller annat och som i konkurrens med andra bolag kör på "rälsverkets" bannät. De delar av transportsektorn som drivs i myndighetsregi kan planeras i enlighet med 1979 års trafikpolitik. Återstående delar planeras enligt företagsekonomiska kriterier. Samhället bör då genom lämpliga ramar för företagets agerande påverka dessa så att det som är företagsekonomiskt lönsamt också är samhällsekonomiskt önskvärt.

De expanderande trafikområdena vägtrafik och flyg kan täcka sina kostnader väl. Det är därför otillfredsställande att biltrafiken och flyget delvis subventioneras av samhället. Den subvention som inrikesflyget har genom att man inte betalar vare sig bensinskatt eller mervärdesskatt på investeringar i flygplan är inte rimlig, samtidigt som järnvägen subventioneras för att inte tappa marknadsandelar till flyget.

Flertalet av de statliga flygplatserna går med förlust. Egentligen är det bara Arlanda som ger ett bra överskott. Å andra sidan finns i dag ett så hårt tryck på Arlandas kapacitet att en kapacitetsökning är nödvändig, och då kommer stora belastningar på kapitalsidan att bli kännbara även för den flygplatsen. Om de olika flygplatserna kunde utgöra egna bolag med rätt att själva sätta sina taxor skulle ett större kostnadsmedvetande bli följderna och verksamheten bli effektivare.

Bilisterna i våra storstäder svarar inte för de kostnader de orsakar. En person som tar bilen i stället för tunnelbanan under högtrafik i Stockholms innerstad orsakar andra bilister, kollektivtrafikanter och personer som vistas i innerstaden trängselkostnader och miljökostnader på 10–20 kr. Dessutom subventioneras många bilister genom bilavdrag. För att storstädernas subventionerade biltrafik inte skall bli alltför besvärande för miljön, subventioneras alternativet kollektivtrafiken med miljardbelopp. Detta leder till onödigt höga skatter och till att gång- och cykeltrafiken får en avsevärt lägre omfattning än den annars skulle ha.

Prot. 1986/87:99
1 april 1987

*Vidareutveckling av
1979 års trafikpolitiska
beslut*

I en liberal trafikpolitik skulle finansieringen klaras genom att expanderande områden, som vägtrafik och flyg, väl betalar sina kostnader, medan järnvägens befintliga infrastruktur utnyttjas på ett samhällsekonomiskt optimalt sätt genom marginalkostnadsanpassade avgifter. Miljöstörningar från vägtrafiken, flyget och sjöfarten skall kontrolleras genom en kombination av bestämmelser och avgifter. Dessa avgifter kan t. ex. gälla vägtrafikens avgasutsläpp.

De delar av transportsektorn som planeras efter företagsekonomiska kriterier kan påverkas genom att staten genom avtal kommer överens om att företagen skall hålla låga lågtrafiktaxor, så att inte onödigt många platser går tomma. Företagen får ersättning för de begränsade förluster som en samhällsekonomiskt önskvärd taxesättning medför.

Huvudkritiken mot 1979 års trafikpolitik har gällt finansieringen av de underskott som skulle uppkomma för SJ om alla avgifter sattes efter samhällsekonomiska marginalkostnader. Tanken i 1979 års trafikpolitik är att landtransportsektorn väg och järnväg gemensamt skall svara för sina kostnader. SJ:s underskott på grund av marginalkostnadsanpassade taxor skulle finansieras via skatter på vägtrafiken. Denna tanke är riktig om man ser utvecklingen på transportområdet i ett större sammanhang.

Det trafikpolitiska beslut som riksdagen på förslag av folkpartiregeringen tog i juni 1979 var i långa stycken ett bra beslut och innebar en god grund även för 1990-talets trafikpolitik. Den snabba förändring som sker i samhället kräver ändå en översyn även av trafikpolitiken. Regeringen har insett detta och har tydligen i årets kommunikationsbilaga redovisat att man inom regeringskansliet håller på med ett översynsarbete.

Vi har i en reservation, tillsammans med moderaterna och centern, kritiserat det sätt som regeringen valt för det trafikpolitiska översynsarbetet. Den kritiken har vi gång på gång framfört till socialdemokraterna. Det kan inte vara rimligt att de ensamma, inom regeringskansliet, skall arbeta fram den trafikpolitik som skall gälla under 1990-talet. En bred parlamentarisk utredning borde vara en naturlig väg att tillsammans diskutera fram den trafikpolitik som skall gälla inför kommande årtionden.

Jag vill, fru talman, med det jag har anfört yrka bifall till reservation 1 som är fogad till trafikutskottets betänkande 12.

Anf. 28 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

Anf. 29 AGNE HANSSON (c):

Fru talman! Jag vill börja mitt inlägg i debatten med att gratulera trafikutskottets ordförande till utnämningen som chef för Svensk Bilprovning. Detta blir förmodligen vår sista trafikpolitiska debatt tillsammans i denna kammare. Jag vill från min och centerns sida tacka för den tid arbetet tillsammans i utskottet har varat. Herr ordförandens engagemang för de trafikpolitiska frågorna går inte att ta miste på, även om vi inte alltid har haft samma uppfattning i sak. Jag önskar honom nu framgång i den nya viktiga rollen som chef för Svensk Bilprovning.

Fru talman! Trafikpolitiken berör en rad områden i samhället. Den borde därför ges en mer framskjuten plats i den politiska debatten. Så är det inte i dag. Tvärtom sätts trafikpolitiken mer och mer på undantag.

Kommunikationsministern avstod från att delta i den allmänpolitiska debatten. Därmed blev det inget trafikpolitiskt block i den debatten. Regeringen låser in utredningen om den framtida inriktningen av trafikpolitiken i regeringskansliet och överläter bedömningarna till experter. Inte heller i dag, när dessa viktiga framtidsfrågor debatteras, visas det något intresse från kommunikationsdepartementets sida i kammaren.

Fru talman! Det betänkande som vi nu diskuterar omfattar en vidareutveckling av 1979 års trafikpolitiska beslut. Det finns därför anledning att uppehålla sig vid dels frågan om under vilka former den framtida trafikpolitiken skall arbetas fram, dels frågan om vilken inriktning politiken skall ges.

Låt mig först beröra formerna. I betänkandets reservation nr 1 tas de upp. Samtliga tre icke-socialistiska partier kräver där att de gängse demokratiska arbetsformerna skall gälla. I reservationen framförs kravet på en parlamentarisk utredning.

Jag sade inledningsvis att åtgärder och beslut på trafikpolitikens område griper in på en rad samhällssektorer. Åtgärder och förändringar i vårt kommunikationssystem får klara återverkningar på hela vår framtida samhällsutformning. Det är med kommunikationerna och bebyggelseplaneringen som infrastrukturen i samhället utformas.

I frågan om den framtida trafikpolitikens utformning står det nu klart för allt fler att t. ex. miljön och energihushållningen måste skjutas i förgrunden på ett helt annat sätt än tidigare. Däremot är det mer tveksamt om alla har klart för sig att också kommunikationsfrågorna i regionalpolitiken måste ges en lika framskjuten roll. Från centerns ideologiska utgångspunkt är det emellertid en självklarhet.

Skall vi klara framtidens krav på de tre här nämnda sektorerna, krävs det en radikal omläggning och förändring av den nuvarande trafikpolitiken. Det är alltså inte fråga om småputsnings på ytan.

Det är ett omfattande arbete. Viktiga överväganden skall göras och – framför allt – det är väsentligt att vi kommer rätt och att inriktningen står sig för framtiden. Gör vi inte det, ja, då har vi kanske också försuttit chansen att klara t. ex. de viktiga miljöfrågorna för överskådlig tid framöver.

Förutsättningen för att ett reformarbete skall bli bestående och resultatgivande är att det omfattas och kan accepteras av en bred allmänhet och av alla som berörs. För det krävs i sin tur att det förs en bred debatt, där alla har möjlighet att bidra med sina idéer och förslag till lösningar. Först när de som berörs känner delaktighet i förändringsprocessen kan resultatet bli gott och bestående för framtiden.

En sådan bred förankring går naturligtvis inte att nå om de organisationer som är viktigast för opinionsbildningen och för att en debatt skall komma till stånd, nämligen de politiska partierna, ställs utanför både arbetet och det direkta ansvaret för förändringsarbetet.

Trafikpolitiken är alltför viktig för att överlätas åt enbart experter. Ansvaret för de samhällsekonomiska besluten vad avser miljöaspekterna, energihushållningen och de regionalpolitiska inslagen kan inga andra än vi

politiker ta – och också lastas för. Det är fejt att inte ta denna viktiga debatt och dessa viktiga avgöranden i ett öppet parlamentariskt utredningsarbete.

Så till inriktningen av arbetet. Goda kommunikationer över hela landet är en viktig förutsättning för att nå regional rättvisa. I dag har inte trafikpolitiken den regionalpolitiska profil som är nödvändig. Den är alltför centralistiskt inriktad.

- Ersättningen till de lokala trafikhuvudmännen för lokal och regional kollektivtrafik tas bort.
- Regeringen låter statens vägverk ostört få planera vidare med att styra de ordinarie vägpengarna till de stora motorvägsprojekten.
- Man ligger kvar på försämrade statsbidragsregler till det enskilda vägnätet.
- Man gör inget åt SJ:s ineffektivitet och de stora driftsunderskotten.
- Man låter transportrådet få starta planerna för en nedläggningsvåg av mindre järnvägar genom att sätta in landsvägsbussar på vissa sträckor.
- Man behandlar upprustningar av det ersättningsberättigade bannätet styvmoderligt.
- Man gör inget för att höja ambitionerna för att föra över mer av de långväga godstransporterna på järnväg.

I reservation 4 tar vi från centern upp de regionalpolitiska aspekterna på trafikpolitiken. Vi tar upp det faktum jag här har nämnt om den centralistiska inriktningen. Kravet är att större regionalpolitisk hänsyn skall vägas in i de trafikpolitiska besluten.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation 4.

Trafikpolitiken måste utgå från en helhetssyn – en helhetssyn dels på samhället, dels också inom trafikpolitiken. Vi menar att de olika trafikgrenarna skall komplettera varandra, inte konkurrera ut varandra. Den tiden är nu förbi då vi här i landet hade resurser att bygga ut konkurrerande trafikmedel på samma sträckor och inom samma områden. En så koncentrerad satsning av resurserna som nu håller på att ske kan i längden endast innebära att en del områden får det sämre. Detta gör sig särskilt gällande när resurserna som nu är knappa. Så kan det inte få vara. Det främjar varken rättvisa eller regional balans.

Från centerpolitisk utgångspunkt har vi satt upp tre mål för trafikpolitiken för de närmaste åren framöver.

Det första är att investeringar och insatser måste avvägas så att småskalighet och regional balans främjas.

Det andra är att miljöaspekterna måste ges ökad tyngd i trafikpolitiken.

Det tredje målet är bättre effektivitet och resurshushållning genom ökade inslag av privata initiativ och minskat monopol i kollektivtrafiken.

Järnvägen som transportmedel har stora fördelar från både miljö- och energisynpunkt. För att de fördelarna skall kunna utnyttjas måste SJ bli effektivare och fås att fungera bättre. Vi menar att det nu är dags att pröva nya vägar. En väg som vi anser bör prövas är att bryta SJ:s monopolsituation och öka inslaget av privata initiativ.

I ett parlamentariskt utredningsarbete borde en renodlad vägtrafikmodell med ett statens banverk, som vi föreslagit i vår partimotion, allvarligt prövas. Likaså bör man pröva finansieringen av viktiga framtida investeringar på

järnvägsområdet, som ett dubbelspår längs västkusten, vilket redan påbörjats, en upprustning av norra stambanenätet, med vilket man kunde knyta norra Sverige närmare övriga delar av landet, en snabbtågsförbindelse Stockholm–Arlanda och en centralstation Stockholm Syd.

Fru talman! Kravet på en bättre miljö måste också sättas i centrum för det trafikpolitiska arbetet. Den inriktning jag här har berört av järnvägspolitiken är angelägen, inte minst från miljösynpunkt.

Det är också angeläget att vi i ett arbete med den framtida utformningen av trafikpolitiken får bättre klarlagt bilismens effekter på miljön och vilka åtgärder som måste till för att bäst skydda miljön.

I utskottsbetänkandet behandlas en del åtgärder och faktorer som berör trafikens miljöpåverkan. Vi ansluter oss från centern till utskottets skrivning. Låt mig i det sammanhanget bara påminna om följande beträffande vad som sägs om skärpta avgasreningskrav: Hade riksdagen följt centerns förslag i det avseendet, hade vi nu varit längre på väg i arbetet för en bättre miljö.

Det finns naturligtvis flera angelägna frågor som borde tas upp i ett reformarbete som det som nu skall inledas, men jag har här velat begränsa mig till tre områden som vi från centern anser väsentliga.

Fru talman! Larmrapporterna om miljöförstöringen kommer allt tätare. Den regionala obalansen växer. Det är hög tid att anpassa trafikpolitiken till dessa fakta. Det vore framsynt att förankra så viktiga överväganden i ett brett parlamentariskt utredningsarbete.

Anf. 30 VIOLA CLAEISSON (vpk):

Fru talman! I dag vet varje svensk att skogen håller på att dö och att marken och sjöarna är förgiftade. Undersökning efter undersökning visar att miljökrisen riskerar att rubba hela basen för samhällsekonomin. Undersökning efter undersökning visar också att en mycket stor majoritet av folket tycker att detta är ett av de största samhällsproblemen i dag.

När generaldirektörerna i sju statliga verk hösten 1984 presenterade förslaget om katalytisk avgasrening ansåg de att föroreningarna måste minska med 30 %. Lanseringen framställdes som radikal och djärv.

Generaldirektörerna hade tyvärr mycket dålig inblick i hur bilismen utvecklas. Man räknade med att biltrafiken skulle öka med 12 % fram till år 2000. Men den ökningen hade redan skett år 1986! Detta innebär att införandet av katalytisk avgasrening trots de positiva effekterna blir ett slag i luften och inte en miljöräddande insats. Och tyvärr, fru talman, hade det inte räckt särskilt mycket längre med det förslag som Agne Hansson och centern lade fram när vi fattade beslutet i riksdagen.

Det finns ingen bättre lösning än att sätta gränser för trafikökningen på våra vägar. Taktiska manövrer för att lugna miljöopinionen i stället för att riksdag och regering fattar rejäla beslut som kan styra trafikutvecklingen i rätt riktning kommer att straffa sig mycket hårt.

Socialdemokraterna har valt att just valåret 1988 presentera ett förslag till hur 1990-talets trafikpolitiska problem skall lösas. Arbetet pågår men upprepade löften om stor öppenhet och deltagande i arbetet har ännu inte infriats. Skrivningen i trafikutskottets betänkande, där majoriteten understryker förslaget i vpk-motionen om deltagande från miljöorganisationer och

Prot. 1986/87:99
1 april 1987

*Vidareutveckling av
1979 års trafikpolitiska
beslut*

järnvägens intresseorganisationer samt att partirepresentanter i riksdagen kontinuerligt skall ha möjlighet till insyn och debatt under utredningens gång, är bra. Vpk förutsätter att kommunikationsdepartementet liksom utskottsordföranden agerar så att öppenheten och det demokratiska inflytandet garanteras.

För vpk:s del har vi lyft fram Järnvägsfrämjandet som ett exempel på en intresseorganisation som arbetar med rätt inriktning och riktiga trafiklösningar. Denna kompetens måste användas på ett tillfredsställande sätt. Ekonomiskt mäktiga gruppers lobbyverksamhet för landsvägens frihet är väl känd. Intressegrupper som har till syfte att förbättra järnvägens förutsättningar och åstadkomma en utveckling som gynnar hela landet också från miljösynpunkt måste få inflytande.

Vpk har i flera motioner och debatter i kammaren varit tämligen ensam i sina varningar för en uppgiven hållning inför EG:s olika krav. Det gäller inte minst på transportområdet, där bilindustrin och åkarentressen som IRU i Västeuropa trycker på för att få länder som i dag står utanför EG att utan förbehåll anpassa sig till storkoncernernas krav på gemensamma regelsystem och uppluckring på lagstiftningens område.

Regeringens beteende när det gäller EG och transportinriktningen är mycket märkligt. Jag anser att det behövs en rad klarlägganden i god tid innan regeringen kommer med ett konkret förslag om att höja de tillåtna maxvikterna för tunga fordon. Låt mig ta några exempel.

I budgetpropositionen föreslår regeringen dels att bärigheten på vägar och broar skall höjas, dels att de tillåtna maxvikterna skall höjas. Det senare förslaget föreligger ännu inte för beslut. Kommunikationsministern hänvisar i budgetpropositionens bil. 8 till EG:s viktbestämmelser. I en interpellationsdebatt med mig i samma fråga sade Sven Hulterström att "om svensk anpassning inte sker på sikt till EG-reglerna, finns det en risk att svenska lastbilar inte får trafikera EG-länderna, om inte dessa länders lastbilar får eller kan trafikera Sverige". Statsrådet befarade en ökad "utflaggning" av svenska åkerier.

Regeringens rädsla för att hamna på efterkälken i förhållande till EG verkar uppriktigt sagt överdriven. Jag skall återkomma till detta senare i debatten. Men helt klart kommer nya regler på transportområdet, tillkomna för att tävla med Västeuropa, att leda till en kraftig kollisionkurs med uttalade löften om radikala steg för att stoppa miljöförstörelsen i Sverige. Jag anser det otillständigt att låta skogslänens redan hårt drabbade människor frestas av talet om att det är just landsvägstrafikens utbredning som skall gynna dessa regioner. Vi vet ju att det tvärtom är järnvägstrafiken som är eftersatt i norra Sverige, men att de verkligt stora satsningarna först och främst kommer att ske på trafiken mellan Stockholm och Göteborg, bl. a. med snabbtåg. Det måste bli andra tongångar innan det trafikpolitiska arbetet är avslutat under 1988, om opinionens önskemål skall bli tillgodosedda och miljön skall kunna räddas.

Fru talman! Vpk vill bygga ut järnvägstrafiken på landsvägstrafikens bekostnad. Vpk vill sänka hastigheterna på vägarna för miljöns och säkerhetens skull. Vi vill också stoppa miljardsatsningar på motorvägssys-

tem, ScanLink och Öresundsbro till förmån för kollektiva transporter och järnvägsupprustningar.

Jag har svårt att förstå varför regeringen har så bråttom med att driva igenom vissa satsningar som är negativa för miljön, innan det trafikpolitiska utredningsarbetet är klart, medan man samtidigt alltid är benägen att hänvisa till utredningsapparater för att slippa fatta beslut i miljövänlig riktning. Låt mig ge ett exempel.

Menar regeringen och för den delen också trafikutskottets majoritet att det inte finns tillräckligt klara belägg för att en sänkning av farten på vägarna skulle minska utsläppen av farliga avgaser? Vad säger centerns företrädare om detta? Jag har inget hört i debatten.

Kommunikationsministern är i varje fall klar över fartens betydelse för skogen och miljön i övrigt. På NTF:s konferens "Varför hastighetsanpassning?" uttalade statrådet följande: "Om alla höll högst den skyltade farten på landsvägarna skulle trafikens kväveoxidutsläpp minska med 9 %". Det finns också en rad svenska undersökningar som bekräftar att detta antagande är riktigt. Om vi sänker hastigheterna, vilket vpk vill, skulle vi kunna minska utsläppen än mer än som visas i Sven Hulterströms exempel.

Kör socialdemokraterna som vanligt medvetet över vpk:s miljövänliga förslag, trots att vpk har ett mycket starkt stöd hos den miljömedvetna allmänheten, hos SNF, och alla övriga miljöorganisationer, därför att det då skulle synas vilket parti som driver på i de här frågorna i riksdagen? Är taktiken den att man så småningom kommer att göra ett s. k. utspel som om det vore ett rent socialdemokratiskt initiativ?

Fru talman! Är det så, då tycker jag att det visar ett förakt för miljökrisens verkliga konsekvenser.

Hur kan det vara så att en representant från regeringens miljösekreterariat på en IVA-konferens kan tala klarspråk om kombitrafiken, men ändå inte berätta hela sanningen om hur den kommer att drabbas, om förslaget om höjda maximivikter går igenom? Peter Larsson beklagar att kombisatsningen i dag enbart berör 3 miljoner ton av sammanlagt 500 miljoner ton. Det är verkligen inte mycket att skryta med att vi inte har kommit längre på detta område. Men Peter Larsson säger ingenting om att allt fler och tyngre timmerfordon kommer att rulla på de norrländska vägarna, om regeringens förslag går igenom.

Kväveoxiderna dödar skogen, det står helt klart. Det vet vi inte minst i Västsverige och ett stycke in i landet, i mina hemtrakter. Det ser förskräckligt ut. Studiecirkel på studiecirkel med s. k. vanligt folk, som deltar i arbetet för att lära sig mera om miljön och för att kunna göra något åt den, förskräcks över den syn de möter när de undersöker hur barrskogen mår.

Trafiken står för 70 % av det totala kväveoxidutsläppet. Alltså finns det ingen annan väg att gå än att minska trafiken på våra landsvägar.

Låt mig så argumentera mot dem som förordar motorvägs satsningar typ delar av ScanLink, exempelvis den mellan Uddevalla och Stora Höga. Vpk har mycket bestämt motarbetat den satsningen, därför att vi av trafiksäkerhetsskäl hellre vill se en upprustning av vägen och en satsning på järnvägen. Det argument som vi brukar möta är att det just är av trafiksäkerhetsskäl som man skall bygga en motorväg. Men detta har också ett samband med den tunga trafiken.

Prot. 1986/87:99
1 april 1987

*Vidareutveckling av
1979 års trafikpolitiska
beslut*

Fram till den 30 november 1986 inträffade 10 dödsolyckor på E 6 mellan Kungälv och norska gränsen, dvs. det område detta gäller. 13 människor omkom. I 6 av olyckorna var tunga fordon inblandade. 5 av lastbilsolyckorna inträffade norr om Uddevalla.

I takt med att godstrafiken på järnväg har minskat sin andel har den tunga trafiken på våra vägar ökat. Medan antalet personbilar har ökat med 9 % sedan 1980 har lastbilarna blivit 20 % fler. Vart femte fordon över Svinösund vid gränsen mellan Norge och Sverige är nu ett tungt fordon. De som har tvingats att färdas på dessa livsfarliga vägar vet att de tunga fordonen utgör den största risken. Varje bilförare upplever detta mycket starkt.

Långtradarna kör allt fortare och driver upp hastigheterna på E 6-an. Det skapar farliga omkörningssituationer och skymmer sikten. Framför allt gäller detta de utländska långtradarna. Den hårda konkurrensen mellan åkerierna leder till att många åkare åtar sig körningar för underpriser för att sedan se sig tvingade att klara av transporter på kortare tid för att få lönsamhet på verksamheten. Detta visar hur viktigt det är att i det fortsatta arbetet med trafikpolitiken på 1990-talet ta alla dessa hänsyn för en omläggning av trafikpolitiken i både miljövänlig riktning och trafiksäkrare riktning. Det är inte EG:s väg det då skall handla om. Det måste handla om att vi ser till att Sveriges regioner får en rättvisare politik genom trafikpolitiken och att vi kan rädda den miljö som i dag är så kraftigt hotad.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till vpk-reservationerna 2 och 3:

Anf. 31 KURT HUGOSSON (s):

Fru talman! I det betänkande vi nu diskuterar behandlar trafikutskottet den redovisning som kommunikationsdepartementet har lämnat i årets budgetproposition om det utvecklingsarbete som har inletts för att utforma nya trafikpolitiska riktlinjer inför 1990-talet. Ambitionen är att våren 1988 förelägga riksdagen en trafikpolitisk proposition. I betänkandet behandlas vidare ett antal trafikpolitiska motioner som berör detta utvecklingsarbete, inriktning av trafikpolitiken, nya finansieringsformer för investeringar, hastighetsbegränsningar av miljöskäl samt regionalpolitiska krav.

Fru talman! Jag tror inte att det är nödvändigt att för den kvalificerade församling som nu finns i kammaren redovisa bakgrunden till den trafikpolitik som förs i dag. Jag kan bara konstatera att varken 1963 års eller 1979 års trafikpolitiska beslut har fått fullt genomslag i det konkreta trafikpolitiska agerandet. Vi lever i en verklighet där vi tillämpar en blandning av 1963 års och 1979 års principer. Det har hänt mycket på transportområdet sedan 1979.

Utvecklingen har medfört att de trafikpolitiska problemen delvis har skiftat karaktär. De problem och utvecklingsmöjligheter som vi ser framför oss gör att behandlingen av de trafikpolitiska frågorna kräver perspektiv och framförhållning. För att kunna leva upp till 1990-talets behov är det därför, som jag ser det, nödvändigt att trafikpolitiken ges en mer utvecklings- och framtidsinriktad prägel än vad fallet varit hittills.

Det här är det avgörande skälet till att regeringen bedömt det som nödvändigt med en vidareutveckling och konkretisering av 1979 års trafikpolitiska beslut. Vad det gäller är att säkerställa en fortsatt utveckling mot ett effektivt transportsystem som kan förenas med ansvarstagande för miljön.

säkerheten och den regionala balansen.

Det övergripande målet för trafikpolitiken, som lades fast i 1979 års principbeslut, ligger fast. Detta mål är som bekant att man skall sträva efter en tillfredsställande transportförsörjning i landets olika delar till lägsta möjliga samhällsekonomiska kostnad. Arbetet som nu pågår gäller alltså inte att ändra fundamentet för dagens trafikpolitik, men de problem vi har på trafik- och transportområdet gör det nödvändigt med en vidareutveckling och konkretisering av den praktiska politiken på trafikområdet.

Man måste alltså i det här utvecklingsarbetet ta sikte på de problem och utvecklingsmöjligheter som transportsektorn kommer att möta på 1990-talet. Några grundläggande frågeställningar kommer att gå som en röd tråd genom de olika arbetsgruppernas arbete, som nu har startat.

En sådan fråga är på vilket sätt man bäst skall kunna tillgodose olika övergripande samhällsmål inom ramen för trafikpolitiken. Det gäller t. ex. miljö, säkerhet och regional balans, som jag nyss sade.

En annan grundläggande frågeställning är hur vi skall få utrymme för framtidssatsningar på 1990-talet, både när det gäller infrastrukturen och själva trafikförsörjningen.

Vi måste också ställa oss frågan: Vilken rollfördelning vill vi ha mellan staten och andra intressenter när det gäller ansvaret för infrastruktur och trafik?

Hur vi skall åstadkomma mera likartade konkurrensförutsättningar mellan olika trafikgrenar inom ramen för de övergripande trafikpolitiska målen är ytterligare en sådan frågeställning.

En annan strategisk fråga är vilka åtgärder som vi måste vidta med hänsyn till EG-beslutet om en gemensam transportpolitik 1992 och de förändringar av svenska transportmarknaden som detta kan föra med sig.

Ett annat konkret problemområde, fru talman, är det stora behovet av resurser för vägbyggande och vägunderhåll. I olika sammanhang har det väckts förslag om alternativa finansieringsformer, för att kunna genomföra angelägna väginvesteringar. Man skall nu i det arbete som startat titta närmare på det här och se om det kan finnas alternativ som kan förenas med dagens planeringssystem vid vägverket.

Frågan är då vilken standard på vägnätet som kommer att efterfrågas av trafikanterna under 1990-talet och om det finns betalningsvilja hos näringsliv och trafikanter för att höja standarden. Frågan är också om trafikanterna är beredda att betala mer, om pengarna går direkt till väghållning.

Ett annat problem är, som vice ordföranden nämnde, fortfarande järnvägen, trots de åtgärder som statsmakterna vidtagit under senare år. Vi står inför förluster inom några år på närmare 2 miljarder kronor, om inte radikala åtgärder vidtas.

Det här är egentligen, som jag ser det, fråga om två problem. Det ena gäller: Hur skall SJ kunna bli ett effektivare affärsföretag, som bättre än i dag kan svara upp mot kundernas kvalitetskrav? Den frågan ses nu över i en särskild intern SJ-grupp, och jag förmodar att utskottets vice ordförande har stora möjligheter att påverka arbetet som ledamot i SJ:s styrelse. Personligen tror jag att det går att komma väldigt långt när det gäller att förbättra effektiviteten inom SJ.

Det andra problemet gäller frågan om SJ:s kostnadsansvar är riktigt utformat, efter de åtgärder som vi genomförde i och med 1985 års järnvägspolitiska beslut. Här vet jag att det finns olika uppfattningar, och man skall naturligtvis titta närmare också på den frågan. Dit hör bl. a. hur en eventuell s. k. vägtrafikmodell för SJ skall konstrueras och vilken avgift som SJ skall betala till staten för att utnyttja spåren.

Miljöfrågorna har en övergripande betydelse för många övriga frågor i det trafikpolitiska arbetet. Därför har man tillsatt en särskild miljöarbetsgrupp med representanter inte bara för kommunikationsdepartementet utan även för andra departement inom regeringskansliet. Den här arbetsgruppen skall komma med förslag till hur man skall kunna begränsa trafikens skadeverkningar på miljön, men den skall också från miljösynpunkt analysera de förslag som de andra arbetsgrupperna kommer fram till.

Det finns många olika angreppssätt för att åstadkomma en bättre miljö. Exempel på frågor som miljögruppen arbetar med är:

1. Går det att föra över mera gods från landsväg till järnväg? Jag tror det.
2. Kan vi minska privatbilismen i tätorterna och i så fall med vilka medel? Jag tror att man skall kunna nå det målet.
3. Är det möjligt att inom rimlig tid få fram dieselmotorer som ger avsevärt mindre avgaser?

Ytterligare en fråga är hastigheten, som också har tagits upp tidigare här i debatten. Här vet vi att luftföroreningarna skulle kunna minska mycket snabbt enbart t. ex. genom att bilisterna håller de hastighetsgränser vi har.

Naturvårdsverket har räknat på detta. Om t. ex. alla bilister höll gällande hastighetsgränser på 70-, 90- och 110-vägarna, skulle de totala utsläppen av kväveoxider från biltrafiken minska med 9 %.

Kan man skapa förståelse för gällande hastighetsgränser, skulle även trafiksäkerhetsläget kunna förbättras högst avsevärt. Beräkningar som väg- och trafikinstitutet har gjort visar att ca 150 människoliv årligen skulle kunna sparas, om våra trafikanter tillämpade de hastighetsgränser som i dag gäller. Hur vi skall kunna uppnå en bättre efterlevnad av dagens hastighetsgränser är därför också en viktig fråga som miljöarbetsgruppen arbetar med.

Hur trafikpolitiken bättre skall kunna tillgodose krav på regional balans är en annan fråga som man tar upp i det trafikpolitiska arbetet – Agne Hansson berörde detta i sitt inlägg. Den frågan är utomordentligt viktig, och därför kommer den att ägnas mycket stor uppmärksamhet i det arbete som pågår.

Tidigare har kommunikationsbyggandet betraktats som ett bra medel för att uppnå full sysselsättning. Ett exempel härpå är vägbyggandet, som länge här använts som ett arbetsmarknadspolitiskt medel. Men, kammarledamöter, mer och mer ökar insikten om att kommunikationer i sig är betydelsefulla för regionalpolitiken. Bra kommunikationer sänker kostnaderna för produktion i glesbygd och ger ökade möjligheter till pendling.

För norra Sverige där de långa avstånden är en konkurrensnackdel är t. ex. ett bra vägnät en viktig förutsättning för en positiv utveckling av näringslivet.

Bra kommunikationer har som sagt en stor regionalpolitisk betydelse. I årets budgetproposition är regionalpolitiken prioriterad och därmed satsningen på kommunikationer, Agne Hansson. Främst gäller det vägarna, där

det s. k. bärighetsprogrammet innebär att 5 750 milj. kr. skall investeras på tio år för att öka bärigheten hos broar och vägar. Av detta skall nära 4 000 milj. kr. investeras i skogslänen. Programmet kommer att stärka skogsbrukets konkurrenskraft och bidra till gynnsammare förutsättningar för hela näringslivet i norra Sverige. Jag tycker att det är ett uttryck för en utomordentligt bra regionalpolitisk satsning på kommunikationsområdet från regeringens sida.

Fru talman! Diskussionen här i kammaren i dag och i utskottet om den framtida trafikpolitiken har mindre gällt principerna och mera under vilka former arbetet skall bedrivas. De tre borgerliga partierna har krävt att det nu startade utvecklingsarbetet skall bedrivas i en parlamentarisk utredning och inte, som man säger, i några slutna rum på kommunikationsdepartementet. Låt mig slå fast att arbetet bedrivs och skall bedrivas under stor öppenhet. Detta har regeringen utlovat bl. a. i årets budgetproposition, där det trafikpolitiska arbetet presenterades. Jag vill därför direkt citera vad kommunikationsministern skriver i bil. 8: "För att tillvarata den kunskap och kompetens som finns inom området kommer nära kontakt att hållas med berörda verk och myndigheter, branschorganisationer och andra intresseorganisationer, fackliga organisationer, forskare och samtliga riksdagspartier."

Också i många andra sammanhang har framhållits att arbetet skall ske under stor öppenhet. Så kommer exempelvis ett antal viktiga departementspromemorior, som skall ingå som underlag i det trafikpolitiska arbetet, att sändas ut på remiss. Detta gäller också bl. a. väghållningsutredningen, i vilken jag och Görel Bohlin ingår som experter.

Kommunikationsdepartementet har redan hållit en rad seminarier, där företrädare för branschorganisationer, fackliga företrädare och andra intressenter deltagit. Hittills har ett seminarium med en rad forskare som sysslar med transport- och trafikforskning genomförts. Man har vidare hållit seminarium om lastbils- och kombitrafik samt ett stort miljöseminarium. Dessutom har EG-frågorna diskuterats vid ett seminarium.

Ytterligare en rad seminarier skall hållas under våren, bl. a. ett särskilt sådant där trafikpolitiker från alla riksdagspartier inbjudits att delta. För kammarens kännedom bör jag väl slå fast, att trafikutskottets ledamöter redan har haft en sittning med kommunikationsdepartementet om arbetets bedrivande och är inbjudna till en ny sittning inom en nära framtid.

När det gäller järnvägspolitiken, som ju kommit att stå i centrum för den trafikpolitiska debatten, sker inte bara ett arbete i departementet. SJ:s styrelse har tillsatt en särskild styrgrupp, som tillsammans med konsulter skall se över SJ:s ekonomi och därmed möjligheterna att effektivisera SJ. Här räknar man med att förslag skall kunna presenteras inom kort.

SJ:s problem är, som jag sade tidigare, omfattande. Mot den bakgrunden ställer det sig naturligt att kontakter tas med samtliga riksdagspartier också i de här sammanhangen. Givetvis är det viktigt att de som företräder järnvägens intressen här får komma till tals.

Fru talman! Jag kan försäkra att företrädare för järnvägsintressena inte bara skall ha möjligheten att till departementet få framföra förslag och presentera material utan också kontinuerligt skall få del av det material som

de olika arbetsgrupperna utarbetar. Därigenom kommer järnvägsintressenterna att få goda möjligheter att påverka utvecklingsarbetet på järnvägspolitikens område.

När vi diskuterade frågan om en parlamentarisk utredning i trafikutskottet anförde vi från socialdemokratiskt håll att vi var beredda att förorda att en särskild parlamentarisk referensgrupp skulle tillskapas för att nära följa det pågående arbetet. Från borgerligt håll ansåg man inte att detta var till fyllest. Trots denna inställning från er sida har jag kommunikationsministerns uppdrag – och jag vill till Agne Hansson säga att kommunikationsministern djupt beklagar att han inte har möjlighet att vara här i dag; ursprungligen var debatten planerad till förra veckans onsdag – att meddela att han tänker erbjuda de politiska partierna att utse företrädare, som i en parlamentarisk referensgrupp får tillfälle att nära följa det pågående arbetet i de olika arbetsgrupperna inom departementet. Detta är ett uttryck för den öppenhet vi från socialdemokratisk sida vill ha i det viktiga arbete som nu har startats.

Jag vill också understryka att många av de problem som tas upp i det trafikpolitiska utvecklingsarbetet är av sådan karaktär att det krävs snabba beslut. Bl. a. gäller det som sagt SJ:s situation men också, och kanske framför allt, miljöproblemen. Detta krav på snara ställningstaganden av riksdagen har varit det avgörande skälet till att man i kommunikationsdepartementet har valt den här arbetsformen och inte velat gå via en parlamentarisk utredning om trafikpolitiken.

Mot bakgrund av alla de möjligheter jag har presenterat till information om och inflytande över det trafikpolitiska arbetet kan jag i dag inte förstå det borgerliga kravet på en parlamentarisk utredning i den här frågan. Det är obegripligt att man från borgerligt håll vill fördröja viktiga beslut i frågor där det med stor sannolikhet går bra att komma överens om vår framtida trafikpolitik.

Fru talman! Jag är för min del övertygad om att det går att hitta breda lösningar i de trafikpolitiska frågorna utan en parlamentarisk utredning. Huvudsaken, mina vänner, är väl ändå att resultatet blir bra – och att vi, för järnvägens skull och för miljöns skull, inte i onödan förlänger utredandet.

Fru talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till trafikutskottets hemställan på alla punkter.

Anf. 32 ROLF CLARKSON (m) replik:

Fru talman! Redan i början av sitt anförande sade Kurt Hugosson, utskottets ordförande, att innehållet i 1979 års trafikpolitiska beslut är motsägelsefullt. Här finns alltså företagsekonomiska principer som strider mot samhällsekonomiska synsätt. Han sade också att trafikproblemen har skiftat karaktär och kommer att fortsätta att göra så.

Det är just vad vi har hävdat i vår argumentation för en parlamentarisk utredning. Vi har ju sagt ja till att medverka positivt i den konkretisering i tillämpliga delar, i den mån de nu finns, av 1979 års beslut som departementet håller på med. Därför hälsar jag med tillfredsställelse Kurt Hugossons besked att regeringen nu tillmötesgår våra önskemål genom att tillsätta en referensgrupp för den vidareutveckling som pågår. Men den kan inte vara en ersättning för den mera övergripande synen på framtidens transportpolitik i

Sverige, som måste behandlas i en stor trafikpolitisk utredning.

Trots detta positiva besked från regeringens sida går det inte att undandra sig tanken på att detta i alltför hög grad sker i egen socialdemokratisk regi och inom lyckta dörrar. Kommunikationsministerns och statssekreterarens frånvaro från denna första trafikpolitiska debatt på mycket länge är på sitt sätt belysande. Jag kan förstå att det kan ha med tidsnöd att göra, men på något sätt är det symboliskt för att man gör sitt arbete där borta.

Kurt Hugossons anförande rörde sig, som vanligt när det gäller trafikpolitik, mycket om statens järnvägar. Ja, jag är ledamot av dess styrelse, och jag försäkrar att viljan hos styrelsen är stor. Men hur är den hos finansdepartementets budgetbitvargar som slår vakt om sin finansmakt? Jag sätter ett frågetecken för det, och styrelsen har ännu inte kommit till skott när det gäller att ta ställning till denna fråga. Det är många problem som tornar upp sig. Hur ställer sig finansens folk till detta och hur mycket kostar det att göra så stora omvälvningar som det är fråga om här?

Hastighetsgränserna skall man iaktta, säger Kurt Hugosson. Javisst, men det är också bevisat att bättre vägar, bättre väglag och bättre sikt ger en jämnare trafikrytm och därmed mindre miljöförstöring. Det är därför viktigt att man tar hänsyn till sådana saker i arbetet med trafiksäkerhet. Det går inte bara att, som t. ex. Viola Claesson säger, sänka hastigheterna och tro att det blir bättre med det. Det måste till en rad åtgärder på hela området för att klara miljöproblemen i samband med trafiken.

På grund av tidsnöd får jag avsluta med detta.

Anf. 33 OLLE GRAHN (fp) replik:

Fru talman! Det är helt klart att det i långa stycken råder en mycket stor samstämmighet mellan de olika politiska partierna om trafikpolitiken och den utveckling och den förändring som behöver komma till stånd. Jag känner mig numera mycket tacksam över, och jag vill gärna understryka, att faktiskt alla politiska partier ställde upp på den vägtrafikmodell som vi för många år sedan förde fram i den politiska debatten.

Då var jag ganska ensam om att ta upp den frågan, och det var en och annan tjänsteman inom SJ som tyckte att detta var intressant och gärna ställde upp på en diskussion i den riktningen. I dag är det alltså glädjande nog en mycket stor samstämmighet bland de politiska partierna.

Det råder också en mycket stor samstämmighet om de stora behov som finns när det gäller väginvesteringar och trafikens inverkan på miljön. Vi behöver ta dessa frågor på mycket stort allvar. Vi är helt på det klara med att de regionalpolitiska hänsynen måste komma in både när det gäller järnvägar och vägar.

När vi kommer in på hur detta trafikpolitiska arbete skall bedrivas, är vi däremot inte riktigt lika överens längre. Med stor inlevelse talar nu utskottets ordförande om hur välvillig man är från regeringspartiets sida och hur välvilligt man ser på en medverkan från de andra partierna i ett trafikpolitiskt utvecklingsarbete.

Ja, så vill vi också ha det, men vi vill ha en medverkan på det sättet att vi är fullvärdiga medlemmar i en parlamentarisk utredning. Systemet med utökade MBL-förhandlingar eller information som det inbjuds till är

naturligtvis värdefullt, men det är inte vad vi har velat ha. Vi vill ha en parlamentarisk utredning.

Anf. 34 AGNE HANSSON (c) replik:

Fru talman! Det spelar väl ingen roll vilka former man väljer för att ta fram den här reformen. Huvudsaken är att resultatet blir bra. Det säger utskottets ordförande. Det är möjligen rätt. Men vi i centern är oroliga för att risken är stor att det inte blir bra, om man utesluter så många grupper som har idéer. Jag noterar att det här arbetet skall ske med stor öppenhet. Det är naturligtvis bra. Men fortfarande är detta inte tillräckligt och inte heller jämförbart med ett arbete inom en parlamentarisk utredning som följer vedertagna mönster. Det finns mycket som talar för att den nu valda modellen kan innebära t. ex. att arbetet tar betydligt längre tid och att det inte blir någon bred, gemensam uppslutning kring ett slutmål, som vi alla strävar efter.

Först och främst har ju regeringen redan fått lägga ned mycket tid på att så att säga köpa upp vpk för den här modellen. Vid utskottsbehandlingen t. ex. visade det sig ju att man i vpk inte alls var nöjd med den öppenhet som regeringskansliet hittills har visat i det här arbetet. Om regeringen skall fortsätta att lyssna till vpk och fortsätta att låta vpk styra innehållet, ja, då behövs det säkert betydligt mycket mera tid för hearingar och överläggningar – om jag nu har förstått debatten här i dag rätt är inte socialdemokraterna och vpk överens. Att hålla hearingar och att gå balansgång mellan olika gruppers krav tar ju tid. Om parlamentarikerna, parterna, finns vid bordet, kan överväganden göras direkt, och besluten kan samfällt fattas snabbt och vid ett och samma tillfälle.

Om det nu, Kurt Hugosson, skulle visa sig att ett flertal säger nej till experternas synpunkter och förslag, vad skall då hända med utredningsarbetet? Skall det fortsätta och vad kommer att hända här i riksdagen? Risken är stor att hela reformarbetet kommer att spolieras just på grund av den här modellen, och i så fall har vi – och det är det som vi i centern är oroliga för – gjort inte bara demokratin utan också trafikpolitiken, miljö- och regionalpolitiken en stor björntjänst.

Fru talman! Det har ju hitintills varit så, att visdomen inte enbart finns inom regeringskansliets väggar.

Anf. 35 VIOLA CLAESSION (vpk) replik:

Fru talman! Jag hade nog hoppats att vi skulle få en debatt i sakfrågorna, en debatt om var vi står ideologiskt i trafikpolitiken. Men här har de borgerliga partiernas företrädare förbrukat de flesta minuterna av sin taletid på att argumentera enbart i frågan om hur själva utredningsarbetet skall gå till. Jag tycker faktiskt inte att det vittnar om ett tillräckligt stort intresse för dessa frågor.

Den öppenhet som har utlovats – jag tänker då på löftet om att en parlamentarisk referensgrupp skall tillsättas och på de klara löften som har givits om att andra organisationer än de som i vanliga fall ständigt bedriver lobbyverksamhet också skall få inflytande över och inblick i arbetet – tyder åtminstone på att det blir en bättre tingens ordning än vad som tidigare har varit fallet.

Jag vill återigen ta upp några sakfrågor som jag tycker att Kurt Hugosson berört alldeles för litet. Jag kan inte avgöra om Sven Hulterström medvetet har velat vilseföra riksdagens ledamöter eller om han tror att EG:s krav på omvärlden kommer att leda till att vi måste ligga ett antal år före EG-besluten. Jag hade önskat att Sven Hulterström var här. Men han kunde, tyvärr, inte det.

De svenska reglerna när det gäller långtradare tillåter redan i dag längre och tyngre fordon än något annat lands regler gör. 24 meter långa ekipage får inte framföras någon annanstans, och den högsta tillåtna bruttovikten ligger i vårt land redan i dag högt över den som är fastställd i EG:s bestämmelser. Jag skulle uppskatta om Kurt Hugosson försökte reda ut begreppen. Varifrån kommer förslaget om att vi skall höja den tillåtna bruttomaxvikten till 60 ton?

Om ett sådant här beslut tas i riksdagen senare i år innebär det att SJ:s system för godstransporter och kombitrafik, som är under uppbyggnad, måste läggas ner. Järnvägen kommer inte att kunna klara konkurrensen från skogslänens timmerbilar, om maxvikterna ytterligare höjs. Det har SJ också klart deklarerat. Detta innebär i sin tur att skogsindustrin återigen har segrat över miljöintressena. Inser inte Kurt Hugosson att det är på det här sättet?

Jag undrar: Är det detta som regeringen kallar för hänsyn till miljö-, energi- och säkerhetsaspekterna? Om vi något kan inrikta debatten på den s. k. anpassningen till EG skulle jag vilja få inblick i detta här och nu. Betyder anpassningen till EG på transportområdet enligt Kurt Hugossons mening att vi måste anpassa oss till döds? Det kan väl ändå inte vara meningen att Sverige för att få konkurrensfördelar offensivt skall föra en talan för landsvägens totala frihet och därvid vara ett strå vassare än företrädarna för de tuffaste åkeriintressena i Västeuropa? Jag skulle vilja ha det här klarlagt.

Jag hänvisar till vad svenska åkare med stor internationell erfarenhet har hävdat i detta sammanhang. De befarar att om Sverige går så här fort fram kommer det att missgynna också de svenska åkarna.

Anf. 36 KURT HUGOSSON (s) replik:

Fru talman! På en punkt vill jag verkligen ge Viola Claesson rätt. Jag hade också hoppats på att den här debatten skulle vara mera inriktad på sakfrågorna och mindre på formalia.

Att debatten har kommit att handla om på vilket sätt vi skall ta fram ett vettigt underlag för att kunna anpassa trafikpolitiken till 1990-talets krav är naturligtvis intressant. Men vi har ju erfarenheter, fru talman, av parlamentariska utredningar på trafikpolitikens område. 1952 tillsattes en trafikpolitisk utredning. Resultatet blev 1963 års trafikpolitiska beslut. Det hela tog elva år. 1970 tillsattes en stor parlamentarisk trafikpolitisk utredning. Det dröjde till 1979 innan det blev ett beslut i Sveriges riksdag om en ny trafikpolitik.

Jag tycker att med hänsyn till de problem vi står inför och med hänsyn till den förändring som sker på transportområdet kan vi inte vänta i åtta eller tio år och långdra frågan i en parlamentarisk utredning.

Vi måste snabbt kunna anpassa trafikpolitiken till de krav som miljön ställer, om vi menar allvar med talet om att vi vill förbättra miljön i detta

samhälle. Vi vet att trafiken är en starkt bidragande faktor när det gäller en negativ miljöpåverkan, och jag tycker det är angeläget att vi kan få fram det underlag som behövs och vidta åtgärder inom trafikpolitiken som leder till förbättringar i fråga om miljö.

Det har talats om anpassningen till EG. Vårt land är synnerligen exportberoende. EG-marknaden är vår största marknad. 1992 kommer EG att införa en ny transportpolitik. Jag menar inte att vi till hundra procent måste anpassa oss till de krav som EG ställer. Men det är, enligt min mening, utomordentligt viktigt att vi med tanke på svenskt näringslivs konkurrenskraft och framtidsmöjligheter löser de här frågorna till 1992. Självfallet måste vi ta hänsyn till de speciella krav som utrikespolitiken ställer. Av de nämnda skälen tycker vi för vår del att den ifrågasvarande formen är bäst.

Anf. 37 ROLF CLARKSON (m) replik:

Fru talman! När det gäller den vidareutveckling av 1979 års trafikpolitiska beslut som nu sker i departementet säger vi ju för vår del att vi gärna vill medverka, i den mån det går att konkretisera ett beslut som Kurt Hugosson redan har betecknat såsom motsägelsefullt och till vissa delar inaktuellt. En sådan vidareutveckling kan ju bara avse en kortsiktig lösning av våra transportproblem. Den parlamentariska utredningen – och det är ju denna som reservationen i betänkandet handlar om – inriktas ju på en långsiktig lösning och en sådan tar ju, med kommunikationernas snabba utveckling i Sverige och omvärlden, lång tid. Det är så många motstridiga intressen som skall sammanjämkas, men de kommer i varje fall till tals.

Sedan tycker jag själv att det är egendomligt att vi inte har fått en mera påtaglig sakdebatt. Från moderata samlingspartiets sida har vi ju sagt ja till EG och till en harmonisering med EG:s bestämmelser. Vidare säger vi ja till alternativa finansieringsformer, om de ger de olika trafikanterna nya nyttigheter. Däremot säger vi nej till biltullar, eftersom det är en princip att man skall kunna få tillträde till det som redan finns. Vi säger ja till en förändring av SJ. Olle Grahn i folkpartiet har sagt ja till en bolagisering av t. ex. flygplatserna. Detsamma har moderata samlingspartiet krävt i åtskilliga år. Vi säger nej till en sänkning av hastighetsgränser och pekar på att det finns andra omständigheter som har en miljöpositiv verkan.

Så nog har det funnits möjlighet att ta ställning till sakfrågorna, om man hade velat. Jag attackerade ju Kurt Hugosson för socialdemokraternas obenägenhet att liberalisera och avreglera. Hela yrkestrafiklagstiftningen är ett snårigt regelverk. Vidare har vi taxi och över huvud taget långväga trafik, m. m., med olika slags tillstånd. Därför har vi haft möjlighet att diskutera trafikpolitik såväl kortsiktigt och långsiktigt som principiellt och formellt.

Nu är, fru talman, min taletid snart ute. Eftersom detta till synes är den sista debatt som jag kommer att ha med Kurt Hugosson, som lämnar riksdagen med april månads utgång, vill jag på mina egna och mina kollegers i utskottet vägnar tacka honom för en mycket engagerad och ambitiös insats som ordförande. Kurt Hugosson har en mycket stor arbetskapacitet. Han är en skicklig företrädare för sitt partis politiska intresse, men samtidigt är han en ordförande som i utskottet ständigt strävar efter sammanskrivning så

mycket som möjligt. Jag vill önska honom en lyckosam fortsättning på den bana som han nu har övergått till.

Prot. 1986/87:99
1 april 1987

*Vidareutveckling av
1979 års trafikpolitiska
beslut*

Anf. 38 OLLE GRAHN (fp) replik:

Fru talman! Efter vice ordförandens inlägg borde kanske vi andra avstå från våra repliker.

Jag vill emellertid uttrycka litet besvikelse över Viola Claessons och Kurt Hugossons anmärkning att vi inte skulle ha fört en trafikpolitisk debatt i dag. Ni kan naturligtvis ta del av protokollet och se vad de olika partiernas företrädare har sagt. Då kommer ni att lägga märke till att vad som yttrats om den parlamentariska utredningen har varit ett litet inslag.

Det är naturligtvis så att Kurt Hugosson personligen känner sig litet irriterad över att vi kritiserar socialdemokraterna för deras handläggnings-sätt när det gäller det trafikpolitiska utvecklingsarbetet. Därför vill man angripa oss för att vi tagit upp denna fråga.

Läs gärna igenom protokollet och se vilka frågor vi har tagit upp och hur vi ser på den trafikpolitiska utvecklingen. Det kommer ni att ha nytta av och användning för i det fortsatta arbetet. Jag hoppas naturligtvis att trafikpolitikens utformning in på 1990-talet och framöver kommer att få den inriktning som vi har talat för här i dag.

Anf. 39 AGNE HANSSON (c) replik:

Fru talman! Formalia och sakfrågor hör i detta sammanhang ihop. Regeringen väljer naturligtvis en modell för sitt arbete som passar dem för att slippa att gå i clinch med de svåra och viktiga sakfrågor det gäller.

Låt mig ta upp sakfrågorna igen, Kurt Hugosson. Jag tog upp miljön och regionalpolitiken i mitt tidigare inlägg. Bra kommunikationer är i sig bra för regionalpolitiken, sade Kurt Hugosson. Sedan hänvisade han till årets budgetproposition där regionalpolitiken skulle vara prioriterad. Låt mig bara säga att årets budgetproposition innebär en anslagsminskning i förhållande till tidigare budgetår med 476,9 milj. kr. Det är inte att främja regionalpolitiken. Vi har från centerns sida velat satsa 300 milj. kr. mer än regeringen. Det innebär att vi understryker kommunikationernas betydelse för regionalpolitiken.

Sedan nämndes bärighetsupprustningen. Det var bra att det förslaget kom. Men jag är inte övertygad om att det i första hand kom av regionalpolitiska hänsyn. Jag tror snarare att det var anpassningen till EG-bestämmelserna som tvingade fram detta beslut från regeringen. Oavsett motivet är det bra att beslutet kom. Men det hade naturligtvis varit bättre om det kommit tidigare. Regeringen borde ha följt centerns förslag redan förra året. Då lade vi fram förslag som hade just denna inriktning. I så fall hade vi nu varit en bit på väg. I dag är dessa åtgärder otillräckliga, och vi får satsa ytterligare.

Utredningen bör fundera över en samordning av trafikapparaten, så att glesbygden får en tillfredsställande transportförsörjning. Vi behöver inte konkurrens, utan komplettering. Bilen, bussen, järnvägen och flyget skall komplettera varandra. Om bilen är en nödvändighet i glesbygden, är det inte säkert att den är lika nödvändig för persontransport på långa sträckor. Hur man bäst skall prioritera och avväga detta är bedömningar som vi ser som

väsentliga och som skall göras av utredningen.

Om nu regeringen redan har börjat att minska de regionalpolitiska inslagen i trafikpolitiken, är vi oroliga för att det blir betydligt svårare att kunna hävda regionalpolitiken i den framtida utformningen av trafikpolitiken. Därför vill vi vara med så nära som möjligt och försöka driva dessa väsentliga frågor vidare och driva regeringen åt rätt håll.

Anf. 40 VIOLA CLAESSION (vpk) replik:

Fru talman! Jag vill be de borgerliga ledamöterna om ursäkt om de har uppfattat mitt förra inlägg som en anklagelse att de inte alls tar upp sakfrågorna. Jag menar att debatten kommer att handla om i vilken form utredningsarbetet skall bedrivas, eftersom man riktade attacken på just denna fråga. Jag tycker att det är viktigare att få en debatt om sakfrågorna. Det handlar också om att tala om var man står, hur man skulle vilja ha arbetet utformat. Den möjligheten får vi i den parlamentariska referensgrupp som kommer att tillsättas.

Vpk menar att det inte bara får handla om ord när det gäller miljön. Miljöhänsyn måste få styra det trafikpolitiska arbetet, men inte så att vi nöjer oss med betänkanudetexter eller det vi eventuellt kan hitta i budgetpropositionens bil. 8, som Sven Hulterström har signerat. Jag menar att vi måste vidta åtgärder redan nu.

Jag tycker att Rolf Clarksons sätt att argumentera klart och tydligt visar var moderaterna står. Man talar om att man kan tänka sig Scandinavian Link och alla dessa saker som har en alldeles speciell inriktning, en högerinriktning som gynnar exportkapitalet, vilket också socialdemokraterna hittills har visat sig gärna vilja göra. Det behöver inte bli någon stor fight mellan moderater och socialdemokrater på den punkten. Öresundsbron kommer ju också till stånd så småningom.

Vi i vpk anser att om man menar allvar med talet om miljön borde man redan nu fatta beslut om sänkta hastighetsgränser. Jag har inte talat om att det skulle vara det enda som kan rädda miljön eller att det skulle hjälpa. Tvärtom måste det kombineras med att allt fler tunga fordon flyttas över från landsväg till järnväg. Därför har jag pekat på och varnat för vad som kan hända om den högsta tillåtna bruttovikten för tunga fordon höjs. Det är i helt galen riktning!

Jag har inte fått Kurt Hugosson att kommentera några av de påstående jag kom med. Det är ett märkligt dividerande med siffror när man påstår att det är för att anpassa sig till EG som man redan i dag börjar diskutera att höja bruttomaxvikten till 60 ton. Vi har i dag världens längsta fordon – 24 meter långa ekipage tillåter vi. Förslaget om en höjning är inte en anpassning till EG, utan det innebär att regeringen vill gå i spetsen. Vad menar man med detta?

De hårt nedslitna vägar som vi redan har på grund av t.ex. tunga timmerfordon är i akut behov av upprustning. Därför är det viktigt med bärighetshöjande åtgärder. Men att kalla det för regionalpolitiska insatser, när man vill att hela riksdagen så småningom skall köpa förslaget om EG-anpassning, som innebär landsvägens totala frihet, är inte att ta hänsyn till miljön. Miljön kommer att drabbas stenhårt av detta.

Anf. 41 KURT HUGOSSON (s) replik:

Fru talman! Låt mig säga att jag inte tar illa vid mig att man kritiserar socialdemokraterna. Det är jag van vid. Att jag reagerar mot att debatten kom att handla för mycket om formerna beror kanske på min strävan att vi snabbt skall komma till rätta med de mycket viktiga trafikpolitiska frågor som vi står inför och som måste få en snabb lösning. Jag hoppas att ni från de borgerliga partierna och vpk i den parlamentariska referensgrupp som nu kommer att tillsättas skall få goda möjligheter att följa detta arbete och påverka det.

Fru talman! Jag vill avslutningsvis tacka mina meddebattörer för de vänliga ord de har riktat till mig här i dag. Det har varit en ytterst stimulerande uppgift att under ca 20 år i Sveriges riksdag få syssla med de trafikpolitiska frågorna. Trots vissa partipolitiska motsättningar när det gäller medlen har jag ändå den bestämda uppfattningen, efter många år i utskottet, att det råder en ganska stor samstämmighet mellan de politiska partierna om de trafikpolitiska målen. Det är min förhoppning att denna samstämmighet även i fortsättningen skall präglade arbetet i utskottet och i riksdagen.

Trafikpolitiken är en väsentlig faktor för vårt lands välstånd, för industrins framtida konkurrenskraft och därmed också av grundläggande betydelse för vårt lands sysselsättning. Det har varit ytterst stimulerande att arbeta tillsammans med kamraterna i trafikutskottet, och jag önskar er alla framgång i ert fortsatta viktiga arbete på trafikpolitikens område.

Förste vice talmannen anmälde att Rolf Clarkson och Agne Hansson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 42 GÖREL BOHLIN (m):

Fru talman! Under rubrikerna Nya finansieringsformer och Regionalpolitiska krav behandlar trafikutskottet i sitt betänkande nr 12 en rad motioner. Bl. a. i motionerna T340 av mig och T349 av mig tillsammans med Olle Grahn yrkas att möjligheten till nya finansieringsformer skall öppnas. Som exempel nämns den s. k. Österleden. I motion T221 av Ulf Adelson m. fl. räknas en rad projekt upp, som oundgängligen måste till i Stockholmsregionen och som föreslås finansieras på nytt sätt, utanför statsbudgeten.

Först vill jag säga att det förefaller litet väl futtigt att de stora problem som Stockholmsregionen står inför och som omgående måste åtgärdas skall rubriceras som "regionalpolitiska krav". Sveriges huvudstad och dess funktion är sannerligen inte någon regionalpolitisk fråga. Tyvärr har den förda politiken missgynnat Stockholms län t. ex. vid anslagsfördelning och lett till att penningströmmar i stället gått till områden som inte på långt när har jämförbara behov beträffande kommunikationerna som de som finns i Stockholmsområdet. Sedan 1983 har mindre än 10 % av väganlagen gått till Stockholms län, när minst 20 % hade varit en rimligare tilldelning.

Hela Sverige är beroende av att Stockholmsregionen fungerar väl och också har en tillväxt i näringslivet. Tillväxten betyder väldigt mycket för våra konkurrensmöjligheter internationellt och för vår ekonomiska utveckling. Funktionsförbättring i kommunikationsnätet måste därför ske i takt med tillväxten.

Stockholmsregionen är, fru talman, nu i trafikhänseende en flaskhals bl. a. för varuproducerande företag från hela Sverige, inte minst från Norrlands-kusten. Stockholmsregionens arbetsmarknad omfattar inte bara Stockholms län utan faktiskt hela Mälardalen. En utbyggnad av kommunikationssystemen måste göras som leder till att hela denna region fungerar smidigt för alla dem som arbetar och bor här och för alla företag som skall till eller igenom området med sina transporter.

Då måste man också inse att Stockholms län inte får diskrimineras i anslagshänseende, att ett omfattande utbyggnadsprogram behövs inom den spårbundna trafiken – det gäller både Svealandsbanan, Mäljarbanan, Arlandabanan och placeringen av de stationer som ingår i detta system – och att utbyggnad och förbättringar av vägsystemet måste ske. Inte minst gäller det miljöskonande kringfartsleder runt Stockholms city.

Detta är ett miljardprogram. Att klara en sådan gigantisk satsning över statsbudgeten är inte möjligt. Utbyggnaden är icke desto mindre nödvändig och brådskande, varför nya finansieringsformer måste till.

Utskottet hänvisar i sin skrivning, som i tonen är positiv till nya finansieringsformer, dels till väghållningsutredningen, dels till det trafikpolitiska översynsarbete som pågår i departementet. Senare i år kommer riksdagen att få ta ställning till konkreta yrkanden på såväl väg- som järnvägsområdet. Det gäller bl. a. utformningen av reglerna för planering och fördelning av anslagen till vägutbyggnad. I avvaktan härpå och på resultatet av utredningsarbetet begränsar jag mig i dag till denna markering.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till reservation 1 till trafikutskottets betänkande 12.

Anf. 43 MARGARETA ANDRÉN (fp):

Fru talman! I det här utskottsbetänkandet behandlas ju en rad olika projekt inom trafiksektorn. Men som framgår av utskottets eget utlåtande kan inte alla dessa projekt inom rimlig tid finansieras över statsbudgeten. I motioner som behandlas i betänkandet finns exempel på sådana projekt. Utskottet anser därför, i likhet med flera av oss motionärer, att det är nödvändigt att pröva alternativa finansieringsformer.

Ett av dessa projekt är Österleden inom Stockholmsområdet, som Görel Bohlin tog upp i sitt anförande. Hadar Cars och jag har också uppmärksammat Österleden i en motion. Det är alltså den led som skall gå från Roslagstull till Nacka trafikplats, av miljöskäl till stora delar i tunnel. Detta gäller inte bara under Djurgården utan också i Nacka, på botten av Saltsjön och genom Lill-Jans skogen.

Stockholm saknar i motsats till flertalet jämförbara storstäder färdigutbyggd kringfartsled, s. k. ringled.

Stockholmsregionen är av naturliga skäl ett av landets mest trafikbelastade områden. Regionen är landets största sammanhängande stadsbygd och har landets största koncentration av arbetsplatser. Här finns en femtedel av landets sysselsatta och närmare en fjärdedel av landets ekonomiska aktivitet. Som huvudstad och centrum i den folkrikaste regionen utgör Stockholm knutpunkten för det nationella kommunikationsnätet. Tyvärr får Stockholmsområdet, som vi nyss hörde, alldeles för liten del av statens vägpengar.

Enligt gatudirektören i Stockholm har Stockholm de senaste åren endast fått 9 % av statens vägpenningar, samtidigt som den ekonomiska aktiviteten är 20–25 % av hela rikets.

Även om Stockholm skulle kunna få större andel av vägpengarna, räcker det ändå inte för att finansiera Österleden. Kostnaderna för denna har beräknats till ca 3 miljarder.

I höst startar byggandet av Norra Länken, som tillsammans med Essingeleden är en del av ringlinjen. Men för att få hela ringlinjen komplett måste Södra Länken och Bellevuelänken byggas, vilka tillsammans beräknas kosta 1,3 miljarder. De allra flesta tycks nämligen vara överens om att ringlinjen måste komma till stånd. Bland de livligaste tillskyndarna är ju bl. a. gatudirektören – förra statssekreteraren i kommunikationsdepartementet – Monica Sundström.

I detta läge har frågan uppkommit hur man skall kunna finansiera detta projekt utanför statens och kommunernas budgetar. Under vissa förutsättningar tycks också projektet med Österleden vara i hamn.

Bakom projektet står de svenska företagen Atlas Copco, Philipson Construction, Fläkt och Skanska.

Finansieringen kan klaras av ett svenskt konsortium bestående av banker, försäkringsbolag och andra finansiella institutioner. Avsikten är att tillsammans med de berörda kommunerna bilda ett bolag som skall äga, finansiera, projektera, bygga och driva Österleden till dess den överläts till kommunerna. Överlåtelsen beräknas ske omkring år 2020, då vägavgifterna enligt kalkylerna har finansierat hela projektet.

Totalt beräknas Österledsprojektet skapa sysselsättning motsvarande 1 300 manår. Byggtekniken gör det möjligt att lägga en hel del av produktionen utanför Stockholmsområdet. Även om projektet främst har tillkommit för att skapa bättre miljö i Stockholm och närliggande kommuner, kommer Österleden att avsevärt underlätta också för trafiken förbi Stockholm, inte minst när det gäller godstransporter.

För att projektet skall kunna föras i hamn krävs dock lagändring på ett par punkter. Och det är här som initiativ behövs från regering och riksdag. Frågan gäller dels om ett privat konsortium har möjlighet att bygga och driva en väg eller bro, dels om vägbyggen kan finansieras genom avgifter.

Utskottet säger att man inte nu är beredd att ta ställning till de olika förslagen till nya finansieringsformer. En rad frågor måste först belysas. Utskottet förutsätter att man antingen i vägghållningsutredningen eller i det trafikpolitiska översynsarbetet kommer att behandla de aktuella förslagen samt att eventuella förslag kommer att presenteras i 1988 års trafikpolitiska proposition. Detta får väl anses vara ett fall framåt. Det är synnerligen angeläget att frågan kan lösas snarast.

Förberedelserna av projektet har ju fortskridit rätt långt, och det är angeläget att det kommer till stånd så fort som möjligt. Man har ju räknat med att leden skulle vara klar 1994.

Herr talman! Jag har med det här inlägget velat framhålla att det är oerhört angeläget att sådana lagstiftningsåtgärder snarast vidtas, att nya finansieringsformer kan tillämpas vid en del kommande stora trafikprojekt.

Prot. 1986/87:99
1 april 1987

*Vidareutveckling av
1979 års trafikpolitiska
beslut*

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 44 BERIT LÖFSTEDT (s):

Herr talman! Under den allmänna motionstiden i år avlämnade jag tillsammans med några partikamrater en motion som handlade om flera olika miljöfrågor. En av frågorna i denna motion, motion T206, behandlas i det betänkande från trafikutskottet som nu står på dagordningen.

Vad frågan gäller är ett förslag om sänkta hastighetsgränser på våra vägar till förmån för miljön. Vi tänker oss att man kunde göra försök i en del län med sänkta hastighetsgränser: 80 km/timme på 90-vägar och 100 km/timme på 110-vägar. De försöken skulle man kunna göra i en del län med särskilt tydliga försurningsskador och kanske också på vägavsnitt som är mer olycksdrabbade än andra. Sambandet mellan antalet olyckor och hastigheten tror jag ingen ifrågasätter i dag. I de flesta fall är också sambandet mellan energiförbrukning och hastighet alldeles tydlig. Det är klart att man kan ha tjugusiga bilar med fem växlar, som bara kräver ett lätt tryck med foten för att hålla 110 km/timme och då kanske inte vare sig förbrukar så mycket energi eller spyr ut så mycket kväveoxid. De flesta bilar är emellertid inte så välutrustade, utan man får mana på dem rätt ordentligt för att köra 90 resp. 110 km/timme.

Så till utskottets behandling av vår motion. Utskottet har landat på ett avslagsyrkande. Avslagsmotiveringen är något kryptiskt formulerad, inflätad som den är i en mening med dubbla negationer. Jag fick läsa två gånger för att förstå. Utskottet skriver: "Inte heller är utskottet berett att slå fast att sambandet mellan hastighet och bilens effekter på miljön är sådant att det ej bör ligga till grund för en generell sänkning av hastigheten." Så står det i betänkandet. Dessutom står det – och det är mindre kryptiskt: "Resultatet av det trafikpolitiska översynsarbetet bör avvaktas."

Herr talman! Den invecklade mening som jag först citerade läser jag så att utskottet nog ändå kan tänka sig att det finns ett samband mellan hastighet och miljöpåverkan och att man nog efter hand också kan tänka sig att sänka hastighetsgränserna på grund av detta samband. Ett fall framåt för motionens krav, skulle man kunna säga.

Med det tänker jag låta nöja mig i dag, kanske framför allt eftersom utskottet vill se hastighetsfrågan tillsammans med andra åtgärder som en konsekvens av det trafikpolitiska översynsarbetet. Det är väl rimligt att man gör det, även om just en sådan försöksverksamhet som vi föreslår skulle kunna bidra till det faktaunderlag jag utgår ifrån att man behöver just i detta översynsarbete. Jag är nämligen alldeles övertygad om att sänkta hastighetsgränser inte skulle ha några som helst negativa effekter. De skulle kanske också kunna ge ett svar på frågan om människor är beredda att låta på gasen för miljöns skull.

Jag har alltså inget särskilt yrkande för dagen. Men vi kommer igen, om inte frågan återkommer till riksdagen på annat vis.

Anf. 45 LENNART PETTERSSON (s):

Herr talman! När jag lyssnat på dagens trafikpolitiska debatt har jag fäst mig vid det utomordentliga sätt på vilket trafikutskottets ordförande Kurt Hugosson har försvarat utskottets position när det gäller fullföljandet av 1979 års trafikpolitiska beslut. Det är för övrigt ett kännetecken för Kurt Hugosson att han inte gärna låter ett tillfälle till replik gå förlorad. Det har gällt också i dagens debatt.

Men ivern att föra fram den egna ståndpunkten har alltid kombinerats med gott humör, saklighet och en respekt för den andra sidans argumentering.

Vi har nu mötts av ett illasinnat rykte – och det ryktet har vi också fått bekräftat här i dag – att trafikutskottets högt värderade ordförande avser att i vår lämna riksdagen och söka sig till andra jaktmarker. Det tycker jag, herr talman, är utomordentligt tråkigt och en stor förlust för kammaren. Vad vi behöver i den svenska riksdagen är den typ av riksdagsmän som Kurt Hugosson i så hög grad representerar, nämligen en som håller regeringen alert och oppositionen väl under kontroll i debatterna.

Som en av flera s. k. back-bencher i denna kammare vill jag därför rikta ett stort tack till trafikutskottets ordförande för den tid som har varit.

Jag vill också slutligen, herr talman, yrka bifall till trafikutskottets hemställan i betänkande 12 på alla punkter.

I detta anförande instämde Olle Göransson (s).

Anf. 46 NILS G. ÅSLING (c):

Herr talman! Också jag vill ansluta mig till hedersbetygelserna här i kammaren i dag men låta dem innefatta hela trafikutskottet. Jag tackar trafikutskottet för att man i realiteten har tillstyrkt bifall till min motion om alternativa finansieringsformer för angelägna vägprojekt. Det är glädjande att, efter att ett antal år ha motionerat i frågan, få stöd av ett enhälligt utskott för de här tankarna.

Det finns all anledning att understryka vad utskottet säger, "att det inom trafiksektorn finns en rad projekt som är angelägna att utföra men som inte inom rimlig tid kan finansieras över statsbudgeten". Utskottet har också noterat de exempel på sådana projekt som jag anförde i min motion, nämligen Vallsunds- och Rödösundsbroarna i Storsjön i Jämtlands län. Utskottet har också dragit konsekvenserna av detta resonemang när man i betänkandet säger att "det är nödvändigt att pröva alternativa finansieringsformer".

Utskottet vill nu att det av den s. k. väghållningsutredningen eller i det allmänna trafikpolitiska översynsarbetet närmare utarbetas förslag till hur dessa alternativa finansieringsformer skall komma till användning och att riksdagen skall få ta ställning till konkreta förslag i samband med 1988 års trafikpolitiska proposition.

Detta är utmärkt, men jag tycker kanske det är att vara försiktig i överkant från utskottets sida. De projekt som jag har exemplifierat med i min motion, nämligen Vallsunds- och Rödösundsbroarna i Jämtland, skulle vägverket i och för sig relativt omgående kunna ta beslut om att låta bygga enligt den modell som jag föreslagit, dvs. leasingfinansiering. Besparingarna för vägverket i form av bortrationaliserade färjeförbindelser och för trafikanter-

Prot. 1986/87:99
1 april 1987

*Vidareutveckling av
1979 års trafikpolitiska
beslut*

na i form av sparad restid är mycket betydande och gör att ett byggande av broarna nu utan något som helst tvivel är en mycket god affär, utan att man för den skull behövde anstränga de ändå så knappa vägenslagen.

Min otålighet, herr talman, kan ändå inte dölja den känsla av uppriktig tacksamhet mot trafikutskottet som jag känner, när man nu har accepterat principen om alternativa finansieringsvägar. Därmed bör det vara bäddat för konkreta investeringsbeslut redan nästa år, redan under 1988, och det får väl trots allt betraktas som en någorlunda tillfredsställande takt i beslutsprocessen, med hänsyn till det tidigare mångåriga motionerandet i frågan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (parlamentarisk utredning)

Utskottets hemställan bifölls med 163 röster mot 150 för reservation 1 av Rolf Clarkson m. fl.

Anna Wohlin-Andersson (c) anmälde att hon avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

Mom. 4 (anpassning till EG-bestämmelser)

Utskottets hemställan bifölls med 298 röster mot 16 för reservation 2 av Viola Claesson.

Mom. 6 (hastighetsbegränsningar av miljöskäl)

Utskottets hemställan bifölls med 286 röster mot 19 för reservation 3 av Viola Claesson. 8 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 7 (regionalpolitiska krav)

Utskottets hemställan bifölls med 273 röster mot 41 för reservation 4 av Gösta Andersson och Rune Thorén.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

8 § Föredrogs

konstitutionsutskottets betänkande

1986/87:27 om anslag till Riksdagen och dess myndigheter m. m. (prop. 1986/87:100 delvis).

Utskottets hemställan bifölls.

9 § På förslag av tredje vice talmannen beslöt kammaren medge att konstitutionsutskottets betänkande 1986/87:28 samt skatteutskottets betänkanden 1986/87:29 och 30 debatterades i angiven ordning och att voteringarna ägde rum i ett sammanhang sedan debatten i samtliga dessa ärenden avslutats.

Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande
1986/87:28 om ändring i ersättningsstadgan för riksdagens ledamöter, m. m.
(förs. 1986/87:11),

skatteutskottets betänkanden
1986/87:29 om vissa beskattningsfrågor rörande jord- och skogsbruk samt
1986/87:30 om vissa energiskatter m. m.

Först upptogs till behandling konstitutionsutskottets betänkande 28 om
ändring i ersättningsstadgan för riksdagens ledamöter, m. m.

Ändring i ersättningsstadgan för riksdagens ledamöter, m. m.

Anf. 47 TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Frågan om ersättning till vice talmännen och utskottspresidierna har varit föremål för riksdagsbehandling vid flera tillfällen. Vi har från vänsterpartiet kommunisterna intagit den principiella ståndpunkten att det är olyckligt men framför allt svårt att gradera arbetsinsatser i riksdagen. Arbetsinsatserna är ju beroende av storleken på partierna lika väl som av vilket uppdrag det gäller. Vi anser att graderingar inte bör komma i fråga. Riksdagen har dock tidigare beslutat att sådana graderingar skall förekomma, och för ett par år sedan infördes ersättningar för presidierna i utskotten, och samtidigt höjdes arvoden för vice talmännen.

Vi har inte ansett att vi har haft anledning att framlägga motioner om att slopa dessa ersättningar, men vi har å andra sidan inte funnit det motiverat att höja ersättningarna. Det förslag från förvaltningsstyrelsen som nu föreligger till behandling här i kammaren innebär att arvoden för de olika uppdragen skall göras om till en viss procent av riksdagsarvodet. Bara det att man gör om tilläggsarvodet från ett visst belopp till en viss procentsats i förhållande till riksdagsarvodet innebär i praktiken en arvodeshöjning. Vi vet ju av erfarenhet att de fixa beloppen alltid får en viss eftersläpning, eller att de i varje fall inte höjs lika ofta som riksdagsarvodet. Att göra om de gällande arvoden till en viss procent av riksdagsarvodet innebär alltså i praktiken en höjning. Men utöver detta vill förvaltningsstyrelsen och konstitutionsutskottets majoritet att arvodet för ordförande och vice ordförande i utskotten skall höjas ytterligare. För ordföranden föreslår man en 50-procentig uppräknings av det nuvarande arvodet och för vice ordföranden en 100-procentig uppräknings.

Vi från vpk accepterar att man gör om tilläggsarvodena på så sätt att de skall utgå med viss procent av arvodet som riksdagsledamot, men vi vill att denna höjning skall stå i relation till de värden tilläggsarvodena hade då de senast fastställdes. Därför har vi i reservation föreslagit att tilläggsarvodet för ordförande i utskott, i stället för 8 % som majoriteten föreslår, skall vara 6 % och för vice ordförande i utskott 2 % av ledamotsarvodet.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Prot. 1986/87:99
1 april 1987

*Ändring i ersättnings-
stadgan för riksdagens
ledamöter, m. m.*

Prot. 1986/87:99
1 april 1987

*Vissa beskattnings-
frågor rörande jord-
och skogsbruk*

Anf. 48 STURE THUN (s):

Herr talman! Ett enigt utskott står bakom det förslag som nu läggs fram för riksdagens beslut. Avvikande mening finns endast på en punkt, den som Tommy Franzén berörde och som gäller tilläggsarvode till ordförande resp. vice ordförande i utskotten. Utskottsmajoriteten har den uppfattningen att våra utskottsordförande och vice ordförande är värda denna höjning med den motivering som återfinns i utskottsbetänkandet.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag och avslag på reservationen.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om skatteutskottets betänkande 30.)

Kammaren övergick till att debattera skatteutskottets betänkande 29 om vissa beskattningsfrågor rörande jord- och skogsbruk.

Vissa beskattningsfrågor rörande jord- och skogsbruk

Anf. 49 KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Skatteutskottets betänkande 29 behandlar vissa beskattningsfrågor rörande jord- och skogsbruk. Fem moderata reservationer återfinns i betänkandet, och alla rör skogsbeskattningen.

Det är ganska häpnadsväckande att det fortfarande är omöjligt att överföra ett skogskonto från en bank till en annan utan skattekonsekvenser. Tidigare har man till nöds kunnat acceptera att kontrolltekniska och administrativa problem motiverade motståndet mot en förändring mot större valfrihet. Med nuvarande tekniska resurser håller dessa argument inte längre, och för mig är det alldeles självklart att en skogsbrukare bör få den valfrihet som möjligheten att byta bank innebär. Jag beklagar att utskottets centerpartister omöjliggör en ändring till det bättre genom att ställa sig på socialdemokraternas sida i denna fråga.

När det gäller insättning och uttag på skogskonto anser vi moderater det märkligt att medan insättning får ske senast när självdeklarationen skall lämnas, så måste uttag ha gjorts innan beskattningsåret löpt ut. Detta förhållande är både ologiskt och orättvist. För att kunna vidta de skattemässiga åtgärder som kan anses påkallade när beskattningsåret gått ut behövs det naturligtvis tidsmässigt samma utrymme för att beräkna om uttag skall göras eller om insättning skall ske på skogskonto. Därför bör uttag från skogskonto få göras t. o. m. den dag då självdeklarationen skall lämnas.

Moderata samlingspartiet anser att skogsvårdsavgiften, som trots namnet naturligtvis är en skatt, på sikt bör avskaffas. Hur snabbt en sådan avveckling skall ske bör utredas, och i väntan på ett totalt slopande bör skatten sänkas från nuvarande 0,8 till 0,3 %.

Denna lägre nivå på skatten skulle förstå till att finansiera de ändamål skogsvårdsavgiften ursprungligen var avsedd för, nämligen skogsbrukets gemensamma angelägenheter. Däremot bör inte skogsvårdsavgiften, som under senare år varit fallet, användas som regionalpolitiskt medel.

När det gäller skogsbilvägar får dessa skrivas av direkt endast om

anläggningen är av tillfällig karaktär. Som huvudregel gäller en avskrivningstid på tio år. Dessa bestämmelser motverkar den önskvärda ökningen av virkesuttaget, och avdragsrätten för skogsbilvägar bör betraktas som avverkningsskostnad på samma sätt som vägstnaderna vid exempelvis malmbrytning i dagbrott är omedelbart avdragsgilla.

Vår sista reservation gäller strukturrationaliseringar. En statlig utredning har arbetat med strukturproblemen i jord- och skogsbruk och i sitt 1983 avlämnade betänkande enhälligt föreslagit vissa skattelättnader för att stimulera till en bättre ägarstruktur. Lättnaderna i fråga gäller dels att avdragsutrymmet vid rationaliseringsförvärv skulle öka till 75 % av skogsmarkens värde, dels att vid rationaliseringsavyttring ett särskilt avdrag på 20 000 kr. skulle få göras vid beskattningen av eventuell realisationsvinst.

Snart fyra år har gått sedan utredningen framlade sitt betänkande, men regeringen har ingenting gjort i frågan. Vi begär nu ett skyndsamt förslag från regeringen i enlighet med vad utredningen föreslagit.

Med det sagda yrkar jag bifall till reservationerna 2, 3, 4, 6 och 8.

Anf. 50 LEIF OLSSON (fp):

Herr talman! Skogen är som bekant en av vårt lands viktigaste nationaltillgångar och har således stor betydelse för vår ekonomi och sysselsättning. Våra skogsprodukter exporteras till största delen, och det är av stor vikt att skogsnäringen behåller sin ställning som en av våra viktigaste basnäringar.

I det betänkande, nr 29 från skatteutskottet, som vi nu diskuterar behandlas ett flertal motioner om framför allt olika skogsbeskattningsfrågor.

Fyra av motionerna berör förslag om ändringar i reglerna för skogskonton. I motion Sk331 föreslås att uppskovstiden förlängs från nuvarande 10 år till 15 år, med en viss avtrappning under de sista fem åren.

I motsats till utskottsmajoriteten anser vi i folkpartiet att en förlängd löptid skulle få en stimulerande effekt på avverkningen, vilket ju var avsikten med den tillfälliga höjning av insättningsnivån vid 1987–1989 års taxeringar som riksdagen beslöt om för ett år sedan.

Skogsbruket kräver, som vi framhåller i reservation 1, till vilken jag yrkar bifall, en långsiktig planering, varför en förlängning av uppskovstiden är väl motiverad.

Herr talman! För andra året i rad avstyrker utskottet ett förslag att ett skogskonto skall kunna flyttas från en bank till en annan utan att behöva tas upp till beskattning. Här hänvisar utskottsmajoriteten till kommande översyn av reglerna och håller med om att lagstiftningen i detta sammanhang kan framstå som onödigt detaljerad.

Jag har, herr talman, i alla andra frågor den största respekt för skatteutskottets betänkanden, men när det gäller denna fråga undrar jag ändå om den möjligen kan ha något med dagens datum att göra. Nog låter det som ett aprilskämt när man anger kontrolltekniska skäl för att avstyrka denna motion!

Det viktiga kan ju inte vara i vilken bank skogskontot finns, utan skatteprincipen att beskattning skall ske när pengarna tas ut. Kontrolltekniska orsaker kan inte rimligen vara aktuella numera i denna fråga. Jag yrkar bifall till reservation nr 2.

Herr talman! I den kommittémotion som folkpartiet avgivit om skogspolitiken begär vi bl. a. en samlad översyn av skogspolitiken och pekar på att skogsvårdsavgiften bör utvärderas i avsikt att återföra sambandet mellan avgiften och skogspolitiken. Från folkpartiet har vi i ett särskilt yttrande pekat på vikten av att skogsvårdsavgiften verkligen används till sådana ändamål som är till gagn för skogsbruket. Vi nämner där bl. a. åtgärder för att minska skador av försurning.

Herr talman! Under den gångna vintern har vi vid flera tillfällen kunnat läsa om de stora problem som strömavbrott förorsakat jordbruket. Gudrun Norberg har i motion Sk385 föreslagit att vid anskaffning av reservverk direktavskrivning skall kunna ske. Syftet med motionen är givetvis att stimulera installation av reservverk för att uppnå ökad beredskap mot strömavbrott, och jag yrkar därför bifall till reservation nr 7.

Anf. 51 KARL-ANDERS PETERSSON (c):

Herr talman! I skatteutskottets betänkande 1986/87:29 behandlas vissa beskattningsfrågor rörande jord- och skogsbruk. Från centern har vi reserverat oss på vissa punkter.

Vi har reserverat oss för avskaffande av skogsvårdsavgiften från den 1 juli 1987. Anledningen härtill är att reglerna för skogsvårdsavgiftens storlek och användning har successivt förändrats. Skogsvårdsavgiften har ändrat karaktär, från att ha varit ett medel för utjämning av skogsvårdande insatser till att bli en extra punktskatt på jordbruket – eller rättare sagt skogsbruket. År 1974 betalade skogsägarna in ca 12 milj. kr. i skogsvårdsavgifter, motsvarande 0,9 % av fastigheternas taxerade skogsbruksvärde. För budgetåret 1987/88 beräknas avgifterna till ca 420 milj. kr. eller 8 % på skogsbruksvärdet. Det är en 35-dubbling på dessa år.

Nu tas skogsvårdsavgiftsmedel i anspråk för att betala regionalpolitiska åtgärder av olika slag, åtgärder som väl behöver vidtagas – vi har ingenting emot dem från centerns sida – men som rätteligen skall betalas av statskassan och inte av skogsägarna som grupp. Det är där vi skiljer oss.

Tidigare hade skogsägarna viss service från skogsvårdsstyrelserna på förmånliga villkor, men numera betalas höga timtaxor när man behöver utnyttja skogsvårdsstyrelsernas tjänster. När kostnaden för en skogsvårdsstyrelsetjänsteman en hel dag kan ligga någonstans mellan 2 000 och 3 000 kr. kan det knappast betraktas som en subventionerad taxa. Skogsvårdsavgiften har blivit en extra punktskatt på skogsbruket – en ren straffbeskattning av skogsägare. En avgift på 0,8 % kan betyda att mellan hälften och en tredjedel av nettot av en lämplig årsavverkning går till att betala avgiften. Det stimulerar knappast skogsägarna att öka skogsuttagen. Därför har vi i reservation 5 yrkat att skogsvårdsavgiften skall avskaffas.

I reservation 6 har vi reserverat oss för bättre avdragsmöjligheter för kostnader i samband med byggande av skogsvägar. Detta syftar ju till att öka avverkningsvolymen i den svenska skogen. Vi anser inte att skogsägaren skall behöva fördela avdrag på så lång period som tio år. En större frihet härvidlag skulle säkert stimulera skogsuttagen.

I reservation 7 slutligen har vi reserverat oss till förmån för en motion om att skattemässigt ge möjlighet till direktavskrivning av kostnaderna för

reservverk. Genom en sådan direktavskrivning skulle intresset för installation av reservverk stimuleras. Den gångna svåra vintern har medfört stora problem med elförsörjningen på många håll i vårt land. Skattebortfallet genom en direktavskrivning av sådana här reservverk kan inte vara av större omfattning utan måste betraktas som mer eller mindre försumbart i sammanhanget.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationerna 5, 6 och 7 och i övrigt till utskottets hemställan.

Låt mig sedan säga några ord om den förvåning som Knut Wachtmeister uttryckte beträffande centerns ställningstagande när det gäller skogskontona och en möjlighet att flytta sådana från en bank till en annan. Leif Olsson trodde att utskottsmajoritetens ställningstagande i detta avseende var ett aprilskämt.

Framställningarna om att skogskonton skall kunna cirkulera mellan olika banker har förmodligen sitt ursprung hos någon bank, som anser sig ha för liten andel av det ganska långsiktiga sparande som skogskontona ibland utgör. Redan nu finns en viss bank som betalar 1 % högre ränta än andra på skogskontomedel under det första året av skogskontots existens.

Skulle konkurrensen mellan bankerna ge det resultatet att skogskontomedlen kom att vandra mellan bankerna skulle det ganska snart uppstå kontrollproblem av olika slag. Trots de ökade möjligheter som i dag finns genom datoriseringen i bankerna skulle det kunna bli rätt svårt att hålla reda på skogskontona. Det är inget litet antal det rör sig om. Riskerna för en omfattande konkurrens är ganska stora.

I centern anser vi denna avsättningsmöjlighet till skogskonto alltför värdefull för skogsägarna för att vi skulle vara beredda att äventyra kontonas tillvaro genom att låta detta område bli något av en lekstuga för olika banker. Det är anledningen, herr Wachtmeister, till vårt ställningstagande när det gäller skogskontonas eventuella cirkulation mellan olika banker.

Anf. 52 KNUT WACHTMEISTER (m) replik:

Herr talman! I många andra avseenden har centerpartiet och moderata samlingspartiet en gemensam uppfattning när det gäller fri konkurrens. När det gäller annan insättning på bank har insättaren möjlighet att välja mellan olika banker. Det förhållandet att en bank kanske ger högre ränta än andra tar Karl-Anders Petersson nu till intäkt för att man inte skall tillåta en sådan cirkulation. Men det är väl bara till gagn för skogsbrukaren om han med hjälp av den fria konkurrensen kan få bästa möjliga ränta. Försvaret från Karl-Anders Petersson verkar vara den obotfärdiges förhinder. Självfallet gynnar det skogsbruket om det kan råda fri konkurrens mellan olika banker när det gäller skogskonton lika väl som när det gäller andra konton.

Anf. 53 LEIF OLSSON (fp) replik:

Herr talman! Jag blev något förvånad när Karl-Anders Petersson tog till argumentet att kravet på möjlighet att flytta medel mellan banker skulle emanera från någon bank som hade dålig andel skogskonton. Jag råkar själv vara anställd i den bank som lär ha flest skogskonton i det här landet över huvud taget, nämligen Föreningsbanken. Det finns inga skäl för mig att

ändra åsikt med anledning av Karl-Anders Peterssons inlägg. Vi är för den fria konkurrensen och tror att detta är rätt väg att gå. Jag är förvånad över hans inlägg. Jag kan försäkra att kravet inte emanerar från en bank som har dålig andel skogskonton – åtminstone inte vad gäller min person.

Anf. 54 KARL-ANDERS PETERSSON (c) replik;

Herr talman! Jag har inte sagt att Leif Olsson företräder någon speciell bank. Om han företräder Föreningsbanken befinner vi oss i ungefär samma ställning. Jag har också varit anställd i den banken under en lång följd av år.

Det är inte det som är anledningen till vårt ställningstagande. Jag skall försöka att få utskottsledamöterna att inse vad det är fråga om, nämligen en skattefri avsättning, som skall beskattas den gång skogsägaren tar ut beloppet från kontot. Skogsägaren har rätt att göra avsättning på ett skogskonto varje år under en tid av 10 år. Det betyder att det för varje skogsägare kan röra sig om 10 konton. Det innebär också att man har möjlighet att ett år ta ut från det ena kontot och sätta in på ett nytt.

Detta ger en ganska stor flexibilitet när det gäller att utnyttja skogskonton, en flexibilitet som är av mycket stort värde för den enskilde skogsägaren. Det är nämligen svårt att planera skogsuttagen så att det blir ett någorlunda jämnt uttag. Därför har skogskontona ett mycket stort värde för skogsägarna när det gäller att planera avverkningarna och när det gäller att utjämna skattekonsekvenserna under en längre tid. Det borde vara ganska självklart för varje ledamot av skatteutskottet att skogsägare skall ha rätt att göra denna utjämning. Vi har ingenting emot det.

Knut Wachtmeister tror att det skulle gå att vinna konkurrensfördelar genom att låta skogsägarnas pengar cirkulera mellan olika banker. Vi tror inte det, även om vi vet att en bank betalar en procent mer i ränta under det första året och på så sätt försöker locka till sig skogskontona.

Jag kan upplysa kammarens ledamöter om att fördelningen av skogskontona mellan affärsbanker, föreningsbanker och sparbanker är tämligen jämn. Det finns således inga större skillnader i detta avseende.

Men om det börjar uppstå kontrollsvårigheter, genom att man låter kontona cirkulera mellan olika banker, då är risken stor att vi i nästa omgång förlorar möjligheten till insättning på skogskonto. Det vill vi inte vara med om.

Anf. 55 KNUT WACHTMEISTER (m) replik:

Herr talman! Karl-Anders Petersson sade att han med detta inlägg ville övertyga skatteutskottets ledamöter om att han har rätt som går emot vårt förslag. Låt mig konstatera: Mig har han inte lyckats övertyga med denna argumentation.

Anf. 56 KARL-ANDERS PETERSSON (c) replik:

Herr talman! Jag hade inte väntat mig att jag skulle kunna övertyga Knut Wachtmeister.

Anf. 57 BRUNO POROMAA (s):

Herr talman! Det betänkande som riksdagen nu behandlar är föranlett av ett antal motioner, som inlämnats under årets allmänna motionstid och som gäller vissa beskattningsfrågor rörande jord- och skogsbruk.

Till detta betänkande har knutits åtta reservationer, vilka så gott som samtliga berör skogsbeskattningen.

Skogsnäringen är – som alla känner till – en av vårt lands viktigaste näringsgrenar. Många är de som finner sitt och de sinas uppehälle inom den näringen även om antalet kraftigt har minskat och minskar på grund av strukturförändringar.

För den regionala balansen är skogsnäringen också av stor betydelse, då den i allmänhet är lokaliserad till orter och regioner som i övrigt har mycket ont om arbetstillfällen.

Skogsnäringen svarar också för ca en femtedel av vår export, och därmed har näringen en mycket stor betydelse för att upprätthålla bytesbalansen. Det är därför av stort samhällsintresse att slå vakt om skogsnäringen och ge den möjligheter att expandera. Ett hinder för en sådan utveckling har varit råvarubristen, då det helt enkelt avverkades för litet i våra skogar. Den årliga avverkningen låg tidigare vid ca 60 miljoner skogskubikmeter per år, trots att alla utredningar och all beprövad vetenskap visade att det fanns utrymme för att avverka ytterligare drygt 10 miljoner kubikmeter. Många massafabriker och sågverk fick importera mycket dyrbar råvara, vilket medförde att lönsamheten försämrades och möjligheterna till investeringar minskade, och de så viktiga sysselsättningstillfällen som skogsnäringen gav var i förlängning- en hotade.

Underavverkningen berodde på att många skogsägare – framför allt de privata – inte fann det vara förenligt med sina egna ekonomiska intressen att avverka.

Under våren 1986 föreslog därför regeringen i sin kompletteringsproposition en lång rad av åtgärder för att stimulera avverkningarna, framför allt bland de passiva skogsägarna. En del av regeringsförslagen var av sådan art att de hamnade på skatteutskottets bord.

Bl. a. föreslog regeringen, vilket också riksdagen anammade, att 90 % av köpeskillingen för rotposter och 70 % för leveransvirke skulle få sättas in på skogskonto, mot tidigare 60 resp. 40 %. Detta skulle tillämpas vid 1987–1989 års taxeringar:

Redan nu kan resultaten av dessa åtgärder skönjas. Avverkningarna – framför allt hos de privata skogsägarna – har ökat. Råvarubristen är icke längre det stora hotet mot skogsnäringen.

I anslutning till kompletteringspropositionen inlämnades ett antal motioner om skogsbeskattningen. Som sig bör utmynnade skatteutskottets behandling av dessa motioner i ett flertal reservationer, som riksdagen sedan avslög.

I stort sett likalydande reservationer återfinns i detta betänkande, och jag skall helt kort kommentera dessa.

Att förlänga löptiden av skogskontot, som folkpartiet vill, är enligt utskottsmajoritetens uppfattning icke behövligt. I stort sett samma förslag avslög riksdagen senast för snart ett år sedan. Folkpartiet återkommer nu

med ett modifierat förslag, som mera detaljerat redovisas i den motion som legat till grund för reservationen. Enligt denna skulle uppskovstiden förlängas till 15 år med en avtrappning av uppskovsbeloppet under de sista fem åren. Effekterna blir icke de som folkpartiet säger, utan det blir helt andra – som folkpartiet också känner till.

Överföring av skogskonto från en bank till en annan är också ett förslag som återkommer från förra året. Möjligheter måste ges, anser folkpartiet tillsammans med vpk och moderaterna, att göra sådana transfereringar för att få bästa möjliga avkastning på inestående kapital. Det kravet avvisade riksdagen två gånger under förra riksmötet. I denna reservation pekar man inte heller på några nya förhållanden som skulle motivera att de tidigare fattade riksdagsbesluten rivs upp. Samma motivering kan användas för den tredje reservationen av moderaterna om uttag från skogskonto efter beskattningsårets utgång.

Skogsvårdsavgiften aktualiseras av samtliga borgerliga partier. Folkpartiet nöjer sig med ett särskilt yttrande. Moderaterna kräver en sänkning, med siktet inställt på en avveckling, och centern går längst med krav på en avveckling fr. o. m. kommande halvårsskifte.

Vi socialdemokrater anser att nivån på skogsvårdsavgiften är mycket väl avvägd. En sänkning eller ett avskaffande av avgiften kommer att innebära att andra skattebetalare får vara med och betala skogsbrukets kostnader för de skogsvårdande åtgärderna. Avgiften är viktig för att tillförsäkra skogsnäringens fortsatta existens och utveckling, ty genom denna avgift finansieras skogsvården, och därigenom tryggas återväxten och också råvaruuttaget på längre sikt. Avgiften är ej heller någon större pålaga för skogsägarna, då den är avdragsgill i deklarationen.

I en reservation av moderaterna och centern yrkas på en förbättring av avdragsmöjligheterna i samband med byggande av skogsvägar. Till detta vill jag bara göra den kommentaren, att det skulle strida mot de generella principer som tillämpas vid beskattningen och mot de grunder som gäller i fråga om de särskilda reglerna för markanläggningar. Likartade yrkanden har under tidigare år prövats av riksdagen, och inga skäl talar i dag för att riksdagen borde bifalla detta yrkande.

I den näst sista reservationen om reservverk vill utskottsmajoriteten vidhålla sin uppfattning från tidigare tillfällen då denna fråga prövats, nämligen att de avskrivningsmöjligheter som i dag finns är tillräckliga.

I den sista reservationen om strukturrationalisering krävs att regeringen skyndsamt framlägger förslag till ändringar av vissa skatteregler. Utskottsmajoriteten avstyrker detta krav. Vi utgår nämligen från att dessa ändringsförslag kommer att prövas av regeringen inom en snar framtid.

Med det sagda yrkar jag, herr talman, bifall till utskottets hemställan i dess helhet och således avslag på samtliga reservationer.

Anf. 58 KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Beträffande överföring av skogskonto från en bank till en annan säger Bruno Poromaa att det inte har uppkommit några nya förhållanden sedan i fjol och att det därför inte finns någon anledning att bifalla motionerna. Bruno Poromaa har då inte riktigt lyssnat på mitt

inledningsanförande, där jag särskilt angav att det i och med den nya moderna teknikens intåg i bankväsendet inte längre kan sägas att det finns tekniska och administrativa skäl för att inte tillåta överföring av skogskonto från en bank till en annan utan skattekonsekvenser. Det är alltså helt nya förhållanden som gör att de skäl som tidigare har åberopats för avslag på detta yrkande inte längre håller.

Bruno Poromaa inledde sitt anförande med att tala om att regeringen har velat stimulera avverkning genom en lång rad åtgärder. Det är bra, men vi moderater har velat gå ett steg längre, bl. a. genom att yrka att anläggandet av permanenta skogsbilvägar skall vara direkt avdragsgillt.

I utskottsbetänkandet säger majoriteten: "Att utvidga avdragsmöjligheterna ytterligare skulle – såsom utskottet funnit vid tidigare års prövning av motsvarande frågor – strida mot de generella principer som tillämpas vid beskattningen."

För andra vägar, exempelvis vid malmbrytning i dagbrott, gäller den generella principen att kostnaderna skall vara omedelbart avdragsgilla. Vad är det då för principiell skillnad mellan att anlägga en permanent väg för att skörda skog och att anlägga en permanent väg för att bryta malm? Jag ser inte riktigt det logiska i att skilja på dessa två typer av vägar.

Anf. 59 KARL-ANDERS PETERSSON (c):

Herr talman! Jag hade inte väntat att Bruno Poromaa skulle vara särskilt positiv till våra reservationer, så det var ingen större överraskning. Men när det gäller skogsvårdsavgiften säger han att den är väl avvägd och att den används för skogsbrukets vidkommande. Det betyder alltså, Bruno Poromaa, att man inte använder dessa medel för regionalpolitiska åtgärder. Det skulle vara intressant att få besked om det.

I fråga om skogsvägarna förstår jag inte socialdemokraterna riktigt. Man har i andra sammanhang ibland sagt sig vara angelägen om att stimulera skogsuttagen. Men när det blir aktuellt att stimulera sådana verkligt positiva insatser som att bygga skogsvägar, som gör att skogsägaren lättare kan planera sina uttag ur skogen, lättare kan göra större uttag ur skogen och lättare kan komma till svåråtkomliga delar av skogsmarken, då är man oerhört restriktiv med att ge möjligheter till avskrivning. Det är ett motsatsförhållande som jag har mycket svårt att förstå. Men det kanske kan förklaras på något annat sätt av Bruno Poromaa.

Bruno Poromaa tyckte att man skulle avvakta den utredning som pågår om reservelverken. Den stränga vinter vi har haft i år har givit oss en del erfarenheter som vi borde kunna dra nytta av utan att avvakta några långa utredningar.

Anf. 60 BRUNO POROMAA (s):

Herr talman! Beträffande överföringen av skogskontot till annan bank har vi tidigare när den här frågan har diskuterats sagt att en översyn av de regler som nu gäller får anstå i avvaktan på det kommande ställningstagandet till beskattningens allmänna utformning. De här reglerna har tillkommit och utformats så att skogskontot skall vara lätt att administrera och framför allt lätt att kontrollera.

Debatten om skogsvårdsavgiften återkommer varje år. Jag kan säga att riksdagens skogspolitiska beslut, som fattades vid den tidpunkten då vi hade borgerlig regering, innebar bl. a. att skogsbruket skulle vara självfinansierat. I samband med detta höjdes denna avgift. Skogsvårdsavgiften är således inte någonting som vi socialdemokrater har hittat på.

Centern säger sig i alla lägen stödja en aktiv regionalpolitik till vilket pris som helst. Jag blir ytterst förvånad över centerns ställningstagande när det gäller skogsvårdsavgifterna. I budgetpropositionen beräknas skogsvårdsavgifterna inbringa drygt 400 milj. kr. Samtidigt föreslår regeringen ett anslag på nästan 600 milj. kr. för skogsbruk. Det ger en differens på 200 milj. kr., Karl-Anders Petersson. Kan vi inte i kompromissens namn enas om att denna differens är det belopp som kan användas för regionalpolitiken?

Avdragsreglerna för anläggande av skogsbilvägar är i dag mycket gynnsamma. Kostnaderna för tillfälliga vägar, som ni återoppar i debatten, i samband med skogsdrivningar får dras av på en gång. Skogsbilvägar, som däremot är varaktiga, får skrivas av i sin helhet på tio år. Regler som dessa kan inte betraktas på annat sätt än som generösa.

Knut Wachtmeister gör jämförelser med gruvindustrin. Knut Wachtmeister hade under förra veckan möjlighet att studera gruvverksamheten på närmare håll. Jag hoppas att han efter det besöket har fått den uppfattningen att det inte går att jämföra en industri som gruvindustrin med skogsbruk eller vägar inom gruvindustrin med skogsvägar.

Frågan om beskattningen av dessa anläggningar är dessutom föremål för en prövning. Vi vet inte vad den kommer att utmytna i.

Anf. 61 KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Det är riktigt att jag förra veckan kunde studera malmbrytningen uppe i Kiruna. Det var ett mycket givande besök. Men för mig är det definitivt en likhet mellan skogsbruk och malmbrytning, och den likheten är bl. a. att det behövs vägar till båda dessa verksamheter. Varför skall då inte beskattningen och avskrivningsmöjligheterna för dessa vägar vara lika?

Jag återkommer till skogskontot. Det bör vara lätt att kontrollera, säger Bruno Poromaa. Vi har ca 27 miljoner bankkonton här i landet. Genom en ny lagstiftning är nu bankerna skyldiga att varje år till riksskatteverket rapportera behållning och avkastning på dessa konton. Dessa konton får flyttas från den ena banken till den andra, hur som helst, och ändå skall bankerna kunna lämna sådana uppgifter att det går lätt att kontrollera. Inbilla mig inte att det skulle vara svårt att kontrollera eventuella överföringar från ett skogskonto till ett annat. Det argumentet håller inte. Kontrollapparaten är heltäckande, och därför är det för mig ofattbart att man återoppar kontrollproblem när man inte vill acceptera att ett skogskonto skall kunna föras över från en bank till en annan.

Anf. 62 KARL-ANDERS PETERSSON (c):

Herr talman! Det är inte enbart den differens på 200 milj. kr., som Bruno Poromaa talade om, som används för regionalpolitiska åtgärder. Låt mig betona att vi från centern, det sade jag redan i mitt första inlägg, inte har någonting att invända mot att det används pengar för regionalpolitiska

åtgärder. Men vi tycker inte att den kostnaden skall bäras av en enda grupp i samhället, nämligen skogsägarna, utan den skall hela samhället bära, eftersom de regionalpolitiska åtgärderna är i hela samhällets intresse. Det är detta vi vänder oss emot. I övrigt vet vi att de tjänster som skogsägarna utnyttjar från skogsvårdsstyrelserna får de betala till fulla värdet. Därför har vi sagt att det är hög tid att vi avskaffar skogsvårdsavgiften – punktbeskattningen och straffbeskattningen av skogsägare.

Jag tror att Bruno Poromaa vet lika väl som jag hur viktigt det är med ordentliga skogsbilvägar för att få ordentlig drivning i skogen. Vill man verkligen stimulera skogsuttagen borde man inte vara så restriktiv till avskrivningar av kostnader för skogsbilvägar.

Anf. 63 BRUNO POROMAA (s):

Herr talman! I den debatt som har förevarit här i dag om skogsbeskattningen krävs det skattelindring för skogsägarna i olika former. Jag läste en mycket intressant artikel i tidningen *Land* för ett par veckor sedan. Rubriken till artikeln hade man skrivit med stora svarta bokstäver: Besked till skogsägarna – skatten överflödig. Det väckte mitt intresse för den artikeln.

Det var en docent på lantbruksuniversitetet som uppmanade alla skogsägare att använda sig mer av skatterådgivning. Han menade att skogsägarna många gånger egentligen inte skulle behöva betala någon skatt alls. Det var mycket intressant. Enligt den aktuella tidningen vet docenten vad han talar om, då han tillsammans med en kollega har specialstuderat privatskogsägarnas skattesituation. Specialstudien visade att det fanns en mängd intressanta skattesänkande åtgärder, såsom insättning på skogskonto, som vi har diskuterat, avsättning till pensionsförsäkringar, återväxtåtgärder, lagernedskrivning, resultatutjämningsfond, allmän investeringsreserv, underhåll av byggnader, värdeminskning av anläggningar, maskiner och inventarier. Artikeln slutade således med ett råd till alla skogsägare att anlita professionell skatterådgivning när de skall deklarerera.

Efter den här debatten är jag nästan beredd att be mina borgerliga kollegor i skatteutskottet att också anlita professionell skatterådgivning när de skall debattera skogsbeskattningen.

Anf. 64 KARL-ANDERS PETERSSON (c):

Herr talman! Låt mig bara säga till Bruno Poromaa att den skogsbrukare som verkligen vill driva sitt skogsbruk har nog att göra utan att behöva fördjupa sig i hur man skall kunna skatteplanera i tillräckligt stor utsträckning. Skatterådgivningen är i regel inte heller gratis för skogsägarna. Låt skogsägarna få sådana villkor att de utan professionella skatterådgivare kan klara sin sysselsättning.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om skatteutskottets betänkande 30.)

Kammaren övergick till att debattera skatteutskottets betänkande 30 om vissa energiskatter m. m.

Vissa energiskatter m. m.

Anf. 65 KARL BJÖRZÉN (m):

Herr talman! Betänkandet nr 30 behandlar ett antal motioner från den allmänna motionstiden med anknytning till energibeskattningen. I sammanfattningen på första sidan talas det om att reservationer har avgetts av centern och av vpk och vidare att några särskilda yttranden av moderaterna, folkpartiet och centern har fogats till betänkandet. Fastän det inte står i sammanfattningen finns det faktiskt också en moderat reservation. Den har nr 7, och jag vill säga några ord om den.

Många som har läst vår motion har kanske ställt sig undrande till varför en reservation med det innehållet förekommer i skatteutskottets betänkande, eftersom vi har blivit vana vid att likartade reservationer årligen har förekommit i arbetsmarknadsutskottets betänkanden om regionalpolitiken. Det hänger ihop med att motionären har slagit ihop yrkanden om sänkta arbetsgivaravgifter med förslag om borttagande av elenergiskatten för industrin i Norrbottens län. Det har då ansetts riktigt att remittera motionen till skatteutskottet.

I reservationen har vi inte stött det delyrkande som har styrt motionen till vårt utskott, men vi har ansett det nödvändigt att reservera oss beträffande det andra yrkandet, det om avgiftsnedsättningen. Vi har ansett det vara nödvändigt därför att samma yrkande återfinns i en moderat kommittémotion som har gått till arbetsmarknadsutskottet. Vi kan inte avstyrka yrkandet i skatteutskottet, när vi vet att vi kommer att tillstyrka motionen i motsvarande del när den behandlas i arbetsmarknadsutskottet

Sedan vill jag säga några ord om det första särskilda yttrandet. Under en följd av år har vi moderater i utskottet haft en reservation när energiskatterna har behandlats. Det är en reservation till förmån för en övergång till ett mervärdeskattesystem på energiområdet. Eftersom riksdagen förra året gjorde ett tillkännagivande om utvärdering av nuvarande principer för energibeskattningen har vi ansett oss kunna avstå från reservation på detta område. Samtidigt ville vi emellertid påminna om riksdagens beställning och har därför tillsammans med folkpartisterna i utskottet skrivit detta särskilda yttrande, där vi också framhåller att riksdagen i annat sammanhang pekat på behovet av en övergripande översyn av mervärdeskatten. Vi vill alltså koppla samman dessa båda saker. Man kan således se detta särskilda yttrande som ett önskemål att den förestående utredningen skall få sådana direktiv och arbetsmöjligheter att frågan om mervärdebeskattning av energi i det sammanhanget kan tas upp på nytt.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till reservation 7.

Anf. 66 MARIANNE ANDERSSON (c):

Herr talman! Skatteutskottets betänkande nr 30 behandlar ett antal motioner om energibeskattningen, de flesta från centerpartiet.

Miljön framstår alltmer som den viktigaste politiska frågan i dag. Energi- och miljöfrågorna är intimt förknippade med varandra. All energianvändning påverkar miljön – mer eller mindre, beroende på vilken energikälla som används. Den bästa energin är alltså den som sparas, den som inte används.

Därnäst kommer den som produceras av inhemska förnybara energikällor, såsom biobränslen, vattenkraft, sol och vind. Centerpartiets energipolitik hänger nära ihop med vår syn på miljöfrågorna och vår samhällsuppfattning i stort. Energisystemet bör byggas upp utifrån ett decentralistiskt synsätt och utgå från nödvändigheten att hushålla med tillgängliga resurser och en anpassning till de krav miljön ställer. Vi ser inte en hög energiförbrukning som ett självändamål utan utgår från att det inte skall produceras mer energi än vad som är nödvändigt för att effektivt kunna tillgodose de behov som finns.

Riksdagen har vid flera tillfällen uttalat sitt stöd för en satsning på övergång till inhemska förnybara energikällor. Menar man något med detta måste man också vidta konkreta åtgärder som gynnar en sådan övergång. Energiskatterna måste enligt vår mening användas som ett energipolitiskt styrmedel inom de ramar en social och miljöanpassad marknadsekonomi tillåter och kräver. Det måste kosta pengar att slösa med energi och att förstöra miljön.

Energibesattningen måste vidare inordnas i de åtgärder som vidtas för att säkerställa kärnkraftens avveckling och ett fortsatt minskat oljeberoende. Marknadsutrymme för alternativen måste skapas samtidigt som avvecklingen inleds. Skatterna är ett instrument för detta. De måste också utnyttjas för att gynna effektiviseringar.

Det är med dessa utgångspunkter, tillsammans med vår strävan att skapa en trygg och säker energiförsörjning, som vi i centerpartiet utformat de riktlinjer som bör gälla för energibesattningen. I korthet innebär dessa skärpt och energilikformig beskattning av miljöförstörande och fossila bränslen, skatterabatter på naturgas och gasol, skattebefrielse för inhemska bränslen och skattesubventioner i drivmedelsbesattningen, eftersom tillgängliga substitut till bensin inte finns på marknaden.

Regeringen har inte utfört en enda konkret handling som gynnar omställning och förnyelse av energisystemet. Den har däremot inte tvekat att ta bort stimulanser till alternativen, och den har underlåtit att fullfölja riksdagens beslut om åtgärder i denna riktning. Regeringen har nu t. ex. tagit bort bidragen till biobränslen, solenergi och små vattenkraftverk. Regeringen har alltså underlåtit att fullfölja riksdagens beslut våren 1985, och hänvisningarna till tidigare tillkännagivanden i dagens betänkande är därför utan betydelse. Regeringen har slutbehandlat det ärendet.

Jag har själv vid flera tillfällen ställt frågor till miljö- och energiministern om vilka åtgärder regeringen tänker vidta för att upprätthålla och förbättra konkurrenskraften för inhemska bränslen. Detta var särskilt aktuellt under förra året då oljepriset var extremt lågt. Oljepriset är något högre i dag men fortfarande för lågt för att man skall få fart på alternativen. Svaren har varit välvilligt hållna men utan mer innehåll än skattehöjningen den 1 januari i år som vi redan kände till. Ivar Franzén har också fört flera debatter i frågan här i kammaren – utan resultat. Han återkommer senare i den här debatten.

Regeringens förhållningspolitik i energifrågan visar sig tydligt när man nu dels vill avveckla alla bidrag till alternativen, dels erkänner att man ingenting gjort tidigare. Av sina egna får miljö- och energiministern veta att "nu" skall man "starta arbetet med hushållning med energi och med tillförsel av ny

energi". Man har alltså inte gjort något förut. Allt detta kan man läsa om i socialdemokraternas verkställande utskotts uttalande om den fortsatta hanteringen av energifrågan.

Varför vill man först låta de kunskaper och den kompetens som finns på området gå förlorad genom omöjliga ekonomiska villkor och därefter starta upp på nytt? Vad kostar inte detta Sverige som nation – för att inte tala om enskilda människors tilltro till myndigheterna? Vågar man satsa igen efter att ha blivit lurad tidigare? Det är frågor som socialdemokraterna bör ställa sig.

Herr talman! I våra reservationer till det här betänkandet tar vi först upp de allmänna riktlinjer för energibesattningen som jag i det föregående berört. Vi föreslår att ett särskilt system med råvaruskatter som inte ökar det totala skattetrycket för industrin skall utredas. Råvaruskatten bör således motsvaras av en sänkning av inkomstkatten och andra skatter på arbete och arbetande kapital. Energibesattningen bör även i fortsättningen utformas främst från energipolitiska utgångspunkter men också från stabiliseringspolitiska och syfta till en regionalpolitisk avvägning av skattebördan.

I reservation nr 2 tar reservanterna upp vårt krav på avdragsrätt vid inkomsttaxeringen för energisparåtgärder i småhus. Nuvarande ogynnsamma möjligheter till finansiering av energisparinvesteringar gör att dessa ofta får stå tillbaka, vilket är synnerligen olyckligt för vår energiförsörjning på sikt. Enligt vår mening bör vissa klart avgränsade energihushållande investeringar vara avdragsgilla. Avdragsrätten bör omfatta tilläggsisolering, effektivare energianvändning och investeringar för nyttjande av inhemsk förnybar energi. Avdragsrätten är en stimulans för att genomföra åtgärder som är nödvändiga om vi skall kunna minska vårt elvärmeberoende i bostäder.

I reservation nr 3 tar vi upp vindkraftsutvecklingen i Sverige. Det finns svenska tillverkare, utvecklingstekniker och forskare som är beredda att satsa på svensk vindkraft om marknaden stimuleras. Enligt vår mening bör förluster i inledningsskedet av en satsning på vindkraft vara avdragsgilla även för privatpersoner och även i annan inkomstkälla, t. ex. inkomst av tjänst.

Vår reservation nr 4 innehåller krav på höjning av energiskatten på olja och kol med 100 kr. per kubikmeter resp. 185 kr. per ton nästa halvårsskifte – detta i enlighet med den grundläggande syn på energibesattningen som jag redovisat tidigare.

När det gäller regional differentiering av energiskatt och socialavgifter, som föreslås i motion Sk557, vill jag säga att det förra ingår i de riktlinjer för ett regionalpolitiskt mer riktigt skattesystem som vi föreslagit i reservation nr 1. När det gäller en regional differentiering av socialavgifter vill jag säga att vår partimotion med liknande yrkande för närvarande behandlas i arbetsmarknadsutskottet, varför vi här nöjer oss med ett särskilt yttrande i dessa frågor.

Sammantaget krävs det, herr talman, okonventionella grepp för att åstadkomma en förnyelse av energipolitiken och en bättre miljö. Det krävs en skatteomläggning – inte någon skattehöjning – och detta genom en omfördelning av skatt från arbetskraft till energi och råvaror.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna 1, 2, 3 och 4.

Anf. 67 PAUL LESTANDER (vpk):

Herr talman! Skatteutskottets betänkande 1986/87:30 innehåller två reservationer från vänsterpartiet kommunisterna. Reservationerna avser en sänkning av skatten på naturgas och vattenkraftsskatten.

Skatten på naturgas uppgår i dag enligt skatteutskottets beräkningar till ungefär hälften av vad som tas ut på andra oljeprodukter. Skälen för att låta skatten på naturgas vara väsentligt lägre än vad som tas ut i dag kan sammanfattas mycket kort: Gasen är mycket miljövänlig. Den håller på att introduceras på den svenska marknaden, och denna introduktion bör stimuleras. Vänsterpartiet kommunisterna anser att dessa faktorer sammantagna har den vikten att riksdagen bör bifalla reservation 5 till detta betänkande.

Reservation 6 om vattenkraftsskatten behandlar en fråga som har debatterats många gånger här i riksdagen. Anledningen till att vi från vänsterpartiet kommunisterna ständigt återkommer i denna fråga kanske behöver belysas.

När vattenkraften började exploateras i vårt land tillmättes nationens, industrins och folkets behov av elkraft den absolut största vikten när det gällde att bedöma föreslagna utbyggnadsobjekt. Vad som hände utefter de älvdalar där fisket skadades, den odlade jorden försvann under vattenmassorna och skogarna krympte var av mycket underordnad betydelse. Samma sorglöshet har också hittills präglat behandlingen av förslag om att återföra någon del av de enorma vinster som skapats i dessa vattenkraftsproduktionsanläggningar till de regioner och kommuner som fått bära skadorna av en i och för sig då nödvändig utbyggnad av vattenkraften.

Den väldiga resursöverföring som formerna för vattenkraftsutbyggnaden och tillägnet av dess vinster hittills inneburit kommer av framtida historiker säkerligen att betygsättas som en av de viktigaste faktorerna i bedömningen av hur skogsbygden utarmats och industriutbyggnad och infrastruktur byggts upp och utvecklats i andra regioner.

Vänsterpartiet kommunisternas förslag om en produktionsavgift på vattenkraften måste ses i detta perspektiv. Det gäller egentligen så enkla ting som rättvisa, regionalt utvecklingskapital och satsningar på i vid mening folkägda företag.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till reservationerna 5 och 6 till detta betänkande och i övrigt till utskottets förslag.

Anf. 68 BO FORSLUND (s):

Herr talman! I 1983 års energiskattepolitiska beslut angavs inriktningen vara att främja angelägna energiinvesteringar för oljeersättning och energihushållning. Hänsyn skulle också tas till olika energikällors effekter på miljön; på bytesbalansen, på försörjningstryggheten, på sysselsättningen och på den industriella utvecklingen.

Skatteinstrumentet har använts på det sättet, och vissa skattehöjningar skedde också så sent som vid senaste årsskiftet. Det gällde skatten på olja, på kol och på gasol. En olje- och bensinskattehöjning är också att vänta.

Sålunda har riksdagen i princip följt den inriktning som tidigare angivits, bortsett möjligtvis från några smärre avvikelser.

Marianne Andersson sade att skatterna är ett instrument – det tycker vi

också. Det är rätt. Men oftast får vi kritik från oppositionen när vi använder skatteinstrumentet. Man måste, Marianne Andersson, se beskattningen i ett övergripande sammanhang. Man måste se dess konsekvenser och givetvis också dess följdverkningar.

Herr talman! Jag avser inte att än en gång i detalj kommentera de frågor som behandlas i reservationerna – de har återkommit varje år, ibland t. o. m. två gånger om året, och är därför väl kända. Vi kan förvänta att mycket kommer att hända i en mycket nära framtid på energibeskattningsområdet. Avlösning av kärnkraft som energikälla torde förändra och kanske t. o. m. komplicera beskattningen i stor utsträckning.

Riksdagen uttalade också förra året att en utvärdering av gällande principer borde genomföras. Därför görs för närvarande överväganden inom regeringskansliet avseende uppläggnings- och inriktningen av det kommande utredningsarbetet kring den framtida energibeskattningen. Jag tror att det är klokt att invänta resultatet av den utredningen. Framför allt är det viktigt att riksdagen får ett övergripande förslag för den framtida energibeskattningen av de olika energislagen.

Herr talman! Med det sagda yrkar jag bifall till hemställan i skatteutskottets betänkande och avslag på reservationerna.

Anf. 69 PAUL LESTANDER (vpk) replik:

Herr talman! Bo Forslund gör det mycket enkelt för sig. Han undviker en debatt om de frågeställningar som finns i detta energiskattebetänkande. Det måste ju vara känt för honom att riksdagen fattade ett beslut om vattenkraftsskatten och fråntog kommunerna deras beskattningsrätt beträffande juridiska personer. Det innebar att t. ex. Jokkmokks kommun och kyrkokommun fråntogs ett årligt skattetillskott på ca 20 milj. kr. Det medförde också att staten fick betydande ytterligare belopp från Vattenfall. Detta förstärkte den regionala orättvisan. Vinsterna från de enorma vattenkraftsutbyggnaderna har kommit från orter där tiotusentals hektar skogsmark liksom odlad jord har försvunnit och där fisket har försämrats. Det är en enorm överföring av pengar från skogsbygder till staten och till enskilda kraftbolag.

Har Bo Forslund över huvud taget inga synpunkter på om detta är ett rättvist eller ett orättvist system?

Anf. 70 MARIANNE ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Jag tycker att Bo Forslunds inlägg andades något av den obotfärdiges förhinder. Han säger att man har fullföljt 1983 års beslut om inriktningen av energiskatter och att beskattningen skall ses i ett övergripande sammanhang. Det är just vad vi i centerpartiet gör. Det gäller t. ex. att ta konsekvenserna av att beskattningen på olja inte följer med prisutvecklingen.

Förra året förde vi upprepade debatter här i kammaren om alternativbranschens kris. Många företag gick i konkurs eller lade om sin verksamhetsinriktning från alternativa bränslen. På detta sätt åstadkoms en fördröjning i omställningen av energisystemet, vilket egentligen var förödande för våra möjligheter att klara av kärnkraftsavvecklingen.

Snart kommer det att hända något på energiskatteområdet, sade Bo

Forslund. Då blev jag glad och trodde att han skulle lägga fram ett förslag. Men vad han menade var uppläggningsen av ytterligare en utredning om det framtida energiskattesystemet. Vi fick inte veta när den utredningen skulle presentera några resultat. Men det brinner i knutarna och förslag behöver läggas fram ganska snabbt. Det är rimligt att följa förslagen i våra reservationer för att på något sätt komma till skott.

Anf. 71 BO FORSLUND (s) replik:

Herr talman! Paul Lestander undrade om jag hade några synpunkter att framföra. Jag kan hänvisa till sådana på flera ställen i kammarens debattprotokoll, eftersom den här frågan inte är ny. Frågan om vattenkraftsskatten har varit uppe till behandling vid flera tillfällen. Bara därför att argumenten återkommer är det inte säkert att de blir starkare, Paul Lestander. Vi kommer inte ifrån att någon måste betala kalaset i form av vattenkraftsskatt, och till syvende og sist blir det konsumenterna. Höjda energiavgifter brukar genast ge sig till känna i form av högre hyror.

Paul Lestander och vpk påstår att vi är ute efter vinsterna. Jag är övertygad om att vi kan kapa dem genom andra beskattningsformer. Vinstdelningsskatten exempelvis är en sådan form.

Herr talman! Jag kan visserligen känna en viss sympati för Paul Lestanders argument att en viss del av vinsterna bör gå till de regioner där de berörda kraftverken finns. Men jag tror inte att det kan ske på det sätt som Paul Lestander säger och inte heller på det sätt som anvisas i motionen och reservationen. Samhället kan både styra och fördela de ekonomiska resurserna på annat sätt, och det sker också till viss del i dag. Norrbottenspaketet är ett välbekant exempel på det, och regionala satsningar är andra exempel. Sedan kan man givetvis alltid diskutera om de insatserna är tillräckliga.

Anf. 72 PAUL LESTANDER (vpk) replik:

Herr talman! Om det ändå vore så enkelt att man genom att omformulera motioner och reservationer kunde få stöd från socialdemokraterna! Det är ett närmast eländigt men ändå ganska elegant spel för galleriet som Bo Forslund ägnar sig åt.

Den helt avgörande frågan är om socialdemokraterna i större eller mindre utsträckning vill återföra dessa vinster till kommunerna. I så fall har de goda möjligheter att med vpk:s hjälp omedelbart göra det efter beslut här i kammaren. Vad socialdemokraterna inte talar om är att de har ställts inför den här frågan flera gånger men avstått från att göra någonting. De har alltså ännu inte den politiska viljan. Men med den envishet som vi driver dessa frågor kommer det förr eller senare att uppstå ett folkligt tryck som gör att socialdemokraterna får tänka om. Jag har dessvärre inga förhoppningar om att vi genom att omformulera någon reservation eller skriva om någon motion skall kunna åstadkomma det.

Anf. 73 MARIANNE ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Bo Forslund kommenterade över huvud taget inte min replik. Jag vet inte om han inte fann det mödan värt eller om det var av någon annan orsak.

När Bo Forslund säger att man har fullföljt 1983 års beslut verkar det mycket konstigt. Först tar man bort de bidrag som fanns till försök med biobränslen, solenergi och små vattenkraftverk. Därefter väntade man en tid och bestämde sig för att tillsätta en utredning över beskattningen. Tidsåtgången blir ju ganska lång, och under tiden hinner mycket negativt hända. Kan Bo Forslund kommentera dessa åtgärder, så att vi får en förklaring till vad socialdemokraterna egentligen menar.

Anf. 74 BO FORSLUND (s) replik:

Herr talman! Energipolitiken och energibeskattningen måste ses i ett större sammanhang. De argument och de reservationer som vi i dag har att behandla är inga nyheter för kammaren.

Riksdagen har givit regeringen i uppdrag att utforma direktiv och tillsätta en utredning på energibeskattningsens område, och då tycker jag att Marianne Andersson kan vänta till dess vi får möjlighet att anlägga en övergripande syn på de viktiga energipolitiska frågorna. Jag sade i mitt första anförande att det händer så många och stora saker när det gäller energibeskattningen, inte minst med tanke på avlösning av kärnkraften, och då är det väldigt viktigt att vi får en brett upplagd utredning som riksdagen sedan har att ta ställning till.

Låt mig till sist säga till Paul Lestander att man skall inte bortse ifrån – gör man det, tycker jag att man är oärlig och orättvis – att det i dag sker en viss omfördelning. Det ges regionalpolitiskt stöd i olika former, Norrbottenspaket m. m.

Tredje vice talmannen anmälde att Marianne Andersson och Paul Lestander anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 75 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Jag har anmält mig till denna debatt för att om möjligt fästa kammarens uppmärksamhet på några viktiga samband mellan energiskattefrågorna och förnyelsen av vårt energisystem.

I ett pressmeddelande den 27 mars i år säger statsminister Ingvar Carlsson: "För det andra måste tillförseln och resultaten av hushållningen vara det som avgör när man skall ta reaktorerna ur drift. Det är viktigt för trovärdigheten i hela vår uppläggningsplan."

Herr talman, ärade kammarledamöter! Ingen behöver ett ögonblick tvivla på att vi kan nå mycket betryggande framgångar, avseende både ny elproduktion och effektivare energianvändning, om vi använder energiskatteinstrumentet på ett förnuftigt sätt. Vi kan t. o. m. med säkerhet klara avvecklingen mycket snabbare än vad som anges i socialdemokraternas "förseningsplan" – jag upprepar: *förseningsplan*.

I två motioner som behandlas i skatteutskottets betänkande nr 30 har jag tillsammans med Rolf Kenneryd och Bertil Jonasson tagit upp avdragsrätten för enskilda personer som investerar i effektivare energianvändning och i småskalig vindkraftsproduktion. Utskottets majoritet menar att avdragsrätt för småhusägare avseende energiinvesteringar strider mot schablonbeskatt-

ningsprincipen. Mot detta kan genmålås att avdragsrätt knappast strider mer mot schablonbeskattningsprincipen än bidrag till energiinvesteringar, som ju har tillämpats för några år sedan.

Fördelen med avdragsrätten är, som vi visar i vår motion, att den kan tillämpas med mindre byråkrati och ger en stimulans både till att vidta de konkreta energiinvesteringarna och till extra arbetsinsatser för att skaffa de inkomster som krävs för att betala de skattefria investeringarna. Det är denna dubbeleffekt som vi motionärer anser det viktigt att beakta.

Nu uttrycker utskottsmajoriteten en förhoppning om att regeringen skall arbeta med dessa frågor och återkomma till riksdagen med förslag.

Herr talman och riksdagskamrater! Det fanns en tid då även jag trodde att regeringen tog på allvar de beställningar som riksdagen gjorde. Speciellt borde man kunna förutsätta detta om regeringspartiet var med och gjorde beställningen. I dag har jag knappast några sådana förhoppningar. Regeringen har så totalt struntat i vad riksdagen har sagt i dessa frågor, att jag inte i min vildaste fantasi kunde föreställa mig att något sådant var möjligt, förrän jag upplevt det i verkligheten.

Frågan om regeringens ohörsamhet i denna m. fl. frågor prövas för närvarande i konstitutionsutskottet. Det skall bli intressant att se om en majoritet i utskottet och i riksdagen kommer att värna om riksdagens självklara rätt att ge regeringen uppdrag och att få gjorda beställningar utförda.

Herr talman! Jag skall inte ta kammarens tid i anspråk till någon ingående argumentering för avdragsrätten för investering i mindre vindkraftverk, utan jag bara konstaterar att motsvarande åtgärd har gett mycket positivt resultat i USA.

Herr talman! Jag vill ta upp ytterligare en viktig energiskattefråga som pockar på sin snara lösning.

Vi är alla medvetna om att samproduktion av el och värme innebär ett mycket effektivare utnyttjande av använt bränsle än om vi enbart producerar el. Vid samproduktion utnyttjar vi ca 90 % av bränslets energi som el eller värme. Vid enbart elproduktion nyttiggör vi cirka en tredjedel av bränslets energiinnehåll som el.

Nu skulle man tro att energibeskattningen, som bör främja en effektiv energianvändning, skulle vara så utformad att den bränsleeffektiva samproduktionen av el och värme gynnas. Men nej, så är det inte. Om en kubikmeter olja används för enbart elproduktion, tar vi ut ca 280 kr. i skatt. Används samma kubikmeter olja i stället för samproduktion av el och värme, blir beskattningen 728 kr.

Detta innebär att vi i dag lämnar en skatterabatt på ca 450 kr. per kubikmeter olja som används ineffektivt i s. k. kondenskraftverk. Samma skatteförhållande gäller när vi använder kol. Jag tror att vi alla är överens om att så kan det inte få fortsätta, om vi vill främja en effektiv och miljövänlig förnyelse av vårt energisystem i samband med att kärnkraften skall avvecklas.

Centern har i sin avvecklingsplan för kärnkraften visat på möjligheterna till en omfattande samproduktion av el och värme. Totalt räknar vi med ca 30 miljarder kWh. Detta innebär att vi kan spara ca 15 miljoner ton kol i

jämförelse med att vi skulle ersätta huvuddelen av kärnkraften med kolkondens.

Många har sagt att centern har överskattat möjligheterna till kraftvärme-
produktion. Nu har vi senaste tiden fått flera verifikationer på att vi har gjort
en realistisk, för att inte säga försiktig, bedömning av samproduktionsmöjlig-
heterna. Så har t. ex. före chefen för värmeverksföreningen Torbjörn
Waldenby på regeringens uppdrag undersökt möjligheterna till kraftvärmep-
roduktion och kommit till siffror som faktiskt är högre än centerns:

Herr talman! Jag har velat ta upp dessa frågor här i dag, för att om möjligt
öka riksdagens medvetenhet om hur viktigt det är med en riktigt utformad
energibesättning och också stryka under vilka goda möjligheter vi har att
ersätta kärnkraften. Utöver en riktig beskattning behöver vi under en
övergångstid ett garantipris för ny kraftvärmeproduktion och småskalig
vindkraft.

Garantipriset, som också måste kopplas ihop med en mottagningsskyldig-
het för kraftbolagen, bör vara i storleksordningen ca 25 öre. Det är en
förutsättning för att vi skall få många aktörer som är med och bygger ut
kraftvärmens och den småskaliga vindkraften. På så sätt kan vi skapa en
konkurrens på elmarknaden och få en mer robust och decentraliserad
elproduktion. Totalpriset för elabbonenterna blir inte högre utan snarare
tvärtom. Däremot bryts i någon mån kraftbolagens monopol på elmarkna-
den. Detta tror jag är en viktig förutsättning för en effektiv och miljövänlig
förnyelse av vårt energisystem.

Herr talman! Jag har inget yrkande utöver dem Marianne Andersson har
ställt, men jag hoppas att jag med detta har fäst riksdagens uppmärksamhet
på hur viktigt det är med en rätt utformad energibesättning, om vi verkligen
vill ställa upp på en effektiv och miljövänlig förnyelse av vårt energisystem
och något så när snabbt avveckla kärnkraften.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i de förevarande ärendena.

Konstitutionsutskottets betänkande 28

Mom. 1 (tilläggsarvoden)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservationen av Nils Berndtson
– bifölls med acklamation.

Mom. 2 och 3

Utskottets hemställan bifölls.

Skatteutskottets betänkande 29

Mom. 1 (löptiden för skogskonto)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Kjell Johansson
och Leif Olsson – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (överföring av skogskonto till annan bank)

Utskottets hemställan bifölls med 182 röster mot 124 för reservation 2 av Knut Wachtmeister m. fl.

Mom. 3 (uttag från skogskonto efter beskattningsårets utgång)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (skogsvårdsavgiften)

Först biträdades reservation 4 av Knut Wachtmeister m. fl. med 72 röster mot 35 för reservation 5 av Stig Josefson och Karl-Anders Petersson. 199 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 201 röster mot 80 för reservation 4 av Knut Wachtmeister m. fl. 26 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 6 (skogsbilvägar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (reservelverk)

Utskottets hemställan bifölls med 224 röster mot 81 för reservation 7 av Kjell Johansson m. fl.

Mom. 11 (strukturrationalisering)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Skatteutskottets betänkande 30

Mom. 1 (allmänna riktlinjer för energibeskattningen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Stig Josefson och Karl-Anders Petersson – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (avdrag vid inkomsttaxeringen för energisparåtgärder i småhus)

Utskottets hemställan bifölls med 272 röster mot 36 för reservation 2 av Stig Josefson och Karl-Anders Petersson.

Mom. 3 (avdrag vid inkomsttaxeringen för investeringar i vindkraftverk)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Stig Josefson och Karl-Anders Petersson – bifölls med acklamation.

Mom. 4 och 6 (en höjning av energiskatten på olja och kol)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Stig Josefson och Karl-Anders Petersson – bifölls med acklamation.

Prot. 1986/87:99
1 april 1987

Mervärdeskatt på baslivsmedel, m. m.

Mom. 7 (en sänkning av skatten på naturgas)

Utskottets hemställan bifölls med 290 röster mot 16 för reservation 5 av Paul Lestander. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 11 (vattenkraftsskatten)

Utskottets hemställan bifölls med 289 röster mot 16 för reservation 6 av Paul Lestander. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 12 c (regional differentiering av socialavgifter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

10 § På förslag av tredje vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang i början av kammarens nästa arbetsplenum.

11 § Föredrogs

skatteutskottets betänkande

1986/87:34 om vissa mervärdeskattfrågor.

Mervärdeskatt på baslivsmedel, m. m.

Anf. 76 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! I skatteutskottets betänkande nr 34 behandlas frågan om skattebelastningar på baslivsmedel.

Frågan om moms på mat har diskuterats praktiskt taget hela tiden sedan momsen infördes. Allteftersom skatteprocenten har blivit högre och inflationen höjt den allmänna prisnivån har diskussionen blivit allt intensivare. I den mervärdeskattutredning som 1983 framlade betänkandet "Skall matmomsen slopas?" betonades bl. a. att om man vill sänka skatten på ett begränsat område så är det nuvarande subventionssystemet enklast.

Med den prisreglering vi i dag har på jordbrukets produkter är det ganska enkelt att den vägen göra en återbetalning av mervärdeskatten. Men samtidigt kräver detta att det förs en fast prispolitik och en lika fast jordbrukspolitik.

Det senaste årets beslut i jordbruksfrågan är ett skrämmande exempel på hur man inte bör göra. Förra året – ja, så sent som i november-december – beslöts att staten skulle tillskjuta de medel som behövdes för att jordbruket skulle få den ersättning som det enligt avtal var berättigat till, något över 500 milj. kr. Någon månad senare föreslår regeringen att den återbetalning av momsen som skett via subventionen på mjölk skall minskas med 500 milj. kr.

per år. Hur skall en näring kunna fungera och planera när statsmakten så hänsynslöst förändrar förutsättningarna, inte minst då det gäller avsättningen?

Och vad blir resultatet? Jo, det blir att statskassan utan att medräkna handelns och övriga mellanhänders pålägg tillskansar sig närmare 235 milj. kr. ytterligare i mervärdeskatt. Räknar man in mellanhändernas pålägg stiger förmodligen summan till närmare 400 milj. kr. i ökade inkomster för staten.

Det är orimligt att på detta sätt fördyra livsmedlen. Även om en differentiering av mervärdeskatten är förenad med en del brister och besvär, så tvingar det sätt på vilket regeringen leker med nuvarande system fram ett bestämt krav på klarläggande av vilka olika tekniska alternativ det finns för att minska skattebelastningen på baslivsmedel.

I reservation nr 2 yrkar vi centerpartister i utskottet på att regeringen gör en redovisning av vilka alternativ som finns för att ta bort den i dag orimligt höga skatt på baslivsmedel som utgår. För att ytterligare åskådliggöra mervärdeskattens betydelse och storlek vill jag tala om att mervärdeskattens andel av det pris som konsumentén betalar i dag är väl så stor som den andel jordbrukaren får när han lämnar ifrån sig den färdigproducerade varan. Och i den del jordbrukaren får ingår all ersättning för arbete, produktionsmedel, maskiner och insatt kapital.

När mervärdeskatten nu kommit att omfatta en så stor del av konsumentpriset, då är en ändring nödvändig. Vi talar ständigt och jämt om den statliga direktskatten och den betydelse denna har. Vissa partier vill sänka statsskatten till 5 eller 10 % men vill till varje pris ha kvar en 20-procentig skatt på baslivsmedlen. Jag förstår inte logiken i detta.

Mat behöver vi alla och för att inte i onödan fördyra de mest betydelsefulla livsmedlen bör vi noga undersöka möjligheterna att begränsa skatteuttagen på baslivsmedlen. Därför yrkar vi som är centerns representanter i skatteutskottet på att regeringen snarast skall låta göra en redovisning av olika tekniska alternativ för att minska skattebelastningen på baslivsmedel.

Herr talman! Med vad jag anfört yrkar jag bifall till reservation nr 2.

Anf. 77 TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Frågan om matmomsen och matmomsens avskaffande är ingalunda någon ny fråga, vare sig här i riksdagen eller utanför detta parlamentariska centrum. Däremot är frågan om matmomsen en viktig fråga för människorna. Matmomsen har ju den funktionen att den slår väldigt orättvist, beroende på vilket inkomstskikt man tillhör. Man kan säga att den är regressiv. Den slår alltså hårdast mot dem som har låga inkomster, därför att de – självfallet – tvingas konsumera det mesta av lönen för inköp av mervärdeskattepliktiga varor. Det gäller exempelvis maten. De som har höga löner har möjligheter att göra andra dispositioner, och de har också gjort det. Det framgår med all önskvärd tydlighet bl. a. på börsen.

Matskatten utgör i dag ungefär en femtedel av kostnaderna för den inhandlade maten. Ett slopande av matmomsen skulle innebära att var femte matkasse fås gratis. Man bör se de här frågorna litet grand i ett fördelningspolitiskt perspektiv. En socialdemokratisk regering borde titta litet närmare på

hur det här slår än vad finansministern och regeringen tydligen gör. Men i stället verkar man ju hela tiden för att fördyra maten för människorna. Framför allt blir det då ännu mera orättvist för de arbetande i samhället.

Om vi tittar på reallöneutvecklingen under den senaste tioårsperioden, finner vi att reallönesänkningen för vanliga arbetare motsvarar ungefär en månadslön. Men det gäller alltså arbetare och lägre tjänstemän. För andra, som har höga löner, har utvecklingen varit den motsatta – dvs. en real ökning, som möjligen beror på olika avtalskonstruktioner men som framför allt beror på de s. k. marginalskattesänkningar som har genomförts under borgerliga och socialdemokratiska regeringar alltsedan mitten av 70-talet.

Spekulationen – det gäller då bl. a. spekulativen i aktier på börsen – är en annan verksamhet som har medverkat till att de som haft höga inkomster och kapital och som kunnat så att säga spela med i valsen också har gjort stora förtjänster och definitivt undsluppit matskatten och problemen i det sammanhanget.

Om man tittar på börsutvecklingen, för att ta ett annat exempel när det gäller reallöneutvecklingen för de arbetande, finner man att värdet på börsen är ungefär 20 gånger större än det var i mitten av 70-talet. Värdet har stigit från omkring 25 miljarder till knappt 500 miljarder. Det står i bjärt kontrast till den situation som de har fått känna på som fått sin reallön minskad och som samtidigt fått vidkänna att matpriserna är de priser som har ökat mest i vårt samhälle.

Om man tittar på och gör jämförelser mellan livsmedelspriserna och det totala konsumentprisindexet, KPI, finner man att livsmedelspriserna sedan mitten av 70-talet har ökat med 14 % mer än det totala konsumentprisindexet. Ändå utgör livsmedelspriserna en mycket tung del av KPI. Om man när det gäller KPI bortser från livsmedelspriserna, kan man komma fram till att livsmedelspriserna i genomsnitt har ökat med uppemot 20 % jämfört med andra priser i samhället. Detta drabbar självfallet vanliga arbetare och lägre tjänstemän hårdare än andra som har pengar över och kan spekulera på börsen och som dessutom får en slant för det.

Man kan då fråga sig vad som är orsakerna till den utveckling som har ägt rum. Ja, det är självfallet flera saker som har medverkat. En av orsakerna är livsmedelssubventionernas minskade reala värde. Det gäller både det nominella och det reala värdet. 1977 uppgick livsmedelssubventionerna i vårt land till ca 4 miljarder. Sedan dess har borgerliga och socialdemokratiska regeringar försökt att överglänsa varandra genom att minska livsmedelssubventionerna, som i år ligger på 2,5 miljarder. Livsmedelssubventionerna skall nu – genom en konstellation av socialdemokrater och moderater – minskas ytterligare.

Det är alltså den oheliga alliansens politik som fått gälla i fråga om livsmedelspriserna. Det gäller då bl. a. sänkningar av livsmedelssubventionerna och i slutänden egentligen en höjning av matmomsen.

Om man tittar på 1977 års siffror – 4 miljarder i livsmedelssubventioner – och räknar ut vad det reala värdet i dag skulle vara, finner man att det skulle röra sig om ca 10 miljarder. 1977 motsvarade värdet ungefär hälften av vad som togs in i matmoms. 10 miljarder skulle i dag utgöra hälften av det som matmomsen inbringar till staten.

I stället för att åstadkomma en kompensation för de höjda livsmedelspriserna har borgerliga och socialdemokratiska regeringar valt att straffa arbetare och tjänstemän när det gäller matkonsumtionen. Det är de facto en av orsakerna – och kanske den främsta orsaken – till att livsmedelspriserna har ökat så mycket mer än priserna i allmänhet i vårt samhälle.

Vi i vänsterpartiet kommunisterna har under många år slagits för ett borttagande av matmomsen. Vi har ett stöd ute i samhället. Nio av tio som tillfrågats – det framgår av olika enkäter – ställer sig bakom vårt krav. Man tycker att det är ett rättvist krav och att beskattningen är orättvis.

I dag skulle ett slopande av matmomsen kosta ca 20 miljarder, dvs. 20 miljarder skulle – om man skall hålla samma finansiella nivå – behöva skaffas fram på annat sätt.

Vi i vpk har vid olika tillfällen fört fram förslag om andra finansieringsobjekt. Exempelvis tycker vi att det rimmar litet illa att den som gör omsättningar på aktiebörsen, alltså köper eller säljer aktier, sammantaget betalar bara 2 % i skatt, medan den som köper en limpa får betala 20 % i moms – priset ökar alltså med närmare 24 %.

Vi tycker att det här är någonting som man från regeringens sida måste se över, och vi kräver i vår motion att regeringen får i uppdrag att undersöka hur det här skall klaras av. Ett sätt är alltså att ta bort matmomsen i tre steg. Vi är medvetna om att det är svårt att göra det på en gång. De två första stegen skulle kunna innebära ökade livsmedelssubventioner och det tredje steget skulle kunna innebära att matmomsen som helhet togs bort. Det vore en rättvis väg att gå, och det är ett förslag som nio av tio stöder i de opinionsundersökningar som har förevarit.

Jag är medveten om att dagens debatt och dagens betänkande inte inbjuder till att tillgodose detta krav. Men jag kan försäkra kammarens ledamöter om att det inte är sista gången vi ställer detta krav, utan vi kommer att återkomma i frågan.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Anf. 78 KJELL NORDSTRÖM (s):

Herr talman! I skatteutskottets betänkande 1986/87:34 behandlar utskottet motioner med mervärdeskatteanknytning från den allmänna motions tiden.

Utskottet avstyrker samtliga motioner. Reservationer har avgivits av vänsterpartiet kommunisterna beträffande nedsatt eller slopad mervärdeskatt på baslivsmedel och av centerpartiet beträffande en minskning av skattebelastningen på baslivsmedel. Dessutom har fyra särskilda yttranden fogats till betänkandet. Jag avser endast att kommentera reservationerna något.

I reservation nr 1 från vpk tas frågan om ett slopande av mervärdeskatten på baslivsmedel upp. Utskottet har – och det har Tommy Franzén påtalat – tidigare utförligt motiverat varför man enligt utskottets mening bör avstå från att slopa eller differentiera mervärdeskatten på livsmedel.

Som ett resultat av riksdagens behandling av frågan under hösten 1982 tillsattes i januari 1983 en parlamentarisk kommitté med företrädare för samtliga riksdagspartier som fick i uppdrag att utreda förutsättningarna för

och konsekvenserna av att helt eller delvis befria livsmedel från mervärdeskatt. Utredningen – med undantag av vpk-ledamoten – avvisade tanken på en sådan skattedifferentiering.

Utskottet behandlade vid 1983/84 års riksmöte en vpk-motion med yrkande om befrielse från mervärdeskatt på livsmedel. Låt mig citera vad som då sades och som därefter åtskilliga gånger har citerats i denna kammare. Utskottet anförde således följande:

”Vid sin ingående prövning av de argument som kunde anföras för och emot en befrielse av mervärdeskatt på livsmedel fann kommittén att ett utbyte av livsmedelssubventionerna mot en sänkt mervärdeskatt på livsmedel skulle innebära en omfördelning till barnfamiljernas och låginkomsttagarnas nackdel, att såväl subventionerna på vissa baslivsmedel som mer direkta åtgärder riktade till utsatta grupper var överlägset mer effektiva när det gällde att förbättra barnfamiljernas och låginkomsttagarnas ekonomiska situation, att en sänkt eller slopad mervärdeskatt på livsmedel, sett som en isolerad åtgärd och räknat i absoluta belopp, främst skulle komma höginkomsttagarna till del --- och att ett system med olika mervärdeskatt på livsmedel och övriga varor och tjänster skulle skapa betydande administrativa problem och kostnadsökningar inom såväl statsförvaltningen som näringslivet, försvåra skattekontrollen och öppna nya möjligheter till skattefusk.”

Utskottet biträdde kommitténs uppfattning och riksdagen beslutade att avslå motionen. Därefter har riksdagen vid flera tillfällen – senast den 2 april 1986 – avslagit motionsyrkanden av liknande innebörd. Utskottet vidhåller sin uppfattning i denna fråga och vill framhålla att de effekter motionären efterlyser, dvs. en bättre standard för barnfamiljerna, kan åstadkommas på andra sätt, som är både enklare att administrera och mer effektiva från fördelningssynpunkt. Utskottet avstyrker därför reservation nr 1.

I reservation nr 2 begär centerpartiet en redovisning av konsekvenserna av olika tekniska alternativ när det gäller att minska skattebelastningen på baslivsmedel. Grundinställningen är att skattebelastningen på mat bör minskas.

Utskottet vill inte bestrida att olika mekanismer ligger bakom livsmedelspriserna. Det gäller beskattningens och subventionernas effekter på prissättningen, konsumenternas och producenternas beteende vid olika statliga ingripanden m. m. Allt det här är angelägna frågor som är värda en genomlysning. De rent beskattningstekniska frågorna är således bara *ett* delområde av ett problemkomplex som bör ses i ett större sammanhang. Utskottet vill peka på att olika utredningsbetänkanden – fyra fem stycken, såvitt jag kunnat utröna – rapporter och studier har lagts fram under senare år, där dessa frågor och angränsande frågor behandlats.

Herr talman! De frågor som aktualiseras i reservation nr 2 har således tagits upp och analyserats på olika sätt under de senaste åren. Utskottet förutsätter att regeringen fortsätter att ägna frågorna uppmärksamhet. Utskottet finner däremot inte anledning att påkalla en särskild redovisning av det slag som anges i reservation nr 2. Jag yrkar avslag på reservation nr 2 samt bifall till utskottets hemställan i detta betänkande.

Anf. 79 TOMMY FRANZÉN (vpk) replik:

Herr talman! Först skulle jag vilja fråga Kjell Nordström om det inte känns litet grand besvärande med tanke på hans bakgrund som metallarbetare att han och hans arbetskamrater blir utsatta för reallönesänkningar samtidigt som livsmedelspriserna höjs mer än andra priser och marginalsatserna sänks för höginkomsttagare. Det är väl, Kjell Nordström, en politik som inte speciellt gagnar vare sig metallarbetare eller några andra arbetare i vårt land.

Jag skall vidare inte anföra några citat ur gamla utredningar – jag skulle i så fall tvingas gå tillbaka till mitten av 60-talet, och det skulle ta onödigt lång tid i anspråk. Däremot skall jag något kommentera det som Kjell Nordström sade om betänkandet från den utredning som arbetade under 1983.

Det var genom vår medverkan som denna utredning kom till stånd, i ett visst läge i kammaren i riksdagshuset vid Sergels torg. Det var då inte fråga om att man skulle finansiera ett borttagande av matmomsen genom höjning av momsens på andra varor, utan det skulle ske genom höjning av andra skatter. En sådan reform får naturligtvis också en annan fördelningspolitisk profil än den som utredningen föreslog i sin skrivning och som den – det vill jag påstå – i princip hade bestämt sig för redan innan man satte sig ned till det första sammanträdet.

Man kan självfallet uppnå bättre fördelningspolitiska resultat genom livsmedelssubventioner. Kjell Nordström säger själv att man med fördel kan välja det alternativet. Men samtidigt är det konstigt nog så att Kjell Nordström företräder ett parti som är på väg att minska livsmedelssubventionerna. Man har rent av ställt i utsikt att dessa skall avskaffas. Det klingar falskt och är inkonsekvent, när man här från socialdemokratiskt håll talar om att livsmedelssubventioner fördelningspolitiskt är det bästa alternativet, men samtidigt är beredd att göra slut på dessa.

Vad gäller frågan om en differentiering av momsens och möjligheterna att på sikt, genom en "trestegsraket", avveckla matmomsen är jag inte så säker på att man genom sådana åtgärder ökar skattefusket. Genom dessa minskar man ju basen för mervärdeskatteuttaget med ungefär en tredjedel, och då återstår ett mindre skatteutrymme att fuska inom. Jag är alltså inte lika övertygad som Kjell Nordström om att resultatet skulle bli ökat skattefusk.

Anf. 80 STIG JOSEFSON (c) replik:

Herr talman! Det är riktigt att en utredning i denna fråga genomfördes 1983, men förhållandena har ändrats, inte minst regeringens inställning till den tidigare återbetalningen av momsens via subventioner. Tommy Franzén har beloppsmässigt redogjort för detta. Jag skall inte närmare gå in på denna fråga, men hans redovisning klargör att det har skett en betydande förändring.

Utredningen hade i uppdrag att utreda konsekvenserna av ett fullständigt borttagande av momsens på livsmedel. En sådan åtgärd skapar en del gränsdragningsproblem, som kan vara ganska svåra att lösa. Dessutom diskuterades också frågan om avskaffande av momsens på baslivsmedlen. Utredningen framhöll i det sammanhanget att det enklaste sättet att begränsa mervärdeskattens fördyrande inverkan inom ett begränsat område är att behålla det system för livsmedelssubventioner som vi för närvarande har.

Regeringen har nu frångått sin tidigare linje, och det verkar som om man har för avsikt att fortsätta på den inslagna vägen. Det krav som vi då ställer är att man måste ta upp frågan på nytt och undersöka om man inte kan ta bort mervärdeskatten på baslivsmedlen. Jag vill fråga: Anser verkligen Kjell Nordström att det är rimligt att man skall betala över 20 % i skatt på de mest nödvändiga livsmedlen, såsom man gör i dag?

Anf. 81 KJELL NORDSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Under åren 1976–1982 var jag metallarbetare, såsom Franzén har noterat, och då kunde jag och mina kamrater konstatera att vi fick reallönesänkningar. Det var inte förrän 1982 som vi började få ordning på utvecklingen igen. Även bland Metalls medlemmar har man kunnat få några, om än små, reallöneökningar.

En fråga som inte har diskuterats bland metallarbetarna och som det bland dem inte finns någon opinion för är slopande av momsens. Det vet jag eftersom jag har deltagit i Metallindustriarbetareförbundets aktiviteter i dessa sammanhang. Vad som är viktigt för metallarbetare och för många andra LO-medlemmar är att vi har en politik här i riket som pressar ned inflationen och ger möjlighet till reallöneökningar, och en sådan politik har vi fått.

Tommy Franzén talar om en ohelig allians mellan det parti som jag företräder och moderaterna. Jag vill ändå notera att man i jordbruksdepartementets bilaga till budgetpropositionen har angivit att man avser att återkomma till riksdagen med förslag för att förstärka barnfamiljernas ekonomiska situation. Det är ju speciellt barnfamiljerna som har behov av den typ av hjälp som mjölksubventionerna representerar.

Till Stig Josefson, som vill ha en utredning av dessa frågor, vill jag säga att detta område har utretts en hel del. Om Stig Josefson studerar utskottsbetänkandet kommer han att finna att man där hänvisar till fyra eller fem olika studier eller utredningar. Detta område är tämligen utrett och behöver alltså inte utredas ytterligare.

Anf. 82 TOMMY FRANZÉN (vpk) replik:

Herr talman! Jag vill rätta Kjell Nordström litet grand. De arbetande i vårt land har faktiskt fått reallönesänkningar även efter 1982. Det inträffade inte någon vändning vid den tidpunkten. Det är endast under 1986 som man har fått några reallöneförbättringar.

Vad gäller barnfamiljernas förhållanden är det trots allt regeringen som har slopat alla andra livsmedelssubventioner än mjölksubventionerna. Vårt krav på slopande av momsens på maten gäller inte bara mjölken utan, i första hand, baslivsmedlen, dvs. ett mycket bredare sortiment.

Det är självfallet barnfamiljerna som drabbas hårdast av momsens, men det är faktiskt inte bara barnfamiljer som har behov av att få sänkningar av sina matkostnader. Jag nämnde i mitt första inlägg att man om man rensar KPI från livsmedelsprisökningen kommer fram till att livsmedelspriserna har ökat ungefär 20 % mer än övriga priser. Detta är allvarligt. Kjell Nordström.

Samtidigt som borgerliga och socialdemokratiska regeringar har genomfört skattesänkningar för höginkomstagare har de nämligen genom att

minska livsmedelssubventionerna höjt livsmedelspriserna mer än vad som motsvarar konsumentprisindex. Detta har medverkat till att de här berörda människorna har fått det väsentligt mycket sämre, något som tyvärr inte framgår så tydligt som vore önskvärt i redovisningen av reallönernas förändringar. I lönestatistiken utgår man från konsumentprisindex och tar inte hänsyn till de konsumtionsmönster som förekommer i de olika inkomstskikten. I vissa löneskikt kan det inte bli fråga om mer eller mindre momsbefriad konsumtion. Matprishöjningarna innebär alltså ett större tryck på de människor vilkas lön räcker bara till mat och husrum.

Det är också en sådan politik som har förts av socialdemokraterna sedan 1982. Att så skedde under de borgerliga åren förvånar mig inte ett dyft, men att socialdemokraterna försvarar en sådan politik, som drabbar småfolket i samhället, tycker jag är allvarligt. En utgångspunkt för politiken i detta sammanhang borde vara att slopa momsens på maten och i stället höja beskattningen av höginkomsttagare och av kapital för att återställa de relationer som gällde i mitten av 70-talet.

Anf. 83 STIG JOSEFSON (c) replik:

Herr talman! Kjell Nordström säger att det inte finns något intresse bland metallarbetarna för slopande av momsens på maten. Man kan då undra var den stora gruppen finns i den stora undersökning som gjorts om allmänhetens inställning till moms på mat. Den undersökningen visade nämligen att det fanns en överväldigande majoritet för en minskning av momsens på mat.

När det sedan gäller socialdemokraternas motiv för att inte vilja göra någonting på detta område vill jag återkomma till det som anförs beträffande barnfamiljerna. Det finns många kategorier av låginkomsttagare i vårt samhälle för vilka momsens är en hård belastning. Även om det här talas om skattesänkningar på andra håll, måste man ställa sig frågande till nödvändigheten av en så hög beskattning av livsmedel som över 20 %. Jag ställer frågan till Kjell Nordström om han anser att det är riktigt att man skall fortsätta att beskatta maten med över 20 % samtidigt som man diskuterar sänkningar av t. ex. en statliga skatten.

Vi har visserligen utrett denna fråga, men det inträffar ständigt förändringar. Inte minst regeringens förändrade inställning till subventionerna aktualiserar ett återupptagande av frågan om man inte på något annat sätt kan lätta på beskattningen av de nödvändigaste livsmedlen. Låt mig peka på ett exempel från Finland, där man sedan några år tillbaka genomför en betydande "återbetalning" av mervärdeskatten, varigenom baslivsmedlen blir betydligt lindrigare beskattade än andra varor.

Det skulle vara hedersamt för socialdemokraterna om de inte blundade för de problem som mervärdeskatten skapar vad gäller baslivsmedlen. Som jag framhöll i mitt inledningsanförande är beskattningen betydligt högre än varans produktionskostnad. Det framstår mot den bakgrunden som märkligt och närmast som ett hån när man talar om den dyra maten. Man tar in mera till statskassan än vad jordbrukaren får i ersättning när han levererar den färdiga varan.

Prot. 1986/87:99
1 april 1987

Mervärdeskatt på baslivsmedel, m. m.

Anf. 84 KJELI. NORDSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Den framlagda utredningen visar klart att en högre beskattning av kapital och förmögenheter, som Tommy Franzén vill ha, knappast skulle räcka för att ta fram de 20 miljarder som behöver tas fram. I stället skulle man kanske t. o. m. tvingas att höja momsens på andra varor, och det är synnerligen tveksamt huruvida detta skulle komma att gynna barnfamiljerna. Det kunde rent av bli så att höginkomsttagare, räknat i kronor och ören skulle tjäna på denna reform.

Tommy Franzén säger vidare att det inte bara är barnfamiljer som är i behov av mjölksubventioner. Nej, det värsta är ju, såsom jag har påtalat, att även klipparna på börsen får del av de subventioner som vi nu har talat om, och jag tycker inte att så skall vara fallet. Det är viktigt att dessa subventioner i stället går till barnens mjölkkonsumtion, och regeringen har aviserat att den kommer att lägga fram ett förslag i denna riktning.

Också Metallindustriarbetareförbundets medlemmar har naturligtvis satt sig in i dessa frågor. Även de har tyckt att den framlagda utredningen visar att det finns bättre sätt att stödja metallarbetarnas konsumtion än en differentiering av momsens.

Anf. 85 ALF SVENSSON (c):

Herr talman! I motion 1986/87:Sk539 yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till avveckling av medvärdeskatten på baslivsmedel, innebärande att skatten i ett första steg minskas med 10 procentenheter.

När utskottet skall plocka fram argument mot den skattedifferentiering som vi förordar är det faktiskt alltför gammal skåpmat som serveras. Skatteutskottet citerar – och det har för övrigt skett här i kammaren också – sitt yttrande från 1983/84, i vilket befrielse från mervärdeskatt på livsmedel ställs mot livsmedelssubventionerna.

Nu är det faktiskt så, herr talman, att de allra flesta livsmedelssubventionerna är borttagna. Det finns blott och bart en liten spillra kvar. Därför är skatteutskottets resonemang för gammalt. Om man avskaffar livsmedelssubventionerna och samtidigt försvarar sitt nej till att sänka momsens på baslivsmedel med att vi har livsmedelssubventioner, tycker jag faktiskt att argumenteringen är något vilsen.

Under 1986 steg livsmedelspriserna med i genomsnitt 6,2 %. Under samma tid uppgick inflationen till 3,3 %. Det är ingen hemlighet för någon att matkostnaden är en dryg kostnad för barnfamiljerna, naturligtvis i synnerhet för barnfamiljer med bara en förvärvsinkomst. 1985 gjorde ekonomer vid Svenska sparbanksföreningen beräkningar som visar att matkostnaden för en tvåbarnsfamilj är mellan 33 000 kr. och 45 000 kr. per år, beroende på barnens ålder. Slopand matmoms skulle sänka tvåbarnsfamiljernas matkostnad med mellan 6 000 kr. och 8 000 kr. per år. Detta innebär mellan 500 och 700 kr. mer i familjens kassa varje månad. Vinsten avgörs självfallet av hur slopandet av momsens på maten finansieras. Visst är det så, som det sagts här flera gånger, att indirekta skatter som momsens är lika för alla inkomsttagare. Men matkontot är relativt sett, och jag vill se den som kan förneka detta, en större utgiftspost för låginkomsttagare än för klipparna på börsen, som alltid lyfts fram som något slags sällsam extremgrupp. Därför

ligger det fördelningspolitiskt positiva effekter i att minska beskattningen av maten.

I SOU 1983:54 visades att det var görligt rent praktiskt och tekniskt att differentiera momsen, dvs. att hålla sig med ett system som innebär slopad matmoms – fattas bara annat. I Belgien, Frankrike, Irland, Italien, Luxemburg, Nederländerna, Storbritannien, Västtyskland, Österrike och nu också i Finland har man differentierad moms. Det är inte särdeles imponerande att då göra gällande att skatteutskottet i Sverige skulle ha all insikt och klarsyn och därav ledas till att envist säga nej till differentierad moms. Nu har ju faktiskt även vi i Sverige redan olika momssatser. Som exempel kan nämnas byggvaror, varor som exporteras och tidningar.

Herr talman! Vi vet att en avveckling av matmomsen har starkt stöd hos svenska folket, och jag tror faktiskt också bland ätskilliga metallarbetare. Skulle de inte finnas i den massiva opinionen, som också Stig Josefson nämnde och som vi vet finns, mot att det tas ut samma moms på baslivsmedel som på andra varor?

Herr talman! Matmomsen bör avvecklas successivt, och avgränsningen bör ske så, att ca 50 % av livsmedelskonsumtionen blir föremål för en sänkning av momsen. I ett första steg bör det vara rimligt att momsen på dessa varor sänks med 10 procentenheter. Jag tycker faktiskt också, herr talman, att det här är litet av en moralisk fråga. Det borde vara rimligt att det som alldeles uppenbart hör till livets nödortf beskattas på ett annat sätt än alla de varor som är mindre nödvändiga för vår överlevnad.

Herr talman! Jag ber således att få yrka bifall till motion 1986/87:Sk539.

Anf. 86 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Jag hade inte tänkt delta i denna debatt och skall därför inte beröra alla inlägg utan koncentrera mig helt på det sista, där ju skatteutskottet i Sverige angreps mycket hårt. Alf Svensson påstod att skatteutskottet i Sverige sade nej. Men det var faktiskt inte så, att skatteutskottet i Sverige sade nej utan den utredning där alla partier var representerade. Representerarna för alla partier utom vpk sade nej. Dessutom frågade utredningen praktiskt taget alla organisationer i detta land, om de menade att det var ett bra förslag. Alla organisationer utom en, som jag skall förbigå med tystnad, sade nej. Det var inte LO som ju företräder metallarbetarna, för LO sade nej till förslaget. Detta förslag, Alf Svensson, gick inte ut på att slopa några livsmedelssubventioner, utan det innebar att man skulle betala den borttagna matmomsen med en höjning av momsen på de övriga varorna. Det förslaget sablades ned fullständigt i den utredning som Alf Svensson själv hänvisar till. Man framhöll att fördelningseffekterna genomgående är små, som högst något över 1 000 kr. per år. Beträffande tvåbarnsfamiljen, som Alf Svensson tog upp, sade man att hushåll med ett barn skulle missgynnas av skattereformen, medan hushåll med tre eller flera barn skulle få en viss förbättring av sin köpkraft. – Tvåbarnsfamiljen skulle ligga ungefär på status quo.

I ert förslag skär ni sönder och gör subventioneringen mindre. De fördelningseffekter som var blygsamma och uppgick till ungefär en tusenlapp per år delar ni i stort sett på två. Då blir det ingenting kvar. I stället fördubblar ni problemen genom att införa maximalt många momssatser, för

Prot. 1986/87:99
1 april 1987

Mervärdesskatt på baslivsmedel, m. m.

Prot. 1986/87:99
1 april 1987

Mervärdeskatt på baslivsmedel, m. m.

det kan väl inte vara er mening att man i detta fall skall höja momsen på annan mat. Då har ni lyckats införa maximalt många momssatser. Med andra ord, ni har lyckats åstadkomma ett maximalt krångligt system.

Slutligen fullbordar ni den här skapelsen genom att föreslå att det här skall omfatta någonting som kallas för baslivsmedel och som i stort sett skall få en halvering av skatten. Till råga på allt annat elände får vi ett avgränsningsproblem. Det gäller att fastställa vad som är baslivsmedel i alla dess former. Utredningen klarade inte denna avgränsningsproblematik. Jag skall inte vara ofin och be Alf Svensson att gå upp och redogöra för vad som är baslivsmedel, eftersom detta är en omöjlig uppgift. – Så förhöll det sig emellertid med den här utredningen.

Anf. 87 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! Kjell Johansson talade om konsekvenserna av ett borttagande av mervärdeskatten på livsmedel. Utredningen hade ju uppgiften att utreda konsekvenserna av ett totalt slopande av mervärdeskatten på livsmedel. Det fanns även andra alternativ, och utredningen framhöll också, att om man vill begränsa skatten på vissa livsmedel, är det nuvarande systemet med subventioner det enklaste. Utredningen har varken förordat eller motsatt sig – det var inte heller uppgiften – vad som skulle finnas. Men utredningen har inte kritiserat användningen av subventioner för att begränsa fördyringen av baslivsmedel, utan tvärtom uttalat att vill man minska momsens fördyrande inverkan på ett begränsat livsmedelsområde är subventionssystemet det bästa.

Sedan en rättelse med anledning av talet om att det är svårt att bedöma vad som är baslivsmedel. Vi har ju haft begreppet baslivsmedel under många år. Det svåraste problemet för utredningen då det gällde att göra begränsningar var faktiskt när vi skulle ta med all livsmedel. Livsmedel är ju allt som är ät- och drickbart. Då förelåg problemet var man skulle dra gränsen. Jag skulle tro att det är väsentligt mycket lättare att dra en gräns när det gäller baslivsmedel än om vi skall ta med all livsmedel. Det finns många svårigheter när det gäller att avgöra vad som är livsmedel och vad som inte skall liknas dit. Detta är svårare vid ett totalt slopande än om man räknar med enbart baslivsmedlen. Jag kan rekommendera att man ser på det finska systemet som ger större reducering av mervärdeskatten än det vi någonsin har haft.

Anf. 88 ALF SVENSSON (c):

Herr talman! Skatteutskottet i Sverige stöder sig på en argumentering som inte längre passar. Det hävdar jag med bestämdhet. Man kan ju bara läsa betänkandet. Livsmedelssubventionerna har ju i stort sett försvunnit sedan den tidpunkt då argumenteringen formulerades första gången. Men nu har argumenteringen plockats fram igen.

Av vad Kjell Johansson sade man kunde man nästan komma fram till att det skulle vara vida enklare att ta bort momsen på baslivsmedel på en enda gång. Då skulle det inte vara svårt att få supportrar på vårt håll när det gäller den saken. Det är självklart att det medför vissa problem att ha en differentierad moms, ingen tror någonting annat. Men jag kan inte föreställa mig att Kjell Johansson menar att det stora demokratierna nere i Europa –

jag räknade snabbt upp åtskilliga – håller sig med differentierad moms för ro skull. De har naturligtvis en differentierad moms, därför att de ser att de har en fördelningspolitisk effekt. Detta är också skälet till att vi pläderar för en differentiering.

Sedan har jag faktiskt, herr talman, en känsla av att utredningen satte sig i sinnet att försöka hitta så många argument som möjligt för att det är svårt att ha en differentierad moms.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenium.)

12 § Kammaren beslöt kl. 17.57 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

13 § Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av tredje vice talmannen.

14 § Föredrogs
skatteutskottets betänkande
1986/87:37 om beskattningen av trygghetsförsäkringar för skogsbrukare och renskötare (prop. 1986/87:83).

Beträffande detta betänkande konstaterade tredje vice talmannen att ingen talare var anmäld.
(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenium.)

15 § Föredrogs
justitieutskottets betänkande
1986/87:20 om anslag till kriminalvården, m. m. (prop. 1986/87:100 delvis).

Tredje vice talmannen meddelade att debatten i fråga om detta betänkande skulle vara gemensam för samtliga punkter.

Kriminalvården

Anf. 89 BJÖRN KÖRLOF (m):

Herr talman! Detta betänkande behandlar förutom åtskilliga frågor om anslag till kriminalvården en fråga som vi gång på gång haft anledning att återkomma till här i kammaren. Det gäller framför allt den besvärande situationen vad gäller missbruk på anstalterna.

Situationen inom kriminalvården har under en följd av år präglats av de svåra problem som missbruket av framför allt narkotika ger upphov till. Olika åtgärder har prövats, men någon förbättring kan inte märkas.

Kriminalvårdsstyrelsens senaste skattningar av missbruksläget visar att under budgetåret 1985/86 var över 40 % av de intagna narkotikamissbrukare, och ca 25 % grava narkotikamissbrukare. Detta är uppgifter som är belagda och alltså säkra. Det finns anledning att förmoda att det verkliga antalet missbrukare är högre. Både antalet och andelen grava missbrukare har dessutom ökat de senaste åren.

Det är i och för sig inte uppseendeväckande att stora delar av anstaltsklientelet är narkotikamissbrukare. Det går inte att vara narkotikamissbrukare ute i samhället utan att också utveckla annan kriminalitet, främst i form av olika tillgreppsbrott.

Vad som är uppseendeväckande, upprörande, ja inget mindre än en skandal, är att dessa missbrukare kan fortsätta sitt missbruk inne på anstalterna, att tillförseln till anstalterna av narkotika genom smuggling och annan hantering kan fortgå utan att någon påtaglig minskning har kunnat förmärkas. Allmänheten i vårt land ställer sig med rätta undrande till att detta kan fortgå år efter år.

Narkotikasituationen på anstalterna leder till en anstaltsmiljö, där hot och våld, utpressning och trakasserier är dagliga förteelser. De intagna som utsätts för dessa angrepp är ofta rädda för repressalier och vågar inte tala öppet om vad som försiggår. Personalen kan möjligen ana vad det är som händer, men det är ytterst sällan den kan få fram väl preciserade uppgifter som tillåter direkta åtgärder. I stället begär de utsatta att få sitta i isoleringscell eller byta anstalt för att slippa sina plågoandar. Då har man verkligen nått vägs ände. Isoleringscell är ju egentligen en disciplinär bestraffning inom kriminalvården, och är till för dem som bryter mot regelsystemet inne på anstalten. I dag begär alltså åtskilliga att få sitta i isoleringscell, därför att de inte klarar av trakasserier från sin omgivning.

Missbrukarna, som kan fortsätta sitt missbruk inne på anstalterna, sätter sig ofta i skuld för att kunna betala insmugglad narkotika. Vid frigivning eller permission drivs dessa skulder in med hårda metoder. Ofta tvingas den frigivne eller den som är på permission att begå nya brott för att betala sina narkotikaskulder. Pengarna krävs ofta in med mycket kort varsel.

På anstalterna blandas i dag icke missbrukande langare med missbrukare, och också med sådana som alls inte har med narkotikahandlingen att göra. Det förekommer faktiskt att interner blir narkomaner under sin anstaltsvistelse.

Herr talman! Dessa vidriga förhållanden måste nu bringas att upphöra. År efter år har riksdagen i alltmer skarpa ordalag krävt sådana åtgärder att narkotikatillförseln till anstalterna avskärs. Den socialdemokratiska regeringen som i valet 1985 lovade "att göra rent hus med knarket" står här inför ett uppenbart misslyckande.

Alla övriga åtgärder som sätts in inom kriminalvården och som vi ofta är överens om – utbildning, arbetsträning osv. – blir ju meningslösa, om inte anstaltsmiljön kan byggas upp fritt från narkotika. Vi har från moderat sida i flera år nu reserverat oss mot den slappa-politik regeringen för och krävt att åtgärder med omedelbar verkan sätts in så att samtliga anstalter blir narkotikafria.

För nästa budgetår har vi i vår reservation avsatt 10 miljoner för de ökade

kostnader som detta kommer att medföra. Vi har ånyo i en reservation angett de riktlinjer som vi menar att vi måste arbeta efter för att åstadkomma resultat. Vi måste satsa på en differentiering med hänsyn till narkotikabelastning av de olika kategorierna intagna, på olika avdelningar och olika anstalter i kombination med inrättande av mindre avdelningar. Detta program måste nu genomdrivas.

I detta sammanhang vill jag också peka på att det är särskilt viktigt att uppmärksamma reglering av besök, permissioner och annan kommunikation internerna har med samhället utanför anstalterna. Det här kan tyckas vara hårdhänt, men jag tror det är nödvändiga åtgärder att genomföra, om vi skall få narkotikafri kriminalvård och därmed också få de övriga åtgärder som vi vill ha i en fungerande kriminalvård genomförda. Att detta sker är enligt vår mening så angeläget att intresset av att intagna helt garanteras personliga, integritet delvis måste ge vika.

Vi anser också att de som intas på anstalt med missbruksproblem måste få medicinsk och annan vård för sitt missbruk. I själva verket är detta uppenbarligen ett bra tillfälle att sätta in vårdinsatser mot missbruket. Möjligheterna att ta till vara tiden i kriminalvårdsanstalt för konstruktiva insatser mot missbruket förutsätter dock en narkotikafri miljö. Alla behandlingsinsatser av denna karaktär – vård, träning och utbildningsprogram – blir ju verkningslösa och har också i stort sett visat sig vara det så länge missbruket, smuggling och langning i anstalterna kan fortgå.

Herr talman! Det är enligt vår mening nu tid att bryta med socialdemokratiens misslyckade narkotikapolitik. Detta misslyckande är inte minst framträdande när det gäller situationen på anstalterna. Vad som händer på anstalterna är inget mindre än en skandal. Är vi inte beredda att här ifrån riksdagen genomföra de regeländringar och tillföra de resurser som krävs, kämpar kriminalvården och dess personal en hopplös kamp mot narkotikamissbrukets och narkotikabrottslighetens förnedrande grepp över de intagna.

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till samtliga moderata reservationer i justitieutskottets betänkande nr 20.

Anf. 90 HANS PETERSSON i Röstånga (fp):

Herr talman! Folkpartiet står bakom detta betänkande, utom när det gäller avsnittet om narkotikafria fängelser. I reservation 2 har vi begärt förslag från regeringen om ett åtgärdsprogram för att skära av tillförseln av narkotika till kriminalvårdsanstalterna.

Förvisso finns det åtskilligt inom vår kriminalvårdspolitik som är svårt att förklara för gemene man. Svårast är emellertid frågorna hur narkotika kan finnas på våra fängelser, hur interner kan ha tillgång till narkotika när de avtjänar ett fängelsestraff hur interner kan skuldsätta sig och återbetala genom att införa knark i fängelset efter första bästa permission samt hur vi politiker kan tolerera att intagna kan bli missbrukare under den tid som de omhändertas av kriminalvården.

Från folkpartiets sida är vi självfallet medvetna om att det har gjorts ansträngningar för att komma till rätta med det omfattande narkotikamissbruket på fängelserna. Vi är också medvetna om svårigheterna på grund av

att en så stor del av de intagna är narkotikamissbrukare. Hittillsvarande ansträngningar har trots alla möjliga samordningsorgan, beredningsgrupper osv. som räknas upp av utskottsmajoriteten inte lett till mer än ytterst marginella framsteg.

Kampen för det narkotikafria samhället, som vi alla här i riksdagen omfattar, måste också vara en kamp för att rensa våra kriminalvårdsanstalter från knark. Därför kräver vi ett åtgärdsprogram för att komma till rätta med narkotikamissbruket, ett program som skall utarbetas av regeringen, ett program som skall påbörjas omedelbart och fullföljas utan dröjsmål, ett program som tar sikte på lagstiftningsåtgärder, som redogör för merkostnaderna för kriminalvården och som ger förslag till eventuella organisationsändringar – kort sagt ett program som stryper narkotikatillförseln till kriminalvårdsanstalterna.

Det finns i dag verksamhet med narkotikafria anstalter. Men nog borde det vara en självklarhet att alla anstalter skall vara fria från knark. Det är för många obegripligt att vi har en kriminalvård som tillåter att intagna återvänder till samhället lika knarkberoende som när de togs in och vänder tillbaka till samhället med stora skulder för den narkotikakonsumtion som de har haft under sin vistelse på anstalt.

Man frågar sig: Hur skall man kunna anpassa människor till ett liv utanför fängelsemuren när de lämnar fängelset som missbrukare och den första och kanske helt överskuggande tanken gäller var de skall få tag på droger? Därtill fordras snabba pengar, och de är på nytt inne i brottslig verksamhet. Till vilken nytta har då vården varit?

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservation nr 2, som innebär ett tillkännagivande om ett åtgärdsprogram för kriminalvårdsanstalterna.

Anf. 91 GUNILLA ANDRÉ (c):

Herr talman! Det har skett betydande förändringar i vårt samhälle sedan lagen om kriminalvård i anstalt tillkom 1974. Kriminaliteten har ändrat karaktär, bl. a. beroende på narkotikasituationen och våldsutvecklingen. Detta påverkar helt naturligt förhållandena på kriminalvårdsanstalterna.

Jag har i en motion pekat på några förhållanden som det skulle finnas anledning att utvärdera eller göra till föremål för översyn. Det som behandlas i detta utskottsbetänkande rör den successiva omplaceringen av intagna från riksanstalt till lokalanstalt, permissionsbestämmelserna och kvinnor på lokalanstalt.

De intagna avtjänar sina straff på riksanstalt om de är dömda för grova brott och på lokalanstalt i annat fall. Det s. k. normalklientelet skall sålledes placeras på lokalanstalt. Intagna med långa strafftider som från början placerats på slutna riksanstalter skall överföras till lokalanstalt för att förbereda frigivningen.

Tanken om en successiv utslussning var säkert riktig. Den måste dock nu ifrågasättas. Intagna på riksanstalt är ofta straffade för mycket grov brottslighet. Deras vistelse på lokalanstalt kan innebära påfrestningar för anställda och interner som inte uppvägs av positiva förberedelser för dem som frigges. Det är därför jag anser att det kan finnas anledning att utvärdera denna lokalanstaltsplacering.

Besöksmöjligheterna är ett viktigt och ibland nödvändigt inslag i strävandena att återanpassa den intagne till ett liv utanför anstalten. På lokalanstalt vistas de flesta interner endast några månader. Under denna tid får de ta emot besök. Med den uppfinningsrikedom som ofta förekommer när det gäller att, som det brukar heta, hjälpa en kompis som är missbrukare att få tillgång till narkotika, är det ibland svårt för personalen att förhindra att narkotika införs via de besökande. Med hänsyn till den korta strafftiden borde en begränsning till endast anhörigbesök kunna godtas. En översyn av reglerna för besök på lokalanstalt bör därför komma till stånd.

För att kvinnor intagna på anstalt skall ha samma rätt till anstaltsplacering i närheten av hemorten som manliga interner inrättas vid nybyggnad särskilda avdelningar för kvinnor. Det innebär att dessa efter inläsningen på kvällen vistas på sin egen avdelning, men att de under dagtid är tillsammans med männen. Med den nu rådande narkotika- och våldssituationen kan allvarliga händelser inträffa. Inte sällan förekommer det att de intagna på lokalanstalt har eller har haft närmare relationer till varandra, vilket kan vara en komplicerande faktor. En utvärdering bör därför ske också beträffande det förhållandet att kvinnor och män vistas tillsammans på vissa lokalanstalter.

Härmed yrkar jag bifall till reservation nr 1.

Våra fängelser måste bli drogfria. För att skydda dem som inte missbrukar droger och samtidigt ge missbrukare möjlighet att komma ifrån sitt beroende bör kontrollinsatser inom anstalterna accepteras, även om det i enskilda fall upplevs som intrång i den personliga integriteten. Upptäckt av droger hos intagna eller besökare till intagna bör leda till kännbara åtgärder från kriminalvårdens sida. Indragning av förmåner är ett av de medel som kan användas för att avhålla intagna från att i anstalt föra in droger.

Drogfria anstalter kräver ett planerat agerande för drogbekämpning inom kriminalvården totalt. Kriminalvårdsstyrelsen bör få i uppdrag att från varje anstalt begära in en plan med åtgärder anpassade till den enskilda anstaltens behov och förutsättningar.

Regeringen bör till riksdagen redovisa ett handlingsprogram med förslag om lagstiftningsåtgärder och om budgetmässiga och organisatoriska förbättringar.

Härmed yrkar jag bifall också till reservation nr 2.

Anf. 92 BIRTHE SÖRESTEDT (s):

Herr talman! Inledningsvis vill jag peka på att den svenska kriminalpolitiken grundar sig på, vad en lång rad forskningsstudier dokumenterat, att fängelser som avskärmar de intagna från kontinuerlig kontakt med det normala samhället avsevärt ökar sannolikheten för missanpassning efter villkorlig frigivning. Av det skälet har intagna vid kriminalvårdsanstalterna möjlighet till kontinuerliga kontakter med personer, organisationer och myndigheter genom besök, permissioner och vistelser utanför anstalten. Det finns inget som pekar på att vi skulle nå ett bättre resultat, om vi gör avsteg från den antagna kriminalpolitiken.

Alla är medvetna om balansgången mellan kontrollåtgärder och rehabiliteringsåtgärder. Åtgärderna har ett inbyggt motsatsförhållande. Detta är ett dilemma. Det är därför som ett mera långtgående kontrollsystem kan få

sådana effekter att syftet inte uppnås.

Lika litet som narkotikan har plats i samhället, hör den hemma på anstalterna. Vi är alla överens om att anstalterna skall vara narkotikafria. En rad olika åtgärder har vidtagits, olika former av kontroll har utvecklats under de senaste åren för att begränsa narkotikamissbruket, bl. a. specialiserade visitationspatruller utrustade med narkotikahundar, utvidgade möjligheter till kroppsvsitation, utökad kontroll av de intagnas besökare, urinprovstagningar, disciplinåtgärder m. m. för att bemästra detta svåra problem.

Straffet i sig avskräcker inte missbrukaren från att fortsätta med sitt missbruk, utan ofta fortsätter han under verkställigheten och även då han avtjänat sitt straff. Det görs både insatser som tidigare nämnts för att förhindra att narkotika kommer in på anstalterna, och det görs insatser av vitt skilda slag för att förmå missbrukaren att komma till insikt om att ta erbjudanden om hjälp och stöd för att bli fri från sitt missbruk.

Till betänkandet har fogats fem reservationer.

I reservation nr 1 av Gunilla André och Elving Andersson ifrågasätts de riktlinjer som lades fast i samband med 1974 års kriminalvårdsreform, att även de som är dömda för grova brott, efter en noggrann prövning i det enskilda fallet, kan få avtjäna den sista delen av sitt straff på lokalanstalt. Just denna grupp som har avtjänat långa straff har ofta svårare att återgå till ett socialt riktigt liv utanför anstalten. Därför måste förberedelser till för att skaffa bostad och arbete och för att ta kontakt med myndigheter. Närhetsprincipen inom svensk kriminalvård innebär att man så långt som möjligt får avtjäna sitt straff nära hemorten. Det är inte mindre angeläget för kvinnorna än för männen. De skall ha samma möjligheter att avtjäna straffet i närheten av hemorten.

Utskottet har inte funnit kritiken vara av sådan art att det skulle behövas någon särskild översyn förutom den löpande tillsyn som kriminalvårdsstyrelsen utövar. Jag måste erinra reservanterna om att det inte är någon absolut rätt att vistas på lokalanstalt. Vid misskötsamhet kan de intagna återplaceras på rixanstalt.

Reservanterna vill också begränsa besöksrätten till att endast gälla anhöriga. De regler som finns i dag är noga avvägda, både för att stoppa införsel av narkotika och för att kunna ge den intagne möjligheter till de besök som krävs ur rehabiliteringssynpunkt. Tillstånd att endast ta emot anhöriga garanterar inget. Påträffas någon med narkotika vid besök beivras detta genom polisanmälan. Dessutom sker oftast en noggrann kontroll av besökarens vandel.

I reservation nr 2 och 3 krävs ett åtgärdsprogram mot narkotika på anstalterna. Det finns sedan några år tillbaka flera samordnade organ med övergripande uppgifter för bekämpning av narkotika.

Inom kriminalvårdsstyrelsen finns en ledningsgrupp med uppgift att följa utvecklingen på området, samordna olika aktiviteter för att bekämpa missbruket och initiera åtgärder mot missbruket. Det är som reservanterna anför självklart att alla avdelningar skall vara narkotikafria, men som jag tidigare påpekade är vårt öppna system i detta sammanhang ett problem.

Reservanterna och jag är överens om att en fortsatt differentiering och ett inrättande av mindre avdelningar gör det lättare att skilja missbrukare från

icke missbrukare. Utskottet har tidigare i betänkande lämnat en utförlig redogörelse för alla åtgärder som vidtagits sedan 60-talet.

Förutom dessa olika åtgärder har nu kriminalvården startat motivations- och behandlingsinsatser vid häktena i storstäderna, vid lokalanstalterna i storstadsregionerna och vid vissa riksanstalter. Detta sker inom ramen för de medel som är avsatta för samordnade insatser för bekämpning av aids. De erfarenheter som hittills redovisats från häktesprojekten är att det är mycket ovanligt att en missbrukare passerar utan provtagning och kontakt med motivationsgrupperna.

Regeringens särskilda samordningsorgan för narkotikafrågor, beredningsgruppen för fördelning av aidsmedlen samt den tidigare nämnda gruppen inom kriminalvården har alltså till uppgift att föreslå åtgärder.

Sammantaget läggs stora resurser på att förhindra att narkotika kommer in på anstalterna och att hålla anstalterna narkotikafria genom kontrollåtgärder, differentiering, små avdelningar, särskilda anstalter, särskilda avdelningar med behandlingskliniker, motivationsarbete på olika sätt och utbildning av personal. Vidare föreslås en vidgad användning av 34 § lagen om kriminalvård i anstalt.

I reservation 4 av moderaterna krävs fler behandlingskliniker för missbrukare.

Vi är helt överens om att kriminalvården skall ta tiden i anspråk till motivera till behandling och också vid behov ge sådan. Därför finns, förutom vid Österåker, som reservanterna pekar på, behandling vid en rad riksanstalter: Hinseberg, Hall, Malmö, Härlanda, Roxtuna, som är speciellt avsedd för svårmotiverade intagna, och Mariefred, för yngre förstagångsdomda narkotikabrottslingar som inte hamnat alltför djupt i sitt missbruk.

Det finns redan i dag möjligheter att differentiera till lämplig anstalt. Ingen som är motiverad skall behöva avstå från behandling. De som döms för narkotikahantering till långa straff har inte alltid missbruksproblem.

I reservation 5 föreslås en ökad medelstilldelning till kriminalvårdsanstalterna. Utskottsmajoriteten vill peka på att med den beläggningssituation som nu råder och de möjligheter som finns att bättre utnyttja anstaltsorganisationen för att nå en jämnare beläggning kan en differentiering ske på ett tillfredsställande sätt. Vidare har nyligen resurser tillförts från aidsmedlen till ytterligare insatser mot narkotika. Utskottet anser därför att det för närvarande inte är erforderligt med ytterligare medel.

Herr talman! Sist vill jag något beröra det särskilda yttrande som är fogat till betänkandet. Vistelse utanför anstalt enligt 34 § i lagen om kriminalvård, i form av militärtjänstgöring, sker efter samråd mellan kriminalvårdsstyrelsen och de militära myndigheterna. De som på detta sätt får sin militärtjänstgöring är en liten grupp, som genom åren varit tämligen konstant. De utgör drygt 5 % av beviljade 34 §-placeringar. Förra året beviljades 33 intagna sådan vistelse. Det kan inte på något sätt påstås att detta skett i strid med lagens intentioner.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till justitieutskottets hemställan i betänkandet 1986/87:20 och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 93 BJÖRN KÖRLOF (m) replik:

Herr talman! Birthe Sörestedt, som företräder regeringspartiet, fortsätter med ungefär samma argumentering som nu har pågått i flera år men som hittills inte har gett några konkreta resultat ute på anstalterna.

Det är rätt som Birthe Sörestedt säger, att när vi antog lagen om kriminalvård i anstalt i början av 1970-talet byggde vi upp ett antal principer som vi då var ganska överens om. De byggde på en viss öppenhet, på att man skulle ha närhet och avtjäna straffen – om det inte var för grova brott – på lokalanstalt, man skulle få vidgade möjligheter till permission och på att man skulle få möjlighet till arbetsträning, studier och utbildning, vilket vi vet att stora delar av anstaltsklientelet är i behov av.

Vad vi däremot inte visste då men vet nu är att narkotikan har kommit in i samhället. Det gjorde den med stor kraft under mitten och slutet av 1970-talet. Vi lever nu med ett svårartat problem inom kriminalvården. Antalet missbrukare inom kriminalvårdens anstalter har faktiskt ökat de senaste åren, och antalet grova narkotikamissbrukare har ökat påtagligt.

Det program som Birthe Sörestedt talade om – det svarta gänget, urinprovstagning, restriktivare permissioner osv. – har hittills inte gett något resultat. Detta är påtagligt. Det räcker att läsa kriminalvårdsstyrelsens årsberättelse varje år för att se att det är på det viset. Det går alltså inte att komma fram ytterligare på den vägen, utan vi måste ta till andra åtgärder för att stänga anstalterna för narkotika.

De åtgärder som då krävs är att skilja av icke missbrukande langare från de missbrukande internerna. De båda grupperna måste hållas åtskilda om man inte skall få behålla den anstaltsmiljö vi nu lever med – där de olyckligtvis blandas, både på lokalanstalter och rixanstalter. Det är dessutom absolut nödvändigt att hålla dem som över huvud taget inte befattar sig med narkotika, varken som missbrukare eller som langare, skilda från dessa båda grupper för att man inte skall riskera att unga interner, som kanske har gjort sig skyldiga till förstagångsbrottslighet, dras in i den här hanteringen och därmed – som det sades tidigare – löper risk att under sin anstaltsvistelse bli missbrukare.

Vi måste således driva ett program med differentiering av de intagna. Vi måste få det därhän att de olika kategorierna kan hållas åtskilda – på olika avdelningar och anstalter. Mycket talar för att en del av dessa grupper kan avtjäna sin anstaltstid i något större öppenhet än vad som sker i dag.

Denna differentiering kostar pengar, och åtgärderna kräver också olika typer av personal. Interner på permission måste åtföljas, besöken kontrolleras osv. Vi har, till skillnad från övriga borgerliga partier, som vi i och för sig är överens med i många andra hänseenden, varit beredda att under detta budgetår satsa extra pengar för dessa åtgärder. Det förtjänar att understrykas.

Anf. 94 HANS PETERSSON i Röstånga (fp) replik:

Herr talman! Alla de uppräknade kontrollåtgärderna till trots, Birthe Sörestedt, är det uppenbart att det förekommer stor införsel av narkotika till kriminalvårdsanstalterna. Vi vet att kriminalvården har svårt att erbjuda merparten av de intagna en narkotikafri miljö.

Det är också uppenbart att missbruket innebär passivitet, både vad gäller arbete och fritidsaktiviteter. Vi vet att missbruket betyder försämrade relationer mellan de intagna och vårdarna. Vi vet att det förekommer narkotikahandel inom anstalterna, och denna handel är liksom den utanför i samhället ganska grym. Den innebär stora förtjänster för en del – exempelvis för de langare som sitter på anstalterna och inte använder narkotika. Men handeln betyder stora förluster för merparten av de intagna. Den betyder en skuldsättning – skulder som skall betalas så fort de intagna kommer utanför fängelsegrinden.

Jag vill alltså påstå att narkotikan på anstalterna motverkar all rehabilitering över huvud taget. Vi kan satsa hur mycket pengar vi önskar på att få bättre rehabilitering, men så länge det finns illegal narkotika inom anstalterna gör dessa pengar förfärligt litet nytta.

Det övergripande målet måste vara att strypa all tillförsel av narkotika. Gör vi inte det har samhället misslyckats. Vi släpper ut människor som vi har vårdat i kriminalvårdsanstalter under lång tid – människor som fortfarande är beroende av narkotika och som kanske är ännu mer beroende av narkotika än när de togs in. Vi kanske släpper ut människor som har blivit narkomaner på anstalterna.

Detta är en skam för samhället. Vi måste med det snaraste få ett åtgärdsprogram som tar sikte på att strypa all införsel av narkotika till fängvårdsanstalterna.

Anf. 95 GUNILLA ANDRÉ (c) replik:

Herr talman! När det gäller reservation 1 anser Birthe Sörestedt att allt är bra och att någon utvärdering inte behöver göras. Vi reservanter anser dock att det efter det att denna lag har varit i kraft i 13 år finns anledning att se över hur lagen fungerar. Det har faktiskt hänt en hel del under dessa 13 år, bl. a. med tanke på våldssituationen i samhället – och givetvis också inom kriminalvårdsanstalterna – och med tanke på narkotikasituationen, som nu diskuteras. Det är därför rimligt att göra en utvärdering för att se hur lagen har fungerat. Därvid bör erfarenheterna tas till vara om någonting behöver ändras. Detta är för övrigt inte ett ovanligt tillvägagångssätt – det är brukligt på många andra områden.

När det gäller narkotikasituationen på anstalterna är alla partier självfallet överens om att sådana satsningar bör göras att anstalterna blir drogfria. Jag vill gärna i detta sammanhang ge ett erkännande till alla dem som arbetar på kriminalvårdsanstalterna och som gör mycket fina insatser för att begränsa narkotikan där.

Reservanterna önskar nu att här i riksdagen få redovisat ett handlingsprogram med förslag till lagstiftningsåtgärder och de organisatoriska förbättringar som kan göras för att det skall bli så litet narkotika som möjligt på anstalterna.

Anf. 96 BIRTHE SÖRESTEDT (s) replik:

Herr talman! Jag vill först säga till Gunilla André att det har hänt en del sedan 1974 när det gäller kontrollen av besökande. Utskottet behandlade i följande motion av två centerpartister om placering på lokalanstalt och bristen

på platser för kvinnor. Ett enhälligt utskott sade då att kvinnorna skulle ha samma rätt som männen till anstaltsplacering i närheten av hemorten. Utskottet förutsatte också att kvinnorna ägnas särskild uppmärksamhet vid den fortsatta utbyggnaden av lokalanstalterna. Vad har hänt under detta år som kräver en översyn?

Jag vill säga till er alla att ni vet lika väl som jag att försök till insmuggling av narkotika kommer att fortsätta så länge det finns narkotika i samhället, trots långtgående kontrollåtgärder. Vill ni göra avsteg från den kriminalpolitik som antogs i 1974 års kriminalvårdsreform? Vill ni ha anstalterna helt slutna?

Anf. 97 BJÖRN KÖRLOF (m) replik:

Herr talman! 1974 års kriminalvårdsreform byggde på ett antal viktiga principer, som vi då var överens om. Nya förhållanden har emellertid tillkommit sedan dess. Det stod då inte klart för oss hur allvarligt narkotikaproblemet skulle komma att bli och framför allt inte hur allvarligt det skulle te sig när narkotikan fördes in på anstalterna. De avsteg som krävs från 1974 års kriminalvårdsreform för att förhindra att narkotika kommer in på anstalterna måste vi alltså vara beredda att ta.

Birthe Sörestedt ger här uttryck för en viss aningslöshet inför narkotikans värld. Grava narkotikamissbrukare har ett beroendeförhållande till narkotika som gör dem, i vart fall innan de är avgiftade och har kommit på annan nivå här i livet, nästan desperata. De är beredda att ta till både grovt våld och mycket annat för att komma åt narkotika, och det märks på anstalterna. Fängesläkarna kan vittna om vad det är som pågår när folk inte betalar sina skulder eller inte levererar i tid. Vi måste vara medvetna om att detta är vad som sker.

En ytlig visitation eller kontroll av besökare är meningslös. Vi vet ju hur narkotikan tas in på anstalterna. Plastpåsar med narkotika sväljs ned i magen och förvaras i kroppens håligheter. Enda sättet att få bukt med detta är naturligtvis att genomföra den typen av kroppsbesiktningar eller att helt obehövligt besök inte tillåts under vissa perioder. Vi vet att de intagna har rätt till obehövligt besök. Det är bl. a. på det sättet som knarket kommer in på anstalterna.

Jag vill ställa en sista fråga till Birthe Sörestedt, eftersom replikmöjligheterna är uttömda. Socialdemokraterna sade, och det var en viktig fråga inför valet 1985, att ni skulle göra rent hus med knarket. Det var en viktig valslogan från er sida. Ni byggde upp en stor kampanj i valrörelsen omkring det. Kan socialdemokraterna nu, när vi går in i valrörelse 1988, med handen på hjärtat säga att man har fått landets kriminalanstalter rena från knark? Det finns mycket som talar för att situationen i själva verket är värre nu än den var under valrörelsen 1985. Antalet grava narkotikamissbrukare på anstalterna har ökat, och problemen är alldeles uppenbarligen mer svårartade för personalen nu än de var 1985. Jag vill fråga: Har ni gjort rent hus med knarket på landets kriminalvårdsanstalter, ja eller nej?

Anf. 98 HANS PETERSSON i Röstänga (fp) replik:

Herr talman! Jag tycker att Birthe Sörestedt har en mycket defaitistisk syn på narkotikan på våra kriminalvårdsanstalter. Är detta det socialdemokratis-

ka partiets syn på narkotikan och anstalterna kommer vi inte någonstans.

Låt mig avslutningsvis betona att jag har en humanitär syn på kriminalvården. Jag har fört den till torgs under en rad av år i denna kammare. Men man kan se humanitet på kortare eller längre sikt. På längre sikt kan en skärpt kontroll betyda humanitet mot de intagna, för de medmänniskor som sitter där. Det ger nämligen möjlighet till rehabilitering om man blir av med narkotikan. Det ger möjlighet till frihet från narkotikaberoende, och det ger möjlighet att lämna anstalten i stor frid. Detta tycker jag är en form av humanitär kriminalvård. Den är naturligtvis i själva fängelset skärpt, men i det långa loppet är den mer humanitär än den låt-gå-attityd vi har just nu.

Anf. 99 BIRTHE SÖRESTEDT (s) replik:

Herr talman! Vi har faktiskt långtgående kontrollåtgärder inom kriminalvården. Kroppsvisitation av besökare kan ske, besöken kan vara övervakade, och man undersöker besökarens vandel. Man kan också helt förbjuda besök. Detta prövas i det enskilda fallet. Dessa saker nonchaleras inte på något sätt. Vi socialdemokrater ser givetvis mycket allvarligt på narkotikan såväl utanför som inne på anstalterna. Förutom kontrollåtgärder har vi därför vidtagit en rad olika åtgärder för att ta itu med det som är det primära: att vi skall bli av med missbruket i samhället.

Anf. 100 MARGARETA GARD (m):

Herr talman! Jag har tillsammans med Mona Saint Cyr väckt en motion angående förhållandena på vissa kriminalvårdsanstalter. Anledningen är att vi vid ett antal tillfällen uppmärksammats på de djupt otillfredsställande förhållanden som råder på många av våra anstalter, framför allt riksanstalterna.

"Jag vändas inför att döma till fängelsestraff med tanke på situationen på våra fängelser". Så uttryckte sig en domare med lång erfarenhet i domaryrket.

En åklagare beskrev hur rädslan förhärskar hos många narkotikabrottslingar. De vägrar att yttra sig inför förhørsledare, åklagare och domare på grund av att de är rädda för att avslöja medbrottslingar och verksamheter som kan leda till att andra personer avslöjas som brottslingar. De är inte rädda för sitt eget straff och verkställigheten av det, men de är rädda för vad som händer när de kommer till anstalten. De vet att de kan komma att avkrävas både förundersökningsprotokoll och domar när och om de placeras på en anstalt.

Denna situation är för övrigt dokumenterad i kriminalvårdsstyrelsens rapport "Våld och hot bland intagna i kriminalvårdsanstalt". Där står bl. a. att läsa att det mest formella informationsmedel som de intagna använder sig av är "papperna", dvs. domar och polisförhørsprotokoll. På vissa anstalter sägs det av såväl personal som intagna att nästan alla uppmanas att visa sina papper.

I en dom avkunnad i slutet av förra året har problemen på anstalterna uppmärksammats genom att det inskrivits i domen: Tingsrätten förutsätter att vid verkställigheten av fängelsestraffet hänsyn tas till hans hälsotillstånd och till de särskilda risker som är förknippade med att X-son under

Prot. 1986/87:99
1 april 1987

*Höjd kompensations-
grad från delpension-
eringen*

förundersökningen i målet lämnat uppgifter om andra personers befattning med narkotika. – Den domen torde vara unik enligt de uppgifter jag har fått, men den kommer säkert att följas av flera.

Genom att såväl åtalade som vittnen är skrämde till tystnad begränsas också uppklaringsprocenten av narkotikabrott, vilket är djupt olyckligt.

Herr talman! Jag har med dessa exempel velat påtala allvaret i den situation som förhärskar på vissa av våra kriminalvårdsanstalter och förmedla den oro som många jurister känner inför den rådande situationen på vissa av kriminalvårdsanstalterna.

Jag yrkar bifall till de moderata reservationerna.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenium.)

16 § Föredrags

socialförsäkringsutskottets betänkande

1986/87:13 om höjd kompensationsgrad från delpensioneringen (prop. 1986/87:100 delvis).

Höjd kompensationsgrad från delpensioneringen

Anf. 101 NILS CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Socialförsäkringsutskottets betänkande 13 är till omfånget litet, bara tre och en halv sida inkl. en för utskottets tre borgerliga partier gemensam reservation. Det lilla formatet är nästan symboliskt – det är nämligen inte någon särskilt stor eller viktig fråga som behandlas i betänkandet. Den är stor egentligen bara i ett avseende: den kostar mycket pengar.

Att höja kompensationsnivån i delpensioneringen från 50 till 65 % är inte en angelägen och brådskande uppgift jämfört med många andra behövliga reformer inom pensionssystemen. Jag vill bara erinra om att vi alltså inte har kunnat samla en riksdagsmajoritet för att utplåna en av de värsta orättvisorna i pensionssystemen, nämligen behandlingen av undantagandepensionärerna, de verkligen sämst ställda av alla pensionärer som riksdagen alltså inte har velat förbarma sig över.

Jag vill för min del inte bestrida att 50 % kan vara en något låg kompensationsnivå i delpensioneringen. Det sjunkande antalet delpensionärer tyder på att det är så. Men därmed är det inte sagt att 65 % är den rätta nivån. Den är sannolikt för hög och kommer i många fall att närma sig gränsen för ren överförsäkring. Vi skulle mycket väl kunna överväga att hitta en lämpligare nivå någonstans där emellan, men det är, herr talman, verkligen inte ett av de mest brådskande och angelägna ärendena på detta område.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Anf. 102 MARGARETA ANDRÉN (fp):

Herr talman! Regeringen föreslår i budgetpropositionen att ersättningsnivån vid delpensionering skall höjas från 50 till 65 %.

Genom delpensionering ges många människor en möjlighet att minska sin arbetstid då krafterna tryter. Delpensioneringen erbjuder också en lugn övergång till livet som heltidspensionär.

Reformen var därför eftertraktad då den genomfördes 1976. Det visar bl. a. de höga siffror för uttag av delpension som vi kunde se i slutet av 1970-talet och i början av 1980-talet.

Regeringen vill nu höja ersättningsnivån, eftersom antalet personer som tar ut delpension har minskat. Folkpartiet går emot detta förslag, och jag skall här redovisa några av skälen för det.

För det första skall man inte dra för långtgående slutsatser av att antalet delpensionärer har minskat. Det kan bero på att det fanns ett uppdämt behov då möjligheten till delpension infördes 1976 men också att arbetsmarknaden senare har förändrats. Kanske också arbetsplatserna har blivit något bättre från arbetsmiljösynpunkt för äldre människor. Kanske är det så att det helt enkelt är färre som vill ha delpension i dag. I så fall är detta något vi skall vara tacksamma för. Delpension skall inte vara – och får aldrig bli – ett arbetsmarknadspolitiskt instrument att ta till då man behöver arbeten för andra grupper.

För det andra anser folkpartiet att den ersättning som i dag utgår till dem som tar ut delpension gör det möjligt för det stora flertalet att utnyttja denna möjlighet. Om man minskar sin arbetstid med 50 % får man i dag 75 % av sin lön, trots en arbetsinsats på halvtid. Med regeringens förslag skulle ersättningsnivån bli 82,5 % för en halvtidsarbetsinsats. Det måste jämföras med villkoren för andra grupper i samhället. En ATP-pensionär t. ex. får 65 % av sin lön efter pensionering. En småbarnsförälder får ingenting om han eller hon tvingas gå ned till halvtid. Efter en sådan jämförelse är det svårt att hävda att delpensionärerna är en speciellt utsatt grupp.

För det tredje kostar den här reformen 400 milj. kr. Det är inte någon obetydlig summa. Man måste därför vara helt övertygad om att dessa pengar inte skulle kunna användas till något ännu mer behjärtansvärt. Vi anser att det finns många områden där behovet av dessa 400 miljoner är större än på det av regeringen föreslagna området. Vi vill exempelvis skapa drägligare levnadsförhållanden för de människor som tvingas leva på institutioner genom att ge dem rätt till ett eget rum. Vi vill därför, som vi senare också kommer att föreslå, använda en del av de här pengarna till att stimulera landstingen att skynda på sin ombyggnad av långvårdskliniker och lokala sjukhem. Vi vill också förbättra förhållandena för familjer med gravt handikappade barn genom att höja vårdbidraget.

Sammanfattningsvis, herr talman, skall dock sägas att det är viktigt att delpensionärerna, liksom andra grupper i samhället, har en acceptabel ekonomisk standard. Men vid en jämförelse med andra grupper kan man inte påstå att dagens delpensionärer befinner sig i en sådan situation att de behöver prioriteras framför andra grupper.

Herr talman! Jag ber därför att få sluta det här inlägget med att yrka bifall till den gemensamma trepartireservation som fogats till det här betänkandet.

Anf. 103 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Centerpartiet har i motionen rörande pensionerna utvecklat sin syn på fördelningen av de ekonomiska resurserna.

Det finns fortfarande pensionärsgrupper som har en ekonomiskt mycket dålig situation. Det finns fortfarande pensionärer som en gång begärt undantagande från ATP-pensionen och som får sämre bostadsbidrag på grund av detta. Det finns fortfarande undantagandeankor som inte fått sin sak förändrad, trots beslut under förra riksmötet. Utredningen och förslaget rörande just den lilla gruppen av verkliga låginkomsttagare bland pensionärerna får vi minsann vänta på. Några förbättringar har det ännu ej blivit.

Vi i centern anser det viktigaste vara att rättvist fördela de ekonomiska resurser som står till förfogande i stället för att ge vissa grupper med god ekonomi en ännu bättre ekonomi. Av denna anledning har vi yrkat avslag på regeringens förslag om en höjning av delpensionsbeloppet till 65 % av den försäkrades pensionsunderlag. Resultatet blir att mångas ekonomi väsentligt förbättras genom att man avstår från halva sin arbetstid och samhället ersätter inkomstbortfallet med 65 %. Det borde vara rimligare att fördela dessa pengar till dem som verkligen har behov av ett ekonomiskt tillskott. Centern ser för närvarande ingen anledning till att just denna grupp människor skall få denna kompensation. Det finns grupper som har det mycket mer ekonomiskt bekymmersamt.

Att ha möjlighet att trappa ned sitt förvärsarbete när man blir äldre är något som vi anser viktigt. Många skäl talar för att denna möjlighet skall finnas. När delpensionen fastställdes till 50 % ansåg vi att denna besparing var möjlig att genomföra. Den plötsliga minskningen av antalet deltidspensionärer har fått sin förklaring. Många satte sig inte ned och räknade ut vad de i realiteten skulle få med en 50-procentig kompensationsgrad. Propagandan mot delpensionen med den utformningen var så stark att man inte ens gav sig tid att se hur verkligheten blev. Riksförsäkringsverket gav 1982–83 ut en redovisning av vad den verkliga effekten av sänkningen av kompensationsnivån med 15 % innebar. För en deltidspensionär med en heltidsinkomst på 70–100 000 kr. innebar en kompensations-sänkning med 15 % en nettosänkning med endast 3 % om skatteeffekten medräknades. Detta borde inte ha kunnat ge anledning för så många att avstå från delpension.

Herr talman! Jag ber med detta att få yrka bifall till den reservation som är fogad vid socialförsäkringsutskottets betänkande 1986/87:13.

Den dag då de fördelningspolitiska orättvisorna är borta för andra pensionärsgrupper kanske vi även kan finna utrymme för att öka kompensationsgraden till deltidspensionärerna. Men för närvarande är vi inte där.

Anf. 104 DORIS HÅVIK (s):

Herr talman! Delpensionsförsäkringen för arbetstagare trädde i kraft den 1 juli 1976. Fr. o. m. den 1 januari 1980 har möjligheterna att få delpension utsträckts till att omfatta i princip alla förvärsarbetande, dvs. även egna företagare och uppdragstagare.

Herr talman! De som säger att det här handlar om en grupp människor som inte har det speciellt ekonomiskt bekymmersamt har alldeles missförstått syftet med delpensioneringen. De har inte förstått varför den kom till och

vilka grupper reformen avsåg. Man räknade med att människor mellan 60 och 65 år, som hade stått i tungt arbete, skulle få möjligheter att trappa ned sin arbetsinsats innan de definitivt gick i pension. Detta bedömdes vara bra ur hälsosynpunkt, och man räknade med att det skulle skapa möjligheter till en bättre och mer tillfredsställande pensionärstillvaro, eftersom människor slapp gå i pension totalt utslitna. Bedömningen var att en fjärdedel av dem som kunde komma i fråga skulle utnyttja denna möjlighet, och man räknade med att det skulle bli ungefär 70 000 människor. Som mest hade vi ungefär 69 000 deltidspensionärer, varför den gjorda bedömningen var ganska riktig.

Jag har med mig kammarens debattprotokoll från den 11 december 1980, då den här frågan diskuterades. Samma dag diskuterades också urholkningen av basbeloppet och frågan om att sänka kompensationsgraden i delpensionen från 65 till 50 %. Riksförsäkringsverket hade beställt en rapport för att få veta utfallet av denna reform, som var så ny och som vi inte kunde hämta erfarenheter av från andra länder. Den fanns nämligen ingen annanstans.

Den rapporten undanhölls oss. Vi fick inte veta att den fanns, men det fanns möjligheter att skaffa fram den. Det visade sig då att man inte behövde av ekonomiska skäl sänka kompensationsnivån från 65 till 50 %. Genom att höja arbetsgivaravgiften 0,1 % hade man kunnat klara av den biten. Men man gjorde inte det. Man föredrog att sänka från 65 till 50 %.

Då uppstod det helt unika att man började tala om att 65 % kompensationsnivå var närmast oanständigt högt. Jag har aldrig hört att man i något annat pensionssystem har bedömt 65 % kompensationsnivå som orimligt hög, snarare tvärtom.

Man började också tala om att denna grupp kanske inte var den mest angelägna att tillgodose, och det fortsätter man ju med i dag. Nu heter det att det är personer som inte har det ekonomiskt bekymmersamt.

Men vad sade riksförsäkringsverket efter sin utvärdering? Av verkets rapport, som var grundad på ett forskningsarbete, framgår att delpensionärernas yrkesaktivitet i väsentligt högre grad än för de yrkesaktiva ligger inom tillverkningsindustrin. Ja, deltidspensionärerna kom just från industriyrkena, från jobb där man blir tröttkörd.

Det är också värt att notera, skrev riksförsäkringsverket, att när det gäller hälsotillståndet fungerar delpension på ett förebyggande sätt. Det sägs vidare: "I ett längre perspektiv kan tänkas en mer problemfri ålderdom med bättre hälsa och därmed bättre möjligheter till en meningsfull tillvaro som ålderspensionär." Det vore väl bra, om vi kunde klara det även fortsättningsvis och inte tala om att detta är personer i en sådan ekonomisk situation att det inte finns anledning att hjälpa dem?

För oss socialdemokrater var det ett vallöfte att återställa deltidspensionen från 50 till 65 %, och det är vad som kommer att ske nu från den 1 juli. Det är ett tunt betänkande, sade Nils Carlshamre. Visst är det så, men betänkanden behöver inte vara så tjocka för att vara innehållsrika. De behöver inte heller vara speciellt tjocka för att betyda mycket för många människor.

När man sänkte till 50 % började människor att vända sig från den här reformen. Man hade inte råd att utnyttja den. Det är ingen tillfällighet att vi i pensionsberedningen – den utredning som nu ser över ATP och andra pensioner, även efterlevandepensioner – märker att antalet deltidspensionä-

rer har mer än halverats. Det är ingen liten avtrappning.

Antalet ligger på drygt 30 000 mot tidigare drygt 69 000. Alla har väl inte räknat fel. Alla har väl inte suttit och lurat sig själva. Nej, beslutet att tacka nej bygger på en noggrann bedömning av huruvida man har råd eller inte att gå i delpension.

En sak som också förtjänar nämnas är att när man sänkte till 50 % fick de som hade 65 % behålla den pensionen. Jag har haft väldigt svårt att förlika mig med ett pensionssystem där man ställer samma krav i fråga om människornas rätt att få del av reformen men där man ger ut en kompensation som kan skilja 15 %. Vi har sagt att detta inte får upprepas. För dem som nu har 50 % kommer pensionen den 1 juli att räknas upp till 65 % – samma krav, samma kompensation!

Man jämför här med de allra sämst ställda. Det gäller inte generellt, för dem man talar om är de egenföretagare som valde att ställa sig utanför ATP när det var aktuellt 1960. De hade fem möjligheter att gå in i systemet, och avgiften var avdragsgill. Att man har blivit lurad att inte gå in i ATP, det må vara hänt. Men någon gång under årens lopp har man kanske fått klart för sig att ATP inte var den dyra reform som man trodde eller som man blev tillsagd att den var, utan en reform man kunde ha nytta av. Nu skall vi se över den här biten för att undersöka vad som hänt och hur man har använt de pengar man inte hade råd att betala in till ATP. Kanske man har en annan försäkring, kanske man har byggt upp en helt annan inställning.

Jag har sett några valbroschyrer i anslutning till ATP-valet, och en av dem tycker jag är ganska intressant att nämna, inte minst när man tänker på kvinnornas frammarsch på arbetsmarknaden. Gamla mormor satt där och sade ungefär så här till sin dotter med två barn: Det är väl inte när du är gammal du vill ha några pengar. Då behöver du inga pengar, utan det är nu när du är ung. Gå inte in i ATP!

Det var en annan tid. Jag tror inte att kvinnor i dag skulle resonera på det sättet.

Herr talman! Jag ser inte delpensionärerna som en grupp bland de sämst ställda. Jag ser dem som en yrkesaktiv grupp som trappar ner sitt arbete, som av många skäl bör ha den rätten och som bör få 65 %. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 105 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Herr talman! Doris Håvik har litet svårt att försvara den här reformen som man nu håller på med, den 65-procentiga delpensionen. I verkligheten är det trots allt grupper som lämnas utanför när socialdemokraterna talar om att stödja de sämst ställda pensionärerna. Det är också ett vallöfte, som man bryter när man nu ska infria det här löftet.

Det finns stora grupper som har det besvärligt bland pensionärerna, inte minst alla kvinnor med mycket låg ATP-pension. Kvinnorna har det synnerligen bekymmersamt när det gäller pensionsförmåner, och jag tror att också socialdemokraterna har överraskats av att ATP-systemet så har missgynnat kvinnorna. Men socialdemokraterna har i alla tider strävat emot att det vård- och omsorgsarbete som kvinnor utför i hemmet också skulle ge ett grundskydd när det gäller pensionen.

Kostnaderna för delpensionsreformen rör sig om 400 milj. kr. Vi från centerpartiet ser stora möjligheter att ge de 400 miljonerna till andra grupper bland pensionärerna som i dag har det mera bekymmersamt. Vi instämmer i att äldre bör ha möjlighet att trappa ner arbetet för att gå in i en pensionsperiod, men vi ser inte det helt bundet till en 65-procentig kompensation. Det har ju visat sig att man ofta överkompenserar grupper på det sättet. Vi tror att det är fullt möjligt att välja en delpension även med en 50-procentig kompensation. Det finns många skäl till att antalet delpensionärer har minskat.

Vi från centerpartiet vill som sagt fördela pengarna till andra pensionärs-kategorier än just dem som i dag har delpension. Det är inte de som har det allra mest bekymmersamt. Det finns andra grupper som borde gå före innan den här reformen genomförs.

Anf. 106 NILS CARLSHAMRE (m) replik:

Herr talman! Doris Håvik mäter med olika mått beroende på vem hon mäter åt. Dessa undantagandepensionärer som jag råkade nämna är de som får leva på knappa 2 000 kr. i månaden, som hämnd för att de en gång avstod från att gå in i ATP. De går i dag miste om runt en tusenlapp i månaden, och i många fall mera eftersom även det kommunala bostadstillägget påverkas.

För de delpensionärer vi talar om, om vi håller oss till folk med omkring 70 000 kr. i årsinkomst, handlar denna skillnad i kompensationsgraderna om en summa på ungefär 250 kr. i månaden – ovanpå en nettoinkomst som ligger i storleksordningen 6 000 i månaden.

I det ena fallet gäller det att de som bara har 2 000 kr. i månaden att leva på får avstå minst 1 000 kr. I det andra fallet däremot är det nästintill en skriande orättvisa om de som har 6 000 kr. i månaden inte kan få ytterligare 250 kr.

Anf. 107 MARGARETA ANDRÉN (fp) replik:

Herr talman! Jag kan hålla med utskottets ordförande om att det säkerligen skulle vara flera människor som bestämde sig för delpension om kompensationsnivån låg på 65 %. Men som jag sade redan i mitt anförande får både de lågavlönade och de med högre löner bättre ekonomiska villkor med t. ex. halvtidsjobb och 50 % delpension än de får efter en pensionering. Tar man sedan också hänsyn till de samlade marginaleffekterna har den höjda kompensationsnivån inte så stor betydelse som man skulle kunna tro.

Som jag sade tidigare är orsaken till minskningen av antalet delpensionärer inte alldeles klar. Det kan finnas fler skäl.

Om vi inte behövde välja mellan olika behjärtansvärda insatser så kunde vi visst unna delpensionärerna en högre kompensationsnivå. Vi i folkpartiet tycker således att det finns mera angelägna reformer. Visst är det bra om äldre människor kan få trappa ned på sin arbetsinsats och då om möjligt behålla sin hälsa längre, men i nuvarande ekonomiska situation får det räcka med kompensationsnivån på 50 %. Delpensionärerna är trots allt – och i jämförelse med människor på t. ex. långvården där både äldre och yngre är blandade – relativt friska.

Insatserna behövs därför i än högre grad för att göra livet drägligare för de

*Höjd kompensations-
grad från delpension-
eringen*

långvarigt sjuka, och inte minst för de handikappade som verkligen behöver ökat stöd på många sätt.

Anf. 108 DORIS HÅVIK (s) replik:

Herr talman! Jag skall i detta inlägg nämna något om hur denna pensionsform finansieras. Den finansieras genom arbetsgivaravgifter på 0,5 %. Den finansierades med arbetsgivaravgifter redan från början 1976, men då med en betydligt lägre procentsats – 0,25. När egenföretagarna kom in blev det större belastning på fonden. Detta byggs nämligen upp i en fond.

Ni pekade på att ni ville sänka till 50 %. Hur betalades pensionerna då? Betalades de genom fonden som de skulle enligt lag? Nej, varje kvartal fick riksförsäkringsverket över budgeten pengar för att kunna betala ut dessa pensioner. Man gjorde inget för att höja avgiften trots att man var ombedd att göra det om man ville behålla den pensionsformen. Det ville man naturligtvis inte.

Den 1 januari 1980 höjde folkpartiregeringen ändå avgiften för arbetsgivarna, Margareta Andrén. Men det var för kort tid för att man skulle kunna få in pengar i fonden och kunna klara av åtagandena.

Margareta Andrén, jag tror faktiskt att det var anledningen till att ni gick med på sänkningen. I detta protokoll finns några olika uttalanden av Margareta Andrén som jag inte nu skall läsa upp.

Nu finns det pengar i fonden. Det finns 2 286 000 000 kr. Denna fond är uppbyggd av arbetsgivaravgifter till delpensioneringen. Från den 1 juli 1987 höjs delpensioneringen med det procenttal som vi har lovat. Pengar finns och skall användas till de ändamål fonden är uppbyggd för.

Det är naturligtvis väldigt bestickande att ta upp detta med eget rum och de handikappade i detta sammanhang. Där har vi möjligheter att anslå pengar på annat sätt. Dessa pengar är icke lämpliga att föras över till de grupperna. Det skall bli intressant att se vad som händer i Göteborg, när folkpartiet skall vara med och anslå 1 miljard till förverkligande av förslaget om eget rum.

Anf. 109 ALF SVENSSON (c):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort. Jag vill bara erinra om att jag redan förra riksmötet avlämnade en motion där jag föreslog att delpensionen skulle återställas till sitt tidigare värde, alltså en höjd kompensationsgrad från 50 % till 65 %. Därför välkomnar jag det beslut som utskottet har fattat.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 110 KARL-ERIK PERSSON (vpk):

Herr talman! Ända sedan den borgerliga regeringen 1981 sänkte delpensionsförsäkringen har vi från vpk krävt att man skall återställa pensionerna till 65 %. När den socialdemokratiska regeringen kom till makten 1982 trodde man att återställandet av delpensionsförsäkringen var en av de första åtgärder regeringen skulle vidta. Så blev inte fallet.

Nu kan man konstatera att delpensionsförsäkringen fr. o. m. den 1 juli 1987 kommer att höjas från 50 % till 65 %. Det tycker jag är väldigt bra. Det är bara synd att det inte kom litet tidigare.

Jag måste också hålla med Doris Håvik om att betänkandets omfattning

inte har någon betydelse. Det är innehållet som är det viktigaste.

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställen i socialförsäkringsutskottets betänkande.

Prot. 1986/87:99
1 april 1987

*Höjd kompensations-
grad från delpension-
eringen*

Anf. 111 MARGARETA ANDRÉN (fp):

Herr talman! Jag vill bara helt kort säga några ord till Doris Håvik, som uttalade oro för hur det skulle gå med eget rum i Göteborg. Det är just för att få landstingen att så snabbt som möjligt satsa på en utbyggnad, så att de som önskar skall kunna få rätt till eget rum, som vi tycker att det är angeläget att man skapar utrymme för stimulansbidrag till landstingen, just för att man skall kunna ge möjligheten för patienter på institutioner att få ett eget rum.

Anf. 112 DORIS HÅVIK (s):

Herr talman! Margareta Andrén's avsikt är väl ändå inte att man skall använda pengarna i delpensionsfonden till att skapa möjligheter att erbjuda eget rum. Jag utgår från att det inte var avsikten. Det får man väl diskutera och anvisa medel till på annat sätt.

Anf. 113 MARGARETA ANDRÉN (fp):

Herr talman! Det är naturligtvis ingen omöjlighet för riksdagen att, om man så vill, fatta beslut så att regeringen kan föra över pengar från delpensionsfonden till statsbudgeten. Den möjligheten finns ju.

Anf. 114 DORIS HÅVIK (s):

Herr talman! Jag nästan vädjar till Margareta Andrén att ta tillbaka detta. Det är ju litet egendomligt att föra debatten utifrån att man skall föra över pengar från arbetsgivaravgifter, inbetalda till delpensionsfonden, till staten, för att sedan dela ut dessa som stimulansbidrag för att man i kommunerna eller landstingen skall göra en utbyggnad av sjukvården. Det skall bli intressant att se hur många som ansluter sig till det förslaget från folkpartiet när det kommer.

Anf. 115 MARGARETA ANDRÉN (fp):

Herr talman! Jag kan inte inse att det skulle vara så märkligt eller egendomligt som Doris Håvik här vill framhålla. Det beror naturligtvis väldigt mycket på viljan.

Det är klart att man i det här sammanhanget igen kunde dra upp den debatt som vi har haft, och som vi kommer att ha nästa vecka, om engångsskatten. Där har man verkligen dragit in pengar från en grupp människor som har sparat till sin pensionering, för att använda dessa pengar till förmån för en helt annan grupp.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

Prot. 1986/87:99
1 april 1987

Vissa för den grundläggande högskoleutbildningen gemensamma frågor

17 § Föredrags

utbildningsutskottets betänkande

1986/87:15 om vissa för den grundläggande högskoleutbildningen gemensamma frågor m. m. (prop. 1986/87:100 delvis).

Tredje vice talmannen meddelade att debatten i fråga om detta betänkande skulle vara gemensam för samtliga punkter.

Vissa för den grundläggande högskoleutbildningen gemensamma frågor

Anf. 116 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! Så har tiden kommit för några få av oss i utbildningsutskottet att ventilera ett antal frågor som rör den grundläggande utbildningen. Även om kammaren är ödslig och åhörarläktaren synnerligen glest besatt, får jag ändå hoppas att det skall vara möjligt att framföra en del synpunkter.

Det första betänkandet från utbildningsutskottet som nu behandlas avser vissa för grundläggande högskoleutbildning gemensamma frågor. Där tas upp en del problem som är väl så intressanta. Ett gäller avskiljande av olämpliga studerande. Det är bra att vi har fått det här förslaget. Tidigare fanns ingen möjlighet att hindra studenter från att delta i undervisningen, även om de kunde vara farliga för annans liv och hälsa eller om det förelåg risk för att de kunde förstöra egendom som högskolan har ansvaret för. Nu får vi en central nämnd. Vi får hoppas att rättssäkerheten skall på tillfredsställande sätt bli garanterad. Det finns anledning att se hur det här systemet kommer att fungera. Dess bättre finns dock ingen anledning att befara att det kommer att användas i någon större utsträckning. Man räknar med att det rör sig om på sin höjd ett tiotal ärenden om året.

En annan fråga som berörs gäller uppdragsutbildningen. Där vill man i några motioner redan nu ha en översyn. Å andra sidan samlas det nu in omfattande material, och det finns anledning att vänta tills en utvärdering av materialet har skett innan man ger sig in på någon översyn av själva uppdragsutbildningen som sådan.

En tredje punkt som det finns anledning för mig att beröra gäller tillträdessystemet. Det är rätt länge sedan tillträdesutredningen blev klar med sitt uppdrag. Vi har väntat länge på att få en proposition från regeringen. Men ingenting händer. Gång efter annan har man lovat att propositionen kommer, att den kommer snart. Vi har ännu inte sett röken av den, höll jag på att säga.

För vårt vidkommande efterlyser vi med bestämdhet ett förslag till riksdagen så att vi kan fatta ett beslut redan under 1987. De moderata kraven kvarstår. En treårig gymnasieutbildning skall vara förkunskapskrav för en längre högskoleutbildning. Betygen skall utgöra det naturliga urvalet. Och vad mer: Också kompletteringsbetyg skall gälla fullt ut. Det är kunskapen som skall vara av avgörande betydelse när man påbörjar högre studier.

Vi har också efterlyst intagningsprov för speciella yrkesområden. Naturligtvis är vi beredda att acceptera studielämplighetsprov i den mån som betyg inte kan företes.

Jag yrkar med detta, herr talman, bifall till reservation 4 och i samma andetag till reservation 5, som avser en ökning av direktantagningen från gymnasiet till 50 % under läsåret 1987/88.

Vpk har tagit upp kårobligatoriet och vill ha det avskaffat. Det kan vara nog så intressant, och det är inte alls omöjligt att kårobligatoriet kan sägas ha överlevt sig självt. Däremot finns det ingen anledning att redan nu instämma i det krav som förs fram från vpk:s sida på att alla studentkårens uppgifter utöver de rent studentfackliga skall övertas av stat och kommun. Så enkelt är det inte, utan det är en rätt komplicerad bild som tonar fram.

Studentkåreerna har hand om en rad olika uppgifter. Det är de studentfackliga, där själva representativitetsproblemet naturligtvis bör kunna gå att lösa. Redan nu utses flertalet personer på sådant sätt att det inte spelar någon större roll om kårobligatoriet skulle upphöra. Sammanträdeslokaler är naturligtvis något som högskolan måste ställa till förfogande. Studenthälsovården är ett område där staten redan nu bidrar, och vad mera är: moderaterna föreslår också en höjning av anslaget till studenthälsovården. Det har vi gjort tidigare, och vi upprepar detta krav i år. Naturligtvis bör det inte vara några större problem att lösa hälsovårdsproblematiken och inte heller några större problem med sådant som rör motionsidrott och liknande ting. Samlingslokalerna utgör sannolikt det stora problemet, den stora stöttestenen. Detta gäller kanske framför allt i Lund och Uppsala. Här är det inte alls säkert att stat och kommun skall träda in, utan här kan man mycket väl diskutera stiftelseformen.

Det finns alltså en hel del som behöver diskuteras innan man kan tillstyrka ett så långt gående krav som det som vpk har presenterat.

Vi moderater har fäst särskild uppmärksamhet vid prefektuppdraget och den roll som det spelar. Vi menar att det är ämnesföreträdaren – normalt professorn – som skall vara prefekt. Han skall också som chefsperson ha god ersättning för det uppdraget och dessutom ha tillräcklig tid för egen forskning. Vi beklagar att utskottet inte i sin helhet har velat stödja det kravet. Jag yrkar bifall till reservation 7.

Man kan i det här betänkandet också notera att utskottets socialdemokratiska minoritet har anslutit sig till majoriteten när denna har krävt ökade resurser för att UHÄ skall kunna fortsätta sitt viktiga arbete med ekvivalering av utländska examina. Det finns mycket värdefull kompetens som har kommit in i landet med våra invandrare. Sedan några år bedriver UHÄ försöksverksamhet där man försöker klara ut hur mycket utländska examina är värda i olika sammanhang. UHÄ hade begärt ytterligare 400 000 kr. för denna verksamhet. Regeringen ville inte gå i UHÄ till mötes, men utskottet gör det när man föreslår riksdagen att anslå dessa 400 000 kr. och dessutom uttala att denna försöksverksamhet bör bli permanent.

Till sist, herr talman, finns det anledning att i detta sammanhang också erinra om den internationaliseringsverksamhet som berörs i utskottsbetänkandet. Vi moderater har avlämnat en särskild internationaliseringsmotion, där vi för fram krav på internationalisering på en rad olika områden, bland dem också utbildningsområdet. Det har funnits anledning för oss att till betänkandet foga ett särskilt yttrande, där vi erinrar om att vi i ett annat sammanhang har begärt av riksdagen ytterligare 1 milj. kr. för att universi-

tetsfolk skall kunna delta i internationella organisationers verksamhet. Detta är emellertid något som behandlas särskilt av kulturutskottet och gäller ett annat anslagsrum.

Med de här orden, herr talman, kan jag konstatera att betänkandet är värt både ris och rös och att det i flertalet fall varit möjligt för oss att ansluta oss till de förslag som förs fram men att vi i några fall har säryrkanden, som jag har redogjort för.

Anf. 117 MARIANNE ANDERSSON (c):

Herr talman! I utbildningsutskottets betänkande nr 15 om vissa för den grundläggande högskoleutbildningen gemensamma frågor har bl. a. behandlats den känsliga frågan om avskiljande. Vi i centern tycker att det är bra att det kommit förslag om ett system för avskiljande inom högskolan, särskilt när det är fråga om utbildningar som leder till vård- och undervisningsyrken, där det finns risk för skador på person eller egendom under studierna eller i den framtida yrkesrollen. Men det handlar som sagt om mycket känsliga frågor. Vi hoppas och tror att systemet med en central nämnd skall kunna vara något som fungerar bra. Avskiljande får enligt vår mening aldrig ersätta kurativa eller studierådgivande insatser och får bara komma till användning i yttersta nödfall.

När det gäller uppdragsutbildningen, som också behandlas i betänkandet, är det viktigt att verksamheten utvärderas med tanke på balansen mellan högskolans egen verksamhet och samarbetet med näringslivet och andra uppdragsgivare. Det gäller här att bevara högskolans integritet. Det är därför bra att UHÅ följer upp den här frågan. Sedan vi har studerat den aviserade rapporten återkommer vi i frågan, om vi anser det nödvändigt. Ytterligare åtgärder är enligt vår mening inte nödvändiga just nu, eftersom verksamheten är så pass ny.

I övrigt skall jag endast ta upp den reservation som vi i centern har fogat till betänkandet. Det gäller en ökad internationalisering inom högskolan. Den ekvivaleringsverksamhet beträffande högre utländsk utbildning som UHÄ bedriver är mycket angelägen, inte minst för att vi på ett bättre sätt skall kunna ta vara på de kunskaper som invandrarna har. Utskottet föreslår därför ökade resurser till UHÄ för denna verksamhet, vilket är bra – utskottet föreslår här 400 000 kr. mer än vad regeringen föreslagit i budgetpropositionen.

Över huvud taget är livaktiga internationella kontakter när det gäller utbildning och forskning utomordentligt viktiga för ett litet land som Sverige. Det är viktigt att undanröja de hinder som kan försvåra utbytet. Vi anser att svenska studenter skall ha rätt att uppbära studiemedel för studier utomlands även om motsvarande utbildning finns i Sverige.

Det kan också finnas anledning att se över vilket värde en svensk gymnasiekompetens har vid intagning till högskolor utom landet. Eventuellt skulle en sådan prövning kunna leda till införandet av kompletterande kurser, som skulle kunna underlätta inträdet vid utländska högskolor.

Vidare kan kvoterna för antagning av utländska studenter vid svenska universitet eventuellt behöva ökas.

Vi pekar i vår reservation särskilt på det nordiska studentutbytet. Inom

Norden råder sedan lång tid tillbaka passfrihet, och vi har gemensam arbetsmarknad m. m. Redan i dag finns det stora möjligheter till studier i annat nordiskt land, men enligt vår mening bör ytterligare åtgärder vidtas för att underlätta dessa studier. Särskilt informationen om vilka möjligheter som finns bör förbättras. Ett studerandekort för att göra det möjligt att resa billigare mellan studielandet och hemlandet vore också önskvärt. Vidare bör reglerna för examensgiltighet ses över. Målet bör vara att avlagd examen skall vara giltig i hela Norden.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till reservation nr 8 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 118 BO HAMMAR (vpk):

Herr talman! Till utbildningsutskottets betänkande nr 15 har vpk fogat reservationerna 1, 3 och 6, till vilka jag yrkar bifall.

När det gäller vår första reservation vill jag gärna erkänna att den behandlar ett mycket delikat problem. Vi har från vår sida verkligen ingen patentrösning på det problemet. Det handlar om hur man skall förfara med studerande vid högskolan som har gjort sig skyldiga till allvarliga brott eller som är psykiskt abnorma. Regeringen föreslår nu att en särskild nämnd inrättas som kan besluta om avskiljande av studenter från högskoleundervisning. Frågan har varit föremål för utredning ganska länge. Vi hysar fortfarande vissa farhågor för konsekvenserna av det här förslaget. Det finns, tycker vi, bl. a. risker för att en form av dubbelbestraffning av brottslingar införs. Vi tycker också att man innan man tillgriper tvångslagstiftning skulle kunna pröva att komma till rätta med problemet genom en förstärkning t. ex. av studievägledningen och den psykologiska rådgivningen vid högskolorna.

Utskottsmajoriteten tillstyrker emellertid regeringens förslag. Vi respekterar naturligtvis det ställningstagandet. Men jag tror att det är angeläget att vi fortlöpande följer hur den här nya ordningen fungerar i praktiken och att vi då framför allt beaktar rättssäkerhetsaspekterna.

Herr talman! Säkert möter utbildningsutskottets medlemmar under sina många resor runt om i vårt land och runt om i högskolevärlden starka farhågor för att externa finansärer börjar spela en alltför stor roll för finansieringen av verksamheten. Vi från vpk har förespråkat stark återhållsamhet med den s. k. uppdragsutbildningen. Jag tycker att utvecklingen har bekräftat att vi har rätt i detta. Det finns mycket stora risker för att privata intressenter får ett otillbörligt inflytande över högskolans verksamhet, att vi får olika kategorier av studerande, av vilka en del får sina studier bekostade av företaget, medan andra får dra på sig stora studieskulder. De restriktioner som finns för uppdragsutbildningen tillämpas inte särskilt strikt.

Utskottet säger att uppdragsutbildning enligt de lagar vi har stiftat aldrig kan få motsvara utbildning på allmänna utbildningslinjer. Tyvärr är det faktiskt litet så och så med den saken. Jag har tidigare diskuterat ett exempel med utbildningsministern, nämligen att Saab köper in sig på uppdragsutbildning som motsvarar ungefär en halv civilingenjörsutbildning. Utbildningsministern var den gången litet osäker om jag hade rätt. Jag vet inte om han har haft tillfälle att sedan dess kontrollera mina uppgifter. Min fråga kvarstår om detta verkligen är rimligt och rättvist. En del studenter studerar med lön från

Prot. 1986/87:99
1 april 1987

Vissa för den grundläggande högskoleutbildningen gemensamma frågor

för företaget, andra får dra på sig stora skulder och leva under knappa omständigheter. Eller vad skall man säga om högskoleutbildningen i Västerås som, om jag är rätt informerad, till ungefär 30 % är uppdragsutbildning? Är det Asea som styr, eller är utbildningspolitiken baserad på demokratiska principer, som innebär att antagningen till utbildning skall baseras på meriter och förutsättningar i stället för på pengar?

Nog finns det anledning att, som vi säger i vår reservation, noga undersöka hur uppdragsutbildningen påverkar verksamheten inom högskolan i vad gäller utbildningens kvalitet, de studerandes tillgång till utbildningsplatser, studiefinansieringen, den regionala balansen i fråga om utbildningsutbudet och mycket mera. Men utskottets majoritet vill bromsa en sådan översyn och nöjer sig med att UHÄ tittar på frågan. Det tycker vi är svagt. Men det gläder mig att folkpartiet börjar oroa sig över den här utvecklingen och också har reserverat sig mot majoritetens skrivningar. Moderaterna och Birger Hagård, som vill skära ner utbildningslinjer som vetter mot den offentliga sektorn, ger däremot fritt fram för storbolagen att köpa in sig i högskolan. Där finns inga betänkligheter. Samtidigt talar man från det hållet högt eller t. o. m. högst om högskolans frihet. Det är lika obegripligt och osammanhängande som det mesta av den moderata politiken.

Herr talman! Avslutningsvis några ord om en gammal bekant, kårobligatoriet. Vpk är till skillnad från de andra partierna inte bara selektivt motståndare till kollektivanslutning. Vi är motståndare till kollektivanslutning utifrån principiella utgångspunkter, och därför tycker vi att man skall avskaffa kårobligatoriet. Det kanske inte är helt enkelt, men vi anser att det är möjligt och att man bör sätta i gång. Det här begriper ganska bra de socialdemokratiska, liberala och moderata studentorganisationerna, men tyvärr inte deras moderpartier och inte deras företrädare i utbildningsutskottet. Jag misstänker att jag inte heller denna gång kan lyckas övertyga dem genom att upprepa alla tidigare framförda argument för vår linje, så det skall jag avstå från.

Jag vill ändå avslutningsvis med visst intresse notera Birger Hagårds omfattande brasklapp till försvar för sitt ställningstagande i utskottet. Jag vet inte om min historiska bildning är riktig, men jag har för mig att biskop Brask kom från det län som Birger Hagård företräder.

Anf. 119 KRISTINA SVENSSON (s):

Herr talman! I utbildningsutskottets betänkande 15 behandlas, som vi har hört, ett förslag om tillägg i högskolelagen som berör avskiljande av studerande från högskolan. Vidare föreslås att en central nämnd inrättas för att pröva frågor om att avskilja studerande från undervisningen.

Det finns för närvarande inga regler om avskiljande, och i vissa fall – det gäller lärarutbildning och det kan gälla vårdrukesutbildningarna – kan studerande med t. ex. missbruk eller grava psykiska störningar utgöra en risk, och deras beteende kan få allvarliga följder för tredje man.

Förslaget har föregåtts av ett långt utredningsuppdrag. Utskottsmajoriteten har tillstyrkt förslaget om att en central nämnd skall pröva frågor om avstängning. Vi menar att det är en garanti för rättssäkerheten att det är en nämnd som handlägger dessa frågor. En central nämnd garanterar nämligen

enligt vår uppfattning en opartisk bedömning. Det är mycket viktigt att den centrala nämnden har en kvalificerad sammansättning. Att pröva att avskilja en studerande från studier, helt eller delvis, är en absolut sista utväg efter det att många andra åtgärder har prövats. I första hand måste man självfallet inom den egna högskolan sätta in kurativ hjälp och studierådgivning.

Vpk reserverar sig mot förslaget och hänvisar i sin reservation till annan lagstiftning. Jag frågar mig vilken annan lagstiftning man åsytar.

Betänkandet innehåller ett avsnitt om uppdragsutbildningen vid våra högskolor. Så sent som 1985 antog vi här i kammaren riktlinjer för den utbildning som genomförs i form av uppdrag och beställningar till högskolorna. Den här delen av högskolans verksamhet är ganska ny, och den har snabbt ökat i omfattning.

I två reservationer krävs som vi har hört att man nu skall utvärdera uppdragsutbildningen. Utskottsmajoriteten däremot anser att det är för tidigt att göra en utvärdering. Det pågår för närvarande en faktainsamling kring uppdragsutbildning. I samtliga verksamhetsberättelser från högskolorna kommer vi vidare att få information om dess omfattning, samverkansformer och intäkter.

Det är självklart att man skall utvärdera nya verksamheter, men för att en utvärdering skall ge värdefull kunskap måste man först ge verksamheten tid att fungera. Bo Hammar, vi nöjer oss alltså inte med att UHÄ skall "titta på" detta. Det är ett värdefullt faktainsamlade som pågår just nu.

I två reservationer tar folkpartiet resp. moderaterna upp frågan om tillträdet till högskolan. Till Birger Hagård, som väntar och väntar på propositionen, vill jag helt kort säga att den preliminärt kommer i maj. Det betyder att riksdagen kan fatta beslut under 1987.

Vi hörde i det förra inlägget att vpk har en reservation, där man föreslår att kårobligatoriet skall avskaffas. Men inget av de övriga partierna är berett att gå in med de statliga bidrag som behövs för att finansiera den verksamhet som kårerna i dag bedriver. Inget nytt har kommit fram i frågan, som vid flera tillfällen har prövats av riksdagen.

I reservation 7 föreslår moderaterna att behörighetsreglerna för-prefekterna skall ändras. I dag utses prefekten bland lärarna på institutionen. Att leda en institution ställer krav på kunskaper om verksamhetsplanering, ekonomisk förvaltning och personalledning. Det är inte alldeles självklart att all den kompetensen finns samlad hos professorn eller ämnesföreträdaren, som moderaterna föreslår skall vara den som utses till prefekt. Utskottsmajoriteten anser att det inte finns anledning att ändra de behörighetsregler som nu gäller.

Herr talman! Låt mig till sist kommentera anslaget till internationalisering av högskolan. 1984 skrev Sverige under en UNESCO-konvention, som syftar till att öka och stimulera den akademiska rörligheten över nationsgränserna. För att förverkliga konventionen krävs bl. a. att man kan värdera och översätta utländska examina. Behovet av att ekvivalera utländska studier har ökat avsevärt de senaste åren i takt med att flyktigmottagandet har ökat. Många flyktingar har funnits i Sverige ganska länge utan att finna uppgifter på den svenska arbetsmarknaden som svarar mot deras utbildning.

Inom UHÄ har under tre år pågått en försöksverksamhet för att ekvivalera

utländska högre examina. Av de 650 utbildningar som man har värderat har omkring 200 varit teknikutbildningar och ungefär 100 ekonomutbildningar. De här utbildade personerna representerar en mycket värdefull kompetens inom områden där Sverige för närvarande har behov av ett ökat antal personer med högre utbildning. Enligt bedömningar från statens invandrarverk och UHÄ är antalet personer i Sverige med utländska universitetsexamina mycket stort. Informationen om värderingen av utländsk utbildning har emellertid varit sparsam på grund av begränsade resurser för handläggning. Man kan därför på goda grunder anta att det finns ett stort antal invandrare som inte känner till den här möjligheten att få sin utbildning ekvivalerad.

Därför föreslår utskottet att den försöksverksamhet som UHÄ bedriver skall permanentas. Vi föreslår också i betänkandet åtgärder för att minska väntetiderna.

Högskolelagens 2 § formulerar det övergripande målet för internationalisering i högskolan. Där stadgas att utbildningar skall främja förståelse för andra länder och för internationella förhållanden. Det här övergripande målet konkretiseras vid de lokala högskolorna i långsiktiga handlingsprogram, som visar på en mångfald verksamheter: länderkurser, kurser på främmande språk, kurser med internationell inriktning, gästlärare och gästforskare. Det finns många andra exempel också. En del högskolor har t. o. m. fast samarbete, reglerat i avtal, med utländska universitet.

Internationaliseringsarbetet pågår på olika nivåer i högskolan och i olika former. Inom forskningen bedrivs internationaliserings arbetet framför allt som en integrerad del av högskolans reguljära verksamhet. Finansieringen sker dels genom anslag från UHÄ, dels genom anslag inom den lokala högskolans budget. Det förekommer också externfinansiering.

Utskottet anser att internationaliseringen av utbildningen och forskningen är en viktig del av högskolans verksamhet, men med hänvisning till det statsfinansiella läget kan vi inte tillstyrka bifall till de motioner som föreslår höjda anslag.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i dess helhet i detta betänkande, vilket innebär avslag på samtliga reservationer.

Anf. 120 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! Jag noterar med stort intresse – och med viss glädje, om det nu är sant – att Kristina Svensson säger att det preliminärt i maj skall komma en proposition om tillträdessystemet. Veterligen finns den nämligen inte aviserad någonstans, men om Kristina Svensson säger det här, i närvaro av utbildningsministern, utgår jag från att det måste förhålla sig så att denna proposition i maj äntligen kommer att läggas på riksdagens bord.

Anf. 121 BO HAMMAR (vpk) replik:

Herr talman! Kristina Svensson bekräftade vad jag sade, nämligen att uppdragsutbildningen mycket snabbt har ökat i omfattning. Nu säger hon att verksamheten måste få tid att fungera innan vi från politiskt håll går in och gör en utvärdering. Själv har jag den motsatta uppfattningen – jag tror att det ligger en fara i ett dröjsmål. Kristina Svensson vet lika väl som jag att det finns en oro för vart utvecklingen skall barka hän, och därför är det bättre att gå in på ett tidigt stadium och försöka utvärdera hela denna utveckling.

Anf. 122 KRISTINA SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Det var roligt, Birger Hagård, att kunna meddela att propositionen preliminärt väntas i maj. Den kommer parallellt med ögy-propositionen.

När det gäller uppdragsutbildningen vid högskolan är det självklart att det är nödvändigt att vara vaksam på dess omfattning och villkoren för den vid högskolorna. Man är mycket väl medveten om detta inom högskolorna och även inom UHÄ. Det är därför man har begärt den faktainsamling som nu kommer att presenteras i samtliga verksamhetsberättelser och även i UHÄ:s berättelser. Där kommer bl. a. en rapport om omfattningen under de senaste tre åren och dessutom en bedömning av utvecklingen de kommande tre åren. Det är för tidigt att göra en översyn nu.

Anf. 123 BO HAMMAR (vpk) replik:

Herr talman! Det verkar tyvärr vara så att uppdragsutbildningen inom vissa högskolor rasar i väg ganska okontrollerat. Jag nämnde Västerås som ett exempel. Om utbildningsutskottet gick in och sade att man ganska snabbt måste titta på detta, vore det en signal till hela högskolevärlden om att vara observant. Det kanske skulle kunna tjäna som en viss uppbromsning av denna verksamhet.

Anf. 124 KRISTINA SVENSSON (s) replik:

Herr talman! De svar som Bo Hammar efterlyser på sina frågor kommer, när man i verksamhetsberättelserna kan avläsa omfattning, antal elever, antal kursveckor, intäkter och finansiering, och då kan vi gå vidare, Bo Hammar.

Anf. 125 LARS LEIJONBORG (fp):

Herr talman! Jag skall beröra tre frågor som behandlas i detta betänkande. Två av dem är, som det brukar heta i radio, gamla skivbekanta, men en är ny. Det gäller just diskussionen om uppdragsutbildning, som folkpartiet och vpk har aktualiserat i två reservationer.

Frågan rör egentligen inte bara uppdragsutbildning, utan i texten i vår motion vidgar vi frågan till att över huvud taget gälla formerna för samarbete mellan högskola och näringsliv. Det kan tyckas egendomligt att vi och vpk har gjort en så likartad bedömning av just denna fråga, eftersom det är alldeles uppenbart för alla intresserade att vi närmast oss den från vitt skilda utgångspunkter. Men folkpartiet har för sin del kommit till slutsatsen att det har hänt så mycket på det här området de senaste åren.

Kristina Svensson sade nyss att detta beslut fattades 1985. Samma år tog vi också en del andra beslut, t. ex. om bisysslor. Men faktum är att dessa beslut bara var bekräftelser på en utveckling som hade pågått en tid. Det har nu vuxit fram en flora av samarbetsformer med forskningsbyar, adjungerade professorer, särskilda stiftelser eller bolag för tekniköverföring, forskare med s. k. bisysslor, uppdragsutbildning, kontaktkonferenser och allt vad det är. Detta är naturligtvis i grunden bra. Båda parter i detta samarbete behöver varandra, men det finns även problem. Bo Hammar har berört några av dem. Jag tror för min del att det är svårt för t. ex. en forskare som arbetar på

Prot. 1986/87:99
1 april 1987

Vissa för den grundläggande högskoleutbildningen gemensamma frågor

uppdrag av ett privat företag att lägga fram forskningsrön som är mycket besvärande för det företaget. Jag drar inte av det slutsatsen att den typen av forskningsfinansiering inte bör förekomma, men det är mycket viktigt att man är observant på att den typen av finansiering inte får vara dominerande, utan att det hela tiden måste finnas andra finansieringsformer.

En annan frågeställning är om det finns en risk för att också i det här systemet grundutbildningen drabbas hårdast. I flera andra sammanhang på senare år har vi varit med om att det är just grundutbildningen som tar stryk. Det finns rapporter som tyder på att de verksamma på högskolorna som är ansvariga för uppdragsutbildning blir så entusiastiska för den verkamhetsformen att den ordinarie grundutbildningen faller litet tillbaka i intresse.

En punkt som vi har aktualiserat tidigt är prissättningen av denna utbildning. Vi tycker att det finns risk att man blandar ihop finansieringen, att man låter den ordinarie verksamheten också finansiera uppdragsutbildningen. Det blir då en orimlig konkurrenssituation gentemot de andra utbildningsanordnare som finns. Tjänstebrevsrätten är en liten detalj i detta sammanhang. Det förekommer ofta att universiteten sprider information om sin uppdragsutbildning i tjänstebrev. Man kan ifrågasätta om det var avsikten med tjänstebrevsrätten.

De båda andra frågor jag också tänkte beröra snabbt är tillträdesfrågorna och internationaliseringen. Kristina Svensson kom med ett intressant besked om en proposition i maj om tillträdesfrågorna. Man frågar sig varför den inte fanns med i den reviderade propositionsförteckningen som delades i kammaren häromdagen och som är daterad den 18 mars. Men desto bättre att vi nu äntligen har fått detta besked.

Det är utmärkt med en stor tillträdesreform. Men i avvaktan på en sådan har vi sagt att man behöver rätta till direktintagningskvoten, som är för låg. Det är orimligt många unga människor som har gått ut gymnasiet, bedömer att de vill börja läsa på högskola, men som inte kan komma in. De tvingas att tillbringa ett år eller oftast ett och ett halvt år med att göra någonting annat. Ofta har de svårt att få något bra arbete, och de vill därför komma in på högskola. Jag tycker att de skall ha den rätten. Nu nekas de ofta den.

Till sist detta med internationalisering. Det är många som talar väl om den. Det är ju lätt. Men vi vet att i praktiken har det inte hänt tillräckligt på det här området. Svenska forskare kan ibland inte åka på de seminarier och symposier de skulle vilja göra bl. a. för att det saknas pengar. Det är utmärkt att utskottet har kunnat rätta till problemet med ekvivaleringsverksamheten vid UHÄ, men det räcker naturligtvis inte utan här måste det till ytterligare anslag. Jag föreslår att riksdagen beslutar att anvisa ytterligare 5 milj. kr. för detta ändamål.

Med detta vill jag yrka bifall till reservationerna 2, 5 och 9 till betänkandet.

Med detta anförande – under vilket andre vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar – var överläggningen avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

18 § Föredrogs

utbildningsutskottets betänkande

1986/87:17 om anslag till utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken (prop. 1986/87:100 delvis).

Anslag till utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken

Anf. 126 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! Så var det dags för oss att ventilera anslag till utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken, utbildningsutskottets betänkande 17.

Låt mig inledningsvis säga att det finns en betydelsefull nyhet i årets betänkande. Det gäller förlängningen av den internationella ekonomutbildningen till 160 poäng. Det är ett gammalt moderatkrav som på det sättet blir realiserat. Regeringen hade det inte med i sin budgetproposition, men ett enigt utskott har ändå gått på den linjen. Det har länge varit angeläget att förbättra förhållandena. Nu blir det möjligt att förverkliga önskemålen.

Man kan också notera att regeringen för sitt vidkommande – och utbildningsministern i synnerhet – har funnit anledning att förstärka ekonom- och juristutbildningen. Det sker på det sättet att man minskar antalet nybörjarplatser med totalt 600. Det är en utväg som kan te sig betänkelig, men det är trots allt acceptabelt. Det är bättre att några färre får en god utbildning än att många får en utbildning som inte är bra.

Bo Hammar hade noterat – fast det var under föregående ärende – moderaternas strävanden att minska den offentliga sektorn, och att detta gör det nödvändigt att minska antalet nybörjarplatser på en del av de utbildningar som framför allt vetter mot den offentliga sektorn. Jag förstår inte riktigt hans resonemang i sammanhanget, men jag måste ha missförstått det hela. Självfallet kan storbolagen knappast ha något större intresse av att hyra in sig på linjer som vetter mot den offentliga sektorn. Bo Hammar behöver nog inte hysa några som helst farhågor i det sammanhanget.

Även regeringen vill göra vissa neddragningar. Vi vill emellertid gå längre genom att minska platsantalet på den sociala linjen med 150 platser – i enlighet med UHÅ:s förslag. Vi vill ta bort 120 platser mer än vad regeringen föreslår. På förvaltningslinjen vill vi minska med 30 platser – det är dubbelt så mycket som regeringen. På linjen för personal- och arbetslivsfrågor vill vi minska med 90 platser.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 4, 5 och 7.

Så några ord om den systemvetenskapliga linjen. Det har länge förts fram krav på en förstärkning av den systemvetenskapliga linjen. Det anses vara den viktigaste högre utbildningen för administrativt arbete inom dataområdet. Det har begärts både en ökning av per capita-resurserna och en förlängning av studietiden inom linjen. Det är med viss glädje man kan notera att utskottet är positivt. Man säger att ”en förstärkning av linjen är önskvärd och angelägen”, men att det av statsfinansiella skäl inte är möjligt att villfara denna begäran i år.

Herr talman! Jag vill till sist uttrycka den förhoppningen att det skall bli

möjligt för utbildningsministern att i nästa budgetproposition, som enligt vad som har försports framför allt skall ägnas den grundläggande utbildningen, göra dessa förändringar till det bättre, inte minst när det gäller just den systemvetenskapliga linjen.

Anf. 127 MARIANNE ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort när det gäller det här betänkandet, som behandlar utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken.

Först vill jag instämma i vad Birger Hagård sade om att det är tillfredsställande att utskottet tillstyrkt en ökning av den internationella ekonomlinjen till 160 poäng – vilket även vi hade krävt i vår utbildningsmotion – och detta för att ge den linjen samma förstärkning som den allmänna ekonomlinjen fick redan 1983. Det är bra att utskottet frångått propositionen och tillgodosett motionskraven.

Det är naturligtvis också mycket glädjande att man föreslår en kvalitetsförstärkning när det gäller AES-sektorn, och då främst för ekonom- och juristlinjerna. Lärartätheten och undervisningsfrekvensen behöver ökas för att undervisningen skall få en bättre kvalitet och genomströmningen ökas.

Vi i centern anser dock inte att förstärkningen skall ske på bekostnad av antalet intagningsplatser. Utbildningsbehoven inom dessa områden är stora och arbetsmarknaden god. Efterfrågan på kvalificerade ekonomer är stor. Det föreslagna anslaget till kvalitetsförstärkningen uppgår också bara till hälften av vad UHÄ ansett nödvändigt. Vi föreslår därför att förslaget om nedskärning av antalet utbildningsplatser inom ekonom- och juristlinjerna avslås och att anslaget för AES-sektorn räknas upp med 6 milj. kr. för kvalitetsförstärkning inom dessa linjer.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna nr 2 och 8.

Anf. 128 BO HAMMAR (vpk):

Herr talman! Det är inte precis varje dag ett utskott enhälligt tillstyrker en enskild motion. Desto gladare är naturligtvis jag och Björn Samuelson över att vårt förslag i en motion om en förstärkning av psykologlinjen nu också blivit utskottets.

Det handlar inte om några särskilt stora pengar – ca 2 milj. kr. – men utskottets förslag har ändå mycket stor betydelse för de psykologistuderande. De genomgår en lång utbildning. Utöver sedvanliga studieskulder har de varit tvungna att betala ett obligatoriskt inslag i undervisningen, den s. k. egenterapin, vilket inneburit omkring 18 000 kr. i extra kostnader. Det är naturligtvis helt orimligt, och vi borde ha observerat det här tidigare. Men det är samtidigt alldeles förträffligt att alla partier nu kan enas om att avlasta studenterna på psykologlinjen denna mycket betydande kostnad. Det är därför med viss entusiasm, herr talman, som jag yrkar bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Vi är också mycket nöjda med att utskottet trots regeringens motspänstighet kunnat enas om en välbehövlig förlängning till 160 poäng av den internationella ekonomutbildningen, vilket både lärare och studenter krävt och vilket är både vettigt och förnuftigt. Det är bra att utskottet lyssnat på

opinionen och nu föreslår en klar förbättring av regeringsförslaget.

Herr talman! På några andra punkter är vi inte ense med utskottsmajoriteten, och utan någon längre argumentering vill jag nu yrka bifall till reservationerna nr 3, 6 och 9 i betänkandet.

Turismen är en expansiv bransch, och vi är i vårt land överens om att vi måste satsa mer här. Vi har ju t. o. m. fått en särskild turismminister. Men då, anser vi från vpk:s sida, finns det också anledning att satsa mer på högskoleutbildningen inom denna sektor. Dagens situation med enbart tvååriga utbildningar vid några regionala högskolor är otillfredsställande. Vårt blygsamma krav, som vi tycker är väl grundat, är att vi skall få till stånd en utredning om den framtida högskoleutbildningen inom fritids-, rekreations- och turismsektorn. Det, tycker vi, borde utskottet ha kunnat tillmötesgå.

Herr talman! Alla partier har i enskilda motioner och kanske t. o. m. i kommittémotioner föreslagit att det skall införas en ordentlig påbyggnadslinje om 60 poäng i socialt arbete. Det är också UHÄ:s förslag. Tyvärr är vi i vpk ensamma i utskottet om syy ansluta oss till denna uppfattning. Vi anser att det i dag finns ett stort behov av en kvalificerad fortbildning för socionomer. Därför yrkar jag bifall till vpk-reservationen 3 i detta betänkande.

Herr talman! Jag tror att Birger Hagård missuppfattade vad jag sade i mitt förra inlägg, som hörde till det förra betänkandet men som också hör till detta betänkande. Jag försöker nu en gång till förklara vad jag menade. Moderaterna vill å ena sidan skära ned kraftigt på utbildningslinjer som vetter mot den offentliga sektorn. Där finns det, som vi alla vet, stora och eftersatta behov. Å andra sidan har moderaterna ingenting att säga om den gökunge som det privata näringslivet håller på att bli i högskolan vad gäller uppdragsutbildningen. Självfallet, Birger Hagård, har jag inte menat att ASEA satsar på utbildning av förskollärare, utan det är en annan verksamhet man sysslar med. Det är den verksamheten som jag tror kan bli farlig för högskolan. Vi kanske skulle ha fört debatten härom under behandlingen av det förra betänkandet, men frågan har delvis att göra med de frågor som vi behandlar nu.

Anf. 129 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! Jag var egentligen aldrig orolig, eftersom jag fick bekräftelse på det jag efterlyste. Självfallet har vpk inte något som helst intresse av att stödja svensk företagsamhet eller företagens utbildningsverksamhet.

Anf. 130 BO HAMMAR (vpk) replik:

Herr talman! Jag kan lugna Birger Hagård med att säga att även vi i vpk har ett mycket stort intresse av att stödja svensk företagsamhet, men det handlar om på vilka villkor det skall ske. Jag tror att det skall ske genom en bra utbildning på våra högskolor, inte minst av tekniker och ekonomer. Våra stora bolag bör beskattas litet hårdare, och de skall vara med och betala för denna utbildning. Vi skall också utöka antalet studenter på dessa utbildningslinjer med hjälp av mer pengar från de stora bolagen. Däremot skall vi inte ge dessa bolag ett inflytande på uppläggnings- och undervisningen och på högskolornas inre liv och verksamhet. Jag vet inte om det är en särskilt

revolutionär ståndpunkt. Man kan också säga att det är en kulturkonservativ ståndpunkt om man säger att vi skall slå vakt om högskolornas integritet och oberoende.

Anf. 131 LARS LEIJONBORG (fp):

Herr talman! Utbildningspolitiken här i landet formas i allt högre grad i utbildningsutskottet och i allt mindre grad i utbildningsdepartementet. Vi kommer att få fler exempel på det under vårens riksdagsarbete, när vi behandlar kommande betänkanden från utbildningsutskottet. Men också detta betänkande är ett exempel på det.

Utskottet har i ett par viktiga avseenden rättat till brister i regeringens förslag. Dels gäller det ett gemensamt förslag till riksdagen att besluta om en förlängning av den internationella ekonomutbildningen, något som folkpartiet har krävt i flera år. Det betyder en klar kvalitetsförbättring. Dels gäller det att öka anslagen till den här sektorn för att möjliggöra en förbättring av psykologutbildningen.

Jag tycker ändå att det finns brister i det här betänkandet. När socialdemokraterna och vpk-representanten i utbildningsutskottet förhandlade om förändringar i budgetpropositionen och ändå var inne på att göra förstärkningar på den här sektorn, borde de inte ha stannat vid psykologutbildningen. Jag tycker att det är bra att förstärkningen kommer, men min bedömning är att psykologerna inte är den värst utsatta gruppen inom AIS-sektorn. Jag anser att det hade varit mycket värdefullt, om man också hade åstadkommit en kvalitetssatsning när det gäller jurist- och ekonomutbildningarna.

Den kvalitetsförbättring som man säger sig åstadkomma genom att skära ner antalet platser kommer i praktiken att ätas upp av det faktum att så många av dem som läser de kortare ekonomutbildningarna väljer att läsa också påbyggnadsutbildningen på universitetsorterna.

Vi tycker från vår sida att det är ganska svårbegripligt att man väljer att så pass kraftigt skära ner just ekonom- och juristutbildningarna. Det rimliga är ju, om man måste skära ner utbildningar, att man i första hand skär ner sådana där arbetsmarknadsutsikterna är bekymmersamma. Faktum kvarstår att arbetsmarknaden för ekonomer och jurister fortfarande är ganska bra.

Så det rimliga hade varit att man hade avstått från en nedskärning eller i varje fall nöjt sig med den ganska blygsamma nedskärning som UIHÄ har föreslagit och sedan utifrån den nivån gjort ett kvalitetspåslag. Det är vår linje. Jag kan bara beklaga att man i den uppgörelse som socialdemokraterna och vpk har träffat i utskottet inte har varit beredd att satsa på mer kvalitet på de här båda viktiga utbildningarna.

Med det vill jag yrka bifall till reservation 1 vid betänkandet.

Anf. 132 LARS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Av de inlägg som gjorts här tidigare framgår att enigheten är förhållandevis stor när det gäller det här betänkandet. Jag saknar då anledning att utbreda mig särskilt mycket om de olika punkterna.

Jag börjar med en punkt som Bo Hammar har varit inne på och som även andra talare kommenterat, nämligen förstärkningen på psykologlinjen med 2 milj. kr. Vi säger att förstärkningen skall gälla de kursmoment inom kursen

psykoterapi som avser egenterapi. Motiven för det är dels de ekonomiska motiv som Bo Hammar anförde, dels att vi tycker att den form för egenterapi som har erbjudits studenterna inte är tillfredsställande. Studentorganisationerna och UHÄ har också pekat på detta.

Det är i och för sig ganska ovanligt att utskottet går in på en sådan här detaljeringsnivå när det gäller en del av en kurs i en linje, men vi tyckte att den här gången fanns det anledning att göra det. Därav det förslag som föreligger. Det är den första av de punkter som socialdemokraterna och vpk kom överens om den 20 mars och som kammaren nu går att fatta beslut om. Jag tycker att det är bra att det är ett enigt utskott på den punkten.

Sedan ett par kommentarer till det som vi inte är eniga om. Det har kommenterats från oppositionssidan tidigare, så jag kan fatta mig mycket kort.

Först ekonom- och juristlinjerna. Där föreligger enighet om att det behövs en kvalitetshöjning. Det är i fråga om sättet på vilket den skall utföras som meningarna är delade. Propositionen föreslår, som det har sagts här, en minskning av nybörjarplatserna på de båda linjerna. Med bibehållna resurser betyder det alltså en kvalitetshöjning. Det är en avvägning av resursbehoven över huvud taget som har lett till att vi för vår del inte har kunnat biträda förslagen i reservationerna 1 och 2 med deras anslagshöjningar.

Så ett par ord om sociala linjen och den anslutande påbyggnadslinjen. Det råder enighet om att det behövs fort- och vidareutbildning för socionomerna. Därför föreslår propositionen också att man skall förlänga den nuvarande påbyggnadslinjen för socialt behandlingsarbete med 10 poäng upp till 30 poäng från den 1 juli 1987.

I vpk-reservationen föreslås att en ny påbyggnadslinje i socialt arbete på 60 poäng skall inrättas. Samtidigt föreslås att påbyggnadslinjen i socialt behandlingsarbete på 20 poäng skall avvecklas i Stockholm och Lund där den finns nu. UHÄ:s aviserade översyn och reformering av den grundläggande sociala utbildningen, de kritiska synpunkter på UHÄ:s förslag om 60-poängspåbyggnaden som har framförts och statsfinansiella skäl gör att utskottet nu inte är berett att tillstyrka vpk-förslaget.

Moderaterna har i reservationerna 4 och 5 yrkat på minskning av antalet nybörjarplatser på den sociala linjen och på förvaltningslinjen och linjen för personal- och arbetslivsfrågor. Av reservationstexten framgår det att motive- ringen inte är utbildningspolitisk utan snarare allmänpolitisk. Det är naturligtvis konsekvent, eftersom moderaterna önskar minska den offentliga sektorn, men det är knappast någonting att debattera i ett utbildningspoli- tiskt sammanhang, och jag avstår därför från att vidare gå in på detta.

Till sist en kommentar till vpk-reservationen 6, där man föreslår en utredning om högskoleutbildning inom fritids-, rekreations- och turismområ- det. Det som nu föreslås i propositionen är att en allmän turismlinje skall inrättas fr. o. m. den 1 juli 1987 och förläggas till Falun-Borlänge, Kalmar och Östersund, där det nu finns en lokal linje. I övrigt innebär förslaget ingen ändring. Det blir samma längd – 80 poäng – och dimensioneringen är densamma med 100 nybörjarplatser. Det är sedan fullt möjligt för de lokala högskolorna att genom lokala påbyggnadslinjer eller enstaka kurser åstad- komma den fördjupning som vpk bl. a. är ute efter, när man inte är nöjd med

det förslag som regeringen kommer med utan i stället vill närma sig Turistrådets förslag. Det kan man alltså göra på de enskilda högskolorna, om man anser att det finns behov av en fördjupning på det här området.

Utskottet är inte nu, så snart efter Turistrådets utredning, berett att förorda en ny utredning. Det innebär naturligtvis inte att man för evigt har sagt nej till en genomlysning av problemen. Jag kan hålla med vpk om att det här området är i stark utveckling, och det finns mycket som talar för att man framöver kan behöva se över utbyggnaden och komma fram med något nytt. Men vi tycker att det bör gå någon tid innan vi nu igen föreslår en utredning. Det är vårt motiv för att nu inte föreslå en sådan.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenium.)

19 § Föredrogs

utbildningsutskottets betänkande

1986/87:18 om anslag till utbildning för vårdyrken, m. m. (prop. 1986/87:100 delvis).

Andre vice talmannen meddelade att debatten i fråga om detta betänkande skulle vara gemensam för punkterna 1 och 2.

Anslag till utbildning för vårdyrken, m. m.

Anf. 133 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! Till sist denna afton återstår det att ventilera synpunkter på vårdyrkena och vårdyrkesutbildningen. Jag vill nöja mig med att kommentera de reservationer som vi moderater har fogat till detta betänkande. Även här råder ju en relativt stor enighet i utskottet.

Reservation nr 1, till vilken jag yrkar bifall, avser läkarutbildningen. Vi efterlyser generellt en bättre läkarrekrytering till glesbygden och konstaterar att lokaliseringen av utbildningen uppenbarligen är av en viss betydelse. Inte minst tyder erfarenheterna från Umeå på detta. För den skull vill vi ha ytterligare 20 platser för läkarutbildning till Umeå universitet, sedan UHÄ har analyserat situationen och kunnat lägga fram ett mera konkret förslag. Det allra enklaste hade naturligtvis varit att säga: Ja, öka då på med 20 platser i Umeå. Det anser vi oss av statsfinansiella skäl inte kunna göra. Därför vill vi att en omfördelning skall ske, så att 20 platser flyttas till Umeå universitet från andra orter.

Det andra punkt jag vill ta upp avser ett område som vi ser på med mycket stor oro. Det gäller sjuksköterskeutbildningen och enkanterligen svårigheterna att rekrytera till denna. Här kan man utan vidare se att det behövs bättre samordning mellan landstingens verksamhetsplanering och utbildningsplanering. Enligt riksrevisionsverket är samordningen mycket dålig.

Hur skall man då rent allmänt kunna få till stånd en bättre rekrytering av sjuksköterskor? Ja, vi tror att man framför allt skulle kunna åstadkomma detta genom att ställa ökade krav vid antagningen av studerande till denna linje. Vi menar att om man ställer kvalitetskrav så ger det en ökad tyngd och en ökad status åt den utbildning det är fråga om.

Rent konkret föreslår vi höjda inträdeskrav i allmänhet, men också krav på ökade kunskaper i naturvetenskapliga ämnen, matematik och engelska. Vi hoppas också och kräver att gymnasiets vårdlinje skall förlängas till tre år och att det skall bli bättre möjligheter till praktik än nu är fallet. Man bör också i detta sammanhang överväga att ställa krav på alternativa kompletterande kurser för inträde till vissa av högskolans vårdutbildningar. Det skall också sägas att frågan om dessa rekryteringsbehov och antagningskrav även gäller exempelvis den sociala servicelinjen på gymnasienivå. Herr talman! Med dessa ord yrkar jag bifall till reservation 8.

Till sist också några ord om sjukgymnastutbildningen. Det är för oss moderater en källa till tillfredsställelse att kunna konstatera att utbildningsministern har funnit att det statliga huvudmannaskapet såväl i Lund som vid Karolinska institutet fungerar alldeles utmärkt. Det finns ingen anledning att ändra på någonting som fungerar bra, och det är en helt korrekt slutsats utbildningsministern drar om att det statliga huvudmannaskapet bör fortsätta. Vi instämmer helt i detta. Det är ett krav som vi från moderat sida har fört fram vid många olika tillfällen.

Det är samtidigt naturligt för oss att än en gång upprepa att all högskoleutbildning i princip bör falla under statens domvärjo. Jag ber därför att även få yrka bifall till reservation nr 12.

I detta anförande instämde Siri Häggmark och Gullan Lindblad (båda m).

Anf. 134 MARIANNE ANDERSSON (c):

Herr talman! I utbildningsutskottets betänkande 1986/87:18 behandlas anslag till utbildning för vårdyrken. Jag kommer här att ta upp de delfrågor som berörs i våra reservationer nr 2, 5, 7, 10 och 13, men först vill jag säga något om centerns grundläggande syn på högskoleutbildningen och då särskilt när det gäller dessa yrken.

En decentraliserad högskola är det viktigaste regionalpolitiska instrument vi har, och vår strävan är därför att förlägga en allsidig utbildning i hela landet så långt det är möjligt. Erfarenheten visar att människor tenderar att stanna på eller i närheten av sin utbildningsort.

Utvecklingen inom olika högskoleutbildningar har under senare år kännetecknats av en betydande ryckighet. Hanteringen av frågan om tandläkar- och förskollärarytbildningarnas dimensionering är tydliga exempel på detta. Det är uppenbart att en mer långsiktig planering av olika utbildningslinjers utveckling behövs. Vi i centern har under en lång följd av år krävt en strukturplan för högskolan, baserad på långsiktiga bedömningar av behovet av olika utbildningar. Denna strukturplan skall också försöka säkerställa en tillfredsställande utveckling av högskolan i olika delar av landet.

Inte minst gäller detta läkarutbildningen. Under många år har vi hört att

Prot. 1986/87:99
1 april 1987

*Anslag till utbildning
för vårdrken, m. m.*

läkarbristen skall utbildas bort. Trots att antalet läkare har ökat kraftigt under de senaste 25 åren har vi fortfarande läkarbrist på många håll. Framst gäller detta Norrland, men även på många ställen i södra Sverige misslyckas man i försöken att rekrytera de läkare som behövs. Jag känner till många sådana exempel från mitt hemlän Älvsborg. I UHÄ:s anslagsframställning för budgetåret 1987/88 anförs att den skeva åldersfördelningen inom läkarkåren medför stora pensionsavgångar under 1990- och 2000-talen och att läkarlinjen därför behöver byggas ut inom kort.

Socialutskottet, socialstyrelsen och socialdepartementet har alla uppmärksammat den geografiska snedfördelningen av antalet läkare och också aktualiserat en utökning i Umeå, utan att komma med konkreta förslag. Förslag om läkarfördelning väntas komma senare under våren. Men, herr talman, eftersom behovet av utökning i Umeå är väl dokumenterat, och med tanke på pensionsavgångar och den nuvarande läkarbristen – varför inte fatta beslut om en utökning nu, i enlighet med centerns förslag?

När det gäller planeringsramar för tandläkarlinjen har vi tidigare från centerns sida många gånger påtalat det felaktiga i att lägga ner tandläkarutbildningen i Malmö. UHÄ har också påtalat att antalet platser måste öka i framtiden. Det finns en del osäkerhetsfaktorer inom tandvården som kan ytterligare förstärka detta. Jag tänker då på kvicksilverförgiftning och det ökade arbete som utbyte av fyllningar och ersättning med annat tandfyllningsmaterial utgör. Med hänvisning till vad jag sade tidigare om decentraliserad utbildning är det naturligt att då återuppta tandläkarutbildningen i Malmö. Vi bedömer skälen för att upprätthålla kompetensen i Malmö som så betydelsefulla att tandläkarutbildningen bör återupptas redan budgetåret 1987/88 genom en överföring av 40 platser från Göteborg och Stockholm.

Rekryteringen till vårdutbildningarna är i dag ett stort problem. Det är sant. Utskottet har i skrivningen hänvisat till en rad orsaker, bl. a. lönen efter utbildningen och lokaliseringen av utbildningen. Studiemedelssituationen är en annan orsak till den låga intagningen. Men det viktigaste skälet är nog ändå lön och status hos dessa yrken. De måste höjas om vi skall klara detta.

Lokaliseringen är också en viktig orsak. Vi har i vår motion Ub628 krävt en ytterligare decentralisering av utbildningen samt att utbildningen genom kompletteringsutbildning öppnas för andra än studerande från gymnasiet vårdlinje. Vi motsätter oss också neddragningen av planeringsramarna för påbyggnadsutbildningen i anslutning till hälso- och sjukvårdslinjen med 95 platser. Eftersom behovet av utbildad personal är stort anser vi i centern att det är att kapitulera att dra ner antalet platser. Alla ansträngningar, inkl. de som vi anvisat i vår motion, bör i stället inriktas på ökad rekrytering.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna nr 2, 5, 7, 10 och 13.

Anf. 135 JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Jag kan glädja talmannen och eventuellt övriga intresserade med beskedet att jag inte kommer att förbruka all den tid jag har anmält.

Det är åter dags att diskutera frågan om läkartillgången och den orättvisa fördelningen av läkare i vårt land. Jag har, om jag inte tagit fel, sedan 1979 varje år på ett eller annat sätt aktualiserat frågan om rättvis läkarförsörjning

och då främst pekat på det stora problemet i detta avseende i glesbygden. Jag skulle här i kväll ha kunnat lämna en lång redogörelse över situationen ute i de olika länen. Jag har gjort det så många gånger från denna talarstol att det torde räcka med att konstatera att situationen i stort sett är densamma nu som tidigare – om man nu inte kan påstå att den är sämre. Varje gång som vi diskuterar frågan om läkarför försörjningen har vi fått lugnande besked. Så även den här gången, när utskottet har behandlat några motioner om ökad utbildning av läkare. Skall man tolka det som någon sorts ursäkt från utskottsmajoritetens sida för uteblivna åtgärder, när man redovisar vad socialutskottet har anfört, nämligen att den ojämna fördelningen av läkare är en allvarlig orättvisa som i längden inte kan accepteras? Man kan då fråga sig när utskottet och riksdagen skall dra konsekvenser av ett sådant konstaterande och verkligen göra någonting radikalt för att åtgärda problemet. Man kan också fråga sig hur långt tidsperspektivet är för utskottsmajoriteten.

Man redovisar nu åter att läkarför sörjningsfrågan på olika sätt har uppmärksammats av en mängd olika instanser. Men utskottet, som har berett frågan, har ingen egen uppfattning om åtgärder behövs. Utskottet redovisar vad UHÄ har anfört, nämligen att den skeva åldersfördelningen inom läkarkåren medför stora pensioneringsavgångar under 1990- och 2000-talet samt att en utbyggnad av läkarlinjen kommer att behöva aktualiseras inom en inte alltför avlägsen framtid. Trots detta anser utskottet att det i dag inte finns underlag för något sådant uttalande som begärs i de nu aktuella motionerna om läkarutbildningens dimensionering och lokalisering. Man undrar åter över vilket underlagsmaterial som egentligen behövs för att man skall kunna komma fram till ett beslut om en ökad läkarutbildning och att detta sker i den norra delen av vårt land, förslagsvis i Umeå.

Utbildning till läkare går ju inte över en natt. Med förhållanden som i dag råder kommer situationen framöver att ytterligare förvärras varje år som man väntar med åtgärder. Nu behövs en rad åtgärder för att vi skall komma till rätta med läkarbristen och snedfördelningen av läkarresurserna. Helt klart är att förutsättningen för att glesbygdens behov av läkare skall kunna tillgodoses är att ett tillräckligt stort antal läkare utbildas. Under senare år har ju läkarutbildningen skurits ned. Samtliga partier utom vpk har ställt sig bakom nedskärningarna.

Riksdagens beslut att skära ned läkarutbildningen med 180 platser styrdes främst av Läkarförbundets egna utredningar. Läkarförbundet har ju med jämna mellanrum hävdad att Sverige kommer att få ett läkaröverskott. I början av 80-talet påstod läkarna att överskottet skulle vara ett faktum under mitten på 80-talet. Nu – med facit i hand – kan vi konstatera att antalet vakanta läkartjänster är större än tidigare.

Sammanfattningsvis vill jag påstå att det nu måste vidtas åtgärder omgående. Det räcker inte längre med lugnande besked. Människorna ute i glesbygden och i de områden som har läkarbrist kräver en rättvis sjukvård, och det anser vi är en rimlig begäran.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till reservation 3 i betänkandet samt även till reservation 6, som gäller tandläkarutbildningen i Malmö.

Prot. 1986/87:99
1 april 1987

*Anslag till utbildning
för vården, m. m.*

Anf. 136 BARBRO NILSSON (s):

Herr talman! Högskoleutbildningen för vården har som ofta förut om åren varit föremål för ett rikligt motionsskrivande. Frågor om läkarresurser och utnyttjande av utbildningsplatserna vid vårdhögskolorna är föremål för stort engagemang hos riksdagens ledamöter.

Utbildningsutskottet har behandlat ett 40-tal motioner i anslutning till anslagsposterna D 10 och D 14 i proposition 1986/87:100.

Vi har för detta budgetår och det kommande en läkarutbildning i landet med 845 intagningsplatser per år. De totala läkarresurserna har ökat från ca 6 800 år 1960 till över 22 000 i slutet av år 1985. Trots den kraftiga förstärkningen är det en oroväckande brist på läkare. Läkarna är alldeles för ojämnt fördelade över landet. I sex regionsjukvårdsområden har man mellan 30 och 120 läkare fler per 100 000 invånare jämfört med riksdeltalet 224 per 100 000 invånare. I övriga områden – i synnerhet i län med stora glesbygdsdistrikt – är antalet ofta 50 läkare färre per 100 000 invånare än riksdeltalet.

Då kan vi lätt inse att våra riksdagskamrater säger ifrån. Men den verkligt stora frågan är om det hela i största utsträckning beror på antalet utbildningsplatser.

Jag kan lugna John Andersson med att vi visst har en egen uppfattning i utbildningsutskottet. Vare sig förslagen kommer från departementet och utbildningsministern eller framförs genom motioner, prövas de mycket noga inte minst i ett sådant här sammanhang. John Andersson är norrlänning, jag själv är norrlänning, och det är en gemensam angelägenhet att vi får tillräckligt med läkarresurser också i Norrland.

Med vår utbildningskapacitet kan vi på 1990-talet ha runt 30 000 läkare i landet. Men vi måste hålla med socialutskottet, som i ett yttrande tidigare i år påpekade att den ojämna fördelningen av läkarresurserna innebär en stor orättvisa.

Landstingsförbundet och socialstyrelsen har presenterat en läkarbemanningsundersökning, PM 134/1986, som jag hämtat mina uppgifter ur. Vidare har en särskild arbetsgrupp kunnat visa att tillgången på läkare är bättre i närområdet till själva utbildningsorten. Exempelvis Norrbottens och Jämtlands län skulle alltså kunna få fler läkare om antalet utbildningsplatser i Umeå ökades. Men arbetsgruppen har inte bestämt sagt om denna ökning skulle ske inom landets nuvarande totalram för antalet utbildningsplatser eller om denna skulle behöva ökas.

I budgeten föreslås 845 platser för 1987/88, vilket innebär 280 i Stockholm, 110 i Uppsala, 60 i Linköping, 190 i Lund–Malmö, 103 i Göteborg och 102 i Umeå. Det har inte varit möjligt att prioritera läkarutbildningen detta år. Men Norrlandsregionen kan ändå se sig gynnad med förslagen i budgeten om t. ex. konsthögskola och civilingenjörsutbildning. Våra högskoleutbildningar måste också få en ändrad struktur med hänsyn till arbetsmarknadsbehovet sett i ett vidare perspektiv.

Herr talman! Angående läkarutbildningen har tre reservationer lämnats, nämligen reservationerna 1, 2 och 3. Jag yrkar avslag på dessa och bifall till utskottets hemställan.

De tre därpå följande reservationerna i betänkandet gäller tandläkarut-

bildningen. Folkpartiet vill ha 20 utbildningsplatser färre än budgetens 260 och behålla denna resurs inom sektorn. Det förslaget lever kvar sedan i fjol. Centern vill ha oförändrat antal utbildningsplatser, men menar att Göteborg och Stockholm skall avstå 40 platser till Malmö. Riksdagen beslöt för tre år sedan att lägga ned tandläkarutbildningen i Malmö. Skulle det längre fram behövas fler tandläkare, vilket kan bli fallet när pensionsavgångar sätter in på allvar, har vi utbildningskapacitet i både Göteborg och Umeå. Några motionärer har utvecklat tankegångar om en tandvårdshögskola i Malmö som kan ge en utbildning med ett annorlunda innehåll. Utbildningsdepartementet kommer att samarbeta med socialdepartementet för att analysera den framtida tandvårdens utveckling och hur denna kan påverka behovet av och utbildningen för tandvårdspersonal.

Jag yrkar avslag på reservationerna 4, 5 och 6.

Beträffande sjuksköterskeutbildningen har problemet under några år varit att vi har haft för liten elevtillströmning. I vissa fall har de presumtiva eleverna också haft alltför dåliga förkunskaper för att kunna tillgodogöra sig kurserna. Moderaterna yrkar i reservation 8 både på bättre samordning mellan behov och utbildningsvolym och på en ökad utbildning på vårdlinjen för att ge eleverna bättre förkunskaper. Även folkpartiet tar i reservation 9 upp ett förslag om förändrad gymnasieutbildning före sköterskeutbildningen.

Jag skulle vilja fråga Birger Hagård vilken speciallösning moderaterna har i samordningsfrågan. Hur skall dessa 3 977 platser på hälso- och sjukvårdslinjen förändras för att det skall passa er? Ni säger att bristen på sjuksköterskor är besvärande inom vissa områden. Skall vi förlägga utbildningen till Gäddede eller Idre eller till någon ort i Kalmar län? Där kan det ju tänkas vara brist.

Jag yrkar avslag på reservationerna 8 och 9.

Enligt reservation 7 vill inte centern godta den blygsamma indragningen av 95 platser på påbyggnadsutbildningen för sjuksköterskor. Den föreslagna förändringen beror på dåligt utnyttjande – det finns nämligen 2 850 platser kvar.

Jag yrkar avslag på reservation 7.

Jag yrkar avslag också på centerns reservation 10.

Vi har vårdyrkesutbildning inom 23 landstingskommuner och där på flera orter. Totalt tillhandahålls 3 977 intagningsplatser. Jag vill påstå att den utbildningen är väl fördelad och borde vara tillgänglig för de sökande.

Till sist, herr talman, om huvudmannaskapets för kommunal högskoleutbildning. Riksdagen 1981/82 tog ställning till frågan om statligt huvudmannaskap efter det att huvudmannaskapsutredningen lagt fram sitt slutbetänkande, SOU 1981:9. Riksdagen konstaterade då att det inte fanns ekonomiska förutsättningar för att överföra de kommunala vårdutbildningarna till statlig regi.

Efter det beröm som Birger Hagård uttalade över det statliga huvudmannaskapets finess måste man fråga: Om det landstingskommunala huvudmannaskapet får ett likvärdigt beröm, varför skall man då inte behålla det landstingskommunala huvudmannaskapet?

Jag är övertygad om att Birger Hagård inser vilken kostnad det skulle

innebära att avlösa landstingen från deras engagemang i olika avseenden. Vi har en mycket bättre ekonomi i landet nu än 1981. Men eftersom landstingskommunerna får "väl godkänd" för sitt engagemang, finns det ingen anledning till förändring.

Jag yrkar, herr talman, slutligen avslag på reservationerna 11, 12 och 13 samt bifall till utskottets hemställan.

Anf. 137 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! Till Barbro Nilsson vill jag säga att hon må gärna plocka studerande från Idre, Gäddede eller vad det är fråga om för orter, för det behövs sådana som kan ta de obesatta platserna i anspråk. Det finns ju ca 500 platser som står obesatta. Det är det som är problemet, Barbro Nilsson, inte var läkarna utbildas någonstans.

När det gäller samordningsfrågorna vill jag poängtera att det är riksrevisionsverket som har konstaterat den bristande överensstämmelsen mellan verksamhetsplanering och utbildningsplanering från landstingens sida. Riksrevisionsverkets förslag till åtgärder kan Barbro Nilsson studera lika väl som jag. Därav skall också framgå att landstingskommunerna knappast får "väl godkänd" för sitt sätt att sköta den här saken. Därav följer naturligtvis också att det inte finns någon anledning för mig att prisa landstingskommunernas sätt att hantera den här materian. Det bör inte komma som någon överraskning för Barbro Nilsson, när vi föreslår att den kommunala högskoleutbildningen skall bli statlig. Vi har sagt att all högskoleutbildning av principiella skäl bör vara statlig. Självfallet medför det inte större kostnader när en utbildning blir statlig än när den drivs i landstingens regi. Det är ju i stort sett samma utbildning, fast kanske något effektivare, som skall ges till – det får vi också förutsätta – i stort sett samma kostnader, även om jag skulle kunna förutspå vissa effektivitetsvinster. Sedan är det en annan sak hur man flyttar dessa kostnader mellan landstingen och staten.

Anf. 138 MARIANNE ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Barbro Nilsson talar litet fram och tillbaka när det gäller dimensioneringen av läkarutbildningen. Hon säger sig vara medveten om att det råder en mycket oroande brist på läkare, speciellt i Norrland. Hon säger sig emellertid ändå inte kunna prioritera en utökad utbildning i Umeå i år. Jag tycker att Barbro Nilsson kommer med dubbla budskap i det här avseendet. Man borde kunna satsa på en utökning av utbildningen i Umeå för att täcka behovet. Det är just den geografiska förläggningen som är av oerhört stor betydelse.

När det gäller tandläkarutbildningen säger Barbro Nilsson att den kan behöva utökas – men inte i Malmö. Det är ungefär samma argument jag kommer tillbaka med då, om fördelarna med en decentraliserad utbildning. Skall utbildningen utökas så är det ju mycket lämpligt att förlägga den till Malmö och återuppta den där för att bibehålla den kompetens som finns och dessutom få en spridning över landet. Vi har för övrigt inte föreslagit någon utökning utan för det första året bara en överföring från Göteborg och Stockholm.

Vi vill inte godta en neddragning av påbyggnadsutbildningen i vårdyrkena,

det är sant. Vi menar nämligen att man helt enkelt måste satsa oerhört mycket på att rekrytera människor till dessa utbildningar, eftersom vi har ett så stort behov av personal i de här yrkena i framtiden. Det är ett av de stora samhällsproblem vi har framför oss, det är jag övertygad om.

Samma sak gäller vårt krav på en ytterligare decentralisering av vårdutbildningen. Denna finns på många orter, det är sant, men de människor som går på dessa utbildningar är främst kvinnor, och det är nog den gruppen som är mest beroende av närhet till sin utbildning. Jag är övertygad om att en ytterligare decentralisering skulle kunna leda till en ökad rekrytering och därmed bättre täckning av de behov som finns.

Anf. 139 JOHN ANDERSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag kan hålla med Barbro Nilsson om att det inte är enbart med en ökad utbildning av läkare man kan lösa problemet med läkarbristen inom stora områden, främst i Norrland. Att utbildningens omfattning har sin stora betydelse tror jag ändå vi kan vara överens om.

Nu är ju läkarbristen ett problem som har funnits under lång tid. Som norrlänningar bäge två tror jag vi ganska väl känner till de problem som finns. Jag skulle vilja ställa frågan till Barbro Nilsson: Det måste väl ändå ha varit litet förhastat att man minskade läkarutbildningen med ca 180 platser, då man hade de här problemen? Nog borde man ha kunnat fortsätta ett tag till med samma utbildningskapacitet i stället för att lyssna på de stridsrop och farhågor som kom från Läkarförbundet om stor arbetslöshet osv.

Om man läser vad utskottet har sagt, ser man att dörren lämnas öppen för en ökad utbildning av läkare, och det må vi i alla fall notera i pluskanten: man slår inte direkt igen dörren för en ökad läkarutbildning.

Anf. 140 BARBRO NILSSON (s) replik:

Herr talman! Just frågan om huvudmannaskapet är verkligen intressant att diskutera med moderaterna. Det är väl i ett sådant sammanhang man kan få belyst från moderaternas sida hur mycket staten betyder.

När det statliga huvudmannaskapet får gott beröm skall man ha det. Om man på ett annat område har ett landstingskommunalt huvudmannaskap och detta också får goda vitsord i flera sammanhang – inte av Barbro Nilsson, för jag har inte personlig erfarenhet, men från dem som känner till hur verksamheten fungerar – har man ett gott underlag för att vidhålla att det landstingskommunala huvudmannaskapet kan bibehållas.

Att det ändå skulle innebära kostnader att lösa av landstinget tror jag säkert att Birger Hagård måste hålla med om, om han är riktigt ärlig. När det gäller samordningen mellan utbildningsplanering och utbildningsbehov vill jag ytterligare pressa Birger Hagård. Ni borde, med tanke på att ni reserverat er, kunna ha något gott förslag att lägga fram. Jag tror inte att man får en bättre samordning om man ökar inträdeskraven.

Det är faktiskt inte lika stor brist på erforderlig personal i tätortsområden som i glesbygdsmråden – det gäller olika slag av vårdutbildningar. Överskottet av utbildningsplatser eller icke utnyttjade utbildningsplatser har inte heller någonting med exempelvis huvudmannaskap att göra. Tillträdesutredningen, som varit aktuell i tidigare sammanhang, kommer att ytterliga-

re formalisera vilka krav vi skall ställa på tillträde till högskolan.

Vi är helt överens om att vi behöver fler läkare, men vi har däremot inte kunnat ena oss om utbildningsvolymen för landet som helhet. Eftersom det är en dyr utbildning måste vi ha ordentligt planeringsunderlag innan vi bestämmer oss för att eventuellt öka eller fördela om.

Anf. 141 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! Jag måste försöka lägga begreppen till rätta litet för Barbro Nilsson, som blandar ihop diverse ting allför ogenerat.

För det första har jag sagt att vi i princip vill ha statligt huvudmannaskap för all högskoleutbildning och att vi anser att riksdagen bör slå fast detta. Självfallet är detta ingenting som vi ordnar över en natt, men vi bör fatta beslut för att kunna komma i gång med överflyttningen.

För det andra har vi en brist på sjuksköterskor, som vi vill göra någonting åt. Vi har 500 obesatta platser. Det gäller att förbättra rekryteringen. Hur skall det gå till? Vi tror att om man ställer krav avseende tillträde till en utbildning kommer den att bli mer eftersökt. Då kanske det också finns en möjlighet för sjuksköterskorna att höja sin lönestatus till en mer acceptabel nivå, som återigen skulle göra yrket attraktivt.

När det gäller själva samordningsproblematiken är det riksrevisionsverket som har påpekat att det brister i det hänseendet. Det är alldeles givet att det måste finnas åtskilliga brister om vi å ena sidan har obesatta platser, och å andra sidan också har brist på utbildad personal. Här bör naturligtvis vidtas erforderliga åtgärder, och det måste göras i tid. Jag tycker att detta skulle vara rätt elementära samband, som det vore ganska enkelt att slå fast. Utskottet borde kunna göra någonting åt detta i tid, innan situationen blir ännu mer oroväckande än den är i dag.

Anf. 142 BARBRO NILSSON (s) replik:

Herr talman! Vi har ett mycket stort antal utbildningsplatser. Det kan kanske vara korrekt att siffran håller sig kring 500 inte utnyttjade platser. Vi har inom de olika högskoleregionerna fördelat om och lämnat tillbaka utbildningsplatser.

Birger Hagård påstår att vi skulle förbättra rekryteringen genom att ställa krav. Jag tror inte på det. Visst skall vi ha krav på dem som skall gå på vårdutbildning av olika former, men det är väl ändå en sanning med modifikation att kraven i sig skulle förbättra rekryteringen.

Låt mig säga några ord till Birger Hagård: Jag tror faktiskt att det är arbetsförhållandena, arbetstyngden och lönesättningen som i första hand är skälen till att vi inte får tillräckligt många sökande i förhållande till tillgången på utbildningsplatser.

Marianne Andersson och centerpartiet har också upptäckt att det är en oroväckande brist på läkare och anser att bristen skall tillgodoses genom att utbildningsplatser tilldelas i Umeå utöver den nuvarande ramen. En utbildningsplats beräknas kosta mellan 55 000 och 60 000 kr., och utbildningsutskottet har inte kunnat hitta de extra medel som behövs, utöver medlen för annan högskoleutbildning.

När det gäller tandläkarutbildningen vill centerpartiet fördela om utbild-

ningsplatser till Malmö från andra orter. Så länge som behovet är tillgodosett bör dock den nuvarande utbildningsnivån bibehållas.

Prot. 1986/87:99
1 april 1987

Andre vice talmannen anmälde att Birger Hagård anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

*Anslag till utbildning
för vårdyrken, m. m.*

Anf. 143 LARS LEIJONBORG (fp):

Herr talman! Jag noterar att publiken i kammaren nu har utökats med ett antal kamrater från näringsutskottet, men trots den stimulans en växande publik utgör skall jag fatta mig mycket kort.

Först skall jag beröra läkarutbildningen i Umeå. Jag håller med dem som säger att det är helt oacceptabelt med den nuvarande läkarbristen i glesbygden i detta land. Det är ett svårt problem, men det måste angripas kraftfullt. Jag anser att Dagmarreformen är ett exempel på ett felaktigt försök att lösa detta problem. Däremot är det en konstruktiv idé att i högre grad förlägga läkarutbildning i Norrland. Därför bör utbildningsplatser omfördelas så att flera läkare utbildas i Umeå.

Jag skulle vilja ge Marianne Andersson och John Andersson det konstruktiva förslaget att utnyttja tiden fram till voteringen i morgon kl. 12.00 till att se till att deras resp. partikamrater stöder reservation 1 i utskottets betänkande, när deras egna förslag har fallit.

Frågan om den totala dimensioneringen av läkarutbildningen i Sverige är en större och svårare fråga, men inom den ram som det finns en bred majoritet för bör en omfördelning till Umeå ske. Ett sådant beslut kan fattas om centern och vpk stöder reservation 1.

Det sägs ofta att det är besvärligt att bedöma vilken dimensionering tandläkarutbildningen bör ha. Jag kan i och för sig hålla med om det, men folkpartiet har under ett antal år ansett att de som argumenterar för en viss neddragning av tandläkarutbildningen förefaller ha de starkaste argumenten. Om jag får dra en parallell till en tidigare debatt här i kväll vill jag säga att det är arbetsmarknadsläget som måste avgöra. Det är ett faktum att tandläkarna fortfarande har en besvärligare arbetsmarknad än t. ex. läkare, och därför bör det göras en försiktig neddragning av tandläkarlinjen med 20 platser.

En tredje punkt som jag vill beröra är en idé som har framförts i ett par enskilda motioner, som folkpartiet tycker är bra. Det är att det i sjuksköterskeutbildningen skulle tas emot elever också från gymnasieskolans teoretiska linjer. I dag hänvisas elever som har gått de teoretiska linjerna på gymnasieskolan och kommer på att de vill bli sjuksköterskor till att läsa ett kompletteringsår i gymnasieskolan. Jag tror att det är en dålig lösning som för många inte ter sig särskilt attraktiv. Det vore bättre om man skapade en alternativ sjuksköterskeutbildning inom högskolan, som framför allt vände sig direkt till elever med utbildning på de teoretiska linjerna i gymnasieskolan.

Jag vill sluta med en punkt där jag är nöjd med utskottets betänkande. Vi har där korrigerat regeringen när det gäller huvudmannskapet för sjukgymnastutbildningen i Stockholm och Lund. Den frågan har varit öppen länge och vållat en viss oro på de båda utbildningsanstalterna. Jag tycker att det är

Prot. 1986/87:99
1 april 1987

Vissa anslag inom
industridepartementets
område

bra att vi nu i utskottet har enats om att slå fast att de båda utbildningarna i framtiden skall bedrivas med statligt huvudmannaskap.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till reservationerna 1, 4 och 9.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulla fattas vid nästa arbetsplenium.)

20 § Föredrogs

näringsutskottets betänkande

1986/87:21 om vissa anslag inom industridepartementets område (prop. 1986/87:100 delvis).

Andre vice talmannen meddelade att debatten i fråga om detta betänkande skulle vara gemensam för samtliga punkter.

Vissa anslag inom industridepartementets område

Anf. 144 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! I näringsutskottets betänkande nr 21 behandlas vissa anslagsfrågor inom industridepartementets område. De återstående delarna får vi återkomma till när kammaren senare i vår skall behandla regeringens proposition om näringspolitiken.

I den moderata kommittémotionen, nr N375, har vi redovisat de besparingsförslag som behandlas i det nu aktuella betänkandet. I reservation nr 1 följer vi upp ett sådant förslag, där vi tillsammans med folkpartiet har enats om att minska industridepartementets kommittéanslag med 6 milj. kr. Reservanterna instämmer sålunda i den kritik som de båda partierna har riktat mot regeringens ökade användning av olika råd och delegationer för sina kontakter med näringslivet. Värdet av branschråden och liknande samrådsorgan är enligt vår mening tvivelaktigt. De medför en onödig formalisering av kontakterna med näringslivet och drar dessutom betydande kostnader. Riksdagen bör därför uttala sig för en successiv avveckling av dylika organ. Vi anser också att andra besparingar på utredningsanslaget bör kunna genomföras.

I budgetpropositionen föreslår regeringen att riksdagen skall anslå 140 milj. kr. som ersättning för extra kostnader för förmånlig kreditgivning till u-länder. Denna kreditgivning sker numera i enlighet med ett nytt system för u-krediter som administreras av BITS. Det aktuella anslaget kommer därför nästa budgetår att belastas endast av kostnader för åtaganden som gjorts intill utgången av år 1984.

Även de nuvarande kostnaderna för den tidigare kreditgivningen bör enligt vår mening i princip anses vara kostnader för att hjälpa utvecklingsländer. Det är därför naturligt att dessa kostnader icke belastar industridepartementets huvudtitel, utan utrikesdepartementets biståndsanslag. Som vi framhåller i reservation nr 3, bör regeringen bemyndigas att vid behov utnyttja existerande reservationer på sistnämnda anslag. Det bör i samman-

hanget också påpekas, att det föreligger svårigheter att beräkna kostnadsut-fallet i förväg – bl. a. beroende på ränteutvecklingen.

I reservationerna nr 4 och 6 föreslår vi att oförändrade anslag skall utges till statens provningsanstalt. Vi delar således inte regeringens bedömning att dessa anslag måste räknas upp inför nästa budgetår. Den avreglering som näringsutskottet i andra sammanhang har uttalat sig för, måste som långsiktigt mål ha att åstadkomma besparingar av skattebetalarnas medel. Och detta måste gälla även om avregleringen på ett visst område – t. ex. ädelmetallkontrollen – kan medföra avvecklingskostnader.

Men även bortsett från det nyssnämnda måste besparingar åstadkommas genom en rad andra åtgärder. I reservationen pekar vi på möjligheten av en ökad avgiftsfinansiering av sådan verksamhet som inte täcker sina kostnader. Det bör t. ex. vara möjligt för provningsanstalten att i ökad utsträckning få bidrag från forskningsråd och andra intressenter för arbetet med utveckling av provningsmetoder m. m. Man bör även vara beredd att pröva möjligheten till taxehöjningar, i första hand inom icke monopolbelagda områden.

Herr talman! De besparingsförslag som vi här och i andra sammanhang har ställt oss bakom från den moderata gruppens sida skall ses i relation till de andra åtgärder – t. ex. på skattepolitikens område – som vi har lagt fram i våra parti- och kommittémotioner med det klart uttalade syftet att främja näringslivets konkurrenskraft och framtida utveckling. Dessa förslag utgår från vårt synsätt att en generell ekonomisk politik bättre kan befrämja näringslivets utveckling än vad selektiva bidrag och myndighetsreglering någonsin kan åstadkomma. Vi kommer därför att målmedvetet driva arbetet med avregleringar och avmonopoliseringar vidare. De viktigaste åtgärderna för att förbättra näringslivets villkor ligger i en politik som stärker marknads-ekonomins funktionssätt och som lägger grunden till ett förbättrat konkur-rensläge för näringslivet.

Näringsutskottet har enhälligt beslutat tillstyrka två motioner, där yrkande om medel för en tredje tjänst som sameslöjdskonsulent har ställts.

För att främja sameslöjden, bevara dess särart och föra den hantverksmäs-siga traditionen vidare, finansierar staten i dag – genom Nämnden för hemslöjdsfrågor – två sameslöjdskonsulenter. Sameslöjden har stor betydelse för den samiska kulturen, och den ger välkommen sysselsättning i glesbygd.

Under en följd av år har Riksorganisationen Same-Åtnam, som ansvarar för verksamheten, gjort framställningar om en tredje samekonsulent. Behovet har redan i ett utredningsbetänkande (SOU 1979:77) dokumente-rats. En sådan konsulenttjänst ingick i den av riksdagen år 1981 i princip beslutade utbyggnaden.

De två moderata ledamöterna Hans Dau och Håkan Stjernlöf har i sin motion N309 påpekat att den tredje konsulenten ännu inte har anställts, vilket är till förfång för en verksamhet som är så viktig inom en av brist på arbetstillfällen särdeles utsatt glesbygd. Det vore, anför motionärerna, en god regionalpolitisk insats att anslå medel för en tredje sameslöjdskonsulent, särskilt när man är medveten om att värdefulla arbetsuppgifter föreligger i form av råd och vägledning till intresserade, som ser en möjlighet att genom slöjden kunna förbättra sina levnadsförhållanden. Det är värdefullt att

Prot. 1986/87:99
1 april 1987

*Vissa anslag inom
industridepartementets
område*

näringsutskottet enhälligt ställer sig bakom motionärernas krav. Utskottet anser att det är angeläget att sameslöjdens ställning stärks.

Herr talman! Jag ber att med det anförda få yrka bifall till reservationerna nr 1, 3, 4 och 6 samt i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 145 CHRISTER EIREFELT (fp):

Herr talman! Folkpartiet medverkar i två av reservationerna till detta betänkande.

När det gäller anslaget till de olika råd och delegationer som regeringen använder för sina kontakter med näringslivet är det egentligen inte siffrorna som är det intressanta. Viktigare är den principiella skillnad som finns mellan folkpartiets och socialdemokraternas syn på relationerna regering-näringslivet.

Enligt vår uppfattning skall politikernas uppgift vara att ange de ramar som företagen har att rätta sig efter. Och det är viktigt att de här ramarna kännetecknas av stabilitet och långsiktighet. Det finns en berättigad kritik från företagen mot att regering och riksdag allt oftare ändrar förutsättningarna för verksamheten. Nya skatter och avgifter eller ändrade regler beslutas och träder i kraft med kort varsel. De här snabba förändringarna – och oron för att sådana kan inträffa – skapar en osäkerhet som påverkar företagen negativt.

Förutom den självklara uppgiften att skapa allmänt goda förutsättningar för vårt näringsliv, framför allt genom en riktig ekonomisk politik, är det detta vi som politiker skall ägna oss åt, dvs. att ange spelreglerna. Men för socialdemokraterna är det inte tillräckligt. Man misstror uppenbarligen marknadsekonomin och går därför hela tiden in och styr och korrigerar också innanför ramarna. Det är därför man har infört kollektiva löntagarfonder, det är därför regeringen måste godkänna bankernas styrelseordförande och reglera priser, valutaflöden och investeringar. Här går det alltså en klar principiell skiljelinje mellan folkpartiet och socialdemokraterna: socialdemokratisk misstro mot marknadsekonomi å den ena sidan, liberal tilltro å den andra! Och det är alltså grunden till att vi i detta ärende – och i en rad andra av samma karaktär – har olika uppfattningar.

Några ord också, herr talman, om reservation 5!

Vi är för vår del övertygade om att en auktorisation för Skellefteå Träteknikcentrum att utfärda provningsintyg skulle få positiva effekter för den norrländska trävaruindustrin. På Träteknikcentrum finns i dag bra utvecklings- och forskningsresurser för snickeriprodukter, och vi menar att verksamheten borde utökas med rätten att utfärda provningsintyg. Den decentralisering av den obligatoriska kontrollen som numera är möjlig bör, menar vi, utnyttjas i det här fallet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1 och 5.

Anf. 146 PER-OLA ERIKSSON (c):

Herr talman! "Kvarvarande ledamöter och personal!", kanske man också skulle säga vid den här timmen på dygnet.

I det här betänkandet behandlas bl. a. hemslöjden. Vid åtminstone ett par tillfällen tidigare har jag här i kammaren under sen kvällstid debatterat

hemslöjden med Wivi-Anne Radesjö, som kommer senare i debatten. Därför vore det frestande att nöja sig med att hänvisa till tidigare års debattprotokoll med det undantaget att reservationerna nu gäller allt utom förslaget om en tredje sameslöjdskonsulent, som ett enigt utskott ställt sig bakom. Men det vore väl kanske att rationalisera kammarens arbete för mycket, herr talman.

Som sagts för en stund sedan har hemslöjden ganska stor betydelse i vårt land. Det handlar både om att skapa sysselsättning och om att föra kulturtraditioner vidare; det gäller inte bara sameslöjden, utan det gäller hela hemslöjdsverksamheten.

År 1981 fastställde riksdagen riktlinjerna för det statliga stöd som nu utgår till hemslöjden. Riksdagsbeslutet baserades på hemslöjdsutredningens förslag, som utarbetats under ledning av dåvarande riksdagsledamoten Anna Eliasson.

Enligt riksdagsbeslutet skall det på länsplanet finnas en hemslöjdsorganisation med två hemslöjdskonsulenter. Det ekonomiska ansvaret fördelas mellan staten och landstinget i resp. län. Dessutom finns det ett centralt organ – nämnden för hemslöjdsfrågor – vars kansli är placerat hos industriverket.

Från nuvarande anslag finansieras en hemslöjdskonsulent i varje län, en tjänst som spetskonsulent och två tjänster som ansvarar för sameslöjden.

I flera år har nämnden för hemslöjdsfrågor äskat medel för en utbyggnad av konsulentverksamheten, helt i enlighet med den målsättning som riksdagen fastställde 1981. Tyvärr har den nuvarande regeringen i flera år visat stor njugethet gentemot hemslöjdsnäringen. I år går regeringen t. o. m. så långt att man säger att den föreslagna konsulentorganisationen inte bör genomföras. Det beskedet strider uppenbart mot 1981 års beslut.

Industriministerns negativa inställning till hemslöjden är anmärkningsvärd mot bakgrund av att hemslöjden ofta spelar en mycket aktiv roll för sysselsättningen i utpräglade glesbygdsregioner. Att kunna ta vara på varje sysselsättningsstillfälle borde vara en angelägenhet för statsmakten och inte minst industriministern, vars ansvarsområde hemslöjden tillhör.

Från centerns sida har vi föreslagit en höjning av anslaget med 3,5 mil. kr. Det skulle göra det möjligt att påbörja den utbyggnad av konsulentorganisationen som riksdagen beslöt 1981. Det skulle också göra det möjligt att inrätta en tredje tjänst som sameslöjdskonsulent.

Tyvärr har vi inte fått med oss utskottets majoritet på hela vårt förslag. Däremot är det tillfredsställande att utskottet nu enhälligt tillstyrker en tredje sameslöjdskonsulent. Det är ett fall framåt för hemslöjdsverksamheten hos samerna i utpräglad glesbygd. Det är en seger för centerrörelsens mångåriga arbete och i synnerhet för Martin Olsson, som har motionerat i de här frågorna under många år här i riksdagen.

Jag tycker ändå att man skall ta några steg ytterligare på vägen för att bygga upp hemslöjdsorganisationen. Vårt förslag om ett ökat anslag har det syftet. Jag vill därför yrka bifall till reservation 2.

Beräffande reservation 5 om ett Träteknikcentrum i Skellefteå, en reservation som vi har undertecknat tillsammans med folkpartiet, skall jag nöja mig med att instämma i det Christer Eirefelt nyss anförde. Han har som

sann liberal gjort en utomordentlig plädering för en angelägen uppgift för norrländsk träindustri. Det gläder mig.

Anf. 147 WIVI-ANNE RADESJÖ (s):

Herr talman! Det mesta som behandlas i detta betänkande från näringsutskottet är gamla bekanta saker. Det gäller också anslaget till samrådsverksamheten mellan departement, näringsliv och löntagare.

Utskottsmajoriteten anser det viktigt med sådana här samråd för att främja produktionen i näringslivet. Att i besparingsiver dra in på detta anslag tycker vi inte är att spara på rätt ställe. Jag förstår inte riktigt folkpartiet när Christer Eirefelt säger att socialdemokraterna misstror företagen. Det handlar ju om en samrådsverksamhet. Hur man kan få det till att vi misstror företagen när vi vill höra deras åsikter i olika frågor, förstår jag inte. Jag yrkar avslag på reservation 1.

Det statliga stödet till hemslöjden är också ett ofta debatterat ämne. Vi är överens om att hemslöjden har ett både kulturellt och sysselsättningspolitiskt värde. Tyvärr har vi i utskottsmajoriteten inte haft möjlighet att tillstyrka förslaget om en ökning av anslaget med det belopp som begärs i motion N409. Däremot har vi ansett det värdefullt att ytterligare en sameslöjdskonsulent anställs. Den tjänsten skall i likhet med de två som redan finns bekostas med statliga medel. Herr talman! Jag yrkar avslag på reservation 2.

I reservation 3 yrkar de moderata ledamöterna i näringsutskottet avslag på regeringens förslag om ersättning för extra kostnader för förmånlig kreditgivning till u-länder. Utskottet ser ingen anledning till att riksdagen nu ändrar den ordning som hänför sig till de tidigare kreditbesluten. Jag yrkar därför avslag på reservation 3.

Nästa reservation behandlar frågan om bidrag till statens provningsanstalt. Verksamheten inom SP är indelad i tre produktionsområden, nämligen teknisk utvärdering, forskning och utveckling samt rådgivning till myndigheter. Till vissa delar är verksamheten avgiftsfinansierad, medan övrigt måste klaras genom bidragsanslag. I motion N375 anförs att det är anmärkningsvärt att regeringen föreslår en ökning av anslaget med tanke på den avregleringsverksamhet som har inletts och som har som mål att åstadkomma besparingar. Utskottsmajoriteten vill med anledning härav påpeka att den avreglering som beslöts av riksdagen i november 1986 träder i kraft först den 1 juli 1988 och därför inte har någon effekt på årets budget, vilket motionärerna påstår. Istället behövs ett engångsanslag för avvecklingskostnader till följd av detta beslut. I praktiken har regeringen också i sitt förslag räknat med en realminskning av anslaget med 1,5 %.

Med detta, herr talman, yrkar jag avslag på reservationerna 4 och 6.

I reservation 5 yrkas bifall till motion N363 från folkpartiet, och den handlar om provning av trämaterial. Motionärerna anser att Träteknikcentrum i Skellefteå bör få auktorisation att utföra provning av trämaterial. Riksdagen har tidigare behandlat liknande motioner och inte funnit anledning att ändra på nu gällande ordning, dvs. att sådan provning sker på statens provningsanstalt i Borås.

Om en ändring skall ske, kan den göras efter samråd mellan myndigheten, den befintliga provplatsen och statens mät- och provråd. I det nu aktuella

fallet anser utskottsmajoriteten att riksdagen inte nu bör pröva frågan om auktorisation för typprovning.

Jag yrkar avslag även på reservation 5 och bifall till utskottets hemställan.

Anf. 148 CHRISTER EIREFELT (fp):

Herr talman! Jag vill först passa på att tacka Per-Ola Eriksson för det generösa erkännandet när det gäller vårt arbete för träindustrin i Norrland.

Till Wivi-Anne Radesjö vill jag säga att det inte är besparingsiver som gör att jag talat för reservation 1, utan jag har lagt principiella aspekter på den beloppsmässigt i och för sig inte särskilt viktiga frågan om de många råden och delegationerna. Jag ser dem som symtom på hur man från regeringshåll anser att kontakterna med näringslivet skall gå till.

Självfallet skall regeringen ha kontakter med näringslivet, men det kan ske utan att man formaliserar dem i råd och delegationer.

Det här är en liten men viktig del av den sammanblandningsekonomi som blir allt vanligare, alltså att regeringen träffar överenskommelser framför allt med storföretagen. Det naturliga och riktiga är i stället, menar vi, att man ser till att näringslivet vet vilka regler som gäller. Man skall ange ramarna och där innanför låta näringslivet självt agera.

Anf. 149 PER-OLA ERIKSSON (c):

Herr talman! Om jag glädde Christer Eirefelt, så är det ingenting mot den glädje jag känner över folkpartiets inställning till Träteknikcentrum i Skellefteå. Det gynnar norrländsk skogsnäring. Vi har mött behårt motstånd från folkpartiets sida när det gällt ett branschprogram för träindustrin i Norrland, och jag noterar med glädje varje förändring till det bättre.

Sedan några frågor till Wivi-Anne Radesjö. Vad är det som föranleder att socialdemokraterna har en så negativ syn på att fullfölja det beslut som riksdagen en gång har fattat för att få till stånd en fungerande hemslöjdsorganisation i hela landet? Beror det på det statsfinansiella läget? Beror det på att det handlar om småskalig verksamhet? Är det att verksamheten huvudsakligen ligger i glesbygd? Eller finns det andra motiv för den njugga inställningen att inte vilja öka anslaget med ytterligare 3,5 milj. kr.?

Anf. 150 WIVI-ANNE RADESJÖ (s):

Herr talman! Jag kan lugna Per-Ola Eriksson med att det är inte något av de skäl som han räknade upp, förutom det statsfinansiella läget. Vi har absolut ingenting emot hemslöjdsverksamheten. Vi ser väldigt positivt på den, och det trodde jag att Per-Ola Eriksson har uppfattat att vi gör.

Man får inte tolka utskottets ställningstagande som att vi vill upphäva det beslut riksdagen fattade 1981 angående konsulentverksamhetens utbyggnad, utan vi får väl se tiden an.

Anf. 151 PER-OLA ERIKSSON (c):

Herr talman! Om Wivi-Anne Radesjö med hänvisning till det statsfinansiella läget vill spara några miljoner kronor på hemslöjdsverksamheten,

Prot. 1986/87:99
1 april 1987

hoppas jag att vi kan mötas i näringsutskottet, då vi senare skall spara på investeringar i olönsamma kärnkraftsreaktorer i framtiden.

Meddelande om interpellation

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenium.)

21 § Anmälades och bordlades

Proposition

1986/87:120 Vissa oljebolagsfrågor

22 § Anmälades och bordlades

Motionerna

1986/87:Sf110 av Hugo Hegeland (m)

1986/87:Sf111 av Alf Svensson (c)

1986/87:Sf112 av Bengt Westerberg m. fl. (fp)

1986/87:Sf113 av Nic Grönvall (m)

1986/87:Sf114 av Carl Bildt m. fl. (m)

1986/87:Sf115 av Stig Josefson m. fl. (c)

Förslag om uttag av socialavgifter på vinstandelsmedel (prop. 1986/87:107)

1986/87:So137 av förste vice talman Ingegerd Troedsson (m)

1986/87:So138 av Alf Svensson (c)

1986/87:So139 av Sylvia Pettersson (s)

1986/87:So140 av Margareta Persson (s)

1986/87:So141 av Lars Werner m. fl. (vpk)

1986/87:So142 av Göte Jonsson m. fl. (m, fp, c)

1986/87:So143 av Hans-Eric Andersson (s)

1986/87:So144 av Eva Johansson m. fl. (s)

1986/87:So145 av Olle Westberg (s)

1986/87:So146 av Inga-Britt Johansson m. fl. (s)

1986/87:So147 av Birthe Sörestedt m. fl. (s)

1986/87:So148 av Ing-Marie Hansson (s)

Nytt statsbidragssystem för barnomsorgen (prop. 1986/87:117)

23 § Meddelande om interpellation

Meddelades att följande interpellation framställdes

den 31 mars

1986/87:218 av *Anna Wohlin-Andersson* (c) till finansministern om skattepolitiken för småföretagare:

Industriministern konstaterar i den näringspolitiska propositionen (1986/87:74) att småföretagspolitiken bör inriktas på att undanröja hinder för

småföretag med expansionsmöjligheter i syfte att främja ett konkurrenskraftigt näringsliv som ger möjlighet till en ökad och trygg sysselsättning och en bra regionalpolitik. Industriministern konstaterar vidare att skattefrågorna är väsentliga för småföretagens utveckling och redogör för vissa skattefrågor som utgjort och utgör problem för småföretagen, som t. ex. den s. k. vinstdelningsskatten och kapitalskatterna. I den näringspolitiska propositionen föreslås emellertid inga förändringar utan hänvisning sker enbart till pågående utredningar.

Familjeföretagen visar en sämre lönsamhet än andra företag. För företag med färre än 20 anställda uppgick nettomarginalen endast till 2,4 % jämfört med 6,0 % för övriga företag. Familjeföretagen utvisar också en större andel förlustföretag.

Egenföretagarna har de senaste åren i avvaktan på ett ställningstagande till den s. k. staketmodellen levt i ett osäkerhetstillstånd. I praktiken har för deras del gällt totalt reformstopp där skatteutskottet beträffande de flesta förslag till förändringar hänvisat till pågående utredningsarbete.

Flera av de åtgärder som behövs för att förbättra småföretagens situation är enligt min uppfattning tillräckligt utredda:

- Slopa förmögenhetsbeskattning av i företag arbetande kapital.
- Sänk arvs- och gåvoskatterna åtminstone till de belopp som gällde före den 1 januari 1983.
- Låt 30-procentsregeln vid värdering av företags förmögenhet gälla även vid successiv överlåtelse av ett företag.
- Låt egenföretagare dra av premier för egen pensionsförsäkring i förvärvskällan.
- Återinför ett avgiftsfritt bottenbelopp för egenföretagare.
- Öka möjligheten att avsätta en viss procent av lönesumman till en resultatutjämningsfond.
- Återinför bättre lagernedskrivningsmöjligheter för egenföretagare.
- Lindra fondskatternas verkningar på småföretagen.

Med anledning av ovanstående vill jag till finansministern ställa följande fråga:

Är finansministern beredd att genomföra ett omedelbart åtgärdsprogram för småföretagarna på skattepolitikens område?

24 § Meddelande om fråga

Meddelades att följande fråga framställdes

den 1 april

1986/87:494 av Hugo Bergdahl (fp) till industriministern om vissa befarade företagsnedläggelser i Skinnskatteberg:

Nya orosmoln seglar upp när det gäller sysselsättningen i Bergslagen. Denna gången är problemen koncentrerade till Skinnskattebergs kommun.

Prot. 1986/87:99
1 april 1987

Meddelande om fråga

Det är Assi Timbers sågverk och Royal Boards boardfabrik som är i farozonen. En nedläggning av dessa två arbetsplatser kan inte uteslutas. Om så blir fallet innebär det ett svårt bakslag för Skinnskattebergs kommun ur sysselsättningssynpunkt.

Vilka åtgärder avser industriministern vidta med anledning av hotet om nedläggning av dessa två företag i Skinnskatteberg?

25 § Kammaren åtskildes kl. 22.35.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

Olof Marcusson

Onsdagen den 1 april

Förste vice talmannen 62
Andre vice talmannen 4
Andersson, John (vpk) 152, 157
Andersson, Marianne (c) 96, 100, 101, 138, 146, 151, 156
André, Gunilla (c) 120, 125
Andrén, Margareta (fp) 80, 129, 133, 135
Berndtson, Nils (vpk) 3
Björzén, Karl (m) 96
Bohlin, Görel (m) 79
Carlshamre, Nils (m) 128, 133
Cars, Hadar (fp) 22, 40, 44
Claesson, Viola (vpk) 65, 74, 78
Clarkson, Rolf (m) 57, 72, 76
Eirefelt, Christer (fp) 162, 165
Eriksson, Per-Ola (c) 25, 41, 44, 162, 165
Forslund, Bo (s) 99, 101, 102
Franzén, Ivar (c) 102
Franzén, Tommy (vpk) 85, 107, 111, 112
Gard, Margareta (m) 127
Gradin, Anita, statsråd 8, 37, 42
Grahm, Olle (fp) 60, 73, 77
Grönvall, Nic (m) 15, 39, 43, 49, 52
Gustafsson, Lars (s) 148
Hagård, Birger (m) 136, 142, 145, 147, 150, 156, 158
Hammar, Bo (vpk) 139, 142, 143, 146, 147
Hansson, Agne (c) 62, 74, 77
Hugosson, Kurt (s) 68, 75, 79
Håvik, Doris (s) 130, 134, 135
Israelsson, Karin (c) 130, 132
Johansson, Kjell (fp) 115
Josefson, Stig (c) 106, 111, 113, 116
Körlof, Björn (m) 117, 124, 126
Leijonborg, Lars (fp) 143, 148, 159
Lestander, Paul (vpk) 99, 100, 101
Löfstedt, Berit (s) 82
Nilsson, Barbro (s) 154, 157, 158
Nordström, Kjell (s) 109, 112, 114
Olsson, Leif (fp) 87, 89
Persson, Karl-Erik (vpk) 134
Petersson, Hans, i Hallstahammar (vpk) 53
Petersson, Hans, i Röstånga (fp) 119, 124, 126
Petersson, Karl-Anders (c) 88, 90, 93, 94, 95
Pettersson, Lennart (s) 46, 51, 52, 83
Poromaa, Bruno (s) 91, 93, 95

Prot.
1986/87:99

Radesjö, Wivi-Anne (s) 164, 165
Svensson, Alf (c) 114, 116, 134
Svensson, Jörn (vpk) 30, 41, 45, 50
Svensson, Kristina (s) 140, 143
Svensson, Olle (s) 3
Svensson, Sten (m) 160
Sörestedt, Birthe (s) 121, 125, 127
Thun, Sture (s) 86
Wachtmeister, Knut (m) 86, 89, 90, 92, 94
Åsling, Nils G. (c) 83